

Bodleian Libraries

UNIVERSITY OF OXFORD

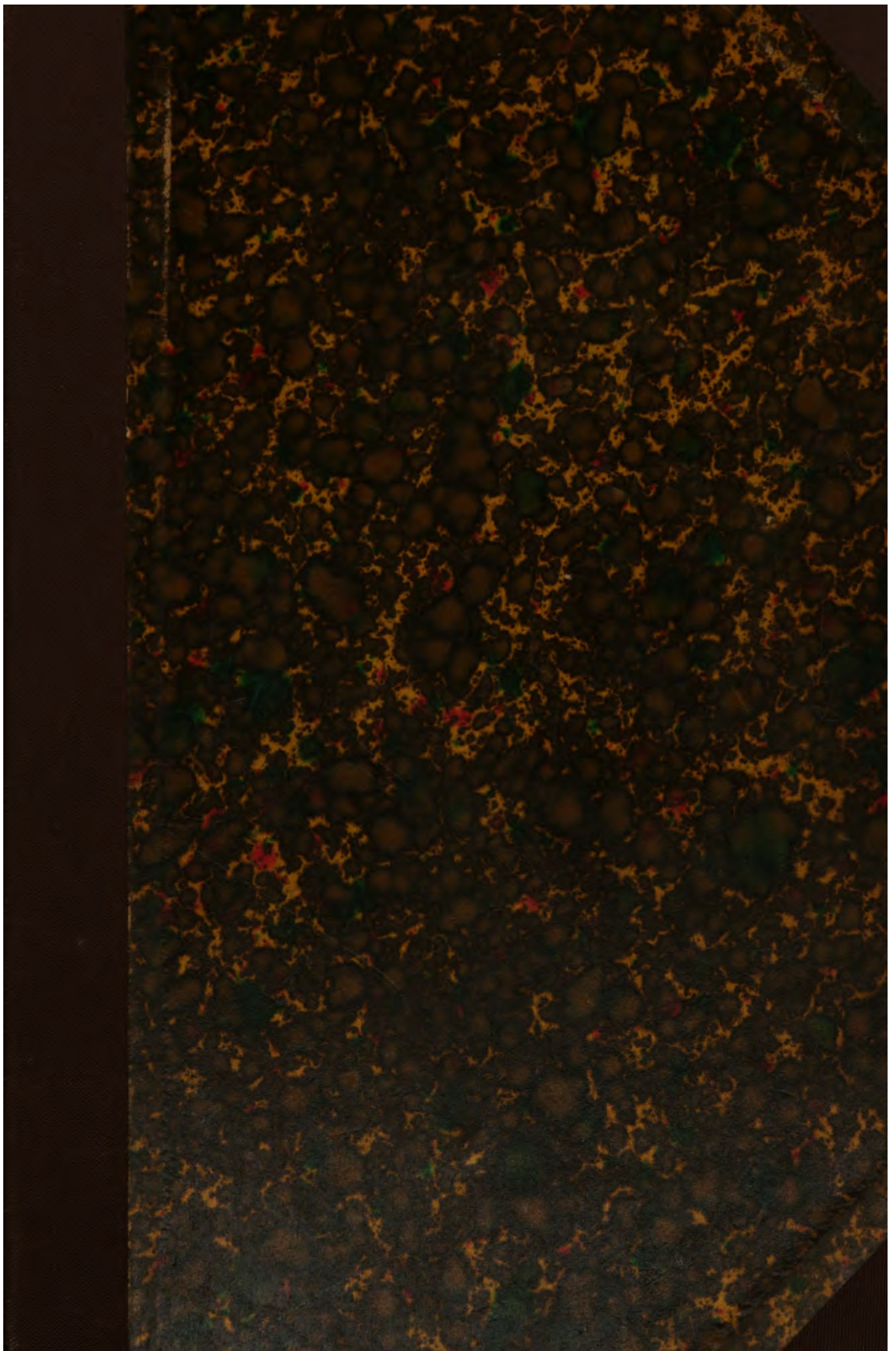
This book is part of the collection held by the Bodleian Libraries and scanned by Google, Inc. for the Google Books Library Project.

For more information see:

<http://www.bodleian.ox.ac.uk/dbooks>

This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 2.0 UK: England & Wales (CC BY-NC-SA 2.0) licence.

1176 e. 9

Biskop Nikolas Arnessøn.

En kritisk historisk Fremstilling

af

W. S. Dahl.

Kristiania.

Forlagt af Olaf Huseby & Olaf Olsen.

1884.

Det Mallingske Bogtrykkeri.

Forord.

I sit Værk over den europæiske Civilisation fremhæver Guizot med Styrke Fordelene for det borgerlige Samfund af at eje en Gejstlighed, der, som den kristne, blot danner en Stand i Samfundet, hvilken efterhvert rekruteres fra alle andre Klasser. i Modsætning til de Samfundstilstande, hvorunder Præsteskabet har afsondret sig som en særegen Kaste. Hans Udvikling heraf fører ham paa et Punkt til følgende Udtalelser:

»Man har med Rette forarget sig over Biskoper, der drog i Krig, over Præster, der levede som Verdslige. Dette var vistnok et stort, men dog langt mindre fordærveligt Misbrug af Stillingen, end det Levesæt, der udelukkende knyttede Præsten til Templet og aldeles afstængte ham fra det almenborgerlige Liv. Biskoper, der tager sin Del i de borgerlige Omkumplinger, er at foretrække for saadanne Gejstlige, som stiller sig i et fuldstændig fremmed Forhold til Folket, dets Interesser og Sæder. I saa Henseende har den kristne Gejstligheds og det kristne Folks Skjæbne og Stilling frembudt et Fællesskab, der har, om ikke forebygget, saa dog formildet de værste Følger af Fjernforholdet mellem de Styrende og de Styrede.«

Den geniale Forfatter, som her er gjengiven, tænkte visselig ikke paa vort beskedne Samfund, da han nedskrev disse Ord. Det stod rimeligvis saameget fjernere

IV

fra hans Tanke, som det viser sig, at denne væsentlig var rettet paa de Samfund, hvis politiske Tilstande i fremtrædende Grad var prægede af Lehnsforfatningen. Ikke desto mindre bærer Udtalelsen ud over det Synsfeldt, der nærmest laa for ham, og vi Nordmænd bør vel være de Sidste, der fornægter dens Træfsikkerhed, særlig paa de os saa vel bekendte Enemærker inden vor Historie fra det tolvte og trettende Aarhundrede.

De blandt os, som har formaaet at frigjøre sig fra vanemæssig Ligegyldighed, at hæve sig ud over gammel Fordom, og at erhverve sig Selvstændighed og Kritik nok til at skjønne, at de store historiske Personligheder kræver sit Studium for at kunne vurderes, og at hverken deres Karakter eller deres politiske Betydning kan affærdiges med et Par skolebogmæssige Pennestrøg, vil visselig ved de nys gjengivne Ord af den franske Forfatter uvilkaarlig ledes ind paa det alvorfulde Minde, vor store Kirkehøvding, Biskop Nikolas Arnessøn, byder. Saaledes er det ialfald gaaet den, der vover at fremlægge følgende Skrift for en Læsekreds, som han venter at finde blandt Landsmænd, der trods den nationale Paaholdenhed paa Traditionen forhaabentlig vil bænke et bedre Nordmandstræk i Højsædet — Evnen og Viljen til Retfærdighed, om den end kommer sent.

Nærværende Forfatter har — henseet til sine egne tidligere umodne Domme — visselig ikke Mindre at afbede overfor den store Afdøde, hvis væsentligste Livstræk han her forsøger at tegne, end Størstedelen af dem, hvis Opmærksomhed han paakalder.

Vestnæs, Nytaarsdag 1884.

W. S. Dahl.

I n d h o l d.

	Side.
1ste Stykke. Den norske Thrones Overgang til den gamle Kongeæts Kvindeside. Starhejmsætten og Dronning Ingerid	1
2det — Nikolas Arnessøns Virksomhed blandt Heklungerne	4
3die — Heklungerne som Stridsmænd for bestaaende Lov og Orden. Bergensakten af 1164	11
4de — Nikolas's Holdning under Heklungernes sidste Kampe	17
5te — Kuflunger, Varbelger og andre Rejsninger mod Kong Sverre	24
6te — Nikolas bliver Biskop, først i Stavanger, strax derefter i Oslo	29
7de — Oversigt over Kirkeforholdenes Udvikling i Norge	33
8de — Fortsættelse. Erkebiskop Eystejn Er- lendssøn	40
9de — Erik Ivarssøn bliver Erkebiskop. Hans Strid med Kong Sverre og Flugt til Danmark	46
10de — Jarlen Erik Kongssøn og hans Død	51
11te — Planer til Deltagelse i en dansk Thronfejde	55
12te — Eyskeggernes Rejsning. Slaget i Florevaag	58
13de — Beskyldninger mod Nikolas for at have pustet til denne Opstand	62
14de — Fortsættelse. Gejstlighedens almindelige Stilling til Kongen under og umiddelbart efter Eyskeggerkrigen. Nikolas kroner Kongen	66
15de — Kongens og Biskopernes Banlysning. Bergensmødet i 1195	72
16de — Sverres Kongsideer. Nikolas ser Planerne til Enevoldskongedømme. Hans saakaldte »Frafald«	77
17de — Baglerpartiets Stiftelse 1196. Dets politiske Rolle og Betydning	84
18de — Begivenhederne i Saltøsund. Baglernes Overmagt	91

VI

	Side.	
19de Stykke.	Sverre trækker sig tilbage til Nidaros. Mindre Krigsbegivenheder Vinteren 1196—97. Ivar Skjaalge bliver Biskop i Hamar	97
20de —	Mordet paa de norske Sendemænd til Paven samt paa dennes Legat Fidantius. Sverres spydige Udtalelser om Nikolas	100
21de —	Baglernes Nederlag i Oslo 1197. Slagets Tab ingen militær Skjændsel	106
22de —	Baglerne opretter Nederlaget ved et Tog til Nidaros. Thorstejn Kugad overgiver Sion	114
23de —	Krigsbegivenheder Vinteren 1197—98. Birkebejnerne gjenerobrer Nidaros, men fordrives atter af Baglerhøvdingen Hallvard Saastad. Sverre taber Sjøslaget ved Thorsbjørg	116
24de —	Thorsbjørgslagets Følger. Ny Manøvrer og Træfninger. Sigurd Borgarklett og Auralpaal i Sverresborg. Salbirne	120
25de —	Bergenssommeren 1198. Bergens Brand. Sverre maa overland trække sig tilbage til Nidaros. Thorstejn Kugad gaar atter over til ham	124
26de —	Innocents III bliver Pave. Interdiktet. Sverres Forsvarsskrift	131
27de —	Baglerne erobrer næsten hele Landet. Sverre bringes til Afgrundens Rand, men formaar ved Thrøndelagens Bønders Hjælp at skaffe sig en ny Flaade, hvormed han vinder det morderiske Slag paa Strindsjøen 18 Juni 1199. Nikolas redder sig med Baglerkongen til Danmark	134
28de —	Baglerne rejser paany Hovedet. Den store Bondeopstand og det ottedobbelte Slag om Oslo 6 Marts 1200	146
29de —	Bondeopstandens Følger for Baglerne. Deres haardnakkede Forsvar af Slotsbjerget ved Tunsberg under Rejdar Sendemand. Sverres Død 9 Marts 1202	150
30te —	Tilstanden i Landet ved Sverres Død. Haakon III bestiger Thronen og forliger sig med Gejstligheden. Baglerne nedlægger Vaabnene. Nikolas's ejendommelige Stilling	153
31te —	Den korte Fredsperiode under Haakon III. Denne Konges Død Nytaarsdag 1204	163
32te —	Barnet Guthorm Sigurdssøn bliver Konge.	

VII

		Side.
	Baglerne rejser sig af Frygt for Formynderstyrelsen paany. Erling Stejnvegg . . .	165
33te Stykke.	Den ny Regjerings Karakter. Nikolas slutter sig betingelsesvis til den under stridende Indflydelser. Hans tvetydige Forhold til Erling Stejnvegg Kong Guthorms Død	172
34te —	Inge Baardssøn bliver norsk Konge. Den ny Baglerkrig og dens i militær Henseende lavtliggende Præg. Et Kup, der har liden militær Betydning, indbringer Erling Stejnvegg Hyldning paa Ørething	184
35te —	Tilstanden i Aaret 1206 Baglernes Overfald paa Birkebejnerne i Nidaros under Thorgrim af Ljaanæs's Bryllup. Grusom Hævn for Strindsjøslaget. Birkebejnerne ordner sig paany, sejrer tillands ved Bergen, men taber sin Flaade. I 1207 staar Partiernes lige. Uafgjort Træfning ved Titolfsnæs afbrydes paa Nikolas's Melding om Fredsunderhandlinger . . .	189
36te —	Thorer Gudmundssøn bliver Erkebiskop. Han og Nikolas holder Overlægninger om Fred. Erling Stejnvegg dør, og Filip Simonssøn bliver Baglerkonge. Nikolas som Fredsmægler blandt Birkebejnerne i Bergen Vaaren 1208	195
37te —	Freden til Hvitingsø. Biskop Nikolas's Forhold til den	203
38te —	Den ny Fredsperiode. Spirer til Rivninger mellem Birkebejnerne indbyrdes. Nikolas's Forhold til dem. Haakon Galins og Inge Baardssøns Død	210
39te —	Thronskiftet foranlediger Skjærpning af Striden blandt Birkebejnerne. Skule Baardssøns Planer. Haakon IV Haakonssøns Parti viser sig overmægtigt. Han hyldes af Birkebejnerne og efter Filips Død ogsaa af Baglerne. Usikker foreløbig Ordning .	215
40de —	Slitungernes Rejsning. Den bekjæmpes væsentlig af Baglerne. Disses Sejer under Arnbjørn Jonssøn ved Gunnarsbø. Oprøret foranlediger venskabelig Tilnærmelse mellem Birkebejner og Bagler. Beskyldningen mod Nikolas for slitungske Sympatier. Urimeligheden deraf	222

VIII

		Side.
41de Stykke.	Endeligt Forbund mellem Birkebejner og Bagler. De Sidste er fra nu af regeringstro, og nedlægger sit Partinavn	230
42de —	Ribbungerne. De første ufrugtbare Anstalter mod dem. Nikolas mistænkes paa uholdbare Grunde for Forbindelser med dem	234
43de —	Mere ordnet Krigsførsel mod Ribbungerne. Forliget i 1222 ved Nikolas's Hjælp. Skule Jarls Færd langt mere fordægtig end Biskopens	243
44de —	Efter indtraadt Myndighed befæstes Haakon Haakonsson paa Thronen. Det store Rigsmøde i Bergen August 1222	247
45de —	Venskabs- og Tillidsforhold mellem Kongen og Nikolas	251
46de —	Kongens Forlig med Wermelændingerne i Tunsberg. Ribbungerne rejser sig paany	254
47de —	Wermelandstoget 1225. Ribbungerne omgaar Kongens venstre Flanke. Ugrundede Beskyldninger mod Biskop Nikolas i Anledning af Togets utilfredsstillende Udfald	256
48de —	Ribbungerne fortsætter med Tapperhed og militært Talent den ulige Kamp. Kongen nødes endog til under sit Bryllup at tage Forsigtighedsregler mod dem. Skule Jarls paafaldende Forhold, da han trækker sig tilbage med Nordarmeen	265
49de —	Kongen staar alene med Sydarmeen mod Ribbungerne. Disse drager over Kjølvejen mod Randsfjorden og slaar Kongens Fortrop under Ivar Nev. De trækker sig i Orden tilbage til Mjøsen ved Kongens Nærmelse med Grosset. Foregreben Beretning om Ribbungerkrigens Afslutning	268
50de —	De sidste Beskyldninger mod Biskop Nikolas for at have staaet i forrædersk Forbindelse med Ribbungerne. Biskopens Død 7 Novbr. 1225. Kongens Nærvær hos ham paa Dødslejet og hans Vidnesbyrd paa Biskopens Grav	271

1ste Stykke.

**Den norske Thrones Overgang til den gamle Kongeæts Kvindeside.
Starhejmsættten og Dronning Ingerid.**

De langvarige Borgerkrige, der søndersled Norges Land i det tolvte og trettende Aarhundrede, indledes under Kong Harald Gille og fortsattes paa en ildevarslende Maade under hans Sønner. Den frygtelige Arv skulde desværre gaa videre. Det Øjeblikks Udsigt til Fred, Inge Haraldssøns Sejer over Brødrene gav, forstyrredes strax, ved at hans Brodersøn Haakon Sigurdsson (Herdebrejd) opstilledes som Modkonge. Den ny Skjæbnens Omvexling, der efterlod Haakon Herdebrejd som det eneste da kjendte Skud paa Mandsiden af den gamle Kongestamme, efterat han havde besejret og fældet sin Modstander i Slaget ved Oslo 1161, frembød endnu en Gang en Anledning til at sikre Fred og Enhed i Landet; men Lidenskaberne var allerede for stærkt paakaldte, til at den blev modtagen. Fra Viken steg et harmfuldt Raab om Hævn for Kong Inges og Gregorius Dagssøns Blod. Gulathingslagens mægtige Høvding, Erling Ormsson paa Stødle (Erling Skakke), som intet Godt havde at vente af Sejerherren, forstod mesterlig at udnytte sin

døde Medbejlers Skygge og Folkets Kjærlighed til den faldne Konge. Han sammenkaldte et Møde i Bergen (1161), og her forberedtes ny, forfærdelige Dramaer for Landet. Det Parti, der havde sluttet sig om Kong Inge, og som væsentlig lededes af Vikens og Gulathingslagens Stormænd, besluttedes opretholdt. Efterat Pagten derom var højtideligen afsluttet, rejstes Spørgsmaal om Kongevalget. Blandt de Emner, der foresloges, nævnes Arne Kongsmaags Sønner med Enkedronning Ingerid Ragnvaldsdatter. Udfaldet blev, som bekjendt, at Erling Skakkes egen femaarige Søn med Fru Kristina, Sigurd Jorsalfarers Datter, udkaaredes. Men et af de Børn, der dengang opstilledes som Magnus Erlingssøns Medbejlere til Thronen, blev senere en af denne Thrones varme Tilhængere, der fortsatte Striden for de Ideer, dette Kongedømme repræsenterede, længe efter at Sognefjordens Bølger havde slukket Magnus's Livslys. Dette Barn var Nikolas Arnessøn.

Sammenhængen med, at Arnessønnerne ved denne Lejlighed kunde bringes paa Bane som Kongsemner, var følgende: Arne paa Starheim*) var paa den Tid

---

*) Gaarden hedder saa den Dag i Dag. Den ligger omtrent 11 Kilometer udenfor Nordfjordeidet paa Fjordens Nordside. Ejds Præstegjælds Annex er benævnt efter samme. Navnet skrives i Sagaerne »Stodrheim« eller »Stofrheim«; men efter Erfaringer, Forf. i sin Barndom har vundet, skulde han virkelig tro, at Navnet simpelthen kan udledes af det gammelnorske »stari« (Stær). I Folkets Betoning findes ingen O-Lyd, medens A-Lyden er meget klar. Paa denne Tradition bør vel mindst lægges ligesaamegen Vægt som paa en Islændings Gjengivelse af Navnet.

den mægtigste Lendermand i det nordlige Gulathing-lagen. Hans Stilling var bleven yderligere befæstet ved hans Giftermaal med den ovennævnte Ingerid Ragnvaldsdatter. Denne mærkelige Kvinde nedstammede fra det gamle svenske Kongehus. Hendes Skjæbner havde været meget vexlende. Hun synes at have besiddet en rig, men urolig Aand, stærke Lidenskaber og et intrigant Gemyt. Og hendes Børn synes forsaavidt at have delt Arven efter hende. Hun var først gift med den danske Prins Henrik Skatelær, med hvem hun havde Sønnerne Magnus og Buris, bekjendte fra den svenske Historie. Den første af dem var endog en Tid svensk Konge*). Hendes andet Ægteskab var med Kong Harald Gille, og i Egenskab af hans Hustru har hun Æren af at have bragt Kong Inge Haraldsson til Verden. Saa blev hun gift med Ottar Birting, hvilket Ægteskab, saavidt vides, var barnløst. Efter Ottars Død synes hun at være falden tilbage til den Letsindighed, man har villet tillægge hende fra hendes tidligste Ungdom. Hun indlod sig bl. A. i en Kjærlighedsforbindelse med en vis Ivar Sneis, ved hvem hun blev Moder til en stor Mand, nemlig den berømte Orm Kongsbroder. Hun kan ikke have været synderlig tilaars, da hun indgik sit fjerde og sidste Ægteskab med Arne paa Starheim, der skylder sit Tilnavn Kongsmaag denne sin legitime Forbindelse med en Konges Enke og to Kongers Moder. Dette Ægteskab blev velsignet med fire

---

*) Han fulgte efter Erik den Hellige, hvis Overvinder og Bøddel han var. Selv blev han kort efter besejret og fældet af Karl Sverkerssøn (1161).

Børn, Sønnerne Inge, Nikolas og Filip samt Datteren Margrete, gennem hvem Ingerid ogsaa blev en Konges Mormoder. Den senere Baglerkonge Filip var nemlig Søn af Margrete i dennes andet Ægteskab med Simon Kaaressøn. — Det synes som om Ingerids Børn har skiftet sin aandelige Arv efter Moderen, saaledes at de ældste, Magnus og Buris, væsentlig har taget Lidenskaben, de mellemste, Kong Inge og Orm Kongsbroder, Talentet og Karakterstyrken, og de yngste, saavidt man kjender dem, hvilket egentlig blot er Tilfældet med Nikolas, alle disse Egenskaber i Forening, tilsatte med en god Del Forslagenhed og List.

Nikolas Arnessøns Barndom er os ubekjendt. Det er idetmindste tvivlsomt, om han er bleven særlig opdragen for den gejstlige Stand. Særdeles indgaaende har isaafald hans Fagdannelse neppe været, hvad vi af det Følgende skal se. Naar han alligevel naaede frem til en Biskops høje Værdighed, tør dette nærmest tilskrives hans store Aandsgaver i Forbindelse med en efter Tidens Lejlighed omhyggelig Almenopdragelse. Fordringerne til den specielle theologiske Fagkyndighed stilledes vel neppe dengang synderlig højt.

2det Stykke.

Nikolas Arnessøns Virksomhed blandt Hekklungerne.

Første Gang, vore Kilder omtale Nikolas Arnessøn som Mand, ser vi ham i Kong Magnus Erlingssøns

Hær under Felttoget mod Nidaros Vaaren 1180, der endte med Slaget paa Ilevoldene (27 Mai). Antagelig var han dengang omkring 30 Aar gammel. Rimeligvis havde han allerede lagt nogle af sine mest fremtrædende Egenskaber, navnlig sin Kløgt, for Dagen, eftersom der tildeltes ham en Betroelse, paa hvilken Slagplanen fra Heklungernes (Magnus Erlingssøns) Side synes væsentligen at have hvilet. Hvorvidt han var Opgaven voksen, har man ikke saa ganske let for at bedømme. Men hvad der er sikkert er, at han var uheldig, og dels den almindelige Tilbøjelighed til at dømme efter Udfaldet, dels Skygger, der ved senere Lejligheder kastedes over hans Krigerære, har bidraget til at give hans Optræden under dette Slag et nedsættende Præg. Tager man Begivenheden isoleret, vil man neppe have tilstrækkelig Grund til at fælde en saadan Dom. Hvad vi ved, er, at Magnus Erlingssøn, skjønt numerisk overlegen, paa denne mærkelige Dag, da selve Folket (ikke blot Kongsemnernes Hustropper) paa begge Sider indviede Borgerkrigens Rædsler, led et svært Nederlag, som Nikolas maatte dele med sine af Lykken forladte Vaabenbrødre. Vi ved, at Magnus Erlingssøn selv som Overanfører tog Fejl af Birkebejnernes Opstilling, og at han med Kjernen af sin Hær vendte sig mod Gudlaug Stallar istedetfor, som han troede, mod Sverre selv, og at han efter et foreløbigt Held overfor Gudlaug maatte bøde haardt for Fejltagelsen, da Sverres egen Fylking i det kritiske Øjeblik greb ind. Under denne Del af Sørgespillet faldt Nikolas's Broder, Filip af Herdla, og der er vist ingen Tvivl om, at Dagens Skjæbne blev afgjort paa denne Kant af Valpladsen.

Det Opdrag, der var tildelt Nikolas, bestod i, at han med en anselig Afdeling af Hekklungerne skulde udføre en omgaaende Bevægelse, for at falde Birkebejnerne i Ryggen. Sverre med sit aldrig svigtende Feltherreblik havde imidlertid gennemskuet Planen, og at han ikke ringeagtede den Modstander, han fra den Kant kunde vente, viser sig deraf, at han gav Afkald paa en af sine gjæveste Høvdingers Bistand i Hovedslaget, for at kunne bruge ham mod Nikolas. Det var Helten Ulf af Lauvnæs, som fik det Hverv at møde den store Fare, der truede Birkebejnernes Bagtrop. Man har ingen Skildring af det isolerede Sammenstød mellem ham og Nikolas. Man ved kun, at den sidste ikke formaaede at gjenembryde Ulfs Rækker, saa at Planen med hans Bevægelse forfejledes; men man ved ikke, om dette skyldtes Mangel paa Mandemod eller Krigsdygtighed. At han, da Hovedslaget var tabt, maatte frelse sig og sin Hærafdeling ved Flugten, var vel hverken mere eller mindre end en militær Nødvendighed. Der foreligger dog Intet i Kilderne, som tyder derhen, at han skulde have udført denne tunge Gjerning uden Mod eller Omtanke. Snarere maa man tro det Modsatte. Han var som Følge af den ham paalagte Manøvre afskaaren fra Hekklungernes Skibe, der tjente Størsteparten af den slagne Hær til Frelse. Han var saaledes tvungen til et Tilbagetog landværts. I dette Øjemed valgte han Vejen over Gaularaas (Byaasen) til Bynæsset, hvor det lyktes ham ved Gaarden Stejn at indskibe sig og sin Hærafdeling og derefter stode til sine slagne Vaabenfæller. Man har intet Bevis for, at hans Flugt var ilsom eller uordnet. Han maa tvertimod ifølge

Kilderne have holdt sin Afdeling sammen, og hans Indskibning ved Stejn synes at have foregaaet omtrent uforstyrret, hvoraf vel med Nødvendighed flyder, enten at han ikke er bleven synderlig forfulgt, eller at han har forstaaet med sin Bagtrop at holde Forfølgerne i ærbødig Afstand. Det er saaledes mildest talt en historisk utilstedelig Fantasi, naar en af Kong Sverres begejstrede Beundrere*) skildrer dette Tilbagetog med de Ord, at Nikolas løb »som en jaget Ræv« op over Gaularaas og saa ud til Stejn paa Bynæsset, hvor han fik fat paa Skib.

Under de fortsatte omvexlingsfulde Kampe mellem Birkebejner og Heklungar hører man Intet til Nikolas Arnessøn, undtagen ved en meget betydningsfuld Lejlighed. Magnus Erlingssøn havde næste Vaar (1181) lidt et nyt stort Nederlag ved Nordnæs. Men hans Ven Biskop Erik af Stavanger traadte nu til med saa kraftige Ansporelser, og ydede en saa værdifuld Bistand, at det blev Sejerherrens Sag at rømme Marken for den Overvundne. Sverre maatte forlade Gulathingslagen, og paany opsøge sin faste Position i Nidaros. Magnus Erlingssøn fulgte efter, og ved den Lejlighed kom det til den bekjendte Underhandling mellem Kongerne paa Øren. Her ser man for første Gang Nikolas Arnessøn lægge de Gaver for Dagen, som han især skyldte sin Indflydelse. Han, der gjennem Aarhundreder har været dømt som en af Norges største Rænkesmede og Urostiftere, var her af Heklungerne udseet til et Redskab for Fred og Forlig. Efter en Del gjentagne

---

*) Biskop Darre: Kong Sverre S. 106.

Samtaler mellem Kongerne, der syntes at bære et væsentlig privat Præg, mødtes disse en Dag i August paa Øren til offentligt Ordskifte i Overvær af en stor Del af deres Mænd samt en Mængde Byfolk og Bønder. Paa Magnus Erlingssøns Vegne aabnede Nikolas Arnesen Underhandlingerne i et Foredrag, der skildres som langt og fagert. Om selve Indholdet faar man kun vide, at det gik ud paa Fred og Forsoning paa saadant Grundlag, »som tidligere havde været omhandlet.« Her møder os en Uklarhed; thi man kjender ikke til, at der fra Magnus's Side tilforn havde været formuleret noget Fredsforslag. Man ved, at Sverre gjentagende havde foreslaaet enten en Rigsdeling eller Magtskifte; men man har ingen Oplysning om, at Magnus skulde have traadt et saadant Forslag imøde. Han havde ifølge Kilderne hverken sagt Ja eller Nej til Sverres Forslag. Nu er det lidet tænkeligt, at Nikolas skulde have optraaadt i den Grad frit eller uden al Instrux, at han har anbefalet Forlig paa en Basis, som det siden viste sig, at Magnus absolut forkastede. Naar han optraadte som Magnus's og Heklungpartiets Talsmand, vilde det jo være et Stykke af den bagvendte Verden, at han særlig skulde formane sin Herre og Konge til at tage Forligsforsøgets Udgangspunkt i Modstanderens Forslag, især naar han paa Forhaand maatte vide, at en saadan Formaning vilde være forgjæves. Nikolas's Optræden synes paa begge Sider at have vakt Beundring eller ialfald stor Anerkjendelse; men den maatte ialfald i hans eget Partis Øjne have været et totalt Misgreb, hvis den skulde have skildret som eftertragtelig fra begge Sider en Ordning, hvortil hans

Konge dog ikke kunde give sit Samtykke. Sligt vilde jo kun lede til at vende Folkemeningen mod hans Herre og Mester og derigjennem mod hans hele Parti. At ikke Nikolas kan have bygget paa Sverres Fredsgrundlag, sees ogsaa deraf, at Sverre selv var den, som først tog Ordet efter ham, og da — tydeligvis som Modstykke til Nikolas's Forslag — tilbød Rigs- eller Magtdeling, hvorimod derefter Magnus selv — umiskjendeligen i sin Talsmands Hovedspor — gjorde sine Indvendinger. Nikolas's Optræden vil saaledes ikke kunne forstaaes, medmindre det antages, at han virkelig har havt Indrømmelser at gjøre fra Magnus's Side, ifølge hvilke Sverre blev anvist en mægtig, men dog Magnus underordnet Stilling i Landet. Uden saadanne Indrømmelser kunde jo klarligvis ikke Birkebejnerne skjænke Talen sit Bifald. At han skulde have fortabt sig i blotte Talemaader om Fredens Velsignelser, eller indskrænket sig til frasemæssige Opfordringer til Kongerne om at træde hinanden nærmere, er ganske uantageligt. Sligt vilde ikke være blevet anerkjendt, neppe engang paaagtet af den alvorlige, koldt beregnende Forsamling, som der var tilstede. Det er beklageligt, at Kilderne her efterlader et Hul, der blot kan udfyldes ved løse Gisninger. Man ser her et af Beviserne paa, hvad man ogsaa i den store Almindelighed vil finde bekræftet, at Historien fra hine Dage er stærkt ensidig birkebejnsk eller kanske rettere personlig sverretjenende. Den korte Beretning om Nikolas Arnessøns Tale paa Øren kan neppe efterlade Tvivl om, at der var fremsat Fredsforslag ogsaa fra Magnus's Side, og at Nikolas har forstaaet at skildre disse som gjensidig antagelige.

Deres Forkastelse tør give en Forklaringsgrund mere til den urokkelige Trofasthed, hvormed Blomsten af Landets Aristokrati fulgte Magnus gennem Nederlag og Gjenvordigheder og tilsidst i Døden i den evig mindeværdige Bugt ved Fimrejte. Nu ser det ud, som om Sverre var den, der bød rimelige Vilkaar, medens han hos Magnus og Heklungerne kun mødte halstarrig Negtelse. Ellers faar man være Kilderne taknemmelige for det Glimt af Sandheden, de har ladet os øjne i Hentydningen til, at Nikolas anbefalede Fred paa Grundlag af en tidligere Underhandling.

Sagaerne beretter Intet om, at Nikolas oftere paa denne Dag greb Ordet for at skaffe sine Synsmaader Indgang. Muligens var han efter Tidens Skik derfra afskaaren, efterat Kongerne personlig havde optaget Underhandlingerne. Magnus synes herunder at have nedrevet, hvad Nikolas havde bygget for ham. Nikolas's diplomatiske Mission her bar ligesaa liden Frugt som hans militære paa Ilevoldsdagen, men den historiske Retfærdighed kræver Fremhævelsen af, at Kong Magnus selv ved begge Lejligheder optraadte paa en Maade, der lagde sig paatværs for en heldig Løsning af Nikolas's Opgave.

3die Stykke.

**Heklungerne som Stridsmænd for bestaaende Lov og Orden.
Bergensakten af 1164.**

Øgenavnet »Heklunger«, hvorunder man i Almindelighed har betegnet Magnus Erlingssøns Parti under Striden med Sverre, vækker Forestillingen om en Bande eller Flok, der har dannet sig for at gaa paa politiske Eventyr. Ingen Forestilling kan være mere misledende. Navnet skriver sig fra en underordnet Begivenhed, der strax blev udnyttet af den birkebejnske Soldatervittighed. I Virkeligheden var det Heklungerne, som i hint Tidsrum repræsenterede den gjældende Lov og Orden, medens kun en genial Ledelse, forbundet med Held, formaaede gennem næsten utrolige Omvexlinger at give Birkebejnersnavnet et andet Præg, end som Betegning for en Oprørshorde. Hele Birkebejnerbevægelsen og dens endelige Sejer er i Grunden blot et Udslag af reaktionær Politik. Uden et tilsyneladende retmæssigt Grundlag havde den jo Intet at haabe. Gammel »Lov« blev derfor stillet i Marken mod ny.

I den store Almindelighed vil der altid kunne rejses Indsigelser, som lader sig høre, mod enhver Forfatningsakts Retsgrundlag. Strengt taget maa selve Retsbegrebet sees i en særlig Belysning ligeoverfor Forfatningsspørgsmaal. Egentlig er det Almenviljen, som her er altbestemmende, og er først denne given, bliver det ørkestløst at undersøge, om den repræsenterer noget Retsbegreb. Strid danner imidlertid det paatageligste Bevis for, at Almenviljen ikke er sikkert given, og saa-

længe Striden staar paa, vil man altid se, at der paa begge Sider arbejdes for Tilegnelse af moralske Vaaben saavel som af fysiske. Det tør vel ogsaa siges, at de førstes Overvægt i Regelen ogsaa vil trække med sig de sidstes og sikre deres endelige Sejer. Nu har det i alle Samfund været saa, at Lov til enhver Tid har været anerkjendt som den mest paa tagelige Repræsentant for Moralen. Altfor ofte har Almenopfatningen her fejlet; men Retsbegreber, oprindelig hvilende paa menneskelig Vilkaarlighed, har ialfald paa denne Maade udviklet sig og tilvundet sig Vedtægtens Fæste. Saaledes kunde Sverre og hans Birkebejner med Grund haabe at vinde Tilslutning, saafremt de kunde indskrive en endnu i Folkebevidstheden og Folkeerkjendelsen levende Lov paa sine Faner. En saadan fandtes, og Sverre vidste ogsaa med uforligneligt Skarpsyn at ud-søge det Punkt, hvor den mindst var traadt i Skyggen for ny Ideer og Overenskomster — Thrøndelagen. Bortset fra den tilfældige Skueplads for Krigsbegivenheder, viser Landets Historie umiskjendelig, at heroppe var Landsenheden skabt og Ideerne om en central Styrelse grundfæstede. Her var Olafstanken endnu ikke fortrængt. Kongedømmet ansaaes som en hellig Odel, der gik i Arv til Mand af Mand uden Hensyn til ægte eller uægte Fødsel, og herpaa grundlagde Sverre sit Haab og sin Sejer.

I Virkeligheden maa dog en anden Forfatning, — den, for hvilken Heklungerne kjæmpede —, allerede siges at have vundet retslig Rod i Landet. To Aar efter Haakon Herdebrejds Fald samledes i Bergen et saakaldt Rigsmøde, hvor en ny Forfatning af gejstlige og

verdslige Stormænd blev vedtagen og bekræftet med højtidelige Eder, ligesom den ny Tingenes Orden fik sin endelige Besegling ved Magnus Erlingssøns Kroning i den pavelige Legat Stefans Overvær. Efter den her vedtagne Thronfølgerlov fjernedes en betydelig Fare for Landsenheden, idet Førstefødsel blandt ligestillet Blod gav Fortrinnet til Ene kongedømme i Landet. (Erfaringen havde vist Svaghederne ved eller nær sagt Uholdbarheden af Fælleskongedømmet under Bibehold af Rigsenheden). For den nu paagaaende Strid var dog dette Punkt — saa vigtigt end i sig selv — uden Betydning. Af ganske anden Vægt var den Bestemmelse, at hvorvel Mand af Mand som før traadte i første Linje, skete dette nu, vel at mærke, kun under Betingelse af ægte Fødsel. Uægte Søn gik helt ud af Arverækken, der kun omfattede alle Ægtefødte saavel paa Mands- som Kvindesiden. Hertil kom, at de gejstlige og verdslige Stormænd havde forbeholdt sig Kritik over Thronfølgerens Person, saa at det i Tilfælde af Uduelighed, Karakterfejl o. desl. stod dem aabent at forbigaa en Nærmere i Rækken for en Fjernere. Gejstligheden, der lededes af den mægtige og kløgtige Erkebiskop Eystejn, og derhos støttedes af den pavelige Legat, formede Forfatningsakten derhen, at den selv i disse Henseender beholdt Afgjørelsen i sin Haand. Ved denne Lejlighed formuleredes ogsaa Fiktionen om Olaf den Hellige som Landets ideale Styrer, som hvis blotte Vasal den regjerende Konge skulde ansees. Kroningen og Salvelsen betegnede ydermere hans Afhængighed af Kirken. Han blev derved dennes særlige Skytsling, og ethvert Angreb paa ham betegnede aabenbart Fiendskab

mod Kirken og St. Olaf, hvoraf fulgte Udelukkelse af Kirkens Samfund (Bansættelse)*). Ti Aar senere bekræftedes og forfleredes ifølge enkelt Kilde disse Indrømmelser til Kirken i et Brev fra Magnus Erlingssøn selv til Erkebiskop Eystejn. Dette Brevs Ægthed har dog ikke uden Føje været bestridt, saa at man gjør rettest i at holde sig til Rigmødet i Bergen som det eneste historisk sikre Grundlag for den ny Statsform.

Det var denne Forfatning — Frugten af en Alliance mellem Gejstligheden og det verdslige Aristokrati —, for hvis Opretholdelse Hekklungerne stred, og man kan vanskelig komme fra, at de forsaavidt kjæmpede under bestaaende Lovs og Ordens Banner. Indsigtsfulde Forfattere**) har vistnok betegnet hele Akten af 1164 som en Ulovlighed, og deri kan de have Ret, forsaavidt som enhver Forfatningsforandring, der ikke er bleven til efter umiskjendeligt Opdrag af Folket i dets Suverænitæt, maa siges at savne Lovlighedens Præg. I Bergen kunde ikke de Former iagttages, der skulde betegne Overenskomsten som et Udslag af det suveræne Folks Vilje. Hverken Kongen, Gejstligheden eller de verdslig højtstillede Mænd, som der var samlede og tiltog sig Myndigheden til at raade over Forfatningen, havde forsaavidt nogen udtrykkelig eller i deres Stilling liggende Fuldmagt fra Folket. Men Borgerkrig, Revolution og Anarki er, om ikke sammenfaldende, saa dog hinanden nærbeslægtede Begreber og Foreteelser, der ialfald plejer at optræde i Forening. Og for at frelse et Samfund

---

*) Kfr. Keyzers Kirkehistorie I. S. 241.

**) Se navnlig Keyzers Kirkehistorie I. S. 246 fgg.

ud af en saadan Tilstand maa ifølge Historiens Vidnesbyrd fra mange Lande de, der i sig føle Kaldet og Magten, ofte optræde, uden at den truende uheldsvangre Situation giver Tid eller Anledning til paa Forhaand at erhverve Folkeviljens Bemyndigelse. Fra dette Synspunkt vil man endog med Føje kunne rejse Tvivl om vor nugældende Forfatnings Lovlighed i dens Oprindelse. Thi Maaden, hvorpaa Rigsforsamlingen paa Ejdsvold blev sammensat,borgede ingenlunde for, at den var en sand Repræsentant for det norske Folk. Og det er i ethvert Fald sikkert, at den Form, hvorunder Afgjørelsen krævedes, ikke havde nogetsomhelst retsligt eller vedtægtsmæssigt Fæste i Landet.

Allerede denne Sammenligning tør vise, at Tributen til Theorien bliver for stor, naar man for skarpt anvender sin Kritik paa Spørgsmaalet om en Forfatningsakts Lovlighed i dens Oprindelse. Lad det medgives, at Aftalerne paa Rigsmødet i Bergen manglede tilstrækkeligt Retsgrundlag til strax at gjøre Nyordningen bindende! Et er dog sikkert, nemlig at det stod til Nationen at godkjende denne Ordning. Den gamle Gulathingslov bringer Vidnesbyrd om, at en saadan Godkjendelse endog formaliter maa være given i de mægtige vestlige Landsdele. Og hvad Landet forøvrigt angaar, havde det allerede i en lang Aarrække før Sverres Optræden erkjendt Magnus Erlingssøn som sin lovlige Konge, hvilket vel ikke kan fortolkes anderledes, end som en Godkjendelse af Bergensakten. Baade til Hjælp mod ydre og indre Fiender havde man fra alle Landsdele villigen stillet sig under Magnus Erlingssøns Banner. Vikværingerne forsvarede Landets reelle Uaf-

hængighed mod gjentagne danske Indfald, der forresten skyldtes et Slags Vasalforhold, hvori Erling Skakke paa en højst uklar Maade havde stillet sin Søn til den danske Throne. Saavel Hettesvejnernes (Olaf Ugævas) Optræden, som den første birkebejnske Rejsning under Eystejn Meyla betragtedes over hele Landet af Folkets Masse som simple Oprørsbevægelser, hvilke det var Nationens ligefremme Opgave med Kongen i Spidsen at underkue. Efter Slaget paa Re tør visselig Nationens Anerkjendelse af Bergensforfatningen betegnes som en fuldendt Kjendsgjerning. Vi tale ikke her om, hvorvidt den, om den havde staaet sig, vilde have været heldig for Landet eller ej, og vi kan først længer fremme i dette Skrift stille den i sammenlignende Belysning til den sverreske Forfatning. Hvad vi her har villet have frem, er kun den ubestridelige Kjendsgjerning, at hvordan man end vil dømme om Retningen af den heklungske Politik, saa hvilede dog denne, i det Øjeblik Sverre optraadte mod den, paa en af det norske Folk erkjendt Statsorden. Vil man end skildre Magnus's Kongedømme i dets Oprindelse som »rejst med underfundig Statskløgt paa et Grundlag af Lovbrud og Blod« (Keyser l. c.), kan man dog ikke undgaa at indrømme, at det var den bestaaende Lovs og erkjendte Ordens Repræsentant i den Stund, da Sverre brød ind over Thrøndelagens Østgrændse for at angribe det. Ved sin blotte Tilværelse har Lov og Orden et saa stort Ord at sige, at man alene af den Grund har Opfordring til at skjenke Heklungerne sin Medfølelse under deres lange Strid mod Usurpatoren. Naar Sympatien væ-

sentlig har taget den modsatte Retning, tør dette hovedsagelig skrive sig fra et svagt politisk Syn overfor den blændende Glands, Usurpatorens overordentlige Egenskaber afkastede, og den almindelige Tilbøjelighed til at hæve Sejren til Skyerne, medens man gjerne blot har Haan tilovers for Nederlaget, enten det er fortjent eller ikke.

4de Stykke.

Nikolas's Holdning under Heklungernes sidste Kamp.

Vi har seet Nikolas Arnessøn i Heklungernes Rækker under den Fortvivlelsens Kamp, dette Parti førte for den ny Forfatning. Særdeles fremtrædende var hans Rolle ikke endnu; hans egentlige Storhed var først i Vorden. Men det vil bidrage til Forstaaelse af hans senere Stilling og Virksomhed, at der ovenfor er gjort Rede for Indskriften paa den Fylkings Faner, hvorunder han først stillede sig. Det er kun simpel Retfærdighed mod ham, der saa længe og saa gjentagende har været tillagt de laveste Bevæggrunde for sine Handlinger — specielt et uslukkeligt og alt Andet beherskende Had til Kong Sverre, — at fremhæve, at hans Modstand mod denne fra Først af var fuldt ud berettiget. Det er neppe tvivlsomt, at hans Fader var en af de »vise og mægtige Mænd«, der grundlagde Bergensakten, og han havde altsaa forsaavidt en Arv at

løfte. En politisk Arv havde i de Tider noget ganske Andet at sige, end i vore Dage. Arven var ogsaa i høj Grad personlig. Hans Halvbroder Kong Inge Haraldsson var falden i Striden mod den ældste af Sigurd Munds Sønner (Haakon Herdebrejd). Men det Ingeske Kongedømme gjenopstod i Magnus Erlingssøns. Naar nu dette truedes af en anden virkelig eller foregiven Søn af Kong Sigurd, hvad faldt da naturligere, end at Inges eget Blod var nærmest til at ile den truede Throne til Hjælp? Saa gjorde den gjæve Helt Orm Kongsbroder, og det vilde have været et Særsyn, om Halvbroderen Nikolas havde svigtet. Endelig traadte den mægtige Bevæggrund, Egeninteressen, til. Blev der end under Bergensakten ikke formuleret synderlig mange eller synderlig vægtige Bestemmelser til Fordel for de verdslige Stormænd i Modsætning til, hvad de gejstlige opnaaede, saa laa det dog i Ordningens Natur, at ogsaa det verdslige Aristokratis Magt i høj Grad blev befæstet og udvidet ved denne Overenskomst. Dels herskede der en mægtig og forgrenet Forbindelse mellem de gejstlige og verdslige Stormænd, dels vil det være selvforstaaeligt, at Kongen personlig maatte blive tilbøjelig til at fordele sin Afhængighed, for derigjennem at føle sig mindre trykket og bunden. Det var kanske Følelsen af det Selvsagte heri, som medførte, at de verdslige Stormænd under Rigsmødet ikke lagde synderlig Vægt paa at sikre sig formelle Garantier. Nikolas Arnesson var netop paa den Tid, da Sverre optraadte, en af Landets mægtigste verdslige Stormænd.

Personerne gik tilgrunde, og Heklungnavnet forsvandt, da Magnus Erlingssøn, Orm Kongsbroder, As-

bjørn Jonsson o. fl. fandt Døden ved Fimrejte med Kjernen af det udsøgte Mandskab, den sidste heklungske Kraftanstrængelse havde rejst. Men Partiets Saga var ikke ude. Bergensaktens Ideer levede endnu. Striden mellem gammel og ny Lov var endnu ikke afgjort, og den blussede gjentagende op, undertiden i højst sælsomme Former. Indblandet i denne Strid eller paa Siden af den rejser der sig andre Bevægelser. For at besværge dem alle strækker en Tilbagevenden til gammel Lov ikke længer til for Sverre. Han optræder efterhaanden som en dybere Forfatningsreformer, end Erling Skakke og Biskop Eystejn. Hvordan Nikolas Arnesson naturligen maatte stille sig til de kommende Tidens Foreteelser, efterat det første Parti, hvortil han havde sluttet sig, var slaaet og tilintetgjort, vil man nu maaske have lettere for at forklare sig.

Sagaerne er omstændelige nok i deres Opregning af de mere fremtrædende Mænd, der deltog i Heklungernes sidste Kampe. Naar de ikke nævner Nikolas Arnesson, tør man med Sikkerhed gaa ud fra, at han ikke har været med, da Taushed om en saa højbyrdig og anseet Mands Deltagelse vilde være uforklarlig. Hvad Grunden har været til, at han holdt sig borte fra selve Vaabenskiftet, kan alene være Gjenstand for Gissninger. Hele hans Stilling borger os for, at han ikke er bleven kjølig stemt overfor Partiet. Man kan vel stille den Forklaring, at det var Mangel paa Krigeregenskaber, som holdt ham borte fra Felttog og Træfninger. Selv har han dog neppe havt nogen bestemt Følelse deraf, da hans senere Liv viser, at Kamp ialfald tiltrak ham, enten han nu var skikket til personlig Deltagelse

deri eller ej. Og at hans Partifæller skulde have slynget ham en saa blodig Fornærmelse i Ansigtet, som det, navnlig efter Datidens Begreber, vilde have været, at tilkjendegive ham, at hans Arms Bistand i Slagene tyktes dem værdiløs, er ikke antageligt. Var Saadant skeet, og Nikolas havde fundet sig deri, vilde han have sunket saa dybt, at der neppe var bleven anvist ham nogen Plads paa vor Fædrelandshistories Blade. Den Forklaring, man kan give, bør vel saaledes begrændses paa en Maade, der, ved Siden af at yde ham selv Retfærdighed, opretholder Forstaaeligheden af hans senere store Indflydelse. Det Sandsynligste tykkes os at være, at han i dette Tidsrum saavel som i de nærmeste Aar efter Heklungernes Undergang var kommen til klar Bevidsthed om sit rigelige Udstyr med aandelige Vaaben, og at hans væsentligste Id var rettet paa at skjærpe disse. Kanske han dels af personlig Tilbøjelighed, dels i Erkjendelsen af den overordentlige Magt, den Magnus Erlingssønske Forfatning maatte tildele en Mand, der formaaede at forene verdslig Storhed med en høj gejstlig Stilling, allerede paa den Tid var begyndt at tage Sigte paa den biskopelige Mitra. Den store Thrønderhøvding, der var stegen op i Erkesædet, (Eystejn), var ham maaske et lokkende Forbillede. Muligens forudsaa han derhos sine fortsatte Kampe med Sverre, og indsaa Nødvendigheden af at møde denne vældige Stridsmand ogsaa paa det Kundskabsfelt, denne ifølge sin præstelige Opdragelse beherskede. Rimeligvis forholder det sig da saa, at disse Aar har været Nikolas Arnessøns Studietid-Maaden, hvorpaa Erkebiskop Erik senere begrundede hans Kaaring til Biskop, synes at bekræfte dette, idet

han nævner ham som en Mand, der »baade ved sit Levnet og sine Kundskaber« havde gjort sig værdig til Stillingen. Naar Erkebiskopen her særlig fremhæver hans Levnet, kan Tanken neppe henføres til Nikolas's Barneaar eller hans første Ungdomsaar, men peger særlig paa et forholdsvis nærliggende Tidsrum. Vi fejler saaledes neppe ved at antage, at Sagaernes Taushed om den store Lendermand i disse Aar er at forstaa derhen, at han i Stilhed, men dog med en Energi og en Frugt, der ikke kunde blive upaaagtet, forberedte sin Overgang til et Høvdingskab inden Kirken. Var en saadan Plan modnet hos ham allerede før Heklungernes sidste Kampe, finder man nok en Forklaring til, at han ikke deltog i disse, deri, at Erkebiskop Eystejn allerede Aaret før Dramaets Opløsning ved Fimreite var kommen tilbage fra sin frivillige Landflugt til England efter Ilevoldsslaget, og havde indgaaet Forlig med Sverre. Denne Omstændighed aabner en vid Mark for Gisninger om de Tankerækker, som derved kan være vakt tillive hos Nikolas Arnessøn. Muligens har han forberedet en Front saavel mod Erkebiskopen som mod Sverre. Sandsynligere er det dog, at han har opfattet Forliget mellem de to store Mænd som en blot midlertidig Vaabenstilstand. I ethvert Fald har hans Planer tilsagt ham, at Tiden til Handling endnu ikke var kommen. -- Hvorvel Nikolas's Minde i mange Henseender er blevet højst uretfærdigt besudlet af en kortsynet og ensidig historisk Opfatning, var han paa den anden Side ingenlunde nogen Engel. Man vil neppe finde personligt Højsind som nogen fremtrædende Egenskab hos ham, og man vil, hvormeget man end erkjender

ham som en Ideernes Mand, aldrig kunne tro ham beredt til blind Offervillighed for en Ide. Saasandt dette er rigtigt, tør der ogsaa være nogen Rimelighed i at forklare hans Uvirksomhed paa dette Tidspunkt derhen, at han kan have spurgt sig selv: Hvis Magnus Erlingssøn gaar under, hvem er saa nærmest? Hvem var det, der blev foreslaaet i Bergen, da Rejsningen mod den sejrende Haakon Herdebrejld planlagdes, og det umiddelbart før Nikolas's egen Fader, Arne Kongsmaag, opstillede Magnus Erlingssøn? At Nikolas for saadant Tilfælde omgikkes med Planer til direkte eller indirekte for egen Regning at optage Kampen med Sverre, forsaavidt denne maatte besejre Magnus, tør hans følgende Optræden bevise. Men slige Planers Fremme vil oftest kræve Tid og Taalmodighed. Der maa søges Alliancer, og der maa dannes Retsbegreber — sande eller falske, — paa hvis Grundlag man kan paakalde og vente almen Tilslutning. Nikolas var ialfald Manden til at oppebie den belejlige Tid, hvilke nu end hans Tanker monne have været.

De Antydninger, som ovenfor gisningsvis er anslaaede, har heller ikke mere end Gisningens Værd. Man skyder ofte Fejl af Maalet, naar man vil bestemme en Handlings eller Holdnings Bevæggrunde, efter hvad der senere sker. Den Talemaade, at Begivenhedernes stadige Overgang til Historie altid i større eller mindre Grad løfter Sløret for de handlende Personers Tanker og Planer, er i ikke ringe Mon misledende. Det er kun, hvor man tør beregne, at Begivenheden er forudseet, man med nogen Sikkerhed tør slutte tilbage fra den til tidligere lagte Planer eller til tidligere sted-

fundne Handlingers Bevæggrunde. Men tør man ikke med nogenlunde Vished opstille denne Forudsætning, kan man ikke fælde en paalideligere Dom om Motivet til den Handling, der fandt Sted for Aarhundreder siden, end til den, der sker idag. Der hersker blandt Historiens Dyrkere kanske en vel stærk Tilbojelhed til at udlede Foreteelserne af enkelte Personers Optræden paa et tidligere Tidspunkt, eller ialfald en vis Dristighed i forsaavidt at søge Baand. Dette er blandt Andet en af Grundene til, at der paa nær sagt ethvert historisk Omraade har rejst sig Retninger eller Skoler, der afviger fra hinanden — en Kjendsgjerning, der synes at maatte staa i den mest afgjorte Strid med Historiens sande Væsen og Karakter. Thi den absolute Sandhed er og bliver jo altid Historieforskningens Endemaal. Tillem্পning efter nationale, sociale eller politiske Retninger taales her ikke.

De ovenfor berørte Gisninger er heller ikke opstillede anderledes, end til nærmere Overvejelse. Vanskeligt var det vel at læse i Nikolas Arnessøns Sjæl dengang, og de svundne Aarhundreder har ingenlunde lagt Bogen aaben. Et ubestrideligt Faktum er det imidlertid, at ligesom Nikolas ikke med Vaaben i Haand bistod Hekklungerne under deres sidste Rejsninger, saaledes hengik et Tidsrum af 9 Aar efter Slaget ved Fimrejte, fra hvilken Periode man intetsomhelst Vidnesbyrd har om, at Nikolas med Raad eller Daad skulde have søgt at undergrave den ny Styrelse. Det vilde være smukt at tænke sig, hvis det ellers var forenligt med Nikolas's Karakter, at det var Fædrelandssind, som i denne Tid bestemte hans afventende Holdning. En Mand med

Nikolas's Skarpsyn maatte jo have Øje for Sverres store Egenskaber, og den Tanke turde da vel ligge ham nær, at om Bygningen fra 1164 var styrtet i Grus, kunde maaske det Grundlag, hvorpaa Sverre vilde bygge Landet, give mer end Vederlag. Og at Bygværket vilde ske med Lov — gammel gjenopvaagnende Lov — var der jo fra Først af al Grund til at tro. At der fandt etslags Forsoning Sted mellem ham og Sverre, er ikke tvivlsomt; ellers var Nikolas neppe bleven siddende uforstyrret i sin mægtige og indflydelsesrige Stilling i Nordfjord. Noget, skjønt svagt, medvirkende til at stille ham paa midlertidig Fredsfod med Sverre tør ogsaa dennes Giftermaal med hans (hvorvel temmelig tyndblodet) Beslægtede, den svenske Prinsesse Margrete, have været.

5te Stykke.

Kuflunger, Varbelger og andre Rejsninger mod Kong Sverre.

Hvis Nikolas allerede dengang, da Heklungerne endeligen bukkede under, havde næret noget indgroet personligt Had mod Sejerherren, og hvis han samtidig i Henseende til sig selv og sine Ligestillede havde været behersket af en snæver og udelukkende personlig Politik, er det rimeligt, at han med al sin Kraft vilde have deltaget i de første Stød, der blev rettede mod

den ny Regjering. Om Bevægelserne end led under ufuldkommen Organisation, og kun hvilede paa skrøbelige Retsgrunde, maatte de ialfald virke svækkende paa de saa haardt anstrengte Sejerherrer. Et frugtbart Angreb før eller under Befæstelsen vil jo altid kunne føres med mindre Styrke og ordnet Plan end bagefter. Og hvad Retsgrundene angaar, havde man gjensidig saa lidet Sikkert at bygge paa, at man ikke havde Stort at lade hinanden høre. Disse første Rejsninger, hvorvel de staar i Skyggen for de senere Jættekampe, var alt Andet end farefri for Sverre. Og havde Nikolas støttet dem, turde Faren have udmundet i formeligt Nederlag. Han holdt sig imidlertid fuldkommen passiv; ialfald ved man ikke Andet.

Den første Rejsning var Kuflungernes, der isandhed skaffede Sverre nok at bestille i hele 3 Aar. I Spidsen stilledes en Munk Jon med Tilnavn Kuflung (af Kufl: Munkekappe), der udgaves for en Søn af Inge Haraldsson. Han synes i flere Retninger at have besiddet agtværdige Egenskaber, der endog afvandt Sverre selv Anerkjendelse. Specielt tyder Intet derhen, at han selv skulde have næret Tvivl om sin Byrd. Hvordan det nu end hermed forholdt sig, og hvordan end den almene Opfatning stillede sig til dette Spørgsmaal, er det vist, at han erhvervede sig et stort og mægtigt Tilhang. Blandt hans Tilhængere var især Nikolas Arnessons og Erkebiskop Eystejns Slægtninge stærkt repræsenterede. Det er under slige Omstændigheder paafaldende, at af disse to Mænd har Eystejn, men ikke Nikolas, maattet taale Beskyldningen for hemmeligen at have pustet til Bevægelsen. Os tykkes

Grundene for løse til at rette nogen Mistanke mod Eystejn i dette Punkt. Det laa ikke for denne gjæve Thrønder at optræde underfundigt eller i det Skjulte. At Gejstligheden forøvrigt skjænkede Bevægelsen sin Sympati, er rimeligt nok; men Eystejn var for selvstændig Mand til at drages med af en saadan Standsstrømning. Han var jo desuden nu udsonet med Sverre, og synes paa sine sidste Dage at have trukket sig tilbage fra den verdslige Politik. Det er bekjendt, at han paa sit Dødsleje, der rededes for ham, medens Kuflungernes Sejl svulmede som bedst, havde en underhaands Samtale med Sverre, hvorunder han efter dennes senere Gjengivelse skulde have afbedet sine Forgaaelser mod ham. Enten denne Gjengivelse er helt ud korrekt eller ej, kan det ikke være tvivlsomt, at hvis den døende Erkebiskop havde erkjendt og afbedet noget Forhold til Kuflungerne, eller hvis Sverre havde troet at kunne tillægge ham en saadan Optræden, vilde Sverre ikke have forsømt særlig at fremhæve dette paa et saa kritisk Tidspunkt som dengang, da der ikke skulde Stort til at bringe Vægtskaalen til at vippe over. Hvor stor Beundring man end med Ret maa nære for Sverre, har man dog i hans Liv fyldestgørende Beviser for, at den usminkede Sandhed ikke altid var ham hellig. Er Tvivlen om, at han havde gjengivet Erkebiskopens Ord paa Dødslejet med hel Sandhed berettiget, tør man nok tro, at han havde været Mand for at lægge til nogle Ord om Forholdet til Kuflungerne, hvis Datidens almindelige Opinion paa nogen Maade havde tilladt at forestille sig Erkebiskopen som delagtig i denne Rejsning. Disse Betragtninger synes at maatte

forene sig derhen, at Erkebiskopen intet saadant Stempel havde i den daværende Folkemening, og i ethvert Fald tør de nogenlunde tilfredsstillende godtgjøre, at Erkebiskopen i Virkeligheden Intet havde at bede tilgivet i dette Punkt. Denne Synsmaade bestyrker ogsaa den smukkeste Opfatning af Sverres Forhold ved denne Lejlighed, nemlig at han ikke har krænket Dødslejts Hellighed ved at udsprede en falsk eller løgnagtig Beretning om, hvad der tildrog sig.

Er det nu saa, at Erkebiskopens Frænders Deltagelse i Kuflungeropstanden byder for svag Grund til at fæste Lid til den senere Opfatning, der indskriver Erkebiskopen personlig som Partiets hemmelige Tilhænger, vil der være endnu mindre Grund til af ligeartede Omstændigheder at udlede nogen saadan Beskyldning mod Nikolas Arnessøn. Fremgik det end af Partiets Ledelse, idet særlig bør mærkes Valget af dets Hoved, at Gejstligheden med Glæde saa Bevægelsen, berettiger ikke dette til nogen Mistanke om, at Nikolas af Stands-hensyn skulde have skjænket den sin Bistand; thi Nikolas var endnu ikke Gejstlig. En saadan Stilling naaede han først ved den Tid, da Spillet var tabt for Kuflungerne, og at han med sit Maal for Øje endog havde særlig Opfordring til at holde sig disse fra Livet, falder saa meget rimeligere, som Striden mellem Sverre og Gejstligheden allerede var begyndt, specielt om Kongens Myndighed med Hensyn til Biskopvalg. Under den Situation kunde Nikolas ikke uden at forandre sin Livsplan bryde med Kongen; han maatte tvertimod undgaa Alt, der hos Kongen kunde vække Mistillid til hans Troskab, især da Kongen vel paa Forhaand ikke vilde være saa

særdeles tilbøjelig til at stole paa en forhen saa ivrig Heklung.

I de tre Aar, der fulgte umiddelbart efter Afslutningen af Kuflungernes Saga, opblussede nogle mindre betydende Opstande. Først en under en vis Sigurd, en Islænding, der falskelig udgav sig for en Søn af Inge Haraldsson. Egentlig var det blot en Røverhorde, han førte, og det paa saadan Vis, at han har faaet det historiske Navn Sigurd Brænder. Mere ordnet optraadte efter dennes Fald en anden Hob, der opstillede et Barn, Vikar, en dansk Haandværkers Søn, som Konge, under Foregivende, at han var Søn af Magnus Erlingsson. Varbelgerne — saa kaldtes denne Flok — blev dog slagne og tilintetgjorte ved Bristejn af Tunsbergerne i en haard Sjøtræfning, som disse med Raskhed havde forberedt, og med energisk Mod søgte og udkjæmpede. En ny Oprørsbande under en Munk, Thorlejf Brejdskegg, der udgav sig for en Søn af Kong Eystejn Haraldsson, blev slaaet og fuldstændig opreven af Vikens Bønder.

Nikolas Arnessøn, der snart sagt har faaet Skylden for al den Modgang, Sverre maatte døje i sit urolige Liv, deltog ligesaalidt i nogen af disse Rejsninger som i Kuflungernes, af hvilken sidstnævnte de kun var at betragte som etslags Efterdønninger. Heller ikke foreligger nogensomhelst Grund til at tro, at han i Hemmelighed har ydet dem nogen Støtte. Nikolas's Aand var heller ikke rettet paa det Smaa eller Farcemæssige. Kun store gjennemgribende Planer havde nogen Tiltrækning for ham. Dertil kom, at han endnu ikke havde nogen Grund til at bryde med Sverre, af hvis Grund-

sætninger for Landsstyrelsen han vistnok først noget senere fik klar Forstaaelse. Desuden maatte han netop i dette Tidsrum føle stærk Forbindtlighed overfor Kongen til Tak for den Biskopsstav, der var ham betroet

---

6te Stykke.

Nikolas bliver Biskop, først i Stavanger, strax derefter i Oslo.

Den nys berørte betydningsfulde Forvandling af en mægtig Lendermand til Kirkehøvding eller Kirkefyrste (Biskoperne var »tign«, d. e. af fyrstelig Rang), gik for sig paa en Maade, der med Hensyn til Biomstændighederne, navnlig Tiden, er noget omstridt blandt Historieskriverne. Sikkert er det, at Spørgsmaalet opstod ved Besættelsen af Stavanger Bispestol, efterat Biskop Erik havde taget Erkesædet i Nidaros i Arv efter Eystein. Denne havde selv betegnet Erik som sin Eftermand. Paa et stort Biskopsmøde i Bergen 1188 blev ogsaa Erik valgt, idet endog Sverre selv efter en Del for-gjæves Modforestillinger sluttelig gav et modstræbende Samtykke.

Førend den indbyrdes Krig mellem Gillesønnerne var udbrudt, havde den pavelige Legat, Briten Nikolas Brekspear, Kardinalbiskop af Albano (den senere Pave Hadrian IV), under den Sendelse her i Landet,

der forskaffede os vor egen Erkestol, hos Kongerne udvirket forskellige Indrømmelser til Gejstligheden, deriblandt at Besættelsen af Biskopsembederne skulde tilligge Gejstligheden alene uden Indblanding af Kongemagten. Da nu paa Mødet i Bergen Erkestolen skulde besættes efter Eystejn, paaberaabtes Gilllessønnernes Indrømmelse som en Grund til at afvise Kongens Indblanding i Valget. Sverre kunde selvfølgelig ikke negte Tilværelsen af den nævnte Traktat med Pavestolen; men han paastod, at den kun gjaldt for Tilfælde af Flerkongedømme i Landet, og at den altsaa ikke kunde paaberaabes mod ham, der var Enekonge. Striden krævede dengang ingen Løsning, da som sagt Sverre omsider gik ind paa Eriks Udnævnelse.

Efter de Tiders Sædvane maatte en nyvalgt Erkebiskop personlig rejse til Rom, for at hente ydre af Paven selv indviede Tegn paa sin Værdighed (Pallium). I Medfør af denne Skik drog nu Erik afsted, rimeligvis strax. Da han kom tilbage, rejste sig Spørgsmaalet om Besættelsen af hans egen forhenværende Biskopsstol, Stavangers. Herom berettede Erik i et Brev til Paven, hvorom nærmere paa et andet Sted, at baade Gejstligheden og Folket (?) enstemmig havde valgt en Mand, der baade med Hensyn til sit Levnet og sin Lærdom dertil var skikket. Det er netop Nikolas Arnesson, der saaledes betegnes som den Valgte. Men hvorledes »Folket« skulde have valgt ham, indsees ikke, hvis dermed sigtes til en formel Handling. Rimeligst er det vel at antage, at Erkebiskopen med sit Udtryk har villet tilkjendegive, at Gejstlighedens Valg havde slaaet an i den offentlige Mening. Her opdukkede Striden om Bære-

vidden af Gillesønnernes Traktat med Kardinal Nikolas paany. Sverre erkjendte nemlig ikke Nikolas Arnessøns Valg til Biskop, og indsatte i Kraft af sin »første Stemme«, som han fremdeles hævdede for Enekongen, en vis Njaal. For Nikolas Arnessøn, der nu stod ved det hidtil mest betydningsfulde Vendepunkt i sit Liv, turde det have stillet sig som et altfor stort Taalmodighedsoffer og en altfor usikker Hasard at oppebie Udfaldet af Striden mellem Kronen og Gejstligheden. Han valgte derfor det personlig kloge Parti, at tilskrive sit Nærsøskendebarn Dronning Margrete, og det lyktes ham — rimeligvis ikke mindst ved sin overordentlige Formalevne — at vinde hende for sin Sag. Vi skal ikke her indlade os paa, hvorvidt Skjortevejen i politiske Anliggender er hæderlig eller ikke. Mangen en Bagtrappe, smudsigere end den, har vist gennem Tidernes Løb været betraadt af Mænd, der har naaet frem til Hæder og Anseelse. Vist er det ialfald, at den ikke sjelden fører til Maalet, og Udsigterne dertil tør vel altid være gode, naar det Klædningsstykke, hvorefter den er benævnt, bæres af en saa højtstillet Dame som en Dronning. Saa gik det ogsaa her. Sverre gav dog ikke strax efter. Da Dronningen fremholdt Nikolas's Løfter, pegede Sverre paa hans Fortid blandt Heklungerne, udtalte Mistillid til hans Troskab og ytrede, at den neppe vilde voxe i Forhold til hans Ophøjelse. Men nu bed ogsaa Dronningen sig fast i hans Fortid og søgte at røre Kongen ved at skildre Omfanget af hans Tab. Hun fremmanede hans faldne Brødres og andre Slægtningers Skygger, og mente, at ligesom en Oprejsning herfor var en Retfærdighedshandling, saa-

ledes vilde den dikteres af Klogskab, da Kongen vilde have mere at frygte af en misfornøjet og væbnet Lendermand, end af en begunstiget og til Fredens Sysler indviet Gejstlig. Dette hjalp. Dog erklærede Sverre, at han kun gav efter for at føje Dronningen, men at han fremdeles frygtede, at kun en stakket Tid vilde rinde, før baade hun og mange Andre vilde angre Skridtet. Da der nu paa denne Maade var tilveiebragt Enighed mellem Kronen og Gejstligheden, blev ogsaa ved denne Lejlighed Striden om Udnævnelsesretten fremdeles staaende uafgjort.

Nikolas Arnessøns Udnævnelse til Biskop i Stavanger efterlod det Spørgsmaal: Hvad skulde man gjøre med Njaal? Til Held for Ordningen af dette Forhold bød der sig strax en Anledning til at jævne al Urede. Biskop Helge i Oslo døde netop paa denne Tid, og Nikolas ytrede Ønske om at bytte sin Stilling med Oslo Bispestol. Saavel Kongen som Erkebispens samtykkede heri, og som Følge deraf beholdt Njaal Stavanger Bispedømme, hvilket Nikolas neppe engang midlertidig har tiltraadt.

Nikolas Arnessøn var nu naaet til den Stilling, under hvis Titel Historien kjender ham. Den var ny for ham; men Biskopen i Oslo stod ikke paa en saa fremmed Jordbund, som han vilde have gjort, hvis han var forbleven ved Stavanger Bispestol. I Viken havde han flere mægtige Forbindelser, og navnlig var de mægtige Traditioner fra den store vikenske Krigshøvding Orm Kongsbroders Dage egnede til at bygge mangan Skjoldborg om Broderen, den ny Kirkehøvding.

7de Stykke.

Oversigt over Kirkeforholdenes Udvikling i Norge

Til en fyldig Forstaaelse af de mærkelige Begivenheder, der fulgte efter Nikolas Arnessøns Indtræden i Kirkens Tjeneste, vil det være nødvendigt at kaste et sammentrængt Tilbageblik paa Kirkens Udvikling i Landet indtil dette Tidspunkt og navnlig dens Stilling til Kongemagten.

Allerede i sin Oprindelse indtager den norske Kirke en Særstilling inden de skandinaviske Lande. I Danmark og det dermed forbundne Sydsverige banede Kristendommen sig Indgang fra Tyskland af. I Aaret 834 oprettedes Hamburgs Erkestol, der tildeltes Metropolitanmyndighed (kirkelig Centralstyrelse) bl. A. over samtlige nordiske Lande, der endnu først skulde erobres for Kristendommen. Fra denne Erkestol, der nogle Aar senere (omkring 850) forenedes med Bremens, udgik Missjonen over det nærmestliggende Norden. Det var saa langt fra, at den i Begyndelsen støttedes fra den danske Throne, at den tvertimod først kunde tilvinde sig Sejer ved dels at overvinde, dels at afbøje den derfra rejste Modstand. Den danske (og svenske) Kirke blev saaledes bygget paa et selvstændigt hierarkisk Grundlag. Kongedømmet stod som en verdslig Magt, sideordnet med Kirken, men uden direkte at gribe ind i dennes Opgave. Nogen organisk Forbindelse mellem Kongedømmet og Kirken bestod her ikke; ialfald var den meget løs. Opgaven var saaledes her ad Overenskomstens og Udjevningens Vej at tilvejebringe Samvirken

mellem to forskjellige Organisationer, hver med sit Hoved, og dette politiske Problem frembyder ulige færre Vanskeligheder, end det, der meldte sig til Løsning i Norge, hvor Organisationen af den højeste verdslige og den højeste gejstlige Magt allerede fra Først af sammenfiltredes, medens Kirkens Udvikling gennem Tidens Løb uafviselig krævede en Myndighedsdeling.

Det gik nemlig saaledes til i Norge, at Kristendommen ikke kom sydfra gennem den nordtyske Metropolitanstyrelse, men vestfra gennem de Konger, der fra England af tiltraadte sin norske Thronarv. Det var den engelske Kirke, der efter et mislykket, men desuagtet ingenlunde betydningsløst, Forsøg af Haakon Athelstans Fostre, holdt sit sejrende Indtog i Norge under de to store Olafer. I Mellemtiden mellem disse herskede et Slags Vaabenstilstand i Landet med Hensyn til Religionsbckjendelsen. Jarlerne Erik og Sven var vistnok Kristne, men ikke Missjonærer. Under dem kunde saaledes den tyske Kirke, af hvilken de vel nærmest var paavirkede, ingen synderlig Indgang faa her i Norge. Den kongelige Missjonsgjerning, der med usvigtende Kraft fuldbyrdedes af St. Olaf, skabte blandt Nordmændene en Opfatning af Kirken, der stillede den nordtyske Metropolitanmyndighed ganske i Baggrunden. Nationen havde intetsomhelst Øje for dette Mellemlid mellem Paven, som man i det dunkle Fjernforhold forvexlede med selve Kristus, og den norske Kirke, som hvis selvskrevne Overhoved man ansaa Missjonæren, Kongen selv*). Paa den anden Side var dog

---

*) Jfr. Keyzers Kirkehistorie I S. 100.

ikke noget bevidst Modsætningsforhold indtraadt mellem den norsk-kongelige og den tysk-hierarkiske Kirke. St. Olaf selv saa i den sidstnævnte, om ikke en Myndighed, den nationale Kirke var forpligtet til at underordne sig, saa dog en Forbundsfælle. Den bekjendte Forfatter, Magister Adam af Bremen, beretter saaledes om en Sendefærd under Biskop Grimkells Ledelse fra Olaf til Erkebiskop Unvan. Man ved ikke nærmere, hvad Hensigten med denne var, eller hvortil den førte. Kun Saameget tør man slutte af Magister Adams Beretning, at Olaf bad Erkestolen om Understøttelse med Lærerkrafter, og at saadan ogsaa delvis blev ydet, om end med underordnet Personale. Muligens er der ved Lejligheden tildelt Erkestolen nogle formelle Indrømmelser, dog ikke paa saadan Maade, at Olafs egen Kristenret i nogen Maade er bleven beskaaren. Med Paalidelighed kjender vi ikke nu denne Kristenret; men man er tilbøjelig til at se en nogenlunde tro Afbildning af den i den Kristendomsbolk, der findes opbevaret i den ældre Gulathingslov. Ved Enkelthederne skal vi her ikke dvæle, men kun fremhæve den Hovedgrundsætning, hvorpaa den hvilede, at den kongelige og den overbiskopelige Myndighed forenedes i samme Person.

Det kunde ikke undgaaes, at under slige Omstændigheder Spænding og Strid mellem den bremenske Erkestol og det kongelig norske Episkopat kun maatte blive et Tidsspørgsmaal. Da den magtsyge Erkebiskop Adalbert saaledes vilde inddrage Norge under det kirkelige Patriarkatsystem, der var en af hans Yndlingsideer, mødte han bestemt Modstand af Harald Haardraade, der ikke vilde anerkjende Bremerkirkens

Overhøjhed. Olaf Kyrre, der stillede sig saa ydmygt til Kirken, at han stundom endog personlig forrettede i de lavere kirkelige Funktioner, synes paa samme Tid at have opretholdt den nationale Kirkestyrelses Uafhængighed af Erkesædet. Han styrkede endog denne Uafhængighed ved at indføre en ordnet Inddeling af Landet i Bispedømmer med faste Bispestole, Nidaros (Frostathingslagen), Selja (Gulathingslagen) og rimeligvis Oslo (Oplandene og Viken). Denne Ordning fuldstændiggjordes og befæstedes under Barfodssønnerne, bl. A. ved Dannelsen af et nyt Bispedømme, Stavangers, der sammensattes af Rygjafylke og Egdafylke samt en Del af Vestoplandene (Valders og Haddingjadal). Under disse Konger truedes imidlertid den nationale Kirke med en betydelig Fare for sin Uafhængighed, idet efter Anledning fra Danmark et særligt nordisk Metropolitansæde blev oprettet i Lund (1104). Det blev dog fremdeles væsentlig blot en Overhøjhed i Ord, der fra dette ny Erkesæde forbeholdtes over den norske Kirkes Anliggender. Der fandtes i Norge ingen taknemlig Jordbund for fremmed hierarkisk Væxt, og det varede ikke et halvt Aarhundrede, førend det lyktes den norske Kirkes nationale Organer at udvirke hos Paven fuldstændig kirkelig Frigjorelse fra Udlandet. Under Gillesønnerne sendte nemlig Pave Eugenius III den tidligere nævnte højt begavede Kardinal Nikolas Brekspear til Norge, og mellem ham og Kongerne kom det til en Overenskomst, hvorefter Norge fik sin egen Metropolitan med Erkesæde i Nidaros (1152).

Pavestolen gav i hine Tider ikke gjerne Noget,

uden at sikre sig rigelig Gjengjæld. Saaledes gik det ogsaa her. Bortskjærelsen af ethvert fremmed Mellemed mellem Pavedømmet og den norske Kirke blev kjøbt med ganske anseelige Magtflytninger fra det verdslige til det gejstlige Omraade. Det tør siges, at før Kardinal Nikolas's Missjon til Norge kjendte ikke Landet nogen særlig hierarkisk Organisation. Men det lyktes Kardinalen at grundlægge en saadan, og derved kom denne Nordmændenes udprægede Ven til at gjøre dem den tvivlsomme Vennetjeneste at forflere de Stridsemner, hvoraf Borgerkrigenes Lue tændtes og vedligeholdtes i Landet.

Forholdene artede sig ogsaa paa den Maade heroppe, at en saa begavet og fint dannet Mand som Kardinal Nikolas maatte kunne udnytte dem. Der havde allerede rejst sig et stærkt kjendeligt Modsætningsforhold mellem de kongelige Brødre i Principerne for deres Styrelse. Saasnart Eystejn og Sigurd var befriede fra Formynderstyrelsen, greb de Kongstanken i dens videst mulige Udstrækning. Til Fordel for det personlige Kongedømme søgte de at tilbagetrænge ethvert andet Magtelement i Landet. Den tredje Broder, Inge Krogryg, forstod at tage den nedarvede Stormandsmyndighed i sin Regjerings Tjeneste. Det har været sagt, at Lendermændene neppe nogensinde havde større Magtomraade i Landet, end under ham. Det var saaledes højst naturligt, at Landets Aristokrati sluttede sig til den Fyrste, der var villig til at dele Myndigheden med det, og Aristokratiets Indflydelse hos Folket var under de Tidens Samfundsforhold saa stor, at Inge paa denne Maade ogsaa vandt den almene Opinion for

sig. Ligesom denne Konge havde vist sig villig til at dele den verdslige Magt med Lendermændene, saaledes viste han sig ogsaa som en ydmyg Kirkens Søn, der stod rede til at imødekomme dens særlige Organers Begjær om Magt og Indflydelse. Den skarpsindige Kardinal saa øjeblikkelig Situationen, og valgte med Klogskab sit Parti. Med Inge og Stormændene paa sin Side behøvede han ikke at stille Prisen for den norske Kirkes nationale Uafhængighed saa særdeles lavt. Der blev holdt et stort Rigsmøde, rimeligvis i Nidaros, hvor Legaten sammentraadte med Kongerne, alle Biskoperne og tolv af de viseste Mænd fra hvert Bispedømme. Hvorledes Maalestokken for de tolv Mænds »Visdom« var justeret, ved man vistnok ikke med Sikkerhed; men Exempler fra Landets Historie baade før og siden efterlader neppe nogen Tvivl om, at det maa have været den ydre Magt og Anseelse, som har trængt sig frem i Forgrunden. Er dette saa, vil det være let at skjonne, at dette vægtige Element i Forsamlingen vilde være tilbøjeligt til at lægge sin Indflydelse i den Vægtskaal, der tyngede til Fordel for Kirken — ikke just af Kjærlighed til denne, men fordi Kongemagtens Beskjærelse laa i disse Folkerepræsentanters Interesse. Isolerede som Eystejn og Sigurd stod paa dette Møde, maatte de modstræbende give sit Minde til en Ordning, der betalte den kirkelige Uafhængighed af Nabolandene med en desto mere bestemt Erkjendelse af den romerske Stols Overhøjhed. Norge blev en særskilt kirkelig Provins under Pavedømmet. At Landets Forfatning tillod et Flerkongedømme, blev fremhævet som en væsentlig Grund til at unddrage Biskopsvalgene fra den konge-

lige Myndighed. Overensstemmende med Romerkirkens almindelige Lov indførtes derfor den saakaldte Kapitelordning, hvorefter de Gejstlige, der henhørte under en og samme Kathedralkirke (Kirken ved Bispesædet), dannede et Samfund, der som et Slags Kirkeraad havde at gaa Bispen tilhaande. Og i disse Kapitlers Haand lagdes den betydningsfulde Myndighed til uafhængig af Kongemagten, men med Forbehold af Stadfæstelsesret for Paven, at besætte Biskopsemployer. Den Omstændighed, at Muligheden af et Flerkongedømme var en forfatningsmæssig Forudsætning, som væsentlig opfordrede til her at udelukke Kongedømmets Indflydelse, gav, som vi allerede har seet, Kong Sverre en velkommen Grund til at haandhæve Kongemagtens Udnævnelsesret, naar Forudsætningen ikke slog til, altsaa naar Landet faktisk styredes af en Enekonge.

Ogsaa med Hensyn til Besættelsen af Præsteembeder maa Kardinalen have opnaaet væsentlige Indrømmelser. Man ser ialfald, at Gejstligheden senere paaberaabte sig, at Kongerne ved denne Lejlighed opgav Patronatsretten, det vil sige Overtilsynet med Kirker, der var byggede for Kronens Midler, saavel som saadanne, der med Kronens Samtykke var rejste ved privat Offervillighed. Denne Myndighed indbefattede den vigtige Ret til at besætte Præsteembeder. I Kongens Haand var den dog vel for Privatkirkers Vedkommende væsentlig blot en Stadfæstelsesret. Ifølge Gejstlighedens Paastand blev paa Rigsmødet i Nidaros denne Besættelsesmyndighed overdraget til Biskoperne.

Blandt andre Erobringer for Kirken under dette Møde kan ogsaa nævnes en udvidet Testamentsfrihed til

dens Fordel samt Indførelsen af Romerskatten eller Peterspengen. Tienden var derimod af tidligere Dato. Den indførtes allerede af Sigurd Magnusson ved hans Tilbagekomst fra Jorsalfærden.

Under Legatens Nærvær i Landet og efter hans Foranledning udsondredes endelig H a m a r fra Oslo som særskilt Bispedømme.

8de Stykke.

Fortættelse. Erkebiskop Eystejn Erlendssøn.

At Sverres Fortolkning af Overenskomsten om Biskopsvalgene ikke savnede Grund, ser man af en Optræden af en af selve de kontraherende Konger, og det ingen anden, end netop den medgjørige og ellers saa lydige Kirketjener, Inge Haraldsson. Vor første Erkebisp, Jon Birgersson, med hvis højtidelige Indvielse Nidarosmødet sluttede, døde allerede efter fem Aars Forløb. Da var den Borgerkrig, der efter Legatens Afrejse tændtes mellem Inge og hans Brødre, allerede udkjæmpet med det Resultat, at Inge sad som Enekonge paa Norges Throne. Nu gik Inge Nidaros Domkapitel forbi, og udnævnte af egen Magtfuldkommenhed sin Kapellan og Fehirde (Kasserer) til Erkebiskop. Man ser imidlertid, at det tog flere Aar, før denne Mand tiltraadte sit Embede, og rimeligvis er der i Mellem-

tiden foregaaet et Valg inden Domkapitlet, stemmende med den kongelige Udnævnelse. Den ny Erkebiskop bragte ialfald den pavelige Indvielse med sig, da han i 1161 kom tilbage fra Rom, og denne var neppe bleven ham tildelt, hvis hans Udnævnelse havde været aldeles løsreven fra den almindelige kanoniske Regel, der i 1152 indførtes i Norge. Dog ved man intet Sikkert om dette. Der er ialfald en Mulighed for, at Paven kan have godkendt den begrændsede Fortolkning af Overenskomsten, hvorefter Kapitlernes Valgret kun indtraadte, naar den kongelige Myndighed var delt mellem Flere. Formelle Hensyn har vel derhos i dette Tilfælde traadt noget i Baggrunden, da det gjaldt at sikre Kirken en højst fremragende Personlighed. Den ny Erkebiskop var nemlig ingen Anden, end Stallaren Ulf Uspakssøns berømte Ætling, Eystejn Erlendsson.

Det er denne Eystejn, som vi allerede flere Gange har omtalt. Han indebar i sin egen Person den Forening af Aristokraten og Hierarken, der under hans Indflydelse i Landet fik et saa betegnende Afpræg i den Magnus Erlingssønske Styrelse og de Rejsninger, der optog dennes Traditioner. Paa Grund af sin store Æt var han, uanseet Embedsstilling, en af Thrøndelagens mægtigste og mest anseede Mænd. De store Evner, Naturen havde skjænket ham, synes han med Omhu at have udviklet. Med megen Arbejdskraft og Arbejdsiver forbandt han en betydelig Formalfærdighed, og han forstod med en vis paagaaende Ihærdighed at tage Sigte paa store Formaal og fastholde de Veje, der benest førte hen imod dem (han var »skorungr mikill«). Det var under Haakon Herdebrejds kortvarige Sejersrus han til-

traadte Erkesædet, formodentlig ud paa Sommeren 1161, altsaa samme Aar som hans kongelige Velynder 4 Februar var falden i Osloslaget. Mod Haakon Herdebrejd og hans Parti kunde han aabenbart ikke være gunstig stemt. Hans første større Skridt som Erkebisp vidner ogsaa om en Selvraadighed, hvorunder den kongelige Myndighed ganske stilles i Skyggen. Ved paa Frosta-thinget at fremhæve Betydningen af Nidaros's Overgang fra Lydbiskopssæde*) til Erkestol, fik han for hele det nidarosiske Bispedømme udvirket en »Dom efter Loven« eller en lovlig Beslutning for, at de Sagefaldsbøder, der ifølge Kristenretten tilfaldt Erkestolen, skulde beregnes efter Øre Sølvværdi istedetfor efter det tidligere almindelige Lovøre eller Sexalensøre (beregnet efter 6 Alen Vadmæl). Ved denne Kursmanøvre blev Erkebispens Indtægter i denne Post fordoblede, altsaa ogsaa dobbelt saa store som Kongens, da Anparterne for var lige.

Forsommeren 1162 hidførte Slaget ved Sekken en brat Afslutning paa Haakon Herdebrejds Saga, og det sejrende Ingeparti drog nu triumferende til Nidaros for der ved Kaaring paa Ørething at give sin ny Konge, Magnus Erlingssøn, det nedarvede nationale Stempel.

---

*) Lyðr eller Ljoðr betyder Folk eller Almue, eller efter Oprindelsen, det angelsaksiske »leod«, egentlig den hedenske Del af Folket. Ved »Lydbiskop« betegnedes saaledes fra Først af den omrejsende, prædikende, missjonerende Biskop, men Ordet gik senere over til at omfatte alle Biskoper i Modsætning til den Overordnede, Erkebiskopen. Saaledes blev efter Oprettelsen af de faste Bispestole Ordets Betydning næsten modsat den oprindelige.

Her klagede Bønderne for Kongens Fader og Formynders, Erling Skakke, over Sagefaldsbeslutningen paa forrige Aars Frostathing. Endog Lovligheden blev ikke uden Grund bestridt. Ved Forrykkelsen af Forholdet mellem Erkestolens og Kongedømmets Ret berørtes nemlig et Forfatningsspørgsmaal, ialfald et Spørgsmaal af den Art, at Afgjørelsens Lovlighed maatte betegnes som tvivlsom, naar ikke Kongen selv deltog i samme. Erling Skakke svarede ikke strax paa disse Klager; men han skrev sig dem bag Øret til sin Kredit under det Opgjør, som han vidste forestod med Kirken.

Om naar og hvorledes Erling Skakke spillede sin Trumf ud, har man afvigende Beretninger. Sandsynligvis er det efter en Del hemmelige Underhandlinger kommet til en offentlig Forhandling, da man har Beretninger saavel i Fagrskinna som i Magnus Erlingssøns Saga om Enkelthederne under et Ordskifte, og disse vel neppe er refererede fra en Enrumssamtale. Men hvordan det nu end hermed forholder sig, saa ved man, at Erling for Erkebispens udtalte, at Frostathingsbeslutningen om Sagøren stred mod St. Olafs Lov. Erkebispens forsvarede sig først med den velklingende Talemaade, at det intetsteds fandtes forbudt i Olafs Lov at øge Guds Ret, at Frostathingens Almue intet Andet havde gjort, og at den havde handlet af fri Vilje. Erling mente, at hvis det var retfærdigt at beregne Sagøren saaledes for Erkebispens, maatte det ogsaa være retfærdigt for Kongen, og henstillede til Erkebispens at bistaa med at bringe det dertil. Dette gav Erkebispens Anledning til en kraftigere Parade, idet han ytrede, at der allerede var tilkjendt den nuværende Konge meget

Mere, end Hellig Olafs Lov hjemlede. Denne Lov maatte endog udestænge Magnus fra selve Kongeværdigheden, da han ikke engang var Kongesøn, og Thronarv paa Kvindesiden hidtil havde været uden Exempel i Landet. Nu foreslog Erling at udjevne Striden ved at udvexle Indrømmelser. Vilde Kirken med »Guds Lov«, d. v. s. med sin Sanktion, fremtrædende gjennem Salving og Kroning, afhjælpe den forfatningsmæssige Mangel ved Magnus's Kongebyrd, saa vilde det saaledes gudslovprægede Kongedomme ogsaa støtte Kirken, og da først og fremst lade Indsigelserne om Sagørens Beregning falde. Eystejn, for hvem Kirkens Anseelse og Magtudvidelse var Alt, hørte dette med Velbehag, men forhastede sig ikke med at udnytte det ny Kongedømmes vanskelige Stilling. Man kan imidlertid være vis paa, at to saa kloge Mænd som Erling og Eystejn fuldt ud forstod hinanden, og at Overenskomsten i Begges Øjne kun var et Tidsspørgsmaal.

Inden Afgjørelsen lagdes et vægtigt Lod i Erkebispens Vægtskaal derved, at den pavelige Legat Stefan kom til Landet. I hans Nærvær afholdtes det berømte Rigsmøde i Bergen i 1164, som vi ovenfor har omtalt, forsaavidt angaar de om Thronarveretten og Kongedømmets Afhængighed af Kirken fattede Beslutninger. Vi vil ikke her gjentage disse, kun bemærke, at Kirken tog en høj Pris for, hvad den gav. Allerede i Magnus den Godes Dage dannede den Fiktion sig, at den norske Konge egentlig var at betragte som en Vasal af St. Olaf, og det kan ved første Øjekast synes at have været af liden Betydning, at Fiktionen nu paa Rigsmødet fik et bestemt formuleret Udtryk. Tingens

er imidlertid den, at medens det var Olafs Kongedømme, der i den tidligere Fiktion stilledes som idealt herskende over Landet, saa blev det nu Olaf som Helgen, der opstilledes som Landets Skytspatron. Og Kongens Vasalforhold til Helgenen maatte selvfølgelig indebære en vidtforgrenet Afhængighed af Helgenens nærmeste Repræsentanter, Gejstligheden. Dette kom navnlig tilsyne i den Kritik over Thronfølgeren, der som Modifikation i, hvad Arverækken foreskrev, var forbeholdt Biskopsamlingen og tolv Verdsligvise af hvert Bispedømme, som Biskoperne selv dertil udnævnte. Et ydre Tegn paa, at Kongen blev stillet i anden Rang, eller at han underordnedes Kirken, laa ogsaa i Bestemmelsen om, at ved hans Afgang skulde hans Krone højtideligen ofres paa Erkesædets Kirkealter. — En Række andre Begunstigelser, der ved denne mindeværdige Anledning blev Kirken til Del, vil vi lejlighedsvis komme til at omtale.

Fra et hierarkisk Synspunkt havde Eystejn al Aarsag til at glæde sig over den stolte Bygning, han havde seet sig istand til at opføre. Imidlertid har han vistnok temmelig tidligt mistvivlet om dens Fasthed, og har formentlig i Følelsen deraf afkrævet Magnus Erlingsson ved hans Myndigheds Indtræden det Bekræftelsesbrev, som vi tidligere har omtalt, men om hvis Ægthed der rigtignok er rejst Tvivl*). Før sin Død skulde han endog faa Erfaring for, at ikke engang en Mand som han formaaede at forfølge Konsekventserne af de tagne Skridt. Endog før Fimrejte havde han jo opgivet Mag-

---

*) Det findes Samlingen af Norges gamle Love I. S. 442.

nus's Sag. Senere udsonede han sig med Sverre, hvori selvfølgelig ligger Anerkjendelse af dennes Kongedømme. Hermed havde han selv givet Slip paa en af Hovedfordringerne til Thronens Indehaver efter Bergensakten, nemlig den ægte Fødsel. Ogsaa i alle andre Henseender betegnede Sverres Thronbestigelse fra dybeste Grundvold en Rystelse af det hierarkiske Bygværk, der med Erling Skakkes Hjælp var opført af Hadrian IV og Eystejn.

Netop som Striden var moden til at slaa ud paa hele Linjen, var det, Nikolas Arnessøn modtog sin betydningsfulde Stilling inden Kirken. Denne kortfattede Oversigt over Stridselementernes Udvikling har vi fundet fornøden til klarere Forstaaelse af hans Optræden som Biskop.

Øde Stykke.

Erik Ivarssøn bliver Erkebiskop. Hans Strid med Kong Sverre og Flugt til Danmark.

Den mærkelige Kamp mellem Kongedømmet og Gejstligheden, der saa længe havde været forberedt, brød ud strax efter Erik Ivarssøns Ophøjelse til Erkebiskop. Eriks Standsaand var fuldkommen saa udviklet som Eystejns. Men han besad ikke dennes Finhed og Klogskab. Han gik løs paa sine Maal med en vis brutal Hensynsløshed, der ubønhørligen maatte bringe ham i Strid med Sverre, som vel heller ikke

havde glemt, hvor nær det var, at Hekklungerne i sin Tid med Eriks Bistand kunde have forvandlet sit Nederlag ved Nordnæs til en for ham ødelæggende Sejer.

Erkebiskop Eriks Færd bar forresten Præget af en vis djærv Oprigtighed og Ærlighed, der skinner frem selv gjennem den ensidigt Sverreske Historieskrivning. Sverre synes aldrig at have foragtet denne Mand, og i Begyndelsen saa det endog et Øjeblik ud til, at de kunde komme nogenlunde overens. Vistnok begyndte Erkebispens sin Gjerning i Nidaros med en Straffeprædiken over Sædernes Fordærvelse, der navnlig var rettet mod Birkebejnerne. Disse knurrede nok herover, men har vel paa samme Tid følt, at Erkebispens ikke saa ganske havde Uret, og de fik neppe helt Medhold af sin Fører, der selv mangengang havde maattet tale dem tilrette for deres Tøjlesløshed. At de ikke var ene om Dadelen, har vel ogsaa bidraget til at formilde denne. Paa et Biskopsmøde i Bergen i Mai 1190 fik ogsaa Erkebispens i disse Punkter i det Væsentlige Ret. Med Sverres Tilslutning blev her vedtaget en Række Forskrifter til Haandhævelse af Kirkefreden, de Gejstliges personlige Ukrænkelighed og deres Afhold fra Indblanding i Vaabenfærd, endvidere til Forebyggelse af de paa den Tid saa altfor hyppige Ægteskabsbrud og anden Løshed i Sæder m. V. Saa langt gik Alt godt. Men da man saa begyndte med en Revisjon af hele Kristenretten, og der blev fremlagt et Udkast til en almindelig Landskirkelov, brast Forstaaelsen. Dette Udkast, der har faaet det vildledende Navn »Kong Sverres Kristenret«, er kun et uheldigt Forsøg paa at danne et harmonisk Helt af den ældre Gulathingsslov

Kristenret og »Guldfjæder«, d. v. s. den ældre Frostathingslovs Kristendomsbolk, tilsat paa Erkebiskop Eystejns Foranstaltning med de Bestemmelser, Gejstligheden havde opnaaet for sig under Sigurd Jorsalfarer, Gillessønnerne og Magnus Erlingssøn. Det vil skjønnes, at disse Tilsætninger ikke kunde smage Sverre, og Mødet opløstes derfor uden andet Resultat, end de fornævnte Ordens- og Sædelighedsforskrifter, hvis Overtrædelse drog Kirkens Ban efter sig.

Tvisten var imidlertid for forgrenet, og krævede paa saa mange Punkter Afgjorelse, at den ikke længe kunde svæve i Luften. Den kloge Sverre, der indsaa, at han ikke kunde komme langt i en Biskopsforsamling, forlagde nu Striden til Frostathinget, hvortil han stæv- nede Erkebiskopen, som ved denne Lejlighed enten lod sig overliste, eller i sin naive ærlige Ensidighed stode for tillidsfuldt paa at vinde Almenhedens Gehør for sin og Gejstlighedens Sag. Han mødte nemlig paa Thinget, uagtet det ogsaa var et af Stridspunkterne, om Gejstligheden overhovedet kunde inddrages for verdslige Domstole. Dette processuelle Fejltræk af Erik forstod Sverre at udnytte med den største Kløgt. Han trak nemlig frem for Thingalmuen netop de Stridspunkter, hvori denne paa Forhaand maatte forudsættes af Hensyn til egen Interesse at ville tage Parti mod Gejstligheden. Han skildrede den forhøjede Beregning af Sagøren, Forøgelsen af Erkebiskopens Skydsfærd og væbnede Bedækning, samt Gejstlighedens Tilegnelse af Patronatsretten som ganske vilkaarlige Tiltag, der intetsomhelst lovligt Fæste havde i Hellig Olafs Kristenret. I Ordskiftet herom kom Erkebiskop Erik tilkort. For et af Spørgs-

maalene krævede Sverre Dom paa Stedet, nemlig om Erkebispens Følge, idet han behændigt henviste, foruden til andre Krigsbegivenheder, til Træfningen ved Hattarhammer, hvor Ankomsten af Erkebiskop Eystejn's velbemandede Skib i det kritiske Øjeblik fremkaldte Birkebejnernes Nederlag. Saa vilde ikke være skeet, mente Sverre, og visselig med Ret, dersom Erkebiskopen havde indskrænket sig til de 30 Mand og 12 Skjolde, den uforvanskede Frostathingslov (»Graagaasen«) hjemlede ham. Dette slog, og Erik vandt ikke Øre for sine Op læsninger og Paaberaabelser af »Guldfjæder« hverken i dette Stykke eller i andre Punkter, som han væsentlig fremhævede, men som mindre berørte selve Folkets Interesser. Thingets Kjendelse faldt efter Sverres Ønske, og han benyttede den paa Stedet til at forelægge de af Biskopens Følge, der overskred det Antal, Graagaasen tilstedede, Femtestævne, hvis Betydning var, at saafremt de efter 5 Døgn's Forløb endnu var i Biskopens Tjeneste, forvistes de fra Landet, forbrød sit Gods, og stilledes udenfor Lovens Beskyttelse. Erkebiskopen drog nu skyndsomst fra Thinget, udskibede uden Ophold sig og sine Mænd med det Flytteligste af deres Gods, og drog først til Bergen, dernæst til Danmark til Erkebiskop Absalon, hos hvem han i flere Aar nød Gjæstevenskab, og med hvis Bistand han ihærdigt fortsatte Striden mod Sverre.

Det første Skridt bestod i, at han uopholdelig ved Hjælp af Absalons lærde Ven, Abbed Villiam i Ebelholt, udfærdigede en Beretning til Paven om Sagernes Tilstand i Norge. Her lægger han Hovedvægten paa Sverres Forlangende om Kroning, hvilken krævedes

som en Ret, Erkebisen ikke havde vovet »for sin Saligheds Skyld at indrømme ham, medmindre Gud selv giennem Paven skjænkede sit Samtykke«. Videre dvæles der i denne Beretning ved Striden om Biskopsudnævnelserne og om de Gejstliges Rettergang. Derimod kaster Erkebiskopen klogeligen et Slør over de væsentlige Tvistpunkter, der forhandlede paa Frostathinget, dog Patronatsretten undtagen. I sin Vrede over at møde Modstand paa disse Punkter havde Sverre, hedder det, berøvet Erkebisen alle hans Indtægter og derpaa indstævnt ham for Paven, vel vidende, at han, berøvet de fornødne Midler, ikke kunde foretage en Romerfærd. Beretningen slutter med den Besked, at Erkebiskopen dog har seet sig istand til at udruste paalidelige Sendemænd til det apostoliske Hovedsæde, og en Bøn om, at disse maa vinde Øre for Sandhedens og Kirkens Sag. Her tilknytted ogsaa en Underretning om Tilflugten til Erkebiskop Absalon og den hædrende Modtagelse og Behandling hos denne.

I denne Stridens første Akt sees Biskop Nikolas ikke personlig at have deltaget. Hans Tid lod dog ikke længe vente paa sig. Men førend vi gaar nærmere ind paa, hvad Frugter denne første Indankning for Paven bar, er der Opfordring til at fæste Øjet ved et Par Begivenheder, der er stillede i Forbindelse med Nikolas's Navn paa en Maade, som mere drager Tanken hen paa den gamle Heklung, end paa den ny Biskop.

1Ode Stykke.

Jarlen Erik Kongssøn og hans Død.

Næst Sverres overlegne Anførergeni skyldtes Birkebejnernes vidunderlige Sejer ved Fimrejte den Dygtighed, hvormed hans Halvbroder, bekjendt i Historien under Navnet Erik Kongssøn, udførte det ham paalagte Angreb paa Heklungerne i Arrièren (de bagerste Skibe), idet han klemte hele deres overlegne Flaade sammen mellem denne Angrebsstyrke og »Mariesuden«, paa hvis Bagbordsside Heklungerne højst uforsigtigt, trods en allerede ved Nordnæs modtagen Advarsel, havde sanket sine bedste Skibe med Stavnene paatværs mod dette Skibs Langside. Sverre, der storartet belønnede sine Mænd efter Sejren, kunde ikke vel forbigaa sin fornemste Underanfører, især da denne tillige var eller ialfald erkjendtes for hans Broder. Da ingen anden Belønning passede vel for denne, end en Andel i Riget eller selve Styrelsen, eftersom han allerede var den fornemste af Kongens Lendermænd, faldt imidlertid Sagen vanskelig for Sverre, hvis politiske Ideer — ikke mindst støttede til Landets nærliggende smertelige Erfaringer — maatte stille det højst betænkeligt for ham at inklade sig paa en Rigs- eller Magtdeling. Der blev saaledes for det Første Intet af nogen særlig Ophøjelse for Erik Kongssøn. I sin Misfornøjelse herover, vel ogsaa fordi han i Medfør af sin virkelige eller antagne Byrd levede paa en større Fod inden Hirden, end hans Midler taalte, drog denne derfor paa Vikingtog i de hedenske Østersjølande, navnlig Estland. Paa Tilbagevejen lader han

heller ikke til at have skaanet de »skandinaviske Brødre« Kyster. Han kom tilbage som Høvding for 11 Langskibe, og Sverre fandt nu, at det ikke længer gik an at afspise ham med en blot og bar Hirdstilling, hvor prunkende end en saadan blev udstyret. I Viken trængte han ogsaa en paalidelig Vagt for sin alt Andet end vel befæstede Throne, og han forlenede derfor Erik, trods et ved Erkjendelsen af Broderskabet taget Forbehold, med Viken, paa Ranrike (Baahuslen) nær, og Opplandene som Jarledømme. Erik blev her, hedder det, en meget anselig Høvding, og han var med at gjøre god Tjeneste under Sigurd Brænders Rejsning. Kort efter — rimeligvis paa den Tid, Varbelgerne traf sine nærmeste Forberedelser til et Indfald (1190) — blev han imidlertid angreben af en Sygdom, under hvis Indflydelse han gik i Kloster og tog Munkedragt. Her døde han efter et kort Sygeleje. Omtrent samtidig døde ogsaa hans Hustru og deres eneste Søn. Sverres Saga siger, at disse Dødsfald var Gjenstand for megen Omtale, og at Mange troede, at Jarlefamilien havde været et Offer for onde Menneskers snigmorderske Anslag.

Forudsat, at her en Udaad er forøvet, hvem er saa Gjerningsmanden? At det skulde være Sverre selv, mangler al fornuftig Grund, og Paastand herom er ogsaa først fremsat af en dansk Historieskriver (Prof. Müller) fra vort eget Aarhundrede. Indeholdes der i Sagaens Ord: »onde Mennesker« nogen Sigtelse mod bestemt Person, kan denne umulig være rettet mod Sverre, under hvis egen Kontrol hele denne Saga er skreven, og som maaske endog ligefrem har dikteret betydelige

Dele af den. Umiddelbart efter den anførte Tirade følger derhos en lakonisk Beretning om, at Ivar Selke døde kort bagefter. Denne Ivar Selke*) var en af Sverres troeste og dygtigste Mænd, saa at hvis Sagaens Hentydning til, at hans og Jarlefamiljens Død skrev sig fra samme Haand, skulde slaa til, er det ganske fornuftstridigt at henlægge Gjerningen til Kong Sverre, der vel ogsaa i sin Karakter tør søge sit bedste Forsvar mod Beskyldningen for Snigmord, navnlig Brodermord.

At Sagaskriveren skulde have sigtet til Dronningen, er heller ikke troligt. Ved denne Anledning synes enhver Grund til at mistænke hende at mangle.

Men Nikolas Arnessøn, de Tidens Syndebuk, han maa være Manden, mener Nogle**). Betragter man ham paa den Tid som Sverres Ven eller blot som hans ydre Tilhænger — og dette har man Grund til, da han væsentlig havde Sverres Imødekommenhed at takke for sin ny løfterige Stilling —, vil de samme Grunde, der taler mod Sverres Skyld i dette Stykke, ogsaa befri Nikolas, om de end forsaavidt ikke taler med samme Styrke. Og anser man ham for Sverres skjulte Fiende, saa kan ialfald ikke de, der ser Sverres Haand bag Begivenheden, tillægge Nikolas nogen Del i den. Men selv ikke den korrekte Betragtning, der i en Række Mordgjerninger her ser ligesaa mange Stød rettede mod Sverre og hans Throne, berettiger os til at tro, at den ny Oslobisp skulde have givet et skjult Fiendskab Luft

---

*) Maa ikke forvexles med Heklungen af samme Navn, der faldt i Træfningen paa Gaularaas 1177.

***) Se navnlig Munch: Det norske Folks Historie III. S. 268.

paa en saadan Maade. Hidtil havde han været først Sverres aabenbare Modstander, saa den neutrale Mand, der havde fundet sig i, hvad han ikke kunde forebygge, og omsider var han netop nu under Sverres egen Styrelse og med hans Samtykke bleven en af den norske Kirkes højeste Embedsmænd. Nogen Nederdrægtighed havde han ialfald ikke til Dato lagt for Dagen, og var han istand til en saadan, vilde det dog være højst besynderligt, at Anlægget dertil skulde fremtræde netop i det Øjeblik, da hans Sind maatte være fyldt af Taknemlighed for den store Begunstigelse og med højtideligt Alvor rettet paa den Fredens og Kjærlighedens Gjerning, som det var Tanken at anvise ham i hans ny Virkekreds. Og selv om man fordomsfuldt skulde tro Nikolas i den Grad blottet for Samvittighed, at man kan tænke sig Muligheden af, at han skulde kunne indvie sin ny Stilling i Herrens Tjeneste med et afskyeligt Mord paa sin nærmeste Velgjørers Slægt og Venner, vilde et saadant Mord under de daværende Forhold saa højst utilfredsstillende have tjent hans underskudte Formaal, at man alene af den Grund ikke vilde kunne tiltro en saa højtstilende Aand som Nikolas nogen Del i Gjerningen. Overhovedet mangler man ethvert Bevis, der skulde berettige til i denne Henseende at kaste nogensomhelst Skygge over Oslobiskopens ellers saa ilde medfarede Minde. En Forfatter, der isandhed er alt Andet end øm overfor hans Eftermæle*), har i Anledning af et beslægtet Tilfælde, som han omtaler i Forbindelse med dette, ganske tørt bemærket: »Nikolas

---

*) Darre S. 494.

kunde være troendes til Alt; men man skal vogte sig ogsaa for at gjøre en Skjelm Uret.« Som specielt Bevis paa, at den nærmeste Eftertid ikke havde sat noget Giftblanderstempel paa Biskopen, anføres i denne Forbindelse ogsaa den betegnende Omstændighed, at Haakon Haakonssøn bød sig selv til Gjæst hos ham paa en Tid, da Venskabet var mere end tvivlsomt.

Har overhovedet Giftblandere været paafærde ved denne Anledning, ligger det nærmest at antage, at de stod i Forbindelse med de Stemplinger, der forberedtes i Udlandet, navnlig Varbelgerrejsningen, for hvilken vel Vejen søgtes jevnet ved saavidt muligt at lamme den kraftige Modstand, der kunde ventes i Viken. Jarlens Hustru og Barn har vel da maattet følge ham i Døden, fordi Mordet paa Jarlen selv ikke kunde udføres paa anden Maade. — Forresten er vi med den nys citerede Forfatter mest tilbøjelige til at tro, at den mangedreiede Tale om »onde Menneskers Anslag« savner al Grund, og at man har for sig — ikke en sort Gjerning, men en forunderlig Sammenkjædning af ulykkelige Tilskikkelser, hvortil der gennem alle Tider vil findes Sidestykker.

11te Stykke.

Planer til Deltagelse i en dansk Thronfølge.

Efterat Thorlejf Brejdskeggs Opstandsforsøg var kvalt i 1191, hendøde for en Tid Krigslarmen i Norge.

Aaret 1192 har endog været nævnt som et Fredsaar. Det var det ogsaa, forsaavidt som der ikke inden Landets Grændser fandt nogen Krigsbegivenhed Sted. Der forberedtes imidlertid en Deltagelse i Danmarks Politik, der, om ikke en uventet Stopper havde meldt sig, kunde have øvet den mest skjæbnesvangre Indflydelse paa hele Nordens Fremtid. Den ærgjerrige Biskop Valdemar Knutssøn, Sønnens Sønnensøn af Sven Estridssøn, ansaa sig nemlig som nærmeste Thronarving efter den danske Konge Knut VI, der var sønneløs. Men da alle Tegn tydede derhen, at Kong Knuts Broder Valdemar (den siden saa berømte Valdemar Sejer), hvis Stjerne som Krieger og Statsmand var i stadigt Opgaaende, var tiltænkt den høje Pris, traf Biskopen uden Skrupler Forberedelser til at fravinde ham denne. I dette Øjemed knyttede han først Forbindelse med den tyske Kejser (Henrik VI), ved hvis Hjælp han i 1191 blev forlenet med Bremens Erkestol. I denne sin Stilling formaaede han at danne et frygteligt Forbund af tyske Fyrster med Kejseren i Spidsen mod sit Fædrelands Styrelse. For imidlertid end yderligere at sikre sig, drog han i 1192 til Norge, idet han vel forstod at vurdere det Sindelag, Sverre maatte nære mod den danske Styrelse. Danmark frembød nemlig et Modbillede til Forholdene i Norge, forsaavidt som Kongedømmet og den nationale Gejstlighed med Absalon i Spidsen dér stod i bedste Forstaaelse med hinanden, og navnlig havde lagt dette for Dagen overfor Sverre ved at modtage Erkebiskop Erik og andre af hans Modstandere med aabne Arme. Bremeren forregnede sig heller ikke. Uden at kunne udvirke nogen formelig Krigserklæring mod Danmark, hvervede han

med Sverres Minde og rimeligvis med hans direkte Bistand en anselig Stridsmagt, der yderligere blev forstærket ved Tilskud fra Sverige, hvis Konge, Sverres Svoger Knut Erikssøn, han ved samme Lejlighed besøgte, og hvem han vandt for sine Planer. I 1193 var Alt beredt til at slaa løs, og Bremeren stævnedes over Kattegat med en norsk eller norsk-svensk Flaade paa ikke mindre end 35 Langskibe, samtidig med at Nordtyskerne under Grev Adolf af Holsten gik over Ejderen og anfaldt sydfra. Der trak i Sandhed mørke Skyer op over Danmark; men Faren fjernedes paa en ganske uformodet Maade, idet Bremeren lod sig overtale til et Underhandlingsmøde med Kongen paa Brønlund Slot i Slesvig. Her bemægtigede Hertug Valdemar sig hans Person, hvorefter han i en Række Aar blev holdt i streng Forvaring. Vi kan ikke skjenke Bevægelsen vor Sympati; men Maaden, hvorpaa den blev standset, var paa den anden Side alt Andet end hæderlig, da der neppe er nogen Tvivl om, at den danske Styrelse brød Tro og Love. Man kan ikke tænke sig, at Erkebispens havde indladt sig i Sammenkomsten uden i Forvejen at være tilsagt Lejde. Dette berettes ogsaa udtrykkeligt af flere Forfattere, og rimeligvis har det været Skamfølelsen over det allerede planlagte Lejdebrud, som afholdt Kongen fra at stille sig Ansigt til Ansigt med den Mand, han sveg. Dette være nu som det vil! For os er det her nok at fremhæve, at Hovedpersonens Fjernelse fra Skuepladsen hidførte Forbundets Opløsning. Direkte fik saaledes denne Begivenhed ingen Indflydelse paa Norges Forhold; men under de sælsomme Forviklinger i Nationernes Skjæbne skulde alligevel Dannelsen af det norske Opbud spille

en indgribende Rolle i vort Lands Historie. Det kom nemlig til, om end uden Sejer i Øjeblikket, at bryde Kammen af de vrede Vover, der paa denne Tid vestenfra væltede sig ind mod Landet.

12te Stykke.

Eyskeggernes Rejsning. Slaget i Florevaag.

De tidligere Rejsninger mod Sverre, Kuflungernes undtagen, havde ikke været synderlig farlige. De havde alle (og dette gjælder ogsaa Kuflungerne) sanket sig om Personer, hvis kongelige Byrd siden viste sig at være falsk, og som vel heller ikke, medens Bevægelserne varede, havde vundet synderlig Tiltro blandt Folket, neppe engang inden Oprørshoben selv. Under saa lidet lovende Omstændigheder kunde der ikke være synderligt Haab om eller endog nogen berettiget Mening i, at en Gjenrejsning af Heklungernes Banner vilde bære Frugt. En ganske anden Magt turde der ligge i Traditionen, hvis den kunde fæste sig ved en Person, hvis Byrd var utvivlsom. En saadan Person fandtes.

Med en sandsynligvis storættet Kvinde, Gyrid Aslaksdatter, havde Magnus Erlingssøn en Søn ved Navn Sigurd, der opdroges hos sin Faster Ragnhild og hendes Mand Halkell Jonsson af den berømte Blindhejmsæt, som altid havde staaet i dels aabenbart,

dels skjult Fiendskabsforhold til Sverre. Sommeren 1192 indfandt Halkell og hans Fosterson sig i Bergen, hvor Sverre dengang opholdt sig, og modtoges som dennes Gjæster. Kong Sverre, for hvem Grusomhed, Hævn og Had var fremmede, naar han ikke var tirret til det Yderste, synes i det Hele at have lagt an paa at vinde sin overvundne Medbejlers Venner og Paarørende for sig ved Mildhed og Imødekommenhed. Saaledes havde han opfostret og med al Kjærlighed behandlet en uægte Søn af Erling Skakke, bekjendt under Navnet Sigurd Jarlssøn. Blodets Røst talte imidlertid stærkere end Taknemlighedens i denne Mands Indre. Aldrig før var Svogeren og Brodersønnen ankomne til Bergen, (hvor de maaske netop i Øjemedet og efter Aftale havde søgt ham), inden de stak Hovederne sammen til Forberedelse af en ny Thronkrig. Paa denne Tid var ogsaa en vis Olaf fra Orknøerne med Tilnavnet Jarlsmaag indtruffen i Bergen, sandsynligvis for at virke for sin Svoger, Jarlen Harald Maddadhssøn, mod nogle Prætentioner paa Andel i Styrelsen, et andet Skud af den forgrenede Jarlæt, Erik Slagbrelles Søn, Harald Unge, havde gjort gjældende. Vistnok har Olaf forsaavidt kun ventet lidet Gehør hos Sverre, og er vel saaledes kommen ind paa den Tanke, at han vilde tjene sin Svogers Sag bedst ved en Tilslutning til den mellem Sigurderne og Halkell Jonssøn indledede Sømmensværgelse. Fint er neppe Kortene blevne spillede; thi Rænkerne blev gjennemskuede af Sverre, som, da Olaf meldte sig til Afsked hos ham, derom lod en karakteristisk Ytring falde. Sandsynligvis har Sverre dog ikke havt saadanne Be-

viser, at han har fundet det raadeligt at sikre sig de Sammensvornes Personer. I ethvert Fald lod han Olaf uantastet slippe tilbage til Hjalmland (Shetlandsøerne), hvor denne havde store Ejendomme, og hvorhen han medtog Sigurd Magnussøn, det selvskrevne Kongsemne for Partiet, der allerede i Bergen var bleven stillet under hans Opfostring eller Formynderskab.

Næste Vaar drog Olaf og Sigurd til Orknøerne, hvor Halkell Jonssøn, der havde forladt Landet under Paaskud af at ville fare i Vesterviking, stødte til dem med et Langskib. De Sammensvorne vandt her Tilslutning hos Harald Maddadhssøn, i hvis Besiddelser de erholdt uindskrænket Hvervingsret, der blev benyttet med saadan Raskhed og Fremgang, at Partiet allerede tidligt paa Sommeren saa sig istand til at mønstre over tyve veludrustede og velbemandede Langskibe, med hvilke Kursen sattes for Norge. Denne yderst farlige Rejsning har efter Udgangspunktet og Hovedbestanddelenes Hjemstavn faaet Navn af Eyskegernes, af »Ey« (Ø) og »Skeggi« (Mand).

Viken, der først rammedes af Indfaldet, var paa den Tid omtrent forsvarsløst. En liden Trop under Sverres Søstersøn Jon og hans tidligere Mærkesmand Helge Bring stillede sig imod Eyskeggerne nær deres første Landgangssted, Tunsberg, men blev aldeles slaaet og opreven. Bønderne blev nu stævnedes til Haugathing og tvungne til der at give Sigurd Magnussøn Kongenavn. Til Held for Sverre var de daarligt forsynede, og fandt heller ikke i Viken de fornødne Midler. For at afhjælpe Nøden foretog de derfor en Vikingfærd paa Danmarks og Nordtysklands Kyster, og gjorde herunder

et saa rigt Bytte af ethvert Slags, at de i pralende Modsætning til sin tidligere armodslige Tilstand tillagde sig Partinavnet »Gullbejner«. Dette Navn skulde vel ogsaa tjene til et Slags Forhaanelse af deres Modstandere Birkebejnerne, der dog holdt paa deres første Daab, og vedblev at kalde dem »Eyskegger«.

Sverre, der var bleven overrasket, forstod at benytte den kostbare Tid, det tog for Eyskeggerne at forvandle sig til Gullbejner. Viken blev undsat nordfra overland og sydfra af den Styrke eller en Del af den Styrke, der havde fulgt Erkebiskop Valdemar. Dog havde Birkebejnerne ikke tilstrækkeligt Mandskab til at maale sig med Eyskeggerne; men de tvang disse til at gjøre et Tog mod dem helt op til Sarpsborg, og derved fik Sverre Tid til at berede dem en varm Modtagelse, da de ud paa Høsten drog langs Kysten nordover til Bergen. Byen kunde ikke forsvares, men fra Borgen, der bevogtedes af en stærk Afdeling under den kjække Sigurd Borgarklett, afvistes gjentagende Eyskeggenes Angreb hele Vinteren igjennem. Næste Vaar (1194) kom Sverre selv med en i Thrøndelagen samlet Flaade af 20 smaa Skibe*), medens Eyskeggerne havde bortsendt 7 af sine Skibe under Sigurd Jarlsson til Stavanger og 3 under Eystejn Korp til Sogn. Eyskeggerne havde kun 13 Skibe tilbage i Bergen, men da disse overgik Sverres langt i Størrelse, og de havde betydeligt større Mandskab (antagelig ca. 2000 mod ca. 1200) be-

---

*) Efterat have gjort sin store Tjeneste ved Fimrejte var den ilde medfarne »Mariesuden« oplagt i Bergen, hvor den senere blev erobret og opbrændt af Kuffungerne.

sluttede de at oppebie hans Angreb. Sent om Aftenen 2den April lagde de sine kampberedte Skibe ud til Florevaag. Om Natten udspejdede Sverre selv fra en Baad deres Styrke og Planer, og den næste Dag — en Palmesøndag — leveredes den bekjendte bragende Sjøtræfning, der efter en fortvivlet og omvexlingsfuld Kamp endte med Eyskeggenes afgjørende Nederlag. Det var paa det Nærmeste et Tilintetgjørelsens Slag. Eyskeggerne var mere tapre end stridsvante. Midlertidige Held, som Sverre forstod at vende mod dem, bragte dem til blindt at løbe i Døden. Sigurd Magnusson, Olaf Jarlsson og Halkell Jonsson faldt og med dem saagodtsom hele Eyskeggenes Styrke. Alle deres Skibe blev erobrede. Kun nogle faa Eyskegger overlevede Slaget, og fik Grid. Sverre havde forresten maattet købe sin store og vanskelige Sejer dyrt.

Dette frygtelige Optrin gjorde en brat Ende paa Eyskeggenes Rejsning. Sigurd Jarlsson flygtede til Danmark; men hans Flaadeafdeling opløstes, og af hans Folk blev en stor Del tagne til Naade af Sverre. Eystejn Korp sejlede tilbage til Orknoerne.

13de Stykke.

Beskyldninger mod Nikolas for at have pustet til denne Opstand.

Sverre havde saaledes ved sit Geni og sin Kraft forstaaet at besværges den største Fare, der endnu havde truet ham som Enekonge i Landet. Vi har skildret denne Rejsning lidt omstændeligere end de tidligere, fordi det har været almindelig lært, at Biskop Nikolas

stod bag samme, uden at ville træde aabent frem. De, der udtale denne Beskyldning mod Biskopen, har samtidig paastaet, at det var netop paa dette Tidspunkt, han begyndte med sine Stemplinger mod Sverre*). Heri skulde altsaa ligge, hvad vi ogsaa anser for den rigtige Opfatning, at han tidligere ikke var optraadt som Sverres Fiende, siden hans Forbindelse med Heklungerne ophørte. Hans hemmelige Tilslutning til Eyskeggerne skulde altsaa danne det første Led i den Kjæde af Fiendtligheder (Nogle kalder det »Rænker«), han aabnede mod Sverre. Vi har ovenfor gjengivet Sagaernes Beretning om Eyskeggers Rejsning og dens Skjæbne. Her finder man ikke et eneste Ord om, at Nikolas skulde være delagtig. Frøet synes at være blevet plantet i Bergen, hvor Nikolas ikke var tilstede, og de Sømmensvorne stødte her sammen fra forskjellige Kanter, uden at der er nogensomhelst Grund til at tro, at nogen af dem forud havde knyttet Forbindelser med Oslobispen. Den virksomme Forberedelse fandt Sted langt fra Landets Grændser, ligeledes uden at nogen Forbindelse med Oslo er paaviselig. Da Planen omsider bragtes i Udførelse, slog Oprørerne sig vistnok først fast i Nikolas's Bispedømme. Men det omtales ikke, at de eller deres Høvdinger havde noget Samraad med Biskopen, eller endog søgte ham, da de under sin Hærfærd i Viken ogsaa gjæstede Oslo. Sagaernes Taushed her vilde være næsten uforklarlig, dersom det dengang var bekjendt, at Nikolas havde nogen Del, der isaafald maatte være en ledende Del, i Rejsningen. —

---

*) Jfr. Munch: D. n. F. H. III S. 233 Anm. 1.

Den Slutning, at dette Oprør egentlig var det første Forsøg paa at løfte Arven efter Heklungerne, og at Nikolas i Medfør af sin Fortid altsaa maatte være Eyskeggernes naturlige Forbundsfølge, er mildest talt overilet. Nikolas fulgte jo ikke engang Heklungerne selv under deres sidste Kampe. Siden var han bleven udsonet med Sverre og havde modtaget kirkelig Tignværdighed under hans Styrelse. Den Arv efter Heklungerne, der skulde ligge i Eyskeggernes Rejsning, kunde højst blive en rent personlig, saa Tilslutningen nærmest maatte blive en Hjertesag for Nikolas. Men dennes Politik lededes neppe af blotte Følelser. Han kunde nok sympatisere baade som verdslig Stormand og som Kirkehøvding med en Gjenopstandelse af Magnus Erlingssøns Kongedømme, bygget paa Principerne fra 1164. Men et saadant Kongedømme kunde ikke være indskrevet paa Eyskeggernes Banner. Deres Konge var en uægte Søn, og der var intet Forsøg gjort paa eller endog nogen Tale rejst om at søge ham bekræftet i sin Værdighed af Biskoperne med Tilkaldelse af verdslige Stormænd. Bevægelsen havde saaledes allerede i sin første Væxt løst sig fra de Grundsætninger, der væsentlig holdt Heklungerne sammen. Af den Omstændighed, at det utvivlsomt var en Søn af Magnus Erlingssøn, der var stillet i Spidsen for Eyskeggerne, kan man saaledes paa ingen Maade udlede nogen bindende eller endog synderlig dragende Slutning om, at Nikolas har spillet under Dække med dette Parti.*)

---

*) At Nikolas senere, da Sverres Styrelsesprinciper traadte klarere i Dagen, kunde ikke blot slutte sig til, men selv skabe en Rejsning, der delvis gav Slip paa Grundsæt-

Naar de mest anseede Historieskrivere alligevel har fundet Føje til at indskrive Nikolas's skjulte Deltagelse i dette farlige Angreb paa Sverres Throne blandt de historiske Kjendsgjæringer*), skyldes dette en Beretning i Sverres egen Saga, hvorefter Sverre ved en kort efter Partiets Undergang given Anledning havde kaldt Biskopen til sig i Enrum, og der erklæret sig bekjendt med, at Anslaget var udsprunget »under Biskopens Tunge-rødder«. Denne negtede al Medskyld, men Kongen paastod, at han havde Beviser, sigtede Biskopen som Landsforræder og Drotsviger og truede ham haardt. Da, hedder det, bad Biskopen om Overbærenhed og bød sig til at gjøre godt igjen efter Kongens Vilje, hvad han maatte have forbrudt, idet han lagde den største Ydmyghed for Dagen, hvorpaa Kongen, der havde Brug for ham, (hvorum nærmere nedenfor), tog ham med sig til Bergen, hvor Alt udjevnede sig.

Her er at mærke, at Nikolas ikke engang efter denne ensidig sverreske Beretning erklæres for at have tilstaaet sin Medskyld. Og er end hans Ord rigtig gengivne, og maa de end undergives en saadan Fortolkning, skal man mindes, at Sverre vel var den Mand, der kunde skræmme endog de modigste Gemytter. Truslerne har maaske ogsaa været af den Art, at den kloge Nikolas har indseet, at hele hans Stilling og Fremtid stod paa Spil, hvis han ikke her bøjede sig paa en Maade, hvis

---

ningerne fra 1164, har sin særlige Forklaring. Her spørges alene om der er tvingende Grunde til at tro paa et fordægtigt Maskepi med Eyskeggerne, og det er dette, vi benægter.

*) Munch: D. n. F. H. S. 277.

Tvetydighed paa Stedet kunde give Sverre Anledning til at tro eller ialfald paastaa, at hans Sigtelse var retfærdigt anbragt. Paa den anden Side synes det imidlertid lidet troligt, at Sverre, hvis han havde Beviser eller fik Biskopens Erkjendelse for hans Delagtighed i et Anslag, der saa haardt havde truet hans Krone og Liv, istedetfor at straffe Højforræderen skulde drage ham til sig, og fremkalde et Forhold, der endog, som vi skal se, prægedes af en vis Varme.

Vi maa tilstaa, at vi i dette Brudstykke af Sverres Saga ingenlunde kan finde noget fyldestgørende Bevis for Nikolas's Deltagelse i Eyskegernes Indfald i Landet. En Sejer for dette Parti kunde neppe blive en Sejer for de Grundsætninger, som vi maa antage var bestemmende for Nikolas's Politik. Han har neppe været uklog nok til at sætte Luntten til en saa forhastet og saa usikker Mine. Men ogsaa kloge Høns kan værpe i Nelder, og vi vover derfor ikke at sige Andet om den historiske Paastand, der synes hævdvunden, end at den har nogle Muligheder, men ikke Visheden, knapt engang Sandsynligheden for sig. Vi skal lejlighedsvis nedenfor se endnu lidt paa Spørgsmaalet. •

14de Stykke.

Fortsættelse. Gejstlighedens almindelige Stilling til Kongen under og umiddelbart efter Eyskeggerkrigen. Nikolas kroner Kongen.

Den norske Gejstlighed lader til i det Hele at have stillet sig ganske ligegyldigt til Eyskeggerne. Det er

ogsaa ganske naturligt; thi disses Optræden paa Skuepladsen var fremkaldt af rent dynastiske Interesser; og for Gejstligheden som Stand laa der jo liden eller ingen Vægt paa Kongens Person eller Familje, naar den kun til sin Fordel fik løst den allerede indledede Tvist med Kongedømmet. Man skyder endog fejl af Maalet, hvis man forestiller sig, at Gejstligheden paa dette Tidspunkt havde indtaget en bestemt og samlet Holdning mod Sverre. Den mere omfattende Strid ulmede vistnok. Men den, der for Øjeblikket holdtes gaaende, var egentlig blot en Procedure for Paven som Dommer mellem Kongen og Erkestolen, og at dennes Indehaver havde fundet Føje til at forlade Landet og søge sin nærmeste Beskyttelse under det kongelig danske Hierarki, gav kun Splittelsen et vist udvortes tilspidset Præg. Nogen Stridstilstand var endnu ikke indtraadt. Eriks frivillige Landflugt hindrede ham ikke fra fremdeles at betragte sig som norsk Erkebiskop, og der mangler ikke Beviser paa, at selv Sverre erkjendte hans Myndighed som saadan i Punkter, der kunde lægges udenfor eller paa Siden af Stridsemnerne (f. Ex. Indvielsen af Paal Jonsson til Biskop i Skaalholt paa Island).

Under disse Omstændigheder indtog den norske Gejstlighed hjemme i Landet et Slags afventende Holdning. At dens Underordningsforhold maatte blive delt mellem Kongen og Erkebispem, er selvsagt; det maatte jo ogsaa ske under normale Omstændigheder. Endnu krævede imidlertid ikke Lydighedspligtens Deling noget afgjørende Valg mellem Tilhang og Modstand ligeoverfor en af de stridende Parter. Stillingen for de hjemmenværende Gejstlige var vistnok noget forplumret, men

endnu holdbar til begge Sider. Existerede en bestemt Heldning til en af Kanterne under og nærmest efter Eyskeggernes Tog, maa denne nærmere lægges i Retning af Kongedømmet, end af Erkestolen. Alt tyder derhen, at den hjemmeværende Gejstlighed paa dette Tidspunkt i det Store taget har udført sin Embedsgjerning i god Forstaaelse med Kongen og under Respekt for hans Myndighed.

Har Nikolas Arnessøn spillet under Dække med Eyskeggerne, maa altsaa dette have været en Operation ganske paa egen Haand, uden at han paa nogen Kant har vundet Tilslutning hos sine Standsbrødre eller erholdt deres Tilskyndelse dertil. Fra Erkebispens Side kunde han ikke vel være paavirket, endog blot af den simple Grund, at en saadan Virksomhed i det Skjulte staar i fuldstændig Strid med den aabne Djærvhed, der karakteriserer Erik under al hans Ensidighed, Halstarrighed og stundom indtil Brutalitet drevne Hensynsløshed. Og selv om man her hjemme skulde have tillagt Erkebispens Sympatier for Eyskeggerne, vilde dog den traditionelle Dragning mod Kongedømmet som øverste national Kirkeherre have afholdt den i sit Embede fungerende Gejstlighed fra nogen almindelig Tilslutning til en saa løst forudsat Sympati.

At Nikolas ved denne Lejlighed til alle Sider skulde have isoleret sig fra sine Standsfæller, og blot havt for Øje en dumdrstig Stormandstanke, under hvis Prøvelse Skjæbnens Terningkast bød ham Lidet eller Intet at vinde paa den ene Side, men forespejlede ham de værste Ulykker, til og med Undergangen, paa den anden, er i Virkeligheden ikke meget tænkeligt. Vi anfører dog

ikke dette her for yderligere at svække Sverres eget Vidnesbyrd om Nikolas's Deltagelse i Oprøret; thi dettes Vægt faar væsentlig bedømmes efter den Tillid, man nærer til Sverre selv og hans Sagaskriver. Men vi har fundet det magtpaaliggende at fremhæve, at hvis Nikolas har pustet til Opstanden, har ialfald ikke dette havt Noget med hans gejstlige Stilling at gjøre, og derved befries vor Opfatning af hans biskopelige Optræden i den nærmeste Eftertid fra et ellers forstyrrende og forviklende Element.

Der hersker Tvist mellem vore lærde Historie-skrivere, om det var i Slutningen af 1190 eller ud paa Aaret 1191 Erkebiskop Erik tog sin Tilflugt til Absalon*). Hvad man nu end herom antager, er det sikkert, at nogen pavelig Kjendelse over Enkelthederne i den forelagte Tvist ikke faldt før ved Cølestin III's Bulle af 15 Juni 1194, ifølge hvilken Erkestolen sejrede paa hele Linjen. Allerede tidligere synes imidlertid en pavelig Skrivelse at være indtruffen til Lund, hvilken enten i Almindelighed eller i nogle særlig fremtrædende Punkter har givet Erkebispnen Ret. Og efter Tidens Skik har utvivlsomt denne Skrivelse udtalt en Banlysning over Kongen, hvis han ikke vilde falde tilføje. Ialfald ved man, at Erik hver Søndag i Koret lyste Bannet over Sverre paa en Tid, da af Grunde, som vi senere skal se, den store Bulle, »Privilegiebullen«, som den gjerne kaldes, endnu neppe kunde være indtruffen i Danmark. Imidlertid lagdes i Norge ny Næring til Stridsbaalet. Som vi har seet, var Sverre ikke blind for den moralske

---

*) Munch mener 1190, Keyser 1191.

Støtte, Kroningen havde ydet Magnus Erlingssøn. Hans første Forsøg paa af Erkebiskop Erik at tilvende sig det samme højtidelige Stempel paa sin Stilling var mislykket. Da han i April 1194 efter Sejren i Florevaag drog til Viken, for at gjøre det af med de sidste Rester af Eyskeggerne, traf han i Konghelle paa en Udsending fra Paven. Her frembød sig en ny Mulighed. Sverre viste denne Udsending Gjæstfrihed, og var nær ved at faa ham overtalt til at forrette Kroningen. Men saa, hedder det, blandede »andre Gejstlige« sig i Sagen, skildrede Striden mellem Kongen og Erkebispen, betegnede Sverre som en frafalden Præst og sigtede ham for Bigami. Følgen heraf var, at Sendemanden negtede Kroningen, og henviste Sverre til ved Forlig med Erkebispen at udvirke den hos ham. Sverre blev nu vred og bød i Udtryk, hvis Høflighed ikke dannede deres mest udsøgte Egenskab, Legaten at forlade Landet*). Er der Noget i denne Beretning, har man været tilbøjelig til at se Nikolas's Finger i de »andre Gejstliges« Optræden. Isaafald kan dog ikke Nikolas's Virksomhed have haft direkte med selve denne Sag at gjøre. Thi han var ikke tilstede i Konghelle, og Intetsombelst taler for, at Legaten selv eller ved Mellemand har staaet i nogen Forbindelse med ham i det korte Tidsrum, hvori Omslaget maa have fundet Sted. Nikolas's Indflydelse her maatte altsaa begrændses derhen, at han i Almindelighed skulde have

---

*) Hele denne Beretning er noget tvivlsom. Man kan ikke kunnet faa Rede paa, hvem Legaten var, hvorfra han kom, eller hvilket særligt Ærinde han havde. Flere har anseet ham for en Bedrager, men isaafald vilde han vel have udspillet Komodien ved at forrette Kroningen.

ophidset den ham undergivne Gejstlighed til at modarbejde Kongen. Men dette er en ganske vilkaarlig Slutning. Ranrikes Gejstlighed turde vel snarere være paavirket af sine nærboende paa Sverre forbitrede Standsbrødre i Danmark (hvorunder det nuværende Sydsverige), end fra Oslo af. Man ved ikke engang, hvor mange disse »andre Geistlige« var, eller hvor de overhovedet hørte hjemme. De stilles i Modsætning til Legaten personlig, og da kan det maaske endog have været nogle af hans Ledsagere (»förunautar«), som Sagaen kort forud omtaler. Og der er Intet ivejen for, at der ved den Lejlighed kan have været fremmede Gejstlige, maaske endog Udsendige fra Lund, i Konghelle. Hvad der umiddelbart efter passerede, synes ogsaa at modbevise, at Nikolas ved den Anledning skulde have gjort noget specielt Skaktræk mod Kongen.

Efterat have vist Legaten af Landet, drog nemlig Sverre uopholdelig til Oslo, og kaldte Biskopen for sig. Han beskyldte ham da ikke for at have lagt sig paa tværs for hans Kroning; men det var netop ved denne Lejlighed han sigtede ham for Forbindelsen med Eyskeggerne, og Resultatet af denne Sammenkomst blev intet Mindre end dette, at Nikolas selvsamme Sommer forrettede Kroningen.

Efterat Stormen var afreden, fulgte Nikolas uden Indvendinger Kongen til Bergen. Der mødte ogsaa efter Tilsigelse Hamar og Stavanger Biskoper. Bergens Biskop, Paal, var død om Vaaren, Dagen før Florevaagslaget. Kongen udnævnte i hans Sted sin egen Hirdpræst Martin, der strax blev indviet af de tre andre Biskoper, som ikke synes at have rejst Indsigelse mod

Kongens Valg- eller Udnævnelsesmyndighed, naar den kun blev benyttet i Raadsforsamling med dem. Nu var altsaa Biskopsmødet fuldtalligt paa Erkebispens nær, og af denne Forsamling forlangte Sverre Kroningen, der blev ham indvilget. Den fandt Sted paa St. Peters og Pauls Dag 29 Juni 1194, og Hovedrollen udførtes af Nikolas, der ved denne Lejlighed, hedder det, »stod i stor Gunst hos Sverre, hvem han paa sin Side gik tilhaande som Formand for Gjennemførelsen af alle de Beslutninger, der laa Kongen nærmest paa Hjerte« *).

15de Stykke.

Kongens og Biskopernes Banlysning. Bergensmødet i 1195.

Kroningen i Bergen var en Sejer for Sverre under hans Strid med Erkestolen. De hjemmenværende Bisko-

---

*) Vi forbigaar her det Eventyr om disse Begivenheder, der har fundet Vej til et Par engelske Kildeskrifter fra den nærmest efterfølgende Tid. Ifølge disse skulde Sverre have fremtvunget sin Kroning ved Brutaliteter, der kunde være en Sultan af Dahomey værdige. Disse Skrifter har vel aldrig, ialfald ikke i nogen nærliggende Tid, været betragtede synderlig anderledes, end som literære Kuriositeter. De er særprægede af Kritikløshed og taabelig Overtro. Nikolas har maattet dølge Beskyldningen for at have opspundet og udbredt disse Eventyr. Men for dette foreligger intetsomhelst Bevis, og det er i højeste Grad usandsynligt, at man skal kunne tilskrive ham Fremstillingen af en stor Højtidelighed her i Landet, forvrænget paa en Maade, der kunde passe for et forskræmt eller febersygt Barns Drømme.

per, og blandt dem først og fremst Nikolas, havde saaledes taget afgjort Parti i denne Strid til Fordel for Kongen. At denne deres Holdning var oprigtig, tør udledes af den Lethed, hvormed Sverre under Mødet forstod at skaffe sin Vilje Indgang og Gjennemførelse. Havde Biskopperne nogen Tilbøjelighed til at vælge det modsatte Parti, maatte ialfald Sagaerne have berettet os Noget om, at der fra deres Side blev rejst Opposition. At Tilslutningen til Kongen blev anseet som selvvalgt og ikke som tvungen, sees ogsaa deraf, at samtlige de Biskoper, der fungerede under Kroningen, ved en Pavebulle af 18 Novbr. s. A. blev banlyste for »den i Kristenheden uhørte Handling« at tildele en bansat Præst kongelig Salvelse. Man kan dog ikke vel tro, at Alt har været Komædie: først Udsoningen mellem Sverre og Nikolas, saa det varme samdrægtige Forhold i Bergen, og saa igjen fra Erkebiskopens og Pavens Side Biskoppernes Banlysning. Sverre havde endnu ikke tonet sit Flag saa tydeligt, at ikke Nikolas endnu kunde tænke sig Landets sande Vel fremmet under hans Styrelse. Denne Betragtning tør ligge nærmere Sandheden, end de Synsmaader, der, ved Siden af at frakjende Nikolas selv enhver Egenkab, der kan adle et Menneske, nødvendigvis maa drage med ham ned i Smudset Alt, hvad der fandtes af Stort og Højtstillet i Tiden.

Det tør være tvivlsomt, om Biskopperne var underrettede om Sverres Bansættelse, da de indlod sig paa Kroningen. Privilegiebullen kjendte de ialfald ikke; men det er en Kjendsgjærning, at deres egen Banlysning nedlagdes i Bullen af 18 Novbr., og denne efterfulgtes af Stævning fra Erkebispen til at møde frem for ham i

Danmark. Nu fik man dog et ganske antageligt Bevis for, at der var handlet i fuldt Alvor under Kroningsmødet. Alle Biskoperne lød Kongens Kald til at sammentræde med ham og en Del Høvdinger i Bergen samme Sommer som Erkebiskopens Stævning kom. Her samledes nu et nyt og storartet Møde, hvor endog Islands og Orknøernes Biskoper samt Orknøjarlen Harald Maddadhson var tilstede. Værdigt og samdrægtigt raadslog man her om en fælles Retfærdiggjørelse overfor Paven, og i dette Øjemed valgtes Biskop Thore af Hamar og en Munk Rikard (kaldet »Svartmester« efter sin Klædning) til personlig at overbringe Paven en Fælleserklæring fra Kongen og Biskoperne, forsynet med Samtliges Segl.

Den Tvivl, der har hersket, om Sverres Bansættelse var bekjendt i Norge under Kroningen, ledsages af en tilsvarende Tvivl, om nogle karakteristiske Ytringer af Kongen er faldne allerede under Kroningen eller mellem denne og Mødet i 1195. Vi omtaler dem her, fordi vi anser det Sidste sandsynligt. Kongen søgte at give det Udseende af, at Bansættelsen var en egenmægtig Foranstaltning af Erik, og udtødte den legemlige Ulykke (Blindhed), der havde rammet denne Mand, som en retfærdig Skjæbnens Hævn. Han skildrede selve Bansættelsen som Bans Værk. Paa ham kunde den ikke virke anderledes, end som en afmægtig Trusel, mente han. »Erik Blinde« kunde ikke lyve ham fra hans retmæssige Kongedømme, som han havde vundet under saa megen Gjenvordighed. Selv havde han altid været beredt til at lyde Hellig Olafs Lov, og Erkebispens skulde ikke formaa ham til at bryde den, hvormeget han end monne

bande og skjælde. Vilde han bøje sig for den, var Intet ivejen for, at han kunde vende tilbage til sit Bispesæde.

Disse Ord havde vundet Anklang, saa Stemningen paa Forhaand var Sverre gunstig under Mødet i 1195.

Hvad Biskopernes Bansættelse angaar, er det vistnok ganske utvivlsomt, at den til før angiven Tid fandt Sted i selve Peterskirken*). Vægtige Grunde taler dog for, at den ikke var ganske ubetinget, men stilledes afhængig af, hvorvidt Biskoperne vilde lystre Erkebispens paafølgende Stævnamaal, og da falde tilfode. Ellers bliver det vanskeligt at forstaa, hvorledes Biskoperne indtil Videre kunde vedblive uden Betænkelighed at fungere i sin Stilling og af Folket respekteres i sin Myndighed. Og ganske uforklarligt vilde det være at se en saadan Godkjendelse af deres Embedsudøvelse fra selve Erkebispens Side, som den, der blev Biskop Thores Indvielse af Paal Jonsson til Præst tildel. Denne Indvielse fandt nemlig Sted i Slutningen af Februar 1195, da Biskopsbannet utvivlsomt maatte være bekjendt i Norge. Erik gav Paal to Maaneder senere Biskopsvielse, uden at slaa en Streg over den nødvendige Gradspassering, Paal skyldte Biskop Thore.

Men var end Biskopsbannet midlertidigt kun svævende eller betinget, saa var det dog alt Andet end en Tilstelning, som ikke Biskoperne behøvede at frygte. Det var en alvorlig Fare, Biskoperne søgte at besværges, da de i Forening med Kongen sendte Gesandter af deres egen Stand til Paven. Erik selv saa ikke i denne Sammenslutning et Forbund paa Skrømt. Han lader sit Øje

---

*) Munch: D. n. F. H. III, S. 281, Anm. 1.

og højre Haand, Abbed Villiam, i et til Paven rettet Modskrift mod, hvad Gesandterne maatte forebringe, skildre de norske Biskoper som Sammensvorne mod Herren og hans Salvede. Han kalder dem løgnagtige og slette Mænd, som nu helt og holdent har givet sig Ondskaben ivold, taler om Bagvaskelser og nedrige Beskyldninger, som de paa Løgnens Ambolt har smedet sammen mod den retfærdige Erkebiskop, og slutter efter en Del lignende Kraftytringer med en Bøn om Fasthed fra Pavestolens Side, saa at »de ondskabsfulde Fiender af Freden maatte møde Forargelsens Klippe og Anstødssten«. Dette er Ord, som man bruger om alvorlige og farlige Fiender. Man taler ikke i den Tone om Folk, hvem man tiltror blot et skrømtet Fiendskab. Og der er i denne Henseende endnu ingen Grund til at skille Nikolas Arnessøn ud fra de øvrige Biskoper.

At Sverre, da Bergensmødet i 1195 hævedes, i en Slutningstale til Biskoperne forespejlede dem, hvor Lidet de kunde opnaa ved at slutte sig til Erik, formanede dem til at blive tro og standhaftige i deres Gjerning, der var dem anvist af Gud og ikke er en timelig Arvelod, samt endelig under Løfter om sin kraftige Beskyttelse indskjærpede dem at holde fast ved sin Tilslutning til ham, kan heller ikke fortolkes, som om Sverre betvivlede Forbundets Sandhed og Alvorlighed. Det var kun et Styrkelsens Ord til Afsked, som ved en saadan Anledning maatte siges at være højst passende anbragt.

Vi kan ikke forlade dette Møde uden med et Par Ord at berøre Betydningen af Harald Maddadhssøns Nærvær, da det kaster noget Lys over et tidligere behandlet Punkt. Sverre havde nemlig besluttet dette Aar

at foretage et Tog til Orknøerne, for at holde Justits i Anledning af Eyskeggernes Indfald. Det var for at bede om godt Vejr og søge Toget forhindret, Harald Jarl indfandt sig i Bergen. Han var højst myg, og opnaaede efter skarpe Tilrettevisninger at blive tagen til Naade, dog paa haarde Vilkaar, hvoriblandt navnlig er at mærke, at Hjaltland (Shetland) blev ham frataget og lagt direkte under Norges Krone. Forhandlingen bærer ikke det mindste Spor af, at Nikolas Arnessøn under samme er bleven i nogen Maade kompromitteret, eller at han deraf har følt sig generet. Men hvorledes kunde han have holdt sin Rolle, og hvorledes kunde Sverre under slige Omstændigheder have erkjendt og behandlet ham som Lederen blandt Biskoperne, hvis han virkelig havde staaet i Forbindelse med det Parti, for hvis Optræden en Jarl ved samme Lejlighed mødte frem og bøjede sig under en revsende og straffende Pisk? Vi kan heri kun finde et nyt og kraftigt Bevis for, at Nikolas aldrig har erkjendt nogen venskabelig Forbindelse med Eyskeggerne, og for, at Sverre ikke har kunnet opretholde sin Paastand derom, hvis den forøvrigt nogensinde for Alvor har været fremsat.

16de Stykke.

**Sverres Kongsdeer. Nikolas ser Planerne til Enevoldskongedømme.
Hans saakaldte »Frafald«.**

Tiden var imidlertid forhaanden, da Biskop Nikolas skulde betræde sine egne Veje. Med sin vidt- og dybt-

skuende Aand havde han vist længe med Betænkelighed foremalet sig, hvorhen et gennemført sverresk Kongedømme vilde føre. Aabenbart har han oppebiet en Udvikling, der først blev ham klar efter Mødet i Bergen. Da han var kommen tilbage til sit Biskopssæde, og i Ro fik overveje Stillingen, er hans Øje først tilfulde blevet opladt for den Sandhed, at Landets Skjæbne efterhaanden var gledet ind paa betænkelige Baner. Skridt for Skridt havde Kongemagten gjort Erobring, der enkeltvis maaske var blevne mindre bemærkede. Men Magtudfoldelsen i Bergen viste en Sum af Resultater, der aldeles vilde kuldkastrate de tidligere Grundsatninger for Landsstyrelsen, om Kongemagten fremdeles skulde gaa sejrrigt i de samme Spor, eller endog blot holde sig i den Stilling, som dengang allerede var naaet. Vi maa her standse et Øjeblik og se os om, for at komme til Erkjendelse af, hvilken overordentlig Omdannelse af Forholdene, Sverre allerede havde forstaaet at skaffe Indgang i Landet, idet hans glimrende Personlighed svækkede Folkets Syn for, hvad det ved ham stod i Begreb med at tabe for Aarhundreder.

Allerede før Sejren ved Fimrejte, dog efterat Sverre havde vundet Overtaget over Heklungerne, havde han begyndt at omdanne Administrationen. Medens Trældom endnu herskede i Landet, benyttede Kongerne sædvanligvis sine dygtigste og paalideligste Trælle til at forestaa Bestyrelsen af Kongsgaardene rundt om i Landet. Disse, de saakaldte Aaremænd (af årr: en udsendt Tjener), nød kun liden Anseelse blandt Haulderne og Lendermændene. Efterhvert som Trællevæsenet op- hørte, gik imidlertid disse Stillinger over til fri Mænd,

og samtidig indtraadte saavel en Forandring i deres Navn som en Udvidelse af deres Myndighed. De kaldtes nu »Sysselmænd«, og var ikke længer blotte Gaardsfogder, men kongelige Finantsbetjente, hvortil efterhaanden knyttedes distriktsvis Administration. Sverre omdannede deres Hverv til faste Embeder med omfattende Repræsentation for selve den kongevalgte Myndighed. Stillingerne blev høje og betydningsfulde, og trængte efterhaanden Lendermandsværdigheden, Stammearistokratiet, i Baggrunden. Selve Lendermændene gik ofte over i disse Stillinger, især de nyopkomne, der efter Sverres Sejre i Medfør af hans Løfter arvede sine faldne eller forjagede Modstanderes Værdighed.

Endnu mere betydningsfuld var en anden Forholdsregel, der med sikre Skridt maatte føre den dømmende og lovgivende Magt over fra Folket og dets nærmeste Repræsentanter, Stammehøvdingerne, til Kongen. Da Sverre var bleven Enekonge over Landet, derunder indbefattet Viken, hvorover den danske Lenshøjhed efter Magnus Erlingssøns Fald af sig selv bortfaldt, indførte han nemlig Lagmandsinstitutionen, et Dommerembede, der skjødes ind mellem Fylkes- og Herredstingene og de store Lagthing, samt paa Kongens Vegne optog til Afgjørelse de Retstrætter, man ellers plejede at henskyde under ham personlig. I Formen begikkes her ialfald ikke for det Første noget Forfatningsbrud; thi der gjordes intet direkte Skaar i Lagthingenes Myndighed som Domstole mellem Høvdingerne eller som Appelinstanser. Heller ikke fandt nogen udtrykkelig Omlægning af Folkets Lovgivningsmyndighed paa Lagthingene Sted. Dette kunde ikke engang vel ske, og Sverre

var ialfald klog nok til ikke at udsætte sig for Beskyldninger for ligefremt anmassende Indgreb i Folkets Rettigheder. Lagmandsinstitutionen fremstilledes ganske simpelthen som en lettet Rettergangsvej for den Laverestillede og mindre Bemidlede. Men den maatte nødvendigvis blive en vældig Løftestang for Kongens Magt. Forhen havde de Fjerntboende ikke altid saa let for at henskyde sig under Kongens (voldgiftsmæssige) Afgjørelse. Nu forfleredes i høj Grad disse Afgjørelser derved, at Kongen var at finde overalt i Landet gennem sin Repræsentant, Lagmanden. Videre optog den ny Domstol en Mængde uafgjorte Sager fra de engere Lokalthing og standsede dem saaledes paa Vejen til Lagthinget. Lagmændenes Kjendelser (»Orskurder«) havde en Svaghed i deres Egenskab af Domme, eftersom de egentlig ikke bød, at saa og saa skulde ske, men kun tilkjendegav, at saa og saa siger Loven om Tilfældet. Men denne Svaghed blev deres Styrke i deres Indflydelse paa selve Lovgivningen. Ogsaa paa Lagthingene brugtes den Form, at Afgjørelsen gaves som en Erklæring om, hvad Loven bestemmer (kfr. t. Ex. Frostathingets ovenanførte Beslutning om Sagørens Beregning). Naar nu Folket fra forskellige Kilder fik se disse Erklæringer om, hvad Loven siger, uden kritisk at veje Kildernes Betydning mod hinanden — en Kritik, som man ikke kunde forudsætte —, maatte der aabenbart indtræde en Forblanding af Grundlagene for, hvad der var gjældende Lov. En efterhaands Overglidning af Lovgivermyndigheden fra Folkeforsamlingerne paa Thinge til de kongelige Dommere som autentiske (d. e. som Kildekyndige ufejlbarlige) Lovfortolkere var

saaledes uundgaaelig. Selve den Omstændighed, at Lagmandsinstitutionen fra Først af kun optog de mindre Retstrætter, formindskede Antallet af de Interesser, der knyttede sig til Lagthingene, og derigjennem Søgningen til dem. Saaledes maatte de efterhaanden tabe i Betydning, og omsider træde i Baggrunden for den stadig virkende Lagmandsinstitution.

Forberedtes saaledes en Samling af al udøvende, dømmende og lovgivende Myndighed i Landet i Kongens Haand, vilde alene en Kongemagten sideordnet eller overordnet gejstlig Myndighed kunne værne Landet mod et fudstændigt Enevoldsherredømme. Glippede ogsaa dette Værn, hvor var saa den gamle norske Frihed bleven af? Ja, den vilde kun være at regne som et Minde, selv om et Forlig kom istand mellem Kongen og Gejstligheden, saafremt dette skulde grundlægges paa de Principer, Sverre allerede tydeligt havde lagt for Dagen. Sverre indrømmede, at Kongen kun var en Guds Tjener, men erkjendte ikke Kirken som Mellemlid mellem Kongen og Gud selv, saaledes som Fiktionen af 1164 tilsagde. Han udledede Kongedømmet og Kirken som to særskilte Magter umiddelbart fra Gud selv, hint i alle verdslige, denne i aandelige Anliggender. Hint var givet alle materielle Virkemidler, denne kun Aandens eller Ordets. Kongen er Kirkens naturlige Beskytter, forsaa vidt den trænger ydre Vaaben. Da Kilden til Kongemagten alene er at søge i Gud selv, staar dens Indehaver ogsaa kun ham og ingen jordisk Myndighed til Ansvar. I Kongen sammenfattes al Øvrighed, der ifølge den hellige Skrift er af Gud. Enhver Rejsning mod den er et Oprør mod Herren selv.

Her har man det ægte »Kongedømme af Guds Naade« i den Fatning, hvori Overtroen i sin Tid har grebet det, og i uforstaaelig lang Tid fastholdt det. Den Tilsnigelse, at det kristelige Øvrighedsbegreb alene sigter til Kongemagten og dens Udstraalinger, og ikke til enhver lovlig indstiftet Statsmagt, hvad der naturligvis er Skriftens eneste fornuftige Mening (jfr. Keysers Kirkehist. I. S. 258), har gennem Tiderne formaaet at tilvende sig en vidunderlig Indgang i Sindene, og den kolossale Vildfarelse staar den Dag i Dag i fuld Flor endog i højt civiliserede Samfund.

Det vil sees, at Sverre i Ord indrømmede Kirken Jevnbyrdighed med Kongedømmet, forsaavidt som han tildelte den fælles Ophav med dette; men aldenstund Kirken er og maa blive en jordisk Indretning, er det indlysende, at dens Henvisning til blotte aandelige Virkemidler og dens Henskyden under Kongedømmets Beskyttelse i materiel Henseende maatte anvise den en Andenrangsstilling overfor dette. Skulde nu Sverre sejre ogsaa paa dette Punkt, hvad saa?

Dette Spørgsmaal har visselig paatrængt sig Nikolas Arnessøns lyse Aand, da han kom tilbage fra Bergensmødet 1195. Nu har han knyttet det Ene sammen med det Andet, og det er efterhaanden blevet ham klart, at skulde den gamle norske Forfatning frelses og Folkets Frihed haandhæves, maatte Sverres Styrelse erklæres Krig paa hele Linjen. Vi tror aldeles ikke, at Nikolas var saa særdeles nidkjær for at skaffe Hierarkiet noget Overtag i Landet; men Kirken bød en Position, som Sverre endnu ikke havde gjort sig til Herre over, og som dannede et tjenligt, ja for Øjeblikket det eneste

mulige Udgangspunkt for en Optagelse af Kampen mod ham. Nikolas valgte denne samme Sommer afgjørende sit Parti. Han drog ned til Absalon og Erik og »sluttede Forlig« med dem. Vi skal mærke os de udhævede Ord, der skriver sig fra Sverres egen Saga; thi de danner nok et Bevis for, at Nikolas forhen virkelig og uskrømtet havde staaet paa Sverres Side mod Erkebispem. Det er saaledes ogsaa ganske korrekt, at man har betegnet dette Omslag som »Biskop Nikolas's Frafald.«

Vi kan ikke Andet, end skjenke Nikolas's Beslutning vor Sympati. Vel maa vi bebrejde ham, at han tidligere havde vist sig svag overfor Sverre, og vi kunde have ventet af hans store Skarpsind, at han allerede forlængst vilde have brudt med denne farlige Magtraner. Men vi tør forsaavidt ikke dømme ham strengt. Vi har en Udvikling for os, der lægger os Beviserne ihænde for, hvorhen Sverres Politik maatte føre. Kanske Nikolas fortjener vor Beundring, fordi han paa en Tid, opfyldt af Nydannelser, hvis Betydning for Fremtiden endnu maatte være dunkel, dog gjennemskuede dem saavidt, at han, medens der endnu var Haab, traadte i Skranken til Gjenvindelse af, hvad der med stadigt mere ilende Hast for en Aand som hans maatte synes at gaa tabt for gamle Norge.

Der har endnu aldrig existeret et Samfund fra det mest oprindelige til det højest civiliserede, uden at der inden samme har dannet sig et Aristokrati. Naturens ulige Fordeling af Evner og Kræfter og Menneskeandens stadige Higen opad fremkalder med en Lovs Nødvendighed saadanne Dannelser, og det er ikke tvivlsomt,

at deraf kan skabes en af Menneskehedens største politiske Løftestænger, saafremt ikke Udviklingen opblandes i den Grad med Vilkaarlighed og Kunst, at det, der har hævet sig, kommer til at tynde eller trykke nedad, istedetfor at drage opover. Der er forsaavidt stor Forskjel paa Aristokratier. I Nikolas Arnessøns Ungdom ejede Landet endnu et, der havde sin Rod i Folket og stolt følte sig som dettes Foregangsmænd i Alt, hvad der kan tjene til et Samfunds Udvikling og Vel. Størstedelen af dettes Repræsentanter var nu faldne paa Landets utallige Valpladse. Og Resterne holdt under Sverres Styrelse paa at træde fuldstændig tilbage for et Hof- og Embedsaristokrati, for hvilket Folkets Vel vejede Lidet eller Intet mod Thronens Magt. Da Nikolas Arnessøn først fik sit Syn helt aabnet for dette, var det, han søgte at gjenrejse Skyggerne fra Kalvskindets og Ilens Blodvolde, fra Bergensredens og Sognefjordens Dyb. Og for dette Formaal paakaldte han Eystejn Erlendssøns Aand — den eneste, der nu kunde blæse Liv i de døde Ben.

17de Stykke.

Baglerpartiets Stiftelse 1196. Dets politiske Rolle og Betydning.

Korstogsfeberen beherskede ved denne Tid Europa. I 1191 ydede Norden sit Bidrag til denne Stræben, idet en Stridsmagt afgik, der for Norges Vedkommende stod under Ledelse af den bekjendte Birkebejnerhøvding Ulf af Lauvnæs. I hans Følge, rimeligvis som un-

derordnet Befalingsmand, var en højt begavet Vikværing ved Navn Rejdar. Ulf's Skjæbne er os ubekjendt; men i 1195 kom Rejdar tilbage til Landet med et Brevskab (»Gullboluskrá« o: den gyldne Bulles Skraa) fra den græske Kejser Kyrialax (Hr. Alexius) til Sverre med Bøn om, at denne til hans Hjælp under Throntvistigheder vilde sende ham 1200 gode Stridsmænd. Budskabet var fuldkommen ægte; thi lignende indtraf samtidig i Sverige og Danmark. Som Kejserens Ærindsvend har Rejdar ogsaa faaet det historiske Tilnavn Sendemand. Sverre opholdt Rejdar længe, uden at give ham noget bestemt Svar. Han fremholdt blot Betænelighederne ved at sende fra sig nogen betydelig Krigsstyrke paa en Tid, da Uroligheder kunde være at vente saavel indenlands som fra Danmark. Omsider tillod han dog Rejdar paa egen Haand at foretage Hverving blandt Bondesønner og Handlende. Denne Tilladelse forstod den foretagsomme Rejdar at benytte saavel, at han Sommeren 1196 kunde forlade Landet med en betydelig Styrke. Hvor han har samlet sin Styrke, eller hvorfra han rejste ud, ved man ikke; men at han allerede ved Afrejsen har havt et andet Formaal, end at tilføre den græske Kejser Hjælpetropper, tør man slutte af hans Kurs. Meningen maatte vel, hvis Tropperne skulde til Konstantinopel, have været den at føre dem frem tilskibs paa sædvanlig norsk Væringsvis. Istedet satte Rejdar Kursen for Østersjøen, og indtraf paa Haløre*), hvor der ikke synes at have været Tale

---

*) Dette Sted antoges forhen for at være Helsingør, men maa ifølge en Afhandling af Munch (Storms Saml. III S. 632) nu henlægges til selve Kjøbenhavn.

om at slutte sig til nogen svensk eller dansk Stridsstyrke i Kejserens Tjeneste, men hvor dengang holdtes et Marked under Tilløb, efter Sædvane, af en Masse Mennesker. Blandt dem, der her havde indfundet sig, var ogsaa Biskop Nikolas i Spidsen for en Skare, væsentlig bestaaende af Vikværinger, der havde sluttet sig om et Barn Inge, som udgaves for en Søn af Magnus Erlingssøn, men som ifølge Birkebejnernes senere Paastand var en dansk lavættet Gut ved Navn Thrugils Thufuskid. De gjensidige Opgifter faar staa derhen. Imidlertid blev Nikolas's og Rejdar Sendemands Skarer enige om at slaa sig sammen til en ny Rejsning mod Sverre, idet de proklamerede nysnævnte Gut som Magnus's Søn og Konge eller Kongsemne for det nydannede Parti, der snart blev tilstrækkelig bekjendt under Navnet Baglerne. Navnet har man udledet af »bagall« (baculus), der betyder en Bispestav, og hermed er efter al Sandsynlighed sigtet til Nikolas som Partiets egentlige Stifter. Erkebiskop Erik var vistnok tilstede paa Haløre, men har, som det synes, ikke spillet en saa fremtrædende Rolle ved Partiets Dannelse, at Navnet med Grund kan henføres til ham. Et Udtryk i Sverres Saga har vakt Forestilling om, at Erkebispen fulgte Styrken paa det Tog til Norge, den strax foretog; men er denne Opfatning rigtig, har han neppe været med længer, end blot et Stykke paa Vej*). — En mægtig

---

*) Udtrykket er: »Til þeirrar ferðar réðsk ok Eiríkr erkibyskup« d. e: Til Deltagelse i dette Tog besluttede sig ogsaa E. E. »Ejrsþennill« har imidlertid »réð« for »réðsk«, hvorefter Sætningen faar den Betydning, at Erik kun har tilraadet Toget.

Støtte fik Partiet i den fra Eyskeggernes Dage bekjendte Sigurd Jarlsson, der synes at have været tilstede paa Haløre. Han blev siden en af dets fornemste Høvdinge, der ofte optraadte med uafhængig Kommando som Fører for en selvstændig Afdeling.

At der har hersket Forstaaelse mellem Nikolas og Rejdar Sendemand allerede under dennes Hvervinger, eller endog før han fremstillede sig for Sverre, er ikke historisk bevisligt. Man ved ikke, hvad Vej Rejdar kom, og der foreligger Intet, som skulde kunne godtgjøre, at han har havt hemmelige Sammenkomster med Nikolas, eller at der er gaaet Budsendinger mellem dem. Alligevel maa det antages, at Planen er lagt tidligere end Mødet paa Haløre, og at Samtræffet der ikke var tilfældigt, men tilsigtet. Vel tør man tro, at Nikolas har besiddet en høj Grad af Overtalelsesgaver; men det er paa den anden Side lidet rimeligt, at en saa klog, beregnende og forsigtig Mand, som Rejdar Sendemand tydeligvis har været, med Et skulde have ladet sig bevæge under dette Møde til ganske at skifte Plan og gaa paa Eventyr mod Norges faktisk bestaaende Regjering med en Fylking, han i selve Norge havde samlet med denne samme Regjerings Samtykke. At Mødet paa Haløre har været aftalt, har saaledes, efter dets Resultat at dømme, alle indre Grunde for sig, og hertil kommer, at en Sydkurs gennem Kattegat istedetfor en Vestkurs gennem Skagerrak, som berørt, vilde være næsten uforklarlig, hvis det ved Afrejsen fra Norge endnu var Opdraget fra Konstantinopel, der stod Rejdar Sendemand for Øje. At Sverre ikke troede ham langt inden-

for Tænderne, fremgaar derhos af den modstræbende og begrænsede Hvervingstilladelse.

Men hvorledes kunde det gaa til, at Rejdars Skare saa pludselig kunde skifte Plan og Stridsidé? Det er ikke sandsynligt, at Planen, hvis den allerede var lagt inden Afrejsen fra Norge, skulde være bleven almindelig bekjendt blandt Rejdars Mænd, endmindre at det sande Øjemed blev Folkene forespejlet ved selve Hvervingen. Det vilde isaafald have været omtrent utænkeligt, at ikke Sverre skulde have faaet Nys om, hvad der var igjære, i hvilket Fald man kan vide, at han strax vilde have sat sig i Bevægelse for at standse Rejsningen, før den var organiseret. Man maa saaledes tro, at Planen med Omhu er bleven dulgt, ialfald til man var stukken i Sjøen. At Folkenes Opmærksomhed er bleven vakt, da Kursen sattes nedover Kattegat, er troligt; men da har Rejdar og hans Fortrolige rimeligvis havt en Forklaring paa rede Haand om Nødvendigheden af Erkebispens Velsignelse, om Opsøgning af Vaabenfæller eller Lignende. Maaske dog Afdækningen af, hvad man havde isinde, allerede begyndte paa Farten nedover. At Skaren saa hurtigt gik ind paa at lade sig bruge mod sine egne Landsmænd, istedetfor at gaa i østerlandsk Tjeneste, er, nærmere beseet, ikke saa forunderligt. Som alle Lejetropper, bestod vel Rejdars hvervede Hob af alskens Skrapsammen, i hvis Øjne ethvert Eventyr var tillokkende. Størsteparten har sandsynligvis været Vikværinger, altsaa af en Befolkning, der altid havde vist sig fiendtligsindet mod Sverre og Birkebejnerne. Naar saa Herrens egne Tjenere efter Ankomsten til Haløre forestillede dem, at de, ved at

vende sine Vaaben mod Sverre, vilde blive Guds og Kirkens egne Stridsmænd, og naar ovenikjøbet den betydelige Forstærkning eller maaske rettere Kjernetrop, der var samlet i Danmark, aabnede en sandsynlig Sejrsudsigt, der gav Løfter om Hæder, Ære og Værdighed i Hjemlandet, istedetfor de usikre Skjæbner i Østerleden, kan man ikke undres over, at en Flok Mennesker, der visselig ikke havde ret Meget at tabe, lod sig rive med. En Antydning til, at de særligen betragtede sig som Kirkens Stridsmænd, tør ligge deri, at de strax hædrede Spotte-navnet Bagler, som Birkebejnerne gav dem, ved selv at optage det som sit Partinavn.

Det mærkelige Baglerparti, der skulde spille en saa fremtrædende Rolle i Norges Historie, var saaledes stiftet. Vi kan ikke udelukkende eller endog væsentlig opfatte det som en Kirkens Hærskare. Allerede fra sin første Færd af optraadte det i Strid med Kirkens egne Grundsætninger, saaledes som disse var formulerede i 1164. Var Baglernes saakaldte Konge virkelig en Søn af Magnus Erlingssøn, saa var han dog uægte og stod altsaa udenfor den Arveorden, Gejstligheden i 1164 havde besejlet. Han blev proklameret af en Kriger-skare, uden at engang en svag Efterligning af den højtidelige Dom om Kongsemnet, som Bergensakten forlangte, søgtes bragt i Scene. Og saavel Baglernes senere Vaa-benfærd som deres Lederes Diplomati beviser, som vi nærmere skal se, at det i Hovedsagen var et verdsligt Magtspørgsmaal, som blev rejst paa Haløre, ikke et Op-raab til Vaaben for Kirkens Sag. Men det var Lederne magtpaaliggende baade inden Partiet selv, og for at styrke dette i den almene Opinion i og udenfor Norden,

at fremstille Rejsningen som nærmest fremkaldt af Kirkens Interesser. Paa Baglernes Fane indskreves en Kaldelse til at komme Herrens fortrykte Tjenere til Hjælp mod en af deres Frafaldne, der havde opkastet sig til Tyran. Nikolas Arnessøn var Mand for at indse og bringe sine politiske Venner til at forstaa, af hvilken umaadelig Vigtighed det var for Partiet at kunne tone et saadant Flag, og derefter indrettedes deres første Optræden. Man har sagt, at Nikolas Arnessøn lod sig bruge af Gejstligheden, at han i Kampen mod Sverre skjød sin verdslige Indflydelse ind for dens Sag. Ingen Forestilling kan være mere misvisende. Han var ikke Kirkens Redskab, da han rejste Baglerne; det var ham, der brugte Kirken som sit Redskab. Det var ikke Biskopen, der optraadte paa Haløre Marked i sin Stands Interesse. Det var den gamle Heklung, som brugte sin gejstlige Stilling og sine gejstlige Forbindelser til at søge tilbageført en Statsorden, der kunde gjenindsætte Storætterne som Folkeledere i deres gamle Glands. I hans og de øvrige Lederes Tanke var visse- lig Baglerne de første sande Arvinger efter Heklungerne, forsaavidt Vægten her lægges paa det verdslige Formaal. Og formaaede de end ikke at løfte Arven, har dog deres gjæve Strid ladet Norges gamle stolte Aristokrati gaa i Undergangen med Ære.

18de Stykke.

Begivenhederne i Saltøund. Baglernes Overmagt.

Underretningen om Baglernes Rejsning traf Sverre i Bergen. Uden Forhaling udbød han Leding i Gulatingsslagen og drog til Viken. Imidlertid var det allerede ledet ud paa Høsten, og Baglerne var komne ham i Forkjøbet. De havde med en Styrke paa over 5000 Mand, fordelte paa over 120 Skibe, hvoraf 5 Langskibe, taget Stilling i Saltøund nordligst i Ranrike, da Sverre sejlede op. Da denne spurgte deres Nærvær, lagde han sig ind i en velvalgt Stilling i Sejmsfjorden et Par Mil sydligere, for at faa Tid og Anledning til at undersøge Fiendens Styrke og Hjelpekilder. Det viste sig snart, at det var alt Andet, end et Børneværk, som forestod ham. Selv raadede han, hvad Mandskab og Skibsmagt betræffer, neppe over Femtedelen af Modstandernes Styrke. Baglerne havde imidlertid ladet sine Skibe drage paa Land, saa at Sverre sattes istand til en Del fintende Manøvrer mod dem fra sine Smaaskuder. Samtidig indrettede han paa et fremspringende Punkt ligeoverfor Baglernes Stilling en Valslynge, d. e. et Slags Krigsmaskine, hvorfra han overdængede Baglernes Skibe med Kasteskyts. Baglerne, der led betydelig Skade herved, ødelagde imidlertid en mørk Frostnat Valgslyngen ved et kjækt Overfald. Sverres egen Søn Sigurd Lavard*), der var betroet Vagtholdet med indtrængende Advarsler om at holde Øje med

---

*) Lavard = Lord o: Herre.

Fienden, maatte døje en alvorlig Skrabe af Faderen, for at have ladet sig overrumple.

Efter dette blev Modstanderne i nogen Tid liggende uvirksomme overfor hinanden. Den utrættelige Sverre var imidlertid stadig paafærde, for at finde et eller andet svagt Punkt, mod hvilket han kunde rette et virksomt Angreb. En Gang, da han saaledes paa en Baad roede langs det Land, hvor Baglerne havde Tilhold, kom nogle af disse frem paa en Bjerghammer, blandt dem Sigurd Jarlsson, der spurgte, om hans forhenværende Madfader Sverre var ombord. Dette bekræftedes af en af Baadfolkene, der samtidig gav Sigurd en alvorlig Tilrettevisning for hans Utaknemlighed. Nu traadte Biskop Nikolas frem af Baglerhoben, og henvendte sig til Sverre selv, idet han sagde: »Hvi gaar Du ikke iland, Sverre? Vil Du ikke slaaes nu, Du Gudsfiende (Guðniðingrinn«)? Intet plejer jo hue Dig saa vel som Ran og Herjen. Se nu her mit Haandlin (han løftede Skjoldet). Her har jeg ogsaa den Mitra og Stav, jeg paa Pavens Bud skal bære mod Dig, til Du er fældet eller jagen af Landet. Det er min Hjelm og mit Sværd.« Sverres Baadfolk gav Svar paa Tiltale, og spillede særlig hen paa, at Udsigten til et Vaabenskipte med Nikolas eller Stridsmænd som han just ikke skræmmede dem fra Landgang. Hertil svarede Biskopen: »Ofte har I frakjendt mig Mod, Birkebejner; men kom nu, Du Sverre, ene iland, saa skal vi i en Tvekamp se, hvis Bistand formaar mest, enten Apostelen Paulus og den hellige Hallvards eller den gothiske Hexes*), som Du tror paa.«

---

*) Beretningen er tvivlsom. Der er Kildestrid, om der staar

Sverre afviste Indbydelsen spydigt med de Ord, at man vilde kalde en saadan Tvekamp et Bikkjeslagsmaal, da hverken han eller Biskopen var bekjendt for personligt Mod. Dermed skiltes de.

Trods sin Tungefærdighed maa Nikolas siges at have trukket det korteste Straa i denne Ordkamp. Var det end ikke kirkelige Interesser, som væsentlig beherskede hans Stræben paa denne Tid, burde han dog have husket paa, at han var en Kirkens Tjener, og at personlig Vaabenfærd i denne hans Egenskab kun i Nødsfald kunde forsvares. Birkebejnerne sigtede ham endog ligefrem for at krænke et Pavebud, idet de lod ham høre, at de Vaaben, han fremviste, skulde han ogsaa bære med sig til Ansvar paa Dommens Dag. Sigtelsen var dog ikke saa vel anbragt, som Mange har forestillet sig. Vistnok havde Pave Clemens III forbudt Norges Gejstlige enhver Krigsfærd; men hans Eftermand, Cölestin III, havde i den saakaldte Privilegiebulle af 15 Juni 1194 betydelig begrændset Forbudet. Igrunden gik det nu ikke ud paa Andet, end at Gejstlige ikke kunde tvinges til Krigstjeneste, eller paalægges dermed forbundne Byrder, hvorimod de nok kunde deltage, naar

---

»gylfran« (Hex) eller »kyfla«, der skal kunne oversættes som Hættekappe. Efter Fritzners Ordbog er forresten Betydningen af »kyfla« en stam Kvinde, og Nogle har derfor tænkt sig, at Nikolas henspillede paa Dronningen, der som svensk famlede i vort Sprog. Rimeligst er forresten »Hexen«, da det var en ikke ualmindelig Tro blandt Sverres Fiender, at han havde Bistand af en saadan. I ethvert Fald har Nikolas ved Lejligheden for Indtrykkets Skyld sigtet ham for Trolddomskunster.

vedkommende Biskop efter Forhandling med forstandige Gejstlige maatte finde, at Omstændighederne udkrævede det. Nikolas kunde nok saaledes forsvare at deltage i dette Tog. Det tør endog være rimeligt, at hans Deltagelse har fundet Sted efter Overlæg med Erik og Absalon. Hans Ord synes jo at vise, at han ansaa sin personlige Vaabenfærd som en Pligt, hvilende paa Pavens Bud. Dette er vel saa at forstaa, at han i Privilegiebullens Tilladelse har seet en Opfordring, og at Samraadet med Erkebispen har bestyrket ham heri. Det er af Vigtighed, at man mærker sig nysnævnte Bulle i dette Punkt. Hefter man sig ved det ældre Bud af Pave Clemens, vil Biskop Nikolas's Deltagelse i Baglernes Krigsforetagender blive næsten uforklarlig, og navnlig vil hans Optræden ved den her omhandlede Lejlighed faa et Præg af utrolig Frækhed. Men er der end Intet at sige paa, at han med Vaaben i Haand deltog i Toget, burde dog Følelsen af hans gejstlige Værdighed have afholdt ham fra at fremstille sig som etslags Slaaskjæmpe, naar ikke Hærene var i Træfning. Endnu mindre værdig var hans Udfordring til Sverre personlig. Han maatte paa Forhaand vide, at denne vilde blive afvist og kun opfattet som et utidigt Brauteri. Naar Sverre havde afslaaet en Tvekamp med Magnus Erlings-son, sin kronede Modstander, som et for dem Begge uværdigt Skuespil, var det jo aabenbart, at han nu, selv kronet, ikke kunde indlade sig i en personlig Duel med en Gejstlig, og det ovenikjøbet den samme, der havde paasat ham Kronen, men siden forladt hans Sag. Vi kan ikke Andet, end unde Biskop Nikolas den Straf for hans Selvforglemmelse, Birkebejnerne og deres Fører ved

den Lejlighed tildelte ham. Den brændende, hensynsløse Iver, der plejer besjæle Enhver, som nys har valgt en afgjort Partistilling, tildels under udvortes Strid med Fortiden, kan nok forklare Nikolas's Optræden, men ikke undskylde den.

Det er egnet til at vække nogen Opmærksomhed, at Nikolas ved denne Anledning selv fremdrager, at han »ofte« af Birkebejnerne var bleven beskyldt for Mangel paa Mod. Han havde tidligere ikke personlig staaet under Vaaben mod dem, undtagen i Ilevoldsslaget, og man ved, at han der var uheldig paa Grund af det Nederlag, der overgik Heklungernes Hovedstyrke. Men man ved ikke, at hans egen Afdeling blev formelig slaaet, og endnu mindre, at han lagde nogen Fejghed for Dagen. Den omvendte Slutning: at Beskyldningerne maa fortolkes som sigtende til hint Slag, vil være ganske vilkaarlig. Rimeligst er det at antage, at Birkebejnerne har fortolket hans Overgang til Kirken som en Selverkjendelse i Retning af, at han manglede Krigerens Egenskaber, og at hans (virkelige eller foregivne) Vigen for Sverres Trusler efter Eyskeggernes Indfald har forekommet dem lidet behjertet. Mangen Sammenligning tør ogsaa være anstillet mellem ham og Broderen Orm, hvis Helteskikkelse navnlig nu i Mindets Glands tør have stillet Nikolas i Skyggen. Ellers synes Fordringerne til Modet i hine Dage at have sigtet paa temmelig raa Former. Det var virkelig ikke ganske uden Tilknytning til gaaende Ord, at Sverre tog sig selv med i den Hunkjønssammenligning, hvormed han ironisk afviste Nikolas's Udfordring. Der var dem — og der fandtes slet ikke saa faa af dem —, som havde misforstaaet dels Sverres

Forsigtighed som Hærfører (f. Ex. hans Raad: at undrage sig Kampen ved Hattarhammeren), dels den i Virkeligheden højbaarne Følelse, som havde bragt ham til at afslaa Magnus Erlingssøns Udfordring. Sverre spillede ogsaa ved en senere Anledning hen paa dette. Hans hele Færd borger os dog for Trygheden i den Ironi, hvormed han kunde behandle dette Punkt. Men behøver vi ikke at fæste os ved dumpe Ytringer om Fejghed, rettede mod selve Sverre, er der neppe Opfordring til at lægge synderlig Vægt paa højlydte Beskyldninger af samme Slags, rettede mod Nikolas. Det er sandt nok, at efter de Vidnesbyrd, vi har, gjorde Nikolas aldrig nogen fremtrædende Figur som Kriger. Men vi tør vel altid tillade de tapre Bagler at have en Mening saavel som Birkebejnerne. Opfatningen af Krigsdueligheden var neppe synderlig forskjellig i de to Hære. Og det rimer sig ikke paa nogen Maade, at Nikolas, som vi skal se, Gang paa Gang skulde blive betroet højst vigtige Feltherreopgaver, saafremt han skulde have dannet et saadant Vrægebillede af en gjæv Kriger, som Birkebejnerne vilde gjøre ham til. Tidsaanden og hans Blod taler ogsaa mod en saadan Opfatning.

Led end Nikolas under Ordkampen i Saltøsund et personligt Nederlag, saa lod han dog heller ikke Sverre slippe helskindet, og skal et fuldstændigt Opgjør træffes, tør den virkelige Skade endog have været størst paa Sverres Side. Der maatte ialfald i Baglernes Øjne ligge en vis Magt i, at Nikolas kunde slynge Sverre lige i Ansigtet Beskyldninger for Kristendomsfiendskab (Gudsfiendskab) og Trolddom. Naar Alt kommer til Alt, var det kanske Nikolas's væsentligste Hensigt med hans

Optræden at fanatisere Baglerne og virke for Tilslutning til dem, ved at fremdrage Religionen i Partiets Tjeneste. Fin eller smuk var ikke denne Optræden, selv om man antager, at den ialfald delvis fremgik af Overbevisning. Men Manden maa dømmes efter Tiden. Og under Krigstilstand ansaaes dengang Meget og Mangt tilladt, som vore Dage fordømmer. Vi behøver neppe at betvivle, at der gjordes Væsen af Nikolas, da han dengang kom tilbage til Baglerlejren, og Sammenstødet blev bekjendt. Havde vi ejet, hvad vi saa højligen savner, — en Baglerhistorie —, turde vi have seet denne Antagelse bekræftet — ikke at tale om, at vi havde faaet Nøglen til mangen dunkel Gaade, som nu for bestandig maa blive uløst.

19de Stykke.

**Sverre trækker sig tilbage til Nidaros. Mindre Krigsbegivenheder
Vinteren 1196—97. Ivar Skjaalge bliver Biskop i Hamar.**

Det er vel muligt, at Baglernes Stilling i Saltøund ikke var af de bedste. Men de kunde i ethvert Fald paa Grund af sin Overmagt gjøre formelig Nar af Birkebejnerne. Det maatte vist være en skrøbelig Blokade, disse holdt. Man kan blot undres over, at ikke Baglerne gjorde sine Skibe flot og gik over til Angreb. Rimeligvis har dog Sverre forstaaet at vælge saadanne Stillinger og Manøvrer, at en saadan Operation fra Bag-

lernes Side havde sine Vanskeligheder. Da den kjække Birkebejnerhøvding Nikolas af Vestnæs fremhævede Proviantmanglen, og som Følge deraf anbefalede et raskt Angreb eller at hæve Blokaden, svarede nemlig Sverre, at han ikke troede, Baglerne var heldigere stedte, og at man nok ved at holde ud vilde kunne tvinge dem til at gaa fra hinanden. Nogen fast Tro paa, at han kunde udrette Noget dernede, havde han dog neppe, og da han var klog nok til at indse, at et Angreb med hans ringe Styrke vilde være et altfor dumdrigt Vovespil, satte han Kursen vestover. Da man i de Tider kun lidet var vant til Vinterfelttog, gav han i Bergen sin Leding, der var opbudt fra Gulathingslagen, Hjemlov og drog selv til Nidaros, hvor han over Jul udbød Leding over hele Frostathingslagen, Haalogaland og Søndmøre. Viken og Oplandene var saaledes prisgivne Baglerne. Andet Valg havde Sverre neppe.

Baglerne forlod snart Saltøundet og sammenkaldte Borgarthing (Vikens Lagthing i Sarpsborg), hvor deres Kongsemne for første Gang paa norsk Grund fik Kongenavn. Herfra udbredte de sig over hele Viken og Oplandene, idet de ganske bemægtigede sig Administrationen i alle disse Landsdele, hvor de ogsaa fik almindelig Tilslutning, deriblandt af den mægtige Oplænding Hallvard af Saastad (i Stange Præstegjæld), i sin Tid Magnus Erlingssøns Lendermand, hvem Sverre nok havde Grund til at huske fra Begyndelsen af sin Kamp for Norges Krone. Under disse Omstændigheder var der Intet ivejen for, at Nikolas, ved Siden af at lede Baglernes Foretagender, kunde fungere i sit Embede, hvad han da ogsaa gjorde, og det ialfald ved en Lejlighed

paa en for Sverre saare følelig Maade. Hamar Bispestol blev nemlig i Begyndelsen af 1197 ledig paa Grund af en Forbrydelse, som vi snart skal omtale. Denne Anledning benyttede Nikolas til, under Paastand paa, at Oslo Biskop og Domkapitel havde Stemme med ved Hamarbiskopens Valg (eftersom Hamars Bispedømme oprindelig havde udgjort en Del af Oslo), at faa det ledige Embede besat med en vis Ivar Skjaalge (den Skeløjede) — en bitter Fiende af Sverre og al hans Æt. Muligens har Nikolas endog selv forrettet Indvielsen efter Opdrag af Erik, eller maaske endog af Absalon, idet vel Baglerne, ialfald i Formen, har sluttet sig til Heklungtraditionen om, at Viken stod under dansk Overhøjhed. — En anden Gjerning af Nikolas i dette Tidsrum kan blot i rent stedlig Forstand betegnes som »kirkelig«. Sverre havde nemlig ladet forvare en Del Penge og Kostbarheder i nogle hemmelige Gjemmer i Mariekirken Mur paa Hovedøen. Herom havde Nikolas og Sigurd Jarlsson faaet Nys, og man kan vel ikke fortænke dem i, at de bemægtigede sig Skatten som lovligt Krigsbytte. At Nikolas samtidig var vaagen som Feltherre, ser man deraf, at han paa Vaarparten 1197 fra Oplandene af organiserede et Strejftog over Fjeldene til Nordfjord. Den dristige Trop havde Held med sig. Den dels fældede dels forjog Sverres Sysselmænd, og vendte, efter at have gjort en hel Del andet Ugagn og Forstyrrelse, naturligvis uden at forglemme at gjøre det behørig Bytte, ustraffet tilbage til Oplandene, hvor den skrød af sin Færd.

2Ode Stykke.

**Mordet paa de norske Sendemænd til Paven samt paa deres Legat
Fidantius. Sverres spydige Udtalelser om Nikolas.**

Som det vil erindres, havde Sverre og Biskoperne under Mødet i Bergen 1195 sendt Hamarbispen Thorer og Munken Rikard til Paven med et officielt Budskab, væsentlig sigtende til at faa Banlysningen hævet. Vi har ogsaa omtalt den Modforestilling, der blev sendt fra Lund. I disse oprørte Tider, da Korstogene slugte alle Interesser, kunde den Olding, der beklædte Pavestolen, ikke overkomme nogen hurtig Afgjørelse af den norske Strid. Kun om en Biside af denne fik man en nogenlunde hurtig Udtalelse. Da Erkesædet var forladt, havde nemlig Kongen traadt ind i en Del af Erkebispens Funktioner, idet han navnlig havde bemægtiget sig den kirkelige Rettergang, som han havde lagt i Hænderne paa civile Embedsmænd. I dette Punkt haandhævede Paven i en Bulle af 17 Marts 1196 Gejstlighedens udelukkende Standsret. Naar og hvordan Cølestin III behandlede den store Strid, ved man ikke. Sikkert er det, at Biskopsmødets Udsendinge blev opholdte i Rom til Slutningen af 1196, da de drog hjemad i Følge med Kardinal Fidantius, hvem Norden antagelig var anvist som Virkefelt i Korsfærdens Interesse. Efter Ankomsten til Danmark (Skaane) afgik alle tre pludselig ved Døden i Februar 1197. Herom beretter Sverres Saga, at Underretningen først efter nogen Tid indløb til Norge. Derefter, hedder det, kom nogle danske Mænd til Sverre med Breve, forsynede med Pavens Indsegl, hvilke de foregav, at Sendemændene under Pengeforle-

genhed havde pantstillet til dem. Sverre løste Brevene, der indeholdt Erklæring fra Paven om, at efterat han havde faaet sand Besked, løste han Sverre og hele Riget fra Bansættelsen. Sverre lod denne Erklæring oplæse i Thronhjems Domkirkes Kor, og tillagde den Oplysning, at Sendemændene saavel som Kardinalen var blevne forgiftede i et Selskab hos en Præst.

At her foreligger et Giftmord, er nok desværre altfor vist. Det er til denne Begivenhed, vi har sigtet, naar vi ovenfor har sagt, at Hamar Bispestol blev ledig ved en Forbrydelse. Men den Skyldige i denne oprørende Ugjerning har Historien endnu ikke kunnet udpege for os. Sigtelser har været rettede til mange Kanter, deriblandt ogsaa mod Nikolas Arnesson, og det er derfor vi her fremdrager denne mørke Begivenhed. Man ser ellers den samme besynderlige Famlen her, som i Henseende til det Mord, der muligens blev forøvet paa Erik Kongssøn; at Beskyldningen fæstes baade ved Nikolas og Sverre. Her er Urimeligheden af et saadant Enten—Eller endnu mere skrigende, end hist; thi nu var ialfald Sverre og Nikolas aabenbare Fiender, og Muligheden af, at de paa noget Punkt skulde have nogen fælles Interesse i en saadan Skjændselsdaad, er visselig yderst fjern. Ikkedestomindre er Sigtelsen rejst til begge Kanter, men rigtignok kun forsøgt støttet til en højst snæversindet og letsindig Anvendelse af det Ord: »Sig mig, hvem Forbrydelsen gavner, saa skal jeg sige Dig, hvem Forbryderen er.«

Ingen af de to store Mænd, hvorom her er Tale, maatte døje Beskyldningen af sin Samtid. Det er først i en sildig Eftertid, man har dannet sig sine Slutninger,

snart til den ene snart til den anden Side, og i begge Retninger under den letfærdigste Hensynsløshed mod de Afdødes Minde.

Selv om det havde været vor Opgave, hvad ikke er Tilfældet, at levere et formeligt Forsvarsskrift for Nikolas Arnesson, vilde vi ialfald ikke have søgt at væрге ham i dette Punkt ved at kaste nogen Skygge over hans store Fiende. Vi har kun fremhævet, at Sverre har maattet dele Skjæbne med ham, for at vise, paa hvilke løse Grunde Mistanken i begge Retninger maa hvile. Sverre var langt fra Ugjerningens Skueplads. Han kunde dengang ikke vide, hvilken Besked Sendemændene bragte. Selv om han vidste, hvad senere er godtgjort, at den foregivne pavelige Meddelelse, de bragte med sig, skyldtes en Forfalskning, indsees det ikke, hvad han kunde opnaa ved at snigmyrde Sendemændene, enten nu disse var i god eller slet Tro. Sandheden maatte alligevel i sin Tid komme op. Sendemændenes Død kunde forsaavidt Intet forhale. Snarere maatte deres Liv være Sverre magtpaaliggende. De maatte jo nærmest antage at kunne styrke Tilliden til de Brevskaber, de bragte med sig, enten de nu virkelig troede paa deres Ægthed, eller de i Forstaaelse med Sverre blot foregav den.

Saa har man den Forklaring, at Sverre vidste, at Sendelsen var mislykket, og at Sendemændene derom vilde bringe sandfærdig Besked, men at han lod dem rydde afvejen, for at kunne skaffe Indgang for den falske Bulle, han selv fabrikerede eller lod fabrikere. Ja — denne Forklaring er vistnok ikke fornuftstridig, men den mangler ethvert Bevis. Hvorvel Sverres Karakter

havde sine Pletter, var dog dens Drag for storslaaet og ædelt til at man saadan uden Videre kan tillægge ham Snigmordstanker eller Snigmordsplaner. Alene Fortvivlelse vilde have kunnet drevet ham til et saadant Skridt. Men i Begyndelsen af 1197 var hans Stilling endnu ikke saa særdeles farlig, og en Bansættelses moralske Magt her i Landet var ingenlunde kommen saa stærkt tilsyne, at han skulde tillægge den nogen afgjørende Indflydelse under sin forestaaende Kamp mod Baglerne.

Havde Nikolas Arnessøn Besked om, at Thores og Rikards Sendelse var forfejlet, at de stod rede til at berette Sandheden, vilde det jo have været aabenbart Vanvid af ham at afskjære deres Livstraad. De, der har sigtet Nikolas for Gjerningen*), har ogsaa ganske logisk forudsat, at han vidste, at Sendemændene var i Besiddelse af en Løsningsbulle. Spørgsmaalet om, at denne skulde være forfalsket, var endnu ikke kommet op. Troede imidlertid Nikolas, den var falsk, maatte han jo kunne skade Sverre langt mere ved at udsprede dette, og særlig søge det bekræftet af Kardinalen, der rimeligvis havde fuld Besked, end ved at lade Sendemændene dræbe. Og troede Nikolas, at Bullen var ægte, hvorledes kunde han da, selv om han var fremmed for enhver Samvittighedsfølelse, gjøre sig skyldig i den uhørte Dristighed at søge den undertrykket ved en saadan Voldsdaad, som et Mord paa Udsendinge, paa hvilke hele Kristenhedens Øjne vistnok var fæstede, og med hvilke endog en Kardinal maatte dele Skjæbne? Det er virkelig omtrent utænkeligt. Urimeligheden træ-

---

*) Særlig Gebhardi. Munch trækker paa det.

der saa meget skarpere frem, naar hensees til, at de, der har udslynget Beskyldningen mod Nikolas, ikke har kunnet undgaa at nævne eller ialfald strejfe Erkebiskop Erik (hvorfor ikke ogsaa Absalon?) som Medskyldig. Her vil vi isandhed blot indskrænke os til at henpege paa, at hvor hensynsløs og ubændig Erkebisp Erik end var, ser man dog ellers aldrig hans Færd præget af formelig Slethed. — Og dog skulde denne, den norske Kirkes Primas, have rakt Haanden til et nederdrægtigt Mord!

Nikolas kan dog ialfald have været Manden, siger man; thi den Vinter syslede han dels ved sin Bispestol, dels var han at finde i Skaane. Isandhed et herligt Bevis, der med samme Styrke maatte kunne bruges mod hver Mors Sjæl, som paa hin Tid boede eller færdedes i eller nær Skaane! Vi vil af Sagaernes Tausshed snarest slutte, at han ialfald ikke har truffet Sendemændene i Skaane. Han har neppe engang været der paa den Tid, det gjælder, da han vistnok netop dengang med Sigurd Jarlsson var beskjæftiget paa Oplandene med at ordne Nordfjordsexpéditionen.

• Et Citat fra Biskop Darres Bog, som vi fremdrog under vor Omtale af Erik Kongssøns og hans Familjes Død, havde netop sin Anvendelse paa det her foreliggende Tilfælde. Vi gjenkalder det i Erindringen.

Vi afviser saaledes Beskyldningen mod Nikolas saavel som mod Sverre. Og vi gjør det saameget trøstigere, som der er en Omstændighed ved denne uhyggelige Begivenhed, der synes fortrinsvis at udpege andre Gjerningsmænd.

En Kardinal fra selve Pavestolen var i hine Tider

en saadan Gjenstand for Ærbødighed i Norden, at det er overmaade lidet troligt, at man har ladet ham følge med som et tilfældigt Offer, hvis Skjæbne var lidet magtpaaliggende, ved Mordet paa to lokale Gejstlige. Alt tyder derhen, at det netop er Fidantius, Morderen eller Morderne har villet ramme, og at Biskopsmødets Sendemænd har været de underordnede Ofre, hvis Skjæbne man, naar Hovedformalet skulde naaes, ikke kunde afvende. Det er oplyst, at Kardinalen med en højst iøjnefaldende og stødende Gridskhed lagde an paa at presse Penge ud af den danske Gejstlighed, til hvilken han som Følge deraf kom i et yderst spændt Forhold. Selv Pavens underdanigste Tilhængere kunde forsaavidt ikke tilbageholde sin Uvilje ligeoverfor hans Fuldmægtig. Her har man en naturlig Kilde til Mordplanen og dens Udøvelse, uden at man behøver at søge Morderen hverken paa Norges Kongethrone eller Oslo Bispestol.

Forinden vi drager Teppet ned over dette Sørgespil, vil vi til Retfærdiggjørelse af, at vi ovenfor har betegnet den af Sverre bekjendtgjorte Løsningsbulle som utvivlsomt falsk, fremhæve, at Cølestins Efterfølger, den store Innocents III, udtrykkelig erklærer dette i sin Bulle til den norske Gejstlighed af 6 Oktober 1198. Innocents maatte have fuld Rede paa Sandheden i dette Forhold, og man kan ikke tiltro denne Pavedømmets Heros, at han har nedværdiget sig til at dølge eller skjule den. Ikke engang Sverre selv kan sees at have lagt an paa at opretholde Løsningsbullens Ægthed. At han har brugt den med Bevidsthed om, at den var falsk, er desværre sandsynligt; men vi skal ikke dvæle videre derved, da vi ikke her skriver hans Historie. Vi vil

kun have frem, at Begrebet om tilladelig Krigslist i hine Tider var saa rummeligt, at det efter Nutidens Maalestok nær Grændserne vilde sætte en Plet paa Karakteren. Men det vilde være uretfærdigt mod de Tidens Mænd at bruge en saadan Maalestok. Denne Betragtning vil vi ogsaa i dens Almindelighed have anvendt paa Nikolas Arnessøn, og særlig vil vi bede om saavidt Lighed i Bedømmelsen, at hvad der undskyldes hos den ene Part, fordi han er stor, ikke benyttes til at tilrakke den anden Part, for at stille ham desto lavere i Sammenligning med hin. Et og samme eller et ligeartet, Vaaben kan ikke være forsvarligt eller undskyldeligt i den ene krigsførende Parts Haand, men forkasteligt eller fordømmeligt i den andens.

21de Stykke

Baglernes Nederlag i Oslo 1197. Slagets Tab ingen militær Skjændsel.

Den 15 Mai 1197 indtraf Sverre i Bergen med sin nordenfor Stat samlede Styrke. Denne kompletterede han med yderligere Opbud fra Gulathingslagen, saa at han ud paa Sommeren med en Hær paa over 6000 Mand kunde stævne mod Viken. Da de Masser, han førte med sig, lagde for Dagen Tilbøjelighed til Uorden og Udskejelser, standsede han i Grønningesund, hvor han ogsaa lod sammenkalde Almuen til Thing. Her

holdt han en Advarselstale til sine Folk, og benyttede tillige Anledningen til at levere et politisk Indlæg, hvori han navnlig haandhævede sin Byrdsret til Thronen. Herunder søgte han ogsaa at bevise, at hans Moder ikke, som Mange paastod, havde været en Trælterne, men en højbyrdig Kvinde fra Gulathingslagen. Saa gik han over til at polemisere mod Nikolas, hvem han tydeligvis betragtede som Sjælen i Baglernes Rejsning. Efter hvad han havde oplyst, kunde han ikke skjønne, sagde han, med hvad Føje Nikolas kunde bestride hans Arveret. Om han foretrak en Anden, saa var dette ialfald ikke med nogen Ret, og Birkebejnerne vilde ikke bøje sig derfor. Landets Tarv krævede desuden en Styrer, der kunde forene Kraft med Klogskab. Nikolas havde nok den Raadsnildhed, der laa i Tungemyghed; men »han havde en Hares Hjerte og en Rævs Troskab.« Troløshed, laa til hele Ingerids Afkom (her turde dog ikke Sverre nævne Kong Inge eller Orm Kongsbroder, men henspillede paa Henrik Skatelærs Sønner). Snart skulde man ellers faa Syn for Sagn. En Træfning med Baglerne var forhaanden, og da vilde det vise sig, om Rævesvandsen (»skaufhali«: Kosthalen) vilde holde Stand for Birkebejnerne.

De haarde foragtelige Ord, Sverre her lod falde mod Nikolas, er senere blevne optagne af de fleste Historieskrivere som en træffende Betegning af Oslobispens Gemyt og Karakter. Man har sluttet saa, at eftersom Sverre har været højsindet nok til at vise andre Modstandere Retfærdighed, har man ingen Grund til at anse ham som Bagvasker specielt overfor Nikolas. Man burde dog se sig noget for, førend man uden Videre

godkjender denne Slutning. Det staar ikke paa at vise sig mildtdømmende i Sejrens Øjeblik, som f. Ex. efter Fimrejte og Tønsbergslottets Overgivelse. Sverre holdt forresten ikke altid Rollen endog som Sejrende. Hans bidende Spydigheder mod den faldne Erling Skakke og mod Erkebiskop Eystejn efter Kalvskindsslaget berøver ham ialfald Noget af den Humanitetens Straaleglands, man har tillagt ham. Heller ikke tog det sig smukt ud, at han til sin Fordel fremhævede den legemlige Ulykke, der traf Erkebiskop Erik. Det sees ialfald, at han har forstaaet at ramme en Fiende med sin kvasse Tunge, hvor han har seet nogen Nytte deri, og den usminkede Sandhed eller en rimelig Fortolkning har isaafald maattet træde i Baggrunden. Nu var Nikolas Arnessøn vistnok den af hans Fiender, mod hvilken han — og fra hans Standpunkt vistnok med Grund — var mest optændt, og ved denne Lejlighed var ikke hans Stilling saadan, at han kunde lægge nogen Godtkjøbs Højmodighed for Dagen. Nikolas stod i Spidsen for en materiel Styrke, der var omtrent jevnbyrdig med hans egen, og Sverre kunde ikke være blind for den moralske Magt, der laa i, at den Hær, mod hvilken Birkebejnerne nu stævnede frem til en blodig Afgjørelse, ansaa sig selv som et Kirkens Værn, og maaske endog opfattedes saa af en Flerhed blandt selve Birkebejnerne. Det maatte derfor være ham magtpaaliggende at ned-sætte dens Hovedleder efter Moralens Maalestok saa langt, det lod sig gjøre, og at det skete med hjertelig Vilje, er utvivlsomt. Sverre brugte ved Lejligheden en overdreven Billedstil af ægte norsk Snit. Man synes at høre en vred Bondefører fra vore egne Dage overfor

sine Tilhængere behandle en Modstander. Og vi vil heller ikke i denne Sverres Skildring af Nikolas se Andet eller Mere, end en vred Fiendes Dom udtalt under Omstændigheder, hvor Vreden dog har efterladt Rum for en vis efter Tilhørernes Smag afpasset Beregning af Udtrykkets Slagkraft. Af hele Udtalelsen kan vi foreløbig kun godkjende dens Henvisning til en vordende Erfaring.

Uden Ophold fortsattes derefter Toget til Viken. Baglerne laa nu samlede i Oslo, og 25 Juli om Aftenen opankrede Sverre ved Hovedøen. Næste Dag angreb han Baglerne, hvis Overanfører ved denne Lejlighed synes at have været Nikolas i egen Person. Sagaerne bærer ialfald Vidnesbyrd om, at han ordnede Forsvaret, og anviste de andre bekjendte Baglerhøvdinge, deriblandt den krigsvante Sigurd Jarlsson, deres Stillinger. Det var ogsaa Biskopen, som før Slaget holdt Talen for den samlede Hær. I denne søgte han at nedsætte Kongens Styrke, og han tog Overtroen til Hjælp, idet han forsikrede, at Angribernes Sværd paa Grund af Bansættelsen ikke vilde bide, og at deres Mod af samme Grund vilde svigte dem. Sluttelig spillede han hen paa, at et Angreb her ikke vilde gaa Sverre bedre, end i Sejmsfjorden, og at det rimeligvis endog vilde koste ham Livet.

Hvis Nikolas blandt Baglerne havde været anseet som en harehjertet Kriger eller en uduelig Fører, er det da tænkeligt, at de havde fundet sig i at staa under hans Overbefaling i en Træfning mellem flere Tusinder paa hver Side, altsaa i et efter norske Forhold betydeligt Slag, mod hvilket endog Kampene

paa Kalvskindet og Ilevolden maatte betegnes som Smaatræfninger? Er det tænkeligt, at Helte som Sigurd Jarlsson, Halvard Saastad, Rejdar Sendemand og Kolbejn Strinev vilde have fundet sig i paa en saa alvorlig Slagdag at staa under en Felt herre, for hvis militære Indsigt og hvis Mod de ingen Respekt kunde nære? Vi kan ikke finde mere end et Svar paa Spørgsmaalet, nemlig at Nikolas ved den Lejlighed fik en Attest fra dem, som betroede ham sit Livs og sin Velfærds Skjæbne, der ialfald i meget væsentlig Grad maa beklippe den Dom, Sverre nys havde udtalt. Man har heller ikke seet nogen Militærforfatter dadle de Forholdsregler, Biskopen traf til at møde Angrebet. En af Anordningerne viste sig ialfald meget skjønsom, da den i Begyndelsen af Slaget medførte et temmelig alvorligt Nederlag for den af Sverres Afdelinger, der førtes af Lendermanden Gregorius Jonsson. At Biskopen selv ingen Mistillid nærede til sit personlige Mod, tør man slutte deraf, at han med sine egne Folk samt Kongevagten og Bymændene stillede sig mod Sverre selv, der angreb ved Bryggerne, foran hvilke Baglerne havde sænket nogle store Fragtskuder. Biskopen holdt tilhest ved Bispegaarden, for herfra personlig at lede Forsvaret.

Trods Gregorius Jonssøns Uheld skulde det være Sverre beskaaret paa denne alvorsfulde Dag at føje et nyt Led til sin Sejerskrans. Ledingen brugte han væsentlig paa Fløjene, medens det var i Spidsen for sine krigsvante Birkebejner han stormede løs paa Bryggerne. Fragtskibene knustes under hans skarpe Anfald, og Birkebejnerne kom efterhvert op paa Bryggerne. Dog

var Striden haard, da Baglerne forsvarede sig tappert. Imidlertid havde Sverres venstre Fløj under hans Søn Haakon (senere Kong Haakon III) havt Held med sig. Den havde slaaet Sigurd Jarlssøns og Hallvard Saastads Afdeling, og svingede saa ned mod Centrum, hvor den blev var »Sigrflugan«, Kong Sverres Mærke, der allerede var baaret op paa Bryggerne. Haakon med sine Mænd ilede øjeblikkelig til, og Baglerne saa sig saaledes angrebne i høire Flanke og i Ryggen. I dette kritiske Øjeblik traadte en Bagler hen for Biskopen med de Ord: »Rid nu haardt frem, Herre! Nu trænger vore Mænd, at du indgyder dem Mod. For mig ser det ud, som om Birkebejnernes Sværd bider«. Men Biskopen svarede: »Nej, vi maa herfra, nu er Fanden løssluppen.« (»Riðum undan, lauss er nú orðinn djöfulinn!«). Hermed tog han og hans nærmeste Følge Flugten og standsede først paa Gjelleraasen. Sverre fik herved fri Haand til at falde Kolbejn Strinevs hidtil sejerrige Baglerafdeling (den, der havde kjæmpet mod Gregorius Jonsson) i Ryggen, og nu kunde Dagens Udfald ikke længer være tvivlsomt. Baglernes Nederlag var afgjørende, og deres Tab stort; dog frelstes en saa betydelig Del af deres Hær, at Sverre ikke vovede at indlade sig paa nogen eftertrykkelig Forfølgelse, især da Ledingstroppernes Mangel paa Mandstugt bragte dem til i den vilde Sejersbegejstring at opløse sig i uordnede Hobe, der drog paa Byttejagt og Plyndring omkring i Gaderne. Sverre var endog bange for, at Baglerne endnu skulde føle sig stærke nok til at forsøge et Overfald, og var forsigtig nok til, efter en foreløbig Ordning

paa Galgebjerg, at befale Indskibning og Forankring for Natten i den gamle Stilling ved Hovedøen.

Man har i Biskop Nikolas's Opførsel under dette Slag fundet en Bekræftelse paa, at Beskyldningen mod ham for Fejghed maatte være berettiget. Det er imidlertid ikke godt at dømme herom af den blotte Omstændighed, at han tog Flugten. De Ord, han lod falde ved den Anledning, beviser hverken fra eller til. Man kan naturligvis ikke tiltro Nikolas en saadan Snæverhed, som at han virkelig skulde have delt den Overtro, der havde fablet om overnaturlig Hjælp for Sverre ved Fimrejte, og at han nu i Medfør deraf skulde have taget Rædsel af en personlig Indbildning om at Djævelen i egen Person bar Vaaben mod Baglerne. Enkelte skal selv i Farens og Ulykkens Øjeblikke kunne beholde et vist Humor, og saadan er vistnok hans Ytring at opfatte, især da den vel nærmest var henvendt til en Del laverestillede Gejstlige, der tilhest som han selv havde flokket sig om ham — rimeligvis ikke den heldigste Omgivelse i et saadant Øjeblik. Selve Flugten tør have været en paatrængende nødvendig Livsfrelse for ham og Baglernes Midttrop. Kunde ikke Sverre selv drives tilbage til Skibene, medens denne Del af Baglerhæren havde Ryg og Flanke fri, maatte en virksom Modstand mod Angrebet stille sig omtrent haabløs, da Haakon saa sig istand til at rykke mod dem fra Nordvest. Faren for at blive fuldstændig indeklemmt mellem Sverre og Haakon var, saavidt man kan skjønne, overhængende. At man unddrager sig en saadan Stilling — den farligste, hvori man under et Slag kan stedes — er vel en Forholdsregel, der dikteres af den militære Nødven-

dighed. At Nikolas greb Udvejen, saalænge den stod aaben, var saaledes vel det eneste Forstandige, han kunde gjøre. Muligens kunde han have forsvaret at søge Forening med Kolbejn Strinevs Afdeling og med denne danne en Dobbeltfront*). Men det vil let indsees, at en saadan Manøvre midt under Slagets Brand overfor en Fiende, der allerede var sejerrig paa Størstedelen af Linjen, vilde have været vanskelig i Udførelsen. Den maatte derhos fremstille sig som yderst farlig. Tilbage-togslinjen nordover maatte da opgives, og hele Hærens Skjæbne blev saaledes sat paa Spil. Nu fremgaar det af Sverres egen Holdning efter Slaget, at Baglernes Nederlag ingenlunde var oprivende. Vi vover dog ikke at tillægge Nikolas nogen positiv Ros som Hærfører for dette Slag; thi det er jo i Regelen ikke Opgaven, naar man fremmøder til Kamp, at frelse sin Hær, men at føre den til Sejer. Men saa maa det ogsaa erindres, at det var en Sverre, som førte Fiendens Fylkinger, og at Kjernen af disse udgjordes af de gamle Birkebejner, der havde Sejersvanen med sig fra mange Valpladse, medens Baglerne saagodtsom udelukkende bestod af ny Tropper. Sverres Hær var desuden ved Lejligheden meget stærk, vist ligesaa talrig som Baglernes. Nogen Skam af Nederlaget havde disse ikke. Sverres egen Saga erkjender, at de stred mandhaftigt, og Sverre med sine Mænd fik ogsaa tidsnok og

---

*) Forf. har lejlighedsvis hørt en indsigtfuld Officer dadle Nikolas for at han ikke gjorde dette.

gjentagende Anledning til at møde baade dem og deres Førere, der ikke synes at have tabt sin Hærs Tillid, under ny Blodstævner.

22de Stykke.

**Baglerne opretter Nederlaget ved et Tog til Nidaros.
Thorstejn Kugad overgiver Sion.**

Baglerne havde mistet alle sine Skibe, men mønstrede endnu en velrustet Hær, saa at det ingenlunde, hvad ogsaa Tiden viste, kan betragtes som nogen Frækhed, at deres Høvding Nikolas kort efter Slaget, medens Sejerherrerne endnu var beskjeftigede med at dele Byttet, lod afgaa en Udsending til Sverre med Forligstilbud. At her ikke var Tale om nogen ubetinget Underkastelse, men om en Underhandling, der var beregnet paa maaske endog betydelige Indrømmelser til Baglerne, tør sluttes af den bratte Ende, det tog med Forsøget. Sverre synes at have opfattet eller gav sig ialfald Skin af at opfatte Henvendelsen som rent personlig. Han ytrede, at Nikolas tidligere kun havde vist sig lidet ordholden, og at det var usikkert, hvordan det vilde gaa med et Forlig. Nikolas kunde forresten komme selv. Han skulde faa Lejde og være vis paa, at det ikke blev brudt, da Sverre ikke kunde finde nogen Fordel (fremd) i at tage ham afdage. Han overlod det ganske tort til Biskopen selv, om han vilde benytte sig af dette

Lejde. — Det ligger ialfald overmaade nær at antage, at Sverre her har lagt an paa, uden dog at vise sig synderlig forlegen, at skille Nikolas fra Baglernes Sag. Men var dette Meningen, gjorde han Regning uden Vært; thi Nikolas kom ikke. Det er lidet sandsynligt, at Nikolas skulde være bange for Lejdebrud. Vistnok kunde Sverres Begrundelse: at han ikke havde nogen Fordel af at lade ham dræbe, være ligesaa tvetydig som spydig. Men Nikolas maatte kjende Sverre saavidt, at han ikke kunde betvivle, at dennes Gemyt og Karakter ikke mindre end hans Æresfølelse her vilde forbyde ham en lumsk Voldsdaad. At han ikke benyttede Adgangen til et personligt Møde, kan saaledes neppe undergives anden Fortolkning, end at Udsigten til en Forhandling paa rent personligt Grundlag intetsomhelst Indbydende kunde have for ham. Maaske han dog i Mellemtiden havde lagt den Plan, der syntes at love Baglerne Mere af fortsat Krig end af Fred.

Medens Birkebejnerne dvælede i Viken, drog de gjenordnede Bagler fra Oplandene til Thrøndelagen. Her stod ingen Styrke rede til at modtage dem. Nidaros faldt uden Sværds slag i deres Hænder. Kun Borgen paa Stenbjærg (Sion) var istand til nogen Modstand. Den var 9 Aar tidligere blevet overgivet til Kuflungerne og af dem ødelagt, men var senere atter istandsat. Den havde nu en Besætning af vel 80 Mand under Befaling af Thorstejn Kugad, den Samme, som i sin Tid havde aabnet den for Kuflungerne. Thorstejn skulde heller ikke den gang vise sig Sverres Tillid værdig. Borgen og Besætningen var modstandsdygtig mod et Angreb; men den faldt for Nikolas's med

Trusler opblandede Forestillinger. Nikolas lod Thorstejn vide, at en Overgivelse vilde befri ham fra det Ban, der hvilede paa ham. Men vedblev han sin Modstand, vilde ikke blot Bannet vedvare; men han skulde ogsaa se sine Gaarde paa Bynæsset plyndrede og brændte. Heraf tog Thorstejn Kugad Rædsel, og lod efter Overlæg med et Par Underbefalingsmænd Baglerne slippe ind uden den menige Besætnings Vidende. Baglerne lod nu Borgen jevne med Jorden. Sverres Krigsflaade blev opbrændt paa en Del Skibe nær, hvoraf dannedes en Sjøstyrke, der optog en Afdeling under Sigurd Jarlssøn*). Denne Styrke gik Kysten rundt til Viken, medens Hovedhæren søgte landværts tilbage til Oplandene. Kun en Besætning blev igjen i Nidaros. Toget havde voldt Sverre en betydelig Skade, der mer end opvejede hans Sejer i Oslo.

23de Stykke.

**Krigsbegivenheder Vinteren 1197—98. Birkebejnerne gjenerobrer Nidaros,
men fordrives atter af Baglerhøvdingen Hallvard Saastad.
Sverre taber Sjøslaget ved Thorsbjørg.**

Sverre fik isandhed erfare i disse varme Dage, at »det ikke er godt at være her og der og Straalemester

---

*) Det hedder rigtignok, at Baglerne brændte hele Sverres Flaade. Men det er vist, at Sigurd Jarlssøn drog Sjøvejen tilbage til Viken, og dette kan neppe være skeet paa andre Skibe, end en Del af Sverres, da hele Baglernes Styrke var kommet Landvejen til Nidaros.

tillige«. Først havde han maattet prisgive Viken. Saa lyktes det ham vistnok at gjenvinde Overtaget der; men da han kun havde slaæet Baglerne, uden at tilintetgjøre eller adsplitte dem, kunde han ikke nytte Sejren til Befæstelse af sin Stilling, uden samtidig at prisgive Thrøndelagen. Det havde taget nogen Tid for ham at gjøre Afregning med Vikens Befolkning. Da han saa sig istand til at gaa nordpaa, var Ulykken i Thrøndelagen allerede skeet. Og det blev ikke dermed. Sigurd Jarlssøn havde forstaaet at dølge sin Sejlads til Viken, saa at Sverre omsejlede ham østenfor Lindesnæs. Da han blev dette var, gjorde han omkring med den mest letsejlende Del af Flaaden, for at frelse sin Broder Hide, der laa tryk i Tunsberg. Men han kom for sent. Hide var allerede bleven overfaldt af Sigurd og fældet med en stor Del af sine Mænd. Resten var adspiltet. Selv ikke Hævnen blev Sverre forundt. Paa Kysten af Ranrike fratog han vistnok Sigurd Skibene; men Sigurd selv undkom med saagodtsom hele sin Styrke.

Sverre drog derefter til Bergen. Det var allerede blevet senhøstes, og han var desuden vel vidende om, at Baglernes Hovedhær ikke var at finde i Thrøndelagen. Imidlertid overlod han Frostathingslagens Leding med de store Langskibe, der havde fortsat sin Kurs, dengang han selv vendte om, for at angribe Sigurd Jarlssøn, — at oprette Tabet i Thrøndelagen. I de sidste Dage af November indtraf denne Styrke ved Nidaros, som med Lethed blev gjenerobret, hvorefter Skibene landsattes og Landskabets Administration gjenordnedes. Dog gjorde spredte Baglertroppe fremdeles adskilligt

Ustyr omkring i Thrøndelagen. Lidt over Nytaar 1198 foretog Baglerne fra Oplandene af endog et nyt og ordnet Felttog mod Nidaros, antagelig under Anførsel af Hallvard Saastad. Denne Hær gjorde sig atter til Herre over Thrøndelagen. Denne gang var selve Baglerkongen Inge med, og han blev nu givet Kongenavn paa Ørething. Baglerne spillede fuldstændig Mester deroppe baade tillands og tilsjøs, da Birkebejnernes store Skibe var faldne i deres Magt. Et Forsøg af den kjække Birkebejner Gunnar Galin paa at brænde Langskibene, for at ikke Baglerne skulde faa dem, mislyktes og kostede ham selv Livet. Baglerne satte sig nu fast i Thrøndelagen, opløste aldeles Sverres Administration, dræbte eller forjog hans Embedsmænd og underlagde sig Befolkningen, hvilken de tvang til at udrede Krigsstyr, stille Ledingstropper og skaffe Skibe. Da Vaaren kom, var Baglerne baade mandstærke og veludrustede saavel tillands som tilvands, medens Birkebejnerne under den haarde Vinter havde lidt stor Nød under Omflakning i Mark og Skog, blot opretholdte af Haabet om, at Sverre selv vilde komme og udfri dem fra Trængslerne. Sverre kom ogsaa; men han kom sent og ingenlunde som den gamle Tordengud. Det var allerede ledet mod Sommeren, da han viste sig i Throndhjemsfjorden med en Flaade, der vistnok var Baglernes overlegen i Skibstal, men betydelig underlegen i Rum og Bordhøjde. Han vandt nogle Smaafordele, idet han tog nogle spredte Skibe, der tilhørte Baglerne. Men i en fortvivlet og morderisk Kamp mod deres Hovedflaade ved Thorsbjørg i Stadsbygden trak han det korteste Straa. Formelig slaaet blev han just ikke, men hans

Angreb mislyktes fuldstændig, og han kunde være glad til, at det lyktes ham, ilde tilredt og efter at have tabt mange af sine bedste Mænd, at komme ind til Nidaros og tage Byen i Besiddelse, før Baglerne kunde komme ham i Forkjøbet. I dette barske Slag blev den kjække Nikolas af Vestnæs saaret, og da han vanskjøttede Skaden, døde han efter nogle Dages Forløb — efter Sagaens Udsagn — »til stort Tab for Birkebejnerne.«

Nikolas Arnesson nævnes ikke under disse Begivenheder. Men har han end ikke personlig overværet dem, er det dog neppe tvivlsomt, at han i store Træk har havt sin Haand i Operationernes Ledelse. Han har vistnok som før været Sjælen i Baglernes Foretagender, da man ingen Beretning har om, at Baglerne skulde have skiftet Hovedleder. Sigurd Jarlsson var kun Delingsfører, og forberedte paa den Tid et Tog fra Viken til Bergen. Rejdar Sendemand nævnes ikke. Og Hallvard Saastad heller ikke, uden som Anfører paa Toget til Thrøndelagen og som etslags Livvagtsoverste for Baglerkongen. At en genial Haand har holdt alle Traade, og at man principmæssig har lagt an paa at forurolige Sverre paa ethvert Punkt, som han efterhaanden saa sig nødt til at blotte, viser denne frygtelige Borgerkrigs hele Anlæg. (Vi skal saaledes snart se Sigurd Jarlsson med den vikenske Baglerhær vise sig for Bergen, netop som Sverre havde maattet forlade denne By for at søge gjenvundet sit Fæste i Thrøndelagen). At denne geniale Haand har været Biskop Nikolas's, har al Sandsynlighed for sig. Vi skal ogsaa snart se ham igjen under et mærkeligt og langvarigt Hovedstævne mellem Hærene.

24de Stykke.

**Thorsbjørgslagets Følger. Ny Manøvrer og Træfninger.
Sigurd Borgarklett og Aurapaal i Sverresborg. Salbirne.**

Slaget ved Thorsbjørg havde, som man kunde vente, den umiddelbare Virkning, at Sejerherrerne ansporedes til Forfølgelse. Sverre ventede sig heller ikke Andet. Han fylkede øjeblikkelig sin Styrke til Forsvar ude paa Øren og stod færdig til at møde de indsejlende Bagler. Disse lagde imidlertid bi ved Munkholmen, da nogen Overvejelse havde bragt dem paa andre Tanker. De havde vist sin Overlegenhed tilsjøs, hvor Høvdingernes Hustropper, eller hvad man kan kalde deres Linje, betryggede Sammenholdet. Men skulde de gjøre Landgang, kunde de med Grund befrygte, at den betydelige Del af deres Hær, der udgjordes af Ledingstropper, hvis Tjeneste for en væsentlig Del var fremtvungen, vilde benytte Lejligheden til at sprede sig og stikke af. Alle Tidens Erfaring har jo bevist, at et tvungent Opbud danner den upaalideligst mulige Hærstyrke, naar man vil benytte det i selve de Egne, hvor det har sit Hjem, navnlig naar, som her var Tilfældet, ogsaa dets politiske og personlige Sympatier væsentlig er paa den anden Side. I Erkjendelsen heraf besluttede Baglerne heller at udnytte sin ubestridelige Overlegenhed tilsjøs og manøvrere Sverre ud af hans Forsvarsstilling i Nidaros, ved at forlægge Valpladsen til et Punkt, hvor han var ulige svagere. Dette Punkt var Bergen. Her saa det allerede betænkeligt nok ud for Birkebejnerne. Sverre havde ikke seet sig istand til at efterlade nogen

formelig Hærstyrke der. Han havde kun lagt en Besætning i Borgen (Sverresborg) under Overbefaling af den tapre Sigurd Borgarklett, der saa kjækt havde trodset Eyskeggernes Angreb. Til Støtte og Raadgiver havde Kongen derhos stillet ham den kloge Aurapaal*) ved Siden. I Borgbesætningens Varetægt havde Sverre ogsaa betroet Dronningen og hendes nærmeste kvindelige Omgivelser. Det viste sig snart, hvor nødvendigt det havde været at betro Borgforsvaret til saadanne Mænd, istedetfor til Mænd af det Slags som Thorstejn Kugad. Neppe var Sverre kommen op i Thronhjemsfjorden, før Sigurd Jarlsson med en Baglerflaade fra Viken indtraf i Bergen. Byen laa aaben og blev selvfølgelig strax tagen i Besiddelse af Baglerhøvdingen, der ogsaa tog Sverres der beroende Flaade, hvoraf han opbrændte den Del, han ikke behøvede til at komplettere sin egen. Borgen blev opfordret til Overgivelse. Da dette naturligvis blev afslaaet, gjordes flere Forsøg paa at tænde Ild paa den, idet Huse i Byen blev nedrevne og Tømmerværket stablet op omkring Borgen. Ved kloge Foranstaltninger fik dog Aurapaal stukket Tømmerstablerne i Brand, før de endnu var færdige til at virke mod Borgen. Dronningen og hendes Damer var imidlertid geraadede i den yderste Forskrækkelse, og besvor Forsvarerne om heller at vælge Overgivelse, end at udsætte sig og dem for Indebrænding. Aurapaal, der skjønnede, at disse fortvivlede Angstraab i Længden vilde virke nedstemmende paa Besætningen, men som paa den anden

---

*) Fra Gaarden Aure i Søkelvens Annex til Ørskog paa Søndmøre.

Side ikke godt kunde bede Dronningen holde Mund, fandt paa den ganske løjerlige Udvej at narre samtlige Damer ind paa et afsidesliggende Værelse, der havde været brugt som Fængsel, under Paaskud af, at de der vilde være i desto større Sikkerhed, indtil man havde tilakkorderet dem fri Udgang. Da han havde dem vel derinde, lod han slaa et forsvarligt Laas for, og nu var de, saalænge Belejringen holdt ved, nødte til at klage for hinanden indbyrdes. Imidlertid var der sørget rigeligt for deres Bekvemmelighed og Opvartning. Kort efter lyktes det Aurapaal ved en fint udtænkt List at bringe Sigurd Jarlssøn paa den Tro, at Sverre selv var undervejs med en betydelig Styrke for at overvælde Belejrerne. Sigurd lod sig skræmme, indskibede sine Folk, og drog sydover.

Aurapaal havde imidlertid været nærmere ved Sandheden, end han rimeligvis selv vidste; thi Sverre kom virkelig til Bergen, Dagen efterat Belejringen var hævet. Da han saa Baglerflaaden fra Munkholmen af stævne udover Fjorden istedetfor ind mod Nidaros, skjønnede han dens Hensigt, og Nødvendigheden af at forekomme Fiendens Anslag stod ham øjeblikkelig klar. Han kunde ikke vel tænke paa at søge en ny Sjødyst med Baglerne, da han deraf blot kunde vente sig en ny Udgame af Slaget ved Thorsbjørg, maaske endog et oprivende Nederlag. Men han kunde med sine smaa letsejlende Skibe haabe at naa Bergen før Baglerne med deres tungtflydende Kolosser. Dette slog til. Allerede paa Søndmørskysten omsejlede Sverre Baglerflaaden. Da han ved Ankomsten til Bergen erfarede Sigurd Jarlssøns Fjernelse, skyndte han sig efter denne for at slaa ham,

inden han kunde forene sig med Baglernes Nordflaade. Han gjorde kun et ganske kort Besøg paa Borgen, hvor han staalsatte Besætningen og paalagde Sigurd Borgarklett at søge organiseret en Troppstyrke blandt By-mændene. Da de nordfra kommende Bagler ved Ankomsten til Bergen erfarede, at Sverre var gaaet sydpaa, stævnede de uden Ophold efter — aabenbart med Sigurd Jarlssøns Fare for Øje. Sverre havde -- uvist af hvad Grund — lagt bi paa Indersiden af Bømløen. Her blev han omsejlet af Baglerne, der ikke bemærkede ham. Da han nu ikke kunde hindre Baglerflaadernes Forening, drog han tilbage til Bergen, hvor det lyktes ham, dog først efter alvorlige Forestillinger og Trusler, at faa nogen Forstærkning. Stor var denne ikke, men den bevægede ham dog til at sejle Baglerne imøde. Han raadete over omtrent 30 Skibe, hvoraf dog de allerfleste var smaa. Han mødte Baglerne ved Salbirne (Selbjørn), og en Kamp indleddedes. Men den begyndte allerede strax at smage saameget af Thorsbjørg, at Sverre fandt det raadeligst at afbryde den, før Skaden blev for stor. Han benyttede sig derfor af sine Skibes Letsejlthed til at unddrage sig Striden, idet han gik tilbage til Bergen, hvor han lagde sine Skibe op under Sverresborg, medens han med Hæren gjorde Front mod Baglerne, der kom nogle Timer senere og forsøgte en Landgang, som afsloges. Baglerne drog saa paa Pro-viantering ind i Sogn, men kom efter en Uges Tid tilbage, og gik nu iland paa Nordnæs nedenfor Munkeliv Kloster. Her slog de Lejr med en betydelig, vel rustet og vel forsynet Styrke, idet alle deres Feltafdelinger var samlede. Samtidig holdt de sine Skibe flot. I

denne Stilling holdt de Sverre i Skak, uden selv at have noget Synderligt at frygte. Og saaledes blev Hærene liggende overfor hinanden lige til Høstens Indtræden under en Række gjensidige Finter og Manøvrer, ikke sjelden meget alvorlige Sammenstød.

Det Tidsafsnit, der optog dette mærkelige militære Skuespil, har man kaldt **Bergenssommeren**.

23de Stykke.

Bergenssommeren 1198. Bergens Brand. Sverre maa overland trække sig tilbage til Nidaros. Thorstejn Kugad gaar atter over til ham.

I mindre Maalestok havde Hærstevnet om Bergen Sommeren 1198 i flere væsentlige Træk nogen Lighed med et af Tretiaarskrigens Optrin — Gustav Adolfs og Wallenstejns gjensidige Taalmodighedsprøve ved Nürnberg.

Der synes forresten nu at have skortet Baglerne paa Enhed i Ledelsen. Alle de store Baglerhøvdinger var denne Sommer samlede ved Bergen, uden at vore Sagaer særskilt peger paa nogen enkelt af dem som Overanfører. Hallvard Saastad havde visnok Overbefalingen paa den Flaade, der kom fra Thrøndelagen. Men han træder siden mere i Baggrunden. Biskop Nikolas synes fremdeles at have spillet den mest fremtrædende Rolle. Sverre forsømmer heller ikke at give en saadan Opfatning Udtryk ved at gjentage sine Rævelignelser.

Vore Sagaer har berettet en Mængde spredte Op-

trin fra Bergenssommeren. Det vil være ufrugtbart for vort Øjemed at gjengive disse. Det faar være nok at fremhæve, at uagtet Birkebejnerne ofte sejrede i de Træfninger, der forefaldt, og ialfald altid kom fra dem med uplettet militær Hæder, var dog deres Stilling ubetinget den sletteste. Kun med Møje og under store Farer kunde de skaffe sig Proviant. Det maatte til sine Tider ske med en Voldsomhed, der eggede Befolkningen, som paa Forhaand ikke var synderlig gunstig stemt mod dem. Den største Ulempe for dem var, at Baglerne fuldstændig beherskede Sjøen.

Engang saa det ud til, at Sverre ved en List skulde faa samtlige store Baglerhøvdinge i sin Vold. Han havde nemlig beregnet, at de paa St. Hans Dag vilde holde Messe i Munkeliv Kloster. Med en udvalgt Trop paa 120 Mand gik han om Morgenen ned i Byen. Der iførte de sig Korkaar, som de fandt i Kirkerne, og gik i smaa Afdelinger paa nogle faa Mand henimod Klostret, i hvis Nærhed de hemmelig samlede sig bag en Lade. Nogle faa af dem traadte imidlertid aabent frem, idet de gik i Munkedragt To og To, for at passe op de Bagler, som efterhvert kom iland. Nogle saadanne blev lokkede tilside og hindrede fra at vende tilbage. Omsider kom en Baglerpræst, der paa Spørgsmaal svarede, at Biskopen var at vente i Messen. Saa kom en anden kirkeklædt Mand, hvem de selvgjorte Munke forekom mistænkelige. Han gav paa Spørgsmaal samme Svar som Præsten, men spurgte, hvad det skulde betyde, at Munke gik med lave Sko og røde Hoser (spézskua). De svarede, at mangt Underligt skete nu for Tiden, og greb ham med det Samme. Hensigten

var nok at dræbe ham, men de ønskede først at gøre hans gode Overklædning til Bytte uden at skjæmme den ud. Bagleren saa imidlertid sit Snit til at slide sig fra dem, da de vrængte Kjortelen af ham, og da han løb for Livet, lyktes det ham at undkomme til Baglerskibene, som Høvdingerne allerede stod i Begreb med at forlade for at begive sig til Gudstjenesten. Det lader næsten, som om de fra Først af tvivlede paa Mandens Beretning; men han viste dem et Pileskud, han under Flugten havde faaet i Benet, og spurgte dem, om de ikke syntes, dette lignede mer en Hilsen fra Birkebejner end fra Munke. Nu blev Faren dem klar. Rimeligvis har de Mænd, der for at skaane et Klædningsstykke lod en saa ubetimelig Varselsfugl slippe sig af Hænderne, faaet en alvorlig Skrabe af Sverre, om Sandheden overhovedet dengang kom for Dagen. Men Listens Frugt var nu engang ugjenkaldelig forspildt. Man ser, af hvilke forholdsviis ubetydelige Hændelser undertiden store Skjæbner kan afhænge.

Nikolas tog efter dette Kristiansholm i Besiddelse for sig og sine Hustropper. I Sagaerne kaldes Stedet »Tøluholmen« (Taleholmen). Nikolas optraadte nemlig der som Taler og erklærede, at dersteds skulde mures af Sten en ny Kathedralkirke. Sandsynligvis har han angivet som Grund, at Byens Kirker var besmittede, fordi de bansatte Birkebejneres Messe afholdtes der.

At Nikolas har næret denne Opfatning, eller at han ialfald har villet vække denne Forestilling blandt Baglerne, ser man af en Daad, der fandt Sted Natten til 10 August (Larsok), for hvilken han er udpeget som Hovedmanden, og som har været fordømt som Nidings-

værk baade af Samtid og Eftertid. Denne Nat stak nemlig Baglerne under Nikolas's personlige Ledelse Bergen i Brand, og hindrede alle Slukningsanstalter, saa at Luerne fortærede hele Strækningen fra Korskirken til Sandbro og derfra ind til Nikolaikirken. Sex Kirker, hvoriblandt Mariekirken, strøg med. Planen maa have været drøftet en god Stund; thi Bymændene vidste Besked om, hvad der var igjære, og en Del af dem havde allerede bragt sine kostbareste Ejendele i Sikkerhed. Nikolas skal have forestillet Baglerne, at man ikke kunde faa Bugt med Sverre, uden at ødelægge Byen, hvis Støtte alene gjorde ham det muligt at holde sig. Han stillede i Udsigt en Gjenopførelse af Byen paa et heldigere Sted paa Hørdaland. Bagierne, der endnu vilde gaa for at være Kirkens Stridsmænd, synes at have taget Forbauselse over, at selve Kirkefyrsten blandt deres Ledere kunde anbefale en Forholdsregel, der uundgaaelig maatte medføre Kirkers Ødelæggelse. Men herimod indvendte Nikolas, at de bergenske Kirker ikke længer bar nogetsomhelst helligt Præg. Dette var aldeles udslettet, ved at Banlyste havde benyttet dem til deres Gudstjenester. Derved var de i den Grad vanhelligede, at en sandt kristelig Synsmaade ikke kunde betegne dem som bedre end Lastens værste Huler.

Det er antageligt, at Størsteparten af det Had, der har opdyngtet sig over Biskop Nikolas's Minde, skriver sig fra denne Begivenhed. At han har været den væsentlig Skyldige, tør neppe ansees tvivlsomt, og Daaden staar vel ikke til at retfærdiggjøre. Det er dog at mærke, at Krig kræver barske Forholdsregler, og at en bevislig fornuftig Hensigt under saadanne Omstændig-

heder ofte maa tjene til deres Undskyldning. Det kan ikke bestrides, at Sverres Stilling blev mangedobbelt forværret efter Byens Brand. Det var ikke uskyldige Liv, som blev ofrede for at trække en for Baglerne heldig Afgjørelse saa meget nærmere, kun timeligt Gods, men rigtignok i et ængstende stort Omfang. Et Aarhundrede, der ikke dømmer saa overordentlig haardt de preussiske Brandbomber, der slyngedes ud over Sønderborg og Paris, og som søndersled Kvinder og Børn ved Siden af at gjøre sin egentlige Gjerning, har neppe Ret til at løfte noget Forargelsens Skrig mod Nikolas Arnessøn, fordi han ved at tænde Ild paa Bergen, men uden at ofre uskyldige Liv, gjorde sin farlige Modstanders Stilling uholdbar.

Efter Bergens Brand var det aabenbart umuligt for Sverre at holde sig med en større Hærstyrke i og omkring Borgen. Provianteringen havde før voldt sine store Vanskeligheder. Nu fremtvang den de mest fortvivlede Strejftog. Under et af disse, der lededes af Sverre selv (7 Sept. 1198), rammedes Birkebejnerne af en ny stor Ulykke. Af Borgbesætningen lod nemlig en liden, men udsøgt Hob sig forlede til en Træfning, der endte højst sørgeligt. Efter et kortvarigt Held blev den faatallige Birkebejnerskare omgaaet og næsten helt nedhugget. Havde det blot været Tallet om at gjøre, vilde Tabet have været mindre føleligt. Men blandt de Faldne fandtes flere af Birkebejnernes mest fremragende Mænd, deriblandt endog Borghøvdingen selv, Sigurd Borgarklett. Samtidig overraskede en anden Afdeling af Baglerne Sverres Skibsvagt og opbrændte alle hans Skibe.

Den bitreste af alle de Frugter, Bergenssommeren havde bragt Sverre, var dog de uophørlige Frafald, forbundne med ligefrem Tilslutning til Baglerne, blandt hele Gulathingslagens Landbefolkning. Baglerne, som raadede Sjøen alene, havde nemlig sine Expeditioner ude overalt.

Omtrent midt i September saa Sverre sig nødt til at forlade Bergen. Han opgav dog ikke Sverresborg, men efterlod en Besætning der. Selv var han med sin Hær henvist til Landvejen over Voss og Sogn under Møje og Besværligheder, der tildels maatte gjenopvække Erindringen om hans Tog gennem de samme Klejver og Ødemarker 21 Aar tidligere. Han naaede dog uden alvorligere Ulykker Nidaros, hvor han nu maatte søge Udvej til at fri sig ud af sin højst faretruede Stilling, men hvor en ny Hjobspost, der særlig maatte smerte ham personlig, skulde stille hans Mod og Haab paa en haard Prøve. Nu var isandhed et Tidspunkt indtraadt, der krævede Udfoldningen af alle de store Egenskaber, en gavmild Natur havde skjænket denne mærkelige Mand.

Sverre havde en Datter Ingebjørg, der var gift med en svensk Prins, Karl Sverker søn, som paa denne Tid opholdt sig i Nidaros. Karl havde faaet Nys om, at en Trop Bagler var ivente, og begav sig for sin Sikkerheds Skyld ud til en Gaard et Stykke fra Byen. Baglertroppen kom om Natten paa tre Skibe, der førtes af Kinad Thoressøn (Søn af Magnus Erlingssøns Dronning, Eldrid af Rejn, i hendes første Ægteskab med Thore Skindfeld), Erik Thrøndske og Thorstejn Kugad. De fik opspurgt, hvor Karl havde søgt Til-

hold, hvorefter de overfaldt og dræbte ham med hans Mænd. Tidenden om Svigersønnens Drab var den første Hilsen, der mødte Sverre ved hans Ankomst. Hævn kunde han ikke tage; thi Baglerne var allerede dragne ud Fjorden, og det var sandt, hvad Thorstejn Kugad havde sagt under et Stævne, de havde havt paa Øren kort før Afrejsen, at Sverre dengang neppe ejede en Baad. Ved samme Lejlighed leverede Thorstejn en Skildring af de store Tab, Sverre havde lidt under Bergenssommeren, og fremhævede navnlig det store Frafald, hvorefter der nu i Baglerhæren fandtes næsten ligesaa mange Birkebejner, som hos Sverre.

Baglernes Hovedstyrke bekymrede sig nu ikke længer om Sverresborg, men sejlede nordover. Da det begyndte at skorte paa Provianten, delte de sig, og beskattede Bygderne paa hele Kysten nordenfor Stat. Under denne bandemæssige Optræden af deres Smaaafdelinger kunde ikke Overledelsen hindre, at der blev gjort meget Ustyr. En større Styrke gik til Haaloga-land, hvis mægtigste Mænd bevægedes til Frafald fra Sverre. Thrøndernes gamle Kjærlighed til denne blus sede imidlertid paany op, da han var i deres Midte, og mange af dem, der var blevne tvungne til at gjøre Tjeneste blandt Baglerne, saa nu sit Snit til atter at slutte sig til ham. Blandt disse var mærkeligt nok ogsaa den forræderske Thorstejn Kugad, der paa Lagmanden Gunnar Grjonbaks anbefaling blev tagen til Naade, efter paa en ynkelig Maade at have ydmyget sig. Nikolas Arnesson skulde naturligvis bære Ansvaret ogsaa for hans Synder. Han ytrede, at »Kjætterbiskopen« (»villubyskup«) havde formaaet at besnære hans Sandser

paa en ubegribelig Maade, og fortsatte med en Blanding af lav Smiger mod Kongen og gemen Tiltrækning af sine sidste Vaabenfæller. Det er næsten ubegribeligt, at Sverre kunde skjænke ham Tilgivelse, især da hans Mænd fordrede Dobbeltforræderens Liv. Men han lod sin retfærdige Harme træde i Baggrunden for den Nytte, han kunde have af Thorstejns Beretninger om Baglerne.

26de Stykke.

Innocents III bliver Pave. Interdiktet. Sverres Forsvarsskrift.

Sverres militære Stilling var Fortvivlelsen nær. Og nu steg desuden op en ny Tordensky, som i ethvert andet kristent Land under saadanne Omstændigheder maatte have udslukket ethvert Haab for ham. Som tidligere berørt, synes Cølestins Banbulle at have været betinget. Skarp var den i ethvert Fald ikke, og den virkede mat, tildels endog til Skade for Baglerne selv, hvem Bansættelsen tilregnedes som ulovlig, hvilket efter Folketroen medførte, at den rammede dem selv (mærk her Thorstejn Kugads Ytring om »Kjætterbisp«!) Men i Begyndelsen af 1198 blev Oldingen Cølestin afløst paa St. Peters Stol af Kardinaldiakonen Lothar, der under Navnet Innocents III er berømt som den største og kraftfuldeste af alle Paver. I Begyndelsen synes han ikke at have optraadt med nogen Strenghed ligeoverfor Sverre. Han har neppe engang betragtet

ham som bansat. Ialfald ser man, at han har godkendt Bergensbiskopen Martin som lovligt virkende i sin Stilling trods Cølestins Bulle. I Løbet af Aaret har imidlertid Innocents's Sindelag vendt sig. En Forløber for Stormen meldte sig i et Par Brevskaber til Islands Gejstlige, hvori Sverre omtales som bansat og som Guds og Menneskehedens Fiende. Direkte blev imidlertid Tordenkilen slynget i Kastellanerbullen af 6 Oktober til Norges Gejstlighed, hvori Sverre i yderst voldsomme Udtryk paany banlystes, ligesom hele den Del af Landet, der fremdeles maatte blive ham tro, belagdes med Interdikt. Betydningen heraf var Standsning af al Gudstjeneste, alle kirkelige Forretninger og Sakramenter, undtagen Børns Daab og Døendes Skriftemaal. Det frygtelige Vaaben rammede endog den Døde, der blev negtet kirkelig Begravelse. Samtidig stillede Paven Opfordringer til Sveriges og Danmarks Konger samt Sverres egen Fastermand, den svenske Jarl Birger Brosa, om at gribe til Vaaben »til Værn for Kirken og Gejstligheden, til Højes og Laves Befrielse fra Forfølgerens Haand, og til Nedkastelse af Uhyret, der ingen Anden skaaner, end den, han ikke formaar at ramme.«

Den almindelige Virkning af et Interdikt var i hin Tid at skrækslaa og lamme det Samfund, mod hvilket det var rettet. Ejendommelighederne ved den norske Kirkes Udvikling anviste imidlertid Sverre en Vej til at bøje Orkanen, og han var Mand for at benytte den. Han lod nemlig udgive et Forsvarsskrift, hvori man mellem Linjerne tydelig skimter hans egen Aand, og hvori han klogt og moderat bekjæmper sine gejstlige Modstandere i Norden, idet han fritager Paven for enhver Skyld,

men søger at godtgjøre, at denne er besnæret af den norske Gejstligheds løgnagtige Forebringender. Pavens jordiske Dom bliver saaledes fejlagtig, og mod den paakaldes Guds egen Dom. Der skjelnes umiskjendelig mellem de tro Biskoper og dem, der har udvirket Interdiktet. Det er at tage og føle paa, at Nikolas, skjønt han ikke nævnes ved Navn, flere Gange følelig snertes. En Ytring om, at det ikke kan være tilbørligt, at »de skal byde og raade over os, som ikke kan Mere, end vi«, er tydeligen sigtet paa Nikolas. Skriftet er gennemaaudet af den Idé, Sverre forlængst havde knæsat, at Kongedømmet er helligt og uantasteligt overfor ethvert Angreb, der savner retmæssig Grund og som Følge deraf Herrens Billigelse.

Dette geniale Indlæg, der blev bekjendtgjort rundt om i Landet, kunde vistnok ikke hindre den Virkning af Interdiktet, at de hidtil troblevne Biskoper i Bergen og Stavanger nu saa sig nødte til at forlade Sverres Sag. Imidlertid indtraadte intet egentligt Anarki inden den norske Kirke. Det lavere Præsteskab vedblev for Størstedelen i sine Funktioner. Det var ikke tilstrækkelig betaget af Korps- eller Standsaad, ikke hierarkisk gennemsyret. Det var, ligesom det læge Folk, opfyldt af den nedarvede Forestilling om Kongen som den egentlige Kirkeherre, medens det kun var lidet modtageligt for nogen indgribende Indflydelse fra den fjerne Pave-stol. I dette Præsteskabs og Befolkningens Øjne kunde vel Meningerne være delte om Sverres Politik. Men man krævede paaviselige Voldsgjerninger, der direkte krænkede Religionen, som Betingelse for en Bansættelse. En saadan var ellers Folket uforstaaelig. Selv den store

Innocents's frygtelige Banstraale blev saaledes næsten vanmægtig i det fjerne Norge. Det lyktes virkelig Sverre at erobre Gemytterne ved sit Forsvarsskrift, og efterat have besværgt denne Fare eller gjort Sit dertil, gjaldt det nu for ham atter at tilvende sig Sejer paa Valpladsen*).

27de Stykke.

Baglerne erobrer næsten hele Landet. Sverre bringes til Afgrundens Rand, men formaar ved Thrøndelagens Bønders Hjælp at skaffe sig en ny Flaade, hvormed han vinder det morderiske Slag paa Strindsjøen 18 Juni 1199. Nikolas redder sig med Baglerkongen til Danmark.

Hvad det nu først og fremst kom an paa for Sverre, var at skaffe sig en Flaade, der kunde maale sig med Baglernes store Skibe. Han var imidlertid dengang i den Grad blottet for Hjælpemidler, at alene en overordentlig Offervillighed af Thrøndelagens Befolkning kunde frelse ham ud af hans kritiske Stilling, Ledingen var for en stor Del optagen — ialfald i Kystegnene. Og selv om den havde staaet ubeskaaren til hans Tjeneste, vilde han ikke have kunnet udrette Synderligt med den. Thorsbjørg og Salbirne havde vist ham, at han med Ledingsskibe og andre mindre Skuder maatte komme tilkort mod Baglerne. I Julen 1198 sammenkaldte han

---

*) Smlgn. om Grunden til Banstraalens og Interdiktets ringe Virkning Keysers Kirkehist. I. S. 305.

derfor Thing i Nidaros og foreholdt Bønderne, at det var ham umuligt at bjerge Landet mod Baglerne, hvis de ikke kunde skaffe ham mindst ligesaa store og høj-bordede Skibe som deres. Han foreslog, at hvert af Thrøndelagens 8 Fylker skulde skaffe Midler til Bygning og Udrustning af et Storskib. Selv skulde han og hans Mænd i Forening med Bymændene strække sig saa langt de kunde med at bygge Hjælpekibe. Han fremhævede særlig sine smertelige Erfaringer fra Thorsbjørg. Bønderne traadte nu sammen i Olafskirken, sandsynligvis under meget dygtig Ledelse. De opgjorde sine Beregninger og fandt, at Offeret vilde være overkommeligt, naar man vilde handle i Samdrægtighed. Som Følge deraf blev Kongens Forslag antaget, hvorefter Skibsarbejdet uopholdelig sattes igang. Snart saa man de 8 Skibe opspantede. Det største af dem var »Ognarbranden« (Rædselsbranden) paa 25 Rum, altsaa dog ikke saa stort som i sin Tid Mariesuden, der havde 32 Rum. Omkring denne Kjerne af Storskibe sørgede Sverre for en Tilslutning af mindre, særlig ved Ombygning af nogle Handelsfartøjer.

I Kvitedagene (Pintsen) kom Baglerne fra sin Færd paa Haalogaland stævnende ind Fjorden. Saalænge Skibsarbejdet ikke var fuldendt, maatte Sverre lade dem have fri Hænder. Det saa endnu saa lidet lovende ud for ham, at Biskop Nikolas kunde have nogen Grund for sin Spot, naar han i gjentagne Taler til Baglerne ytrede som saa: »Sverre har nu kun et Næs af Norge tilbage. Høveligst vilde det dog være, om han blev indskrænket til den Snip af Øren, som strækker sig udenfor Bolværket, og hang der i en Galge. Os Bagler kan

det være ganske ligegyldigt, hvordan han steller med de Havbukke, han lader slaa sammen i Byen. Førend disse kan gjøre Thrønderne nogen Nytte, vil de nok finde Kultomter paa sine Huses Plads.«

Skryt er aldrig takkeligt, mindst naar det er forbundet med Raahed. Tidsaandens og Kampens Bitterhed kan undskylde Meget. Men Nikolas's fint anlagte Aand og Smag burde have betrygget ham mod den Smitte fra et vildt Feltliv, der aabenbarer sig gjennem Udtryk af denne Art. Forresten maa det erindres, at han ikke alene var Sverres politiske Fiende, men at han ogsaa fandt at maatte yde Betaling for ikke mindre saarende og nedsættende Haansord fra Sverres Side. — Ytringens Indhold viser forresten, at Nikolas havde Besked om Skibsbygningen, og at Thrøndernes Troskab mod Sverre maa have traadt stærkt i Dagen, siden Nikolas betegnede dem som saa afgjorte Baglerfiender, at han slog paa en Gjentakelse af Brandkrigen fra Bergen. Væsentligst har det dog vel været hans Hensigt at styrke Baglernes Mod og Tillid overfor Sverres Forberedelser. Han sluttede jo med at nedsætte Betydningen af disse og fremhæve, hvor trygge Baglerne kunde føle sig.

Baglerne forsøgte en Landgang, men Sverre havde sørget for Befæstninger. I Forening med Birkebejnernes Tapperhed brød disse Angrebet. Dette var ellers farligt anlagt. Baglerne var nær ved at bemægtige sig Broen over Nidelven, hvorved Sverre vilde være kommet i en endnu værre Stilling, end under Bergenssommeren. Efter en haard Træfning beholdt imidlertid Birkebejnerne Broen. Et Forsøg paa at opbrænde den

(efter Nikolas's Raad) mislyktes ligeledes. Baglerne trak sig omsider tilbage til Skibene, efterat Nikolas først havde tvunget de Gøjstlige i Elgesæter Kloster til at følge med, under Trusel af ellers at stikke Klostret i Brand. At han derved vilde unddrage Sverre en betydelig moralsk Støtte, beregnede Biskopen særdeles vel.

Disse gjentagne Brandforsøg, Brandtrusler og Brandforslag har særlig været lagt Nikolas til Last. Man har tillagt ham et Slags Mani for Ildspaaættelse efter Optrinnet i Bergen det foregaaende Aar. En Forfatter (Darre) mener, at han paa denne Tid nærmest fortjener Navnet »Biskop Tændop.« Vi kan herom ikke sige Andet, end at Brand overhovedet er et vederstyggeligt Syn, men at der dog gives langt værre Krigsrædsler. En Brands dramatiske Effekt vildleder i nogen Grad Følelserne. Fra et militært Standpunkt er den imidlertid et blandt mange Krigsmidler — ofte et særdeles virksomt Krigsmiddel — og, naar den ikke følges af andre Ugjerninger, ingenlunde af de mest oprørende.

Under Operationerne omkring Nidaros var Nikolas nær ved for anden Gang at blive Sverres Fange. Dagen efter Baglernes mislykkede Landgangsforsøg roede han nemlig paa sit Skib »Raudsuden« over til Ilsviken for om muligt at udse et Sted til en ny Landgang. Sverre kjendte Skibet, og lod et Fartøj trække over Øren saa skjult som muligt for at faa Tag i ham. Raudsudens Besætning var ikke rustet til Kamp, og der var saaledes intet Andet at gjøre, end at undfly Faren, saa snart man blev den var. Den var imidlertid traadt saa nær, at Biskopen blev alvorlig skræmt. Med ængstelige Tilraab besvor han sine Folk at ro til Frelse, idet han

ikke sparede paa Løfter. Forresten var Faren mindre, end det et Øjeblik lod. Det var kun under Raudsudens Vending for at komme i ret Kurs, Birkebejnerne halede ind paa den. Da Folkene først kunde strække ordentligt ud, hvilket de gjorde med Besked, var det en let Sag for Raudsuden, der var kekjendt som det hurtigste Skib i Baglerflaaden, at undløbe. Forfølgerne bragte kun med sig som Sejerstegn Biskopens Hue (Kveif), der føg af ham, medens han ansporede sine Folk. Dette lille Uheld under den nødtvungne ilsomme Flugt havde et vist løjerligt Præg, og det har maattet yde sit Bidrag til de mange haanende Domme om Biskopens Mod. Man kan blot spørge: hvem er tilbøjelig til med tørre Næver at gaa i Kamp mod bevæbnede Mænd, og hvem passer paa sin Hue, naar det gjælder at bjerge Liv eller Frihed?

En Paalands Storm tvang Baglerne til at forlade den farlige Ankerplads foran Nidaros, efterat Sverre havde benyttet Anledningen til at tilføje dem nogen Skade, der dog ikke var af synderlig Betydning. De drog ind til Orkdalen, hvor en Flok af dem led en noget værre Medfart, idet den faldt i Baghold for en Trop Birkebejner, som den omsigtige Sverre havde sendt derind under Anførsel af de bekjendte Høvdinger Eyjolf Haflessøn og Bjalfe Skindstak, og de fik kun en tarvelig Hævn ved at bemægtige sig en af Sverres Kvægtransporter. Disse Begivenheder var forresten saa underordnede, at de neppe fik nogen Indflydelse paa Afgjørelsen, som nu nærmede sig.

Om Morgenen den 18de Juni 1199 løb Sverres nydannede Flaade ud af Nidelven og Sverre gik ombord

med sine Mænd, alle fuldt rustede til Kamp. Hvert Langskib blev fulgt af mindre Skuder. Paa en af disse gik Sverre ombord og stævnede foran Flaaden ind Fjorden for at opsøge Baglerne. En Bonde underrettede ham om, at disse laa i Aasenfjorden, og med denne Underretning vendte han tilbage til Flaaden, hvor han gik ombord paa Langskibet »Hugroen«, som førtes af Mariesudens gamle Styrer, Thord Finngejrsbroder. Kursen sattes nu for Aasen; men man skulde ikke komme til at umage sig didind. Baglerne var nemlig paa Udsejling, og kom snart tilsyne fremom Horne (yderste Næs af Frosten) med Kurs udover nordenom Tautra. Ved dette Syn drejede Sverre til Bagbord for at afskjære Baglerne i Vest af Tautra. Baglerne havde imidlertid holdt Skibsraad. Hallvard Saastad og en anden Høvding, Filip af Vejgen, foreslog at lægge bi og modtage Birkebejnernes Angreb. Rejdar Sendemand, Sigurd Jarlsson og Biskop Nikolas holdt derimod for, at man for dennesinde skulde unddrage sig Slaget og ro udefter. Rimeligvis var Tanken at naa Byen før Sverre og sætte sig fast der. Man ser ialfald, at Sverre frygtede for, at Sagerne skulde tage en saadan Vending, da Baglerne satte Kurs efter de tre sidstnævnte Høvdingers Raad. Lyktes en saadan Manøvre for Baglerne, turde Stillingen være bleven yderst betænkelig for Sverre. Han sparede derfor heller ikke paa Opmuntringer til sine Mænd om at anstrenge sig til det Yderste for at naa Baglerflaaden og tvinge den til Slag. Heldigvis for ham flød hans nybyggede og nytjærede Skibe, der ikke tyngedes af Andet end Bemanningen med de fornødne Rustningsgjenstande, me-

get let paa Vandet i Modsætning til Baglerskibene, der havde holdt Sjøen hele Aaret, og var lastede med Proviant og Krigsbytte. Ude paa Strindsjøen ved Lexvikstranden blev Baglernes store Skibe tvungne til at holde Stand, og nu udviklede sig et af de morderiske Sjøslag, hvorpaa den Tids Saga er saa rig. Baglerne forstod at manøvrere saaledes, at »Ognarbranden« saagodt-som ikke fik Anledning til at deltage i selve Slaget. Men derimod var det paa den anden Side den, som væsentlig hindrede Sigurd Jarlsson, Rejdar Sendemand og Biskop Nikolas, der var roede forud paa Smaaskuderne, fra at komme Baglernes omringede Langskibe, der kommanderedes af Hallvard Saastad, tilhjælp. Et af Baglernes Langskibe, som Biskopen havde styret, før han gik ombord paa sin bekjendte Letsejler »Raudsuden«, kom sig ud af Kredsen; men istedetfor at hjælpe sine Vaabenbrødre ved at lægge til Angreb paa dennes Yderside, stævnede dette Skib mod Land og forlodes der af sit Mandskab. Sverre, der indsaa, at hans og Birkebejnernes Skjæbne ahang af dette Slag, opbød Alt for at sejre. Han satte endog en uudslettelig Plet paa sit Minde, idet han ved særlig at fremhæve den Sult og de andre Gjenvordigheder, Baglerne havde beredt dem forrige Aars Sommer i Bergen, æggede sine Folk til ikke at give Pardon. Sverre deltog som simpel Bueskytte personlig i Slaget. I dette maa Birkebejnerne trods »Ognarbrandens« Uvirksomhed have været sine Modstandere overlegne i Tal. Ialfald havde de, bortset fra nysnævnte store Skib, et Langskib mere end Baglerne. Og greb end ikke »Ognarbranden« direkte ind i Striden, laa den dog som en Sikkerhedsvagt udenfor

Kredsen. I Baglernes Øjne maatte den derhos være at ligne med en Tordensky, færdig til at udsende det dræbende Lyn i et kritisk Øjeblik, om dens Kammerater skulde bringes i Vaande. At der var Staal i Baglerne, viste sig imidlertid paa denne alvorlige Dag. De holdt Slaget gaaende fra Middag til Middag; da først var deres Kræfter udtømte. Hallvard Saastads Skib blev samtidig entret paa Bagbordsside fra »Hugroen« og paa Styrbordsside fra »Hjalpen«, der fortos af Sverres Slægtning Filip Jarl, Søn af Birger Brosa. Efter en fortvivlet Modstand faldt Hallvard Saastad med Kjernen af sine Mænd midt paa sit Skibs Dæk. Nu ryddedes efterhaanden alle Baglernes omringede Langskibe, og Sverre løb om Aftenen ind til Nidaros med den erobrede Flaade. Om Natten forefaldt en Række skjændige Optrin. Trods Kongens Bud havde nemlig flere Birkebejnerhøvdinge skjænket fangne Bagler Livet. Nogle af disse Bagler blev dræbte af Birkebejner, som henholdt sig til Kongens Befaling. Herover klagede de Høvdinge, der havde skjænket Fanger Grid (Fred), og nu viste Sverre den Grusomhed at give dem Anvisning paa Gjengjæld, idet han mente, at Drabsmændene nok ogsaa havde skaanet Venner eller Frænder blandt de Fangne. Hans Forudsætning var ganske rigtig, og den blodige Anvisning blev desværre altfor bogstavelig befulgt. Hele Natten igjennem gik Birkebejnerne skarevis omkring i Byen, opsøgte og dræbte hinandens Fanger. Kun nogle faa Bagler, der havde været lykkelige nok til at henvende sig til Kongen selv, slap med Livet fra denne barbariske Nedslagtning. Man har villet undskylde Sverre med Tidens Raahed og hans retmæssige Forbitrelse — »især over Biskopens Troløs-

hed«*). Ja — vi skal i nogen Grad lade Tiden og Kongens naturlige Harmen formilde vor Dom. Men ligefuldt bliver dette Fangemord efter kongelig Befaling og Anvisning en Afskylighed, som aldrig kan forsvares. Biskopens Optræden kunde nok have opirret Sverre; men han stod dog i aaben Kamp mod ham. Der kan ikke være Tale om nogen anden Troløshed, end selve Hovedfrafaldet ved Baglerpartiets Stiftelse. Biskopen havde forsaavidt ikke det ringeste Mere paa Samvittigheden, end f. Ex. Rejdar Sendemand. Hvem Sverre siden under højst alvorlige Omstændigheder dog viste den største Respekt og Højmodighed, en Sejerherre kan vise en overvunden farlig Fiende. Det er ene og alene et Udslag af den gamle Fordom, vi i dette Skrift søger at bekjæmpe, at man har villet fremstille Biskop Nikolas's Færd som den indirekte Aarsag til Fangemordet i Nidaros. Fra sin Side havde Nikolas aldrig øvet nogen lignende Forbrydelse. Det vil være en uholdbar Paa-stand, at Mordet paa brave Bagler, der havde stridt tappert og trofast for sin Sag, skulde danne en retfærdig Gjengjældelse for Brandtomterne i Bergen. Snarere var disse Brandtømter selv en Gjengjældelse for Askehobene i Sogn**). Og kunde end ikke de Hundreder af Bondegaard, Sverre derinde lod afsvide, veje op mod Bergens Kvartaler og Kirker, sørgede Sverre senere for at ballancere Kontoen i Viken. Vi forlanger samme Ret for Begge. Vi finder os ikke i at se Biskop Nikolas stemplet som Niding for Gjerninger, der ikke i Grum-

---

*) Munch: D. n. F. H. III S. 358.

***) Sigter til et dette Skrift uvedkommende Træk af Heklungerkampen.

hed kan komme op mod dem, hans for sin Højhjertethed saa lovpriste Modstander tillod sig selv eller sine Mænd.

Uden at have deltaget i det morderiske Slag paa Strindsjøen*), hvis Udfald han fra »Raudsuden« oppebiede i nogen Frastand, flygtede Nikolas, da han saa Dagen tabt for sine Vaabenbrødre. I hans Færd paa denne Dag har man atter villet finde et Bevis mod ham for Harehjertethed. Man overser, at isaafald maatte den samme Beskyldning ramme Rejdar Sendemand og Sigurd Jarlsson, hvis Ord som gjæve Krigere dog har holdt sig uantastet til vore Dage. Det er nemlig ganske sikkert, at disse Mænd ligesaavel som Biskopen paa Hurtigsejlere gik forud for Langskibene, og at de i Frastand oppebiede Slagets Udfald. Vi kan ikke opfatte dette anderledes, end at en Indgriben i Slaget fra disse mindre Skibes Side maatte være en øjensynlig ørkesløs Gjerning. Det er ufatteligt, at Mænd som de nævnte, om de skulde have haft Udsigt til at gavne sine Vaabenbrødre, skulde have ligget ledige i kort Afstand og ladet dem uden Hjælp udfegte sin Fortvivlelsens Strid. Usandsynligheden eller nær sagt Umuligheden heraf bestyrker os i vor tidligere udtalte Formodning, at »Ognarbranden« har haft en større Opgave paa denne Dag, end Sagaerne har villet tillægge den. Det er sikkert, at den gik forbi Baglernes Langskibe, da Hallvard Saastad pludselig drejede bi. Dens Fart var for stor, til at den kunde stoppe op og vende tidsnok til at komme ikast med Baglerskibene, for disse allerede var kringssatte af

---

*) I Lærebøger fra ældre Tid kaldes dette Slag som oftest Slaget ved Tautra.

de øvrige Birkebejnerskibe. Da Kredsen var sluttet, kunde den ikke vel komme til, men laa færdig til at træde ind, om det skulde lykkes Baglerne at bryde et Hul i Ringen. Faren for, at Saadant skulde ske, vilde selvfølgelig være nærmest paa den vestre eller søndre Side, hvor Baglernes Smaaskibe laa. At »Ognarbranden« var kommen mellem disse Skibe og Ringen, er ganske tydeligt efter Manøvrerne, og at dens Opgave var at holde disse borte, falder saaledes ganske naturligt. Det er fuldkommen uantageligt, at den ganske til Unytte skulde have ligget stille en halv Dag lige ved en Valplads, hvor Landets Skjæbne afgjordes. Vor Opfatning er saaledes den, at »Raudsuden« og andre Nødskal, som man vel maa kalde dem i Sammenligning med »Ognarbranden«, af denne Kolos er blevne ligefrem afstængte fra at komme Hallvard Saastad til Undsætning. — Hvad særlig Biskopen angaar, er derhos at erindre, at han ombord hos sig paa »Raudsuden« havde Baglerkongen Inge, der umiddelbart før Slaget betroedes i hans Varetægt. Baglerne turde vel ikke løbe den Resiko at udsætte deres Konge for at blive dræbt eller fangen. Saalænge de havde ham i Behold, kunde et Nederlag være opretteligt. Det tør saaledes endog være rimeligt, at Nikolas havde ligefremt Paalæg om at holde sig borte fra Striden, medmindre denne maatte tage en heldig Vending for Baglerne, og at det ligeledes var efter Paalæg, han flygtede med Baglerkongen, da Sejren afgjort erklærede sig for Sverre. Hvorom Alt er, var han ved den Lejlighed i saa godt Selskab, at alene denne Omstændighed er fuldkommen tilstrækkelig til at rense ham for Fejhedsbeskyldningen. — I Følge

med Rejdar og Sigurd fortsatte han Flugten for den forfølgende Sverre, der efter en ubetydelig Rast i Nidaros var efter dem med sin nu omtrent fordoblede Langskibsflaade. At optage nogen Kamp nu med Sverre, vilde jo være Vanvid. De kunde takke til, at de undløb ham. Han gik efter dem helt ned i Kattegat og opgav først Forfølgningen, da han ved Lesø hørte, at de var dragne over til Jylland.

I Sverres Regjeringstid vides Nikolas nu ikke oftere at have indfundet sig i sit Hjemland. Dette vilde være lidet forstaaeligt, da Baglerne ingenlunde var opløste eller tilintetgjorte, men tvertimod holdt Sverre i Aande hele Resten af hans Liv, hvis man ikke maatte finde Forklaringen i et Brev, Paven Høsten forud havde tilstillet Erkebiskop Erik, og hvori han ubetinget erklærer enhver Gejstligs Deltagelse i Krig for en grov Synd og en Afsættelsesgrund. Nikolas kunde nu ikke længer henty under Cølestins betingede Tilladelse. Man har endog tænkt sig Muligheden af, at han unddrog sig fra Kampen paa Strindsjøen som Følge af Innocents III's Bud. Dette er dog ikke rimeligt, da han jo nævnes som en af Baglernes Anførere under deres Angreb paa Nidaros faa Dage i Forvejen. Hans Holdning under Strindsjøslaget har derhos, som vi har seet, andre meget naturlige Forklaringsgrunde. Forresten er det egnet til at vække nogen Forundring, at han ikke allerede under Angrebet paa Nidaros afholdt sig fra al Krigsgjerning, da han ialfald dengang kunde kjende Pavens nyeste Bud. Vi vil dog tro, at han ikke har kjendt det, og at Sammenhængen er den, at Erkebiskop Erik ikke har forhastet sig med at meddele ham det, for at han kunde

være Baglerne til Nytte i Felten. Da Nikolas var kommen til Danmark, kunde imidlertid Pavebudet ikke længer holdes skjult for ham, og her har man da Løsningen paa den Gaade, at han ikke for Eftertiden var at finde der, hvor Vaabnene mødtes. Men at han var ilive, fik baade Venner og Fiender sande.

28de Stykke.

Baglerne rejser paany Hovedet. Den store Bondeopstand og det ottedobbelte Slag om Oslo 6 Marts 1200.

Slaget paa Strindsjøen frelste Sverres Throne, men knækkede ingenlunde Baglerpartiets Levedygtighed eller Mod. Den korte Levetid, Sverre havde igjen, optoges saagodtsom uafbrudt af idelige Kampe mod Baglerne. De undte ham intetsteds Rast eller Ro, og lyktes det ham end gjentagende at slaa og splitte deres forskjellige Skarer, vidste de altid igjen at samle sig og møde ham paa ny Valpladse. Partiets verdslige Karakter træder navnlig i denne Periode i Dagen. Det har været antaget, at de havde en fast og varig Støtte i Erkebiskop Absalon. Men man kan ikke se, at dennes Død i Marts 1200 har øvet nogensomhelst lammende Indflydelse paa Baglernes Krigsforetagender.

Allerede tidligt paa Vinteren efter Slaget paa Strindsjøen gjorde Baglerne et nyt Tog til Norge. I Nytaarshelgen, medens Sverre med sin Hær laa i Oslo, lyktes det dem at komme uformærket paa ham, og et forme-

ligt Overfald var allerede Udførelsen saa nær som muligt, da Modet i sidste Øjeblik synes at have svigtet dem. En Afdeling af dem benyttede dog Anledningen til at overraske og dræbe hans Fostersøn Filip Jarl, der i et Kjærlighedseventyr havde søgt op til Akershagen*). Med denne Bedrift gav de sig for Øjeblikket tilfreds, og stævnede med sin Flaade vestover. Efter en kort Rast i Bergen gik de nordpaa og erobrede ved et raskt Overfald Nidaros med Borgen. Her holdt de sig nogen Tid mod et Opbud fra Gauldalen og Orkdalen, som Sverres Sysselmænd rejste mod dem. De tvang endog Bondehæren til Tilbagetog; men da den kom forstærket igjen, vovede de ikke at byde Overmagten Spidsen, og udbredte sig nu over Mørerne og Raumsdal. Sverre kunde Intet gjøre for at komme de vestlige og nordlige Landsdele tilhjælp, da netop denne Vinter det overmaade farlige Bondeoprør udbrød i Viken, som det alene var muligt for en Mand som han at besejre ved den yderste Anspændelse af sin Snarraadighed og sit militære Geni. Mod en Styrke, der mindst udgjorde den femdobbelte af hans egen, stred han hele den 6te Marts i og omkring Oslo, paa Bjørvikens Is, i Akershagens Krat og paa Ryenbjergenes Skraaninger. Der lader sig adskille ikke mindre end 8 forskjellige Træfninger paa denne mærkelige Dag, der efter mange Omvexlinger omsider endte med Sejer paa alle Punkter for de tapre, vel disciplinerede Birkebejner. Disse kunde imidlertid ogsaa takke Oslos Indvaanere for en højst værdifuld Bistand.

---

*) Nu Kristiania Bygrund.

Det vilde trods Begivenhedens Storhed neppe have været nødvendigt for os her at berøre den synderligt, hvis man ikke i det Raseri, Bønderne lagde for Dagen paa denne skjæbnesvangre Kampdag, havde fundet en Grund til at tro, at Biskop Nikolas havde en Finger med i Spillet*). Vore Kildeskrifter byder imidlertid intet direkte Bevis for denne Antagelse. Derimod er Intet rimeligere, end at Nikolas har benyttet den Stilling, der var anvist ham i Viken, til tidligere, medens Baglerne havde denne Landsdel inde, at ophidse Folkemeningen mod sin Fiende. Den direkte Foranledning til Opstanden var et Ledingsopbud, som Folket fandt trykkende, og det tidligere i denne Landsdel opsamlede Had mod Sverre slog ved Anledningen ud i lys Lue. Men at Nikolas, som dengang bevislig ikke var i Landet, skulde være direkte medvirkende til Opstanden, kan ingenlunde betegnes som nogen særdeles nærliggende Tanke. Dog er der en Omstændighed, som her synes at pege paa ham. Sagaerne nævner nemlig ingen enkelt Mand inden Bøndernes egne Skarer som deres Leder eller Organisator. At en overordnet Aand holdt alle Traade samlede, kan imidlertid ikke være tvivlsomt, og naar Sagaerne har tiet om, hvem denne Aand skulde være, søger Tanken uvilkaarlig Nikolas som den eneste da bekjendte Storhed, der kunde være Manden. Paa en beundringsværdig Maade blev de forskjellige Tog planlagte og iværksatte, og Hærenes Sammenstævnen til koncentriske Angreb paa samme Punkt og til samme Tid ordnet — Alt under Iagttagelse af saadanne Forholdsregler, at

---

*) Munch: D. n. F. H. III S. 371.

Sverre ingensomhelst paalidelig Besked havde, førend han paa alle Kanter saa sig omringet af Fiender. Denne overordnede Ledelse var et saadant politisk og militært Mesterværk, at Sagaerne neppe kunde have forholdt os Mesterens Navn. saafremt denne ikke ogsaa af andre Grunde skulde have været en Datiden bekjendt Storhed. Og dette Stykke Arbejde kunde være Nikolas's Værk, om han end befandt sig søndenfor Gøtaelven. Er paa den anførte Maade denne Rejsning at tilregne Nikolas, danner den kun et Tilskud til det Rigdommens Billede, hans frugtbare Virksomhed har efterladt os. Vi ser da nok et fremtrædende Bevis paa, hvor let hans opfindsomme Aand forstod at anvise Hjælpekilder og Udveje, og hvor alvorligt han forstod at slaa ned paa en Fiende, om han end selv var langt borte fra Handlingens Skueplads. Aldenstund han stod i Spidsen for et Parti, der søgte at styrte Sverre, kan man, forsaavidt man ikke vover at fordømme selve denne Holdning, umulig rette nogen Bebrejdelse mod ham for Bondeopstanden i Viken, om han deri har havt nogen ledende eller tilskyndende Andel. Der spørges kun, om der foreligger et stort Exempel mere eller mindre paa hans Ihærdighed, Utrættelighed og Organisationsevne. Vi er meget tilbøjelige til at tillægge ham Æren. At Udfaldet blev uheldigt, var ialfald ikke den fortrinlige Plans Skyld. Blandt hele den stolte norske Kongerække var Sverre maaske den Eneste, der kunde have formaaet at bjerge sig og Sine i en saa rasende Brænding som denne.

29de Stykke.

**Bondeopstandens Følger for Baglerne. Deres haardnakkede Forsvar af
Slotsbjerget ved Tunsberg under Rejdar Sendemand.
Sverres Død 9 Marts 1202.**

Repræsenterede denne store Bondeopstand end ikke et ligefremt Forbund med Baglerne eller et Led af Baglerkrigen, saa var den dog ialfald dette Parti højst velkommen. Selv Nederlaget kunde ikke berøve Baglerne Frugten af Rejsningen. Vi har allerede berørt, at denne hindrede Sverre i at ile Kystegnene til Undsætning. Da han omsider slap løs og i sin tilvante Sejersgang formaaede at slaa Baglerne i Bergen, opnaaede han derved kun, at disse atter samlede sig i Viken, hvor nu Jordbunden var bedre beredt for dem, end nogensinde før. Sverre satte efter og maatte nu føre en Dobbeltkrig mod Baglerne og mod Vikens Bønder. Paa Valpladsene blev han somoftest Sejerherre; men han formaaede ikke varigen at betvinge sine Fiender. Med Bønderne fik han paa en Maade Bugt, navnlig ved at føre Brandkrig mod dem. Men han maatte søge Vinterkvarter i Bergen, uden at have fordrevet Baglerne, af hvilke en Kjerne-trop under Rejdar Sendemand havde sat sig fast paa Slotsbjerget ved Tunsberg. Først næste Vaar kunde han gjenoptage Operationerne mod dem. Krigen dette Aar indskrænkede sig væsentlig til en Belejring af Kastelet paa Bjerget, medens Sverre maatte lade Baglernes Hovedstyrke under deres Konge og Sigurd Jarlssøn raade efter Forgodtbefindende paa Oplandene, hvorfra

flere Strejftog foretoges. Belejringen varede lige til over Nytaar 1202, da Hunger tvang Rejdar Sendemand til Overgivelse. Sverre var dengang allerede bleven greben af den Sygdom, der snart skulde ende hans Dage. Dette tør have været medvirkende til, at han under Raadslagning med sine Mænd, der ønskede at kjøle Harmen for sine Gjenvordigheder i sine Fienders Blod, fik tilsikret Fangerne en ædelmodig Behandling. Han var ikke denne gang den barske Herre, som vi erindrer fra Strindsjøen, og hvad man end vil dømme om hans vilde Krigerliv, skal det altid blive staaende som et forsonende Træk, at hans sidste Krigerbedrift var ledsaget af ædel Iver for at frelse bitre Fiender, der var faldne i hans Vold. Navnlig behandlede han deres Høvding, Rejdar Sendemand, med endog udsøgt Agtelse og Opmærksomhed. Denne sin fangne Fiende, der var bleven syg af de Lidelser, Belejringen havde underkastet ham, lod han tildele ganske samme Behandling som sig selv. Han lod rede hans Leje nær sit eget i Løftingen paa det Langskib, med hvilket han selv sejlede til Bergen, og Tiden hengik med venskabelige Samtaler mellem disse to begavede Mænd, som den gjæve Strid havde lagt trætte og syge ved hinandens Side.

Efter Ankomsten til Bergen havde Sverre ikke ret mange Dage igjen. Han døde den 9de Marts 1202. Kort før han lod sig give den sidste Olje, erklærede han at ville lade sig løfte op i sit Højsæde, for der at afvente enten Bedring eller Døden. I denne Stund mindtes han Biskop Nikolas, idet han ytrede, at naar denne fik høre, at han var død i sit Højsæde, omgivet af Venner, vilde de Ord af ham gøres til Skamme, at

han (Sverre) »burde være huggen ned til Føde for Hund og Ravn«. Naar Nikolas havde sagt disse Ord, ved man ikke. De var i ethvert Fald ikke smukke, men der fandtes vel mangan brav Mand, som i de Dage endog har udtalt sig værre om sine Fiender. Ja, der tør gives Mænd endog i vore Dage, der baade anser sig selv for brave Mennesker og betragtes saaledes af Andre, men som ikke tager i Betænkning at udtale endog gemene Sigtelser og Domme, og det ovenikjøbet blot mod indbildte Fiender, ialfald ikke Fiender i den Grad som Sverre overfor Nikolas.

Det er ikke at undres over, at Sverre, naar han i sin Dødsstund saa tilbage paa sit Liv, maatte mindes sin store og farlige Uven. Der ligger dog egentlig ingen Bitterhed, nærmest blot en forklarlig Triumf, i de Ord, han lod falde om denne Uven. Noget Had til ham tog han neppe med sig i Graven. Ialfald erklærede han højtidelig, at han bad Gud, som snart skulde dømme mellem ham og hans Fiender, tilgive dem alle, ligesom han selv gjorde det. Han gjorde ingen Undtagelse med Biskop Nikolas. Og maaske tør heri lægges en Erkjendelse af, at han dog ikke har været saa aldeles sikker paa, om ikke Nikolas ialfald har havt nogen Ret i den haarde, langvarige og bitre Strid, der havde raset mellem dem.

30te Stykke.

Tilstanden i Landet ved Sverres Død. Haakon III bestiger Thronen og forliger sig med Gøjstligheden. Baglerne nedlægger Vaabnene. Nikolas's ejendommelige Stilling.

Vi har seet, at i Sverres sidste Regjeringsaar fandtes der neppe en Del af Landet, uden at den vexelvis var i Birkebejnernes og Baglernes Vold. I et Nutidssamfund vilde en saadan Tilstand ikke blot have fremkaldt en grændseløs Forvirring i Statsforvaltningen, men vilde ligefrem have hævet ethvert Begreb om en Forvaltning. Sverre med sit overlegne Styretalent formaaede imidlertid saa nogenlunde at tilbageføre en vis Orden, hvergang det lyktes ham at tage en af Baglerne erobret Landsdel tilbage fra dem. Men at Opgaven blev vanskeligere og vanskeligere, efterhvert som Omvexlingerne forfleredes, siger sig selv. Tilstanden ved hans Død var saadan, at den neppe kan betegnes anderledes, end som en almindelig Forvirring. Allerværst stod det vel til i kirkelig Henseende. Saavidt skjønnes, kan man neppe engang tillægge Landet nogen Kirkestyrelse, der bød endog blot et Udseende af Orden, paa den Tid. Kongen og alle hans Tilhængere var jo banlyste, og de Dele af Landet, hvorover han efterhvert raadede, belagte med Interdikt. Samtlige Biskoper havde forladt Landet. Endog den tro Martin i Bergen var bleven skræmt af den frygtelige Innocents III. Under slige Omstændigheder kunde ikke Sverre med sin bedste Vilje opretholde nogen kirkelig Organisation. Ingen følte bedre end han selv Uholdbarheden, ja Umuligheden af en saadan Tilstand. Det var derfor ogsaa en af

hans sidste Gjerninger i Livet, at han udfærdigede Breve til sin eneste dalevende Søn Haakon (af første Ægteskab med Astrid Roesdatter), hvori han anbefalede ham som sin Eftermand at slutte Forlig med Gejstligheden. Raadet faldt, som vi skal se, i god Jord.

Først og fremst maatte imidlertid den ny Konge (Haakon III) befæste sin Throne. Det voldte ingen Vanskelighed at blive anerkjendt og hyldet paa Ørething blandt Sverreættens troeste Tilhængere. Men Baglerne havde endnu en betydelig Styrke paa Benene og sad helt eller delvis inde med vigtige Landsdele (Mørerne, Raumsdal, Oplandene, Viken). Det viste sig, at de fremdeles var vaagne og beredte til at benytte sig af enhver gunstig Anledning. Aldrig saasnart fik de Besked om Kong Sverres Død, før de fra Viken af stak i Sjøen med en betydelig, velrustet og vel bemandet Flaade, for om muligt at bemægtige sig Bergen. De stolede formentlig paa, at Birkebejnerne ikke vovede at gaa forbi Romsdalskysten, der var i Baglernes Magt. Haakon dristede sig alligevel til dette og naede Bergen kort efter Paaske, medens Baglerflaaden endnu ikke var kommet længer op, end til Rogaland. Fra Bergen sendte Haakon en Flaade mod Baglerne under Anførsel af flere udmærkede Høvdinge. De handlede med saadan Hurtighed og Kraft, at det lyktes dem at komme Baglerne paa Livet, inden disse havde nogen Anelse om Faren. Nær den mindeværdige Valplads i Hafrsfjord blev Baglerflaaden, der ikke var ordnet til Strid, fuldstændig splittet, uden engang at faa nogen nævneværdig Anledning til at kjæmpe. Den saa sig nødt til at søge Frelse ved at sprede sig ind igjennem Rogalands mang-

foldige Fjorde og Bugter. Her faldt den efterhaanden helt og holdent i Hænderne paa de velordnede Forfølgere, medens Besætningen reddede sig overland tilbage til Viken. Da Haakon selv efter denne Krigsbegivenhed hvert Øjeblik var at vente did, trak Baglernes Hovedstyrke sig sammen paa Oplandene, idet, som det synes, ogsaa Skarerne fra Romsdalskysten stævnedes didned.

Nu indtræder en Begivenhed, der bringer det til uimodsigelig Klarhed, at Gejstligheden i sin kirkelige Egenskab ikke har staaet Last og Brast med Baglerpartiet. Haakon kom nemlig, som beregnet, til Viken, hvorhen han havde stævnet de landflygtige Biskoper til Forligsmøde, og hvor et Forlig ogsaa med den Hurtighed, Stillingen krævede, kom istand. uden at Baglerpartiet, dets Paastande, dets mulige Rettigheder eller dets »Konge« sees med et Ord at være omtalt. Og hvad mærkeligere er: Nikolas Arnessøn, der dog unegtelig var en af Partiets Hovedstiftere, sees ikke i nogen Henseende under dette Forlig at have indtaget en fra de øvrige Biskoper forskjellig Stilling. For os staaer det som et af de mørkeste Punkter i Biskopens Historie, at han ved denne Lejlighed synes ganske at have forladt sine tidligere Vaabenbrødre. Disse blev nu staaende uden nogensomhelst moralsk Støtte, og Partiets ialfald foreløbige Undergang maatte derfor betegnes som vis. Den arme Kong Inge var ved denne Tid ogsaa forladt af andre mægtige Støtter. Rejdar Sendemand havde efter Kapitulationen i Tunsberg maattet gaa Sverre tilhaande, og Sigurd Jarlssøn forsvinder paa denne Tid paa en uforklarlig Maade af Historien. Inge

selv synes ikke at have været den Mand, der skulde kunne holde et synkende Parti sammen. Han fik ogsaa bittert føle, hvor lidet det egentlig var hans Sag, man havde flokket sig om. Da Stillingen var tabt, og Redskabet ikke længer brugbart, sønderbrødes det paa den mest brutale og oprørende Maade. Kong Inge, der havde søgt Tilflugt paa Helgeøen i Mjøsen, blev en mørk Nat overfalden og ynkeligen myrdet af en Skare Oplandsbønder, anførte af flere af hans egne Mænd, navnlig en vis Gunnar Lest, hvem han havde overøst med Velgjerninger. Nu fandtes der ikke længer noget Baand mellem Baglerne indbyrdes, hvorfor hele Flokken opløstes og spredte sig. Baglerkrigen var for denne Gang endt, og Haakon Sverressøn beherskede i Fred Landet fra Ende til anden.

For at kunne forklare sig Biskop Nikolas's Holdning under dette Thronskifte, maa man dvæle lidt nærmere ved Bevæggrundene til Forliget og dettes Art. Vi har allerede i korte Drag skildret Tilstanden i Landet ved Kong Sverres Død. Den er i rystende Træk, som overbeviser os om, at vi ikke har overdrevet, fremstillet af Kong Haakon selv i etslags Kundgjørelse til den hele Nation, der heldigvis er opbevaret. Kongen fremhæver den grændseløse Forvirring i alle Forhold, den gennemgaaende Lovløshed og den overhaandtagende Sædernes Fordærvelse, som paa denne Tid havde udbredt sig over Landet. Han siger, at næsten Alle finder Kilden til den sørgelige Tilstand i Striden mellem Kongen og Biskoperne. Da nu Borgerkrigen vel maatte fremtræde som det mest paatagelige Udslag af den ulykkelige Tilstand, er det klart, at ialfald en

Forbindelse mellem Gejstligheden og Baglerne har staaet ham for Øje. Han kunde jo heller ikke lukke sit Øje for Kjendsgjerningen fra Haløre. Ikke destomindre har paa den Tid Gejstligheden aabenbart afsondret sig fra de kjæmpende Bagler. Disse kunde dengang ialfald ikke opfattes som en Biskopshær eller hellig Skare; thi ellers var det umuligt, at de ikke skulde blive inddragne i Forhandlingerne. Den gjensidige Taushed om dem vidner næsten om et slags tilkunstlet, omend ikke virkelig følt Foragt.

Forliget synes at have gaaet meget glat, og man skulde deraf ledes til at tro, at gamle Stridsemner nu blev udjevnedede ved saa utvivlsomme gjensidige Indrømmelser, at man fra begge Sider med et vist Lettelsens Suk kunde udtale et: Velsignet være Afgjørelsen! Saa var dog ingenlunde Tilfældet. Vil man se nøjere paa, hvad der foregik, finder man, at alle væsentlige Stridspunkter igrunderen er henskudte til en Fremtid. Ifølge ovennævnte Kundgjørelse tilstaar Kongen Gejstligheden og Kirken alle dens Rettigheder fra ny og gammel Tid efter de hellige Skrifters Udvisende, »mit Kongedømme og min hele kongelige Værdighed ubeskaaret.« For at denne Udtalelse skal tage sig ud som noget Andet end en Frase, nævnes her som yderligere Retsgrundlag for Gejstligheden Gillessønnernes Indrømmelser til Kardinal Nikolas og Afslutningen af Striden mellem Erling Skakke og Erkebiskop Eystejn ved »de Eder, der blev svoret for Legaten Fidantius« (Stefan). Sigtes med dette Sidste til Overenskomsten af 1164, er Tilføjningen blot at betragte som Klingklang; thi Grundtrækket i denne Overenskomst var jo, at Kongen skulde tage

Kronen til Len af Kirken, medens Haakon udtrykkelig forbeholder sig sin kongelige Myndighed ubeskaaret. Og hvad Vægt der laa paa Indrømmelserne til Kardinal Nikolas har vi allerede seet. Efter Sverres Fortolkning var de jo omtrent betydningsløse under en Enekonges Regjering. Skulde Kirken have opnaaet noget Væsentligt, maatte det have ligget nærmest, at Kongen havde godkjendt Privilegiebullen af 15 Juni 1194. Men denne nævnes, karakteristisk nok, ikke med et Ord.

Det er saaledes aldeles umuligt at klargjøre sig, hvad Gejstligheden ved dette Forlig egentlig opnaaede. Og det er fuldkommen i Stilen, at hvad den skulde yde til Gjengjæld, ingenlunde er tydeligere betegnet. Den skulde nemlig bevise Kongen »al den Hæder og Ære, som den lovlige Konge havde Ret til at kræve efter de hellige Skrifter og Landsloven.« Isandhed en herlig Afgjørelse. naar man betænker, at den langvarige og bitre Strid netop havde drejet sig om Forstaaelsen af de hellige Skrifters og Landslovens Rettighedsfordeling mellem de to stridende Magter!

Man har dog ondt for at tro, at hele dette med saamegen Højtidelighed kundgjorte Forlig blot har været en Samling af Fraser. Der er dog vist i Virkeligheden truffet endelig Afgjørelse ialfald af enkelte Bispunkter i Striden, og saadanne Afgjørelser indgaar vel under de almindelige Ord. De væsentligste Stridsspørgsmaal er dog aabenbart endnu blevne staaende aabne, og da kan Forliget neppe forklares anderledes, end som en Frugt af den paatrængende Nødvendighed, Alle følte, af at gjenindføre kirkelig Orden i Landet, idet man lod Fremtiden og Lykkens Lejlighed sørge for, hvordan der

af den gjenopvaagnende Organisation kunde udvikle sig en klar Myndighedsbegrændsning. Haakon gav ikke meget, men lagde dog for Dagen, at han gjerne vilde komme i godt Forhold til Biskoperne. Disse led vistnok under sin Landflygtighed, og længtes tilbage til Landet og sine Embeder. Det tør antages, at de var lidet tilbøjelige til paany at forspilde sine Udsigter ved at kræve for højt Vederlag for sit Haandslag. Formentlig har de i Kongens Personlighed seet en Borgen for, at naar Landet igjen var indtraadt i ordnede kirkelige Tilstande under den romerske Stols Ledelse, og naar de selv havde gjenindtaget sine Sæder, vilde de med Tiden kunne opnaa, hvad det nu var lidet fornuftigt at prøve paa at tiltrodse sig.

Lader nu end denne Forklaring sig høre i Almindelighed, saa synes dog Nikolas Arnessøn neppe at have kunnet lade sig nøje med de Vilkaar, der maatte fremstille sig som nogenlunde antagelige for de øvrige Biskoper. Vi har jo gennemgaaende seet, at hos ham stod Stammehøvdingen i første Række, Biskopen kun i anden. At han skulde anerkjende en Konge af Sverres Æt, og endog som Embedsmand underordne sig ham, var dog vel uantageligt. Kirkestriden maatte jo for ham stille sig i Baggrunden for Dynasti- og Forfatningskampen. Her er imidlertid at mærke, hvad vi allerede tidligere har berørt, at for Nikolas kunde ikke Dynastihensynet just staa som noget særdeles Væsentligt. Vel var han besjælet af heklungske Traditioner; men han havde tidligere, før Baglerne traadte frem paa Skuepladsen, vist, at han formaaede at stille disse Traditioner i en vis Baggrund, medens han iagttog Udviklingen.

Det personlige Had, han vistnok nærrede mod Sverre, var vel neppe i nogen særdeles Grad overført paa dennes Søn. Det saa ikke ud, som om hans gamle Venner og Tilhængere i den Grad skulde blive undertrykte og forfulgte nu som i Sverres Dage. Der var allerede indtraadt visse Forbindelser mellem Birkebejner, Bagler og gamle Heklunger, der syntes at tyde paa, at de Traditioner, hvortil han klyngede sig, kunde have en vis Evne til Gjenvæxt under den ny Konge. Exempelvis kan nævnes en Foreteelse, der vel var Opmærksomhed værd, nemlig at Baglerhøvdingerne Rejdar Sendemand og Filip af Vejgen samt Birkebejnerhøvdingen Peter Steyper søgte, hvad man kan kalde et heklungsk Forningsbaand, idet de alle ægtede Døtre af Magnus Erlingssøn. Herved blev de ogsaa indfildrede i den mægtige Rejnsæt, der stod selve Sverreætten saa nær, og som endog kort efter kom til at repræsentere den paa Thronen. Det er neppe tvivlsomt, at Nikolas havde Øje for Betydningen af, hvordan Partierne paa denne og andre Maader sammenbandedes. Det viste sig senere, at han fulgte i Sporet, da det lyktes ham at istandbringe, hvad man i sin Tid turde have anseet som en Umulighed, nemlig et Ægteskab mellem en Baglerkonge af sin egen Æt og Kong Sverres egen Datter, en Forbindelse mellem disse to Ætter, der ikke blev enestaaende*).

Troede de andre store Baglerhøvdinger paa den Tid, at deres Konge virkelig var en Søn af Magnus

---

*) Haakon Haakonssøns Datter Cecilie blev i sin Tid gift med en Søstersøns Søn af Biskopen.

Erlingssøn, synes man at maatte tillægge dem et større moralsk Ansvar for at have ladet den formentlige Slægtning og Svoger i Stikken, end det, hvormed man kan bebyrde Biskopen, der ialfald ikke med Blodets Baand var knyttet til Magnus Erlingssøns Æt. Alligevel giver Kong Inges Forladthed og sørgelige Skjæbne ogsaa for Nikolas's Vedkommende et saare uhyggeligt Indtryk, og dette taber sig ingenlunde ved Forestillingen om, at hans Byrd kun var paaskudt. Desto hjælpeløsere maatte han staa, og desto større Opfordring var der for dem, der havde brugt ham som Redskab, til, ialfald saavidt gjørligt, at sikre ham Liv og Fred. Netop under denne Forudsætning kan Biskopens Ansvar for hans Skjæbne ikke blive mindre, men snarere større end de øvrige Baglerlederes.

Vi vilde gjerne bortviske denne Plet paa Biskop Nikolas's Minde, dersom det lod sig gjøre. Vi øjner ingen anden Vej, end den saa ofte paaberaabte politiske Nødvendighed, der, som bekjendt, maa gjøre Tjeneste i Tide og Utide. Vi frygter imidlertid for, at denne Vej ikke her kan føre til Biskopens Retfærdiggjørelse. Vel var det saa, at Forliget eller Vaabenstilstanden mellem Kongen og Kirken paa den Tid var en uomgjængelig Nødvendighed for Gjenindførelsen af en nogenlunde ordnet Samfundstilstand i Landet. Men den forholdsvis uskyldige Baglerkonge behøvede visselig ikke at falde som Offer for en saadan Overenskomst. Haakon III var ganske vist en værdig Søn af en stor Fader. Han ejede af Naturen et mildt, godt Gemyt, og man har Vidnesbyrd om, at hans Aand var højt dannet ved en efter den Tid særdeles omhyggelig Opdragelse. Histo-

rien har ikke opbevaret et eneste Træk af Haardhed eller Grusomhed af ham, hverken fra de barske Træfninger, hvori han deltog med sin Fader, eller fra hans desværre altfor korte Regjeringstid. Det er ogsaa en hævdet og visselig berettiget Opfatning, at den Lethed, hvormed Forliget kom istand, trods det magre Udbytte, det synes at have budt Gejstligheden, væsentlig skriver sig fra dennes Tro paa Kongens senere Eftergivenhed og Mildhed. Det er i Virkeligheden utænkeligt, at Haakon skulde have negtet Inge Liv og Fred, hvis Nogen havde interesseret sig derfor. Det var vel saa, at Biskoperne som Standsrepræsentanter nu kunde have sine Grunde til at vægre sig for at kjendes ved Baglerne. Ialfald maatte dette gjælde Bergens- og Stavangerbiskoperne, der endog havde staaet paa Sverres Side mod dem. Erkebispens havde vistnok været delagtig i Partiets Stiftelse, men synes dog ikke senere at have staaet det saa særdeles nær. Anderledes med Nikolas, der baade havde været dets Hoved og dets Arm! Men man ser ikke, at han med et Ord har søgt at opnaa Noget for sine Vaabenbrødre eller for den af ham erkjendte og fremskudte Konge. Vi nødes til at lade ham staa der med denne Hjertekulde og Mangel paa Trofasthed, hvis ikke Stillingen skulde være saa at forstaa, at Kong Inge selv har været blind for sin Stillings Uholdbarhed, og at han med en vis Halstarrighed har negtet at underkaste sig. En saadan Synsmaade maa dog erkjendes at have særdeles Lidet for sig, enten man nu ser hen til Inges Personlighed eller hans daværende farefulde Stilling.

Os forekommer det, at Baglerkongen Inges Skjæbne

maatte tyngge ganske anderledes paa Biskop Nikolas's Samvittighed, end Bergens Brand.

31te Stykke.

**Den korte Fredsperiode under Haakon III. Denne Konges Død
Nytaarsdag 1204.**

Om Biskop Nikolas's Liv og Virksomhed under den korte Fredsperiode, som nu indtraadte under Haakon Sverressøn, har man ingen særlig Beretning. Han havde neppe saa stort og gennemgribende Gjenordningsarbejde, som man skulde tro efter den Uorden, der havde hersket i Landet. Lige til Slaget paa Strindsjøen havde han jo havt stadig Anledning til ialfald nu og da personlig at sysle med sit Embede. Han var ikke som Erkebispens i Aarrækker fraværende fra dette. Viken var jo for det meste i Baglernes Vold, og det ser ikke ud til, at Kirkeforholdene undergik nogen anden væsentlig Forandring, eftersom vedkommende Bispedømme beherskedes af Bagler eller Birkebejner, end den, der var en naturlig Følge af, at den høje politiske Bølgegang med dens uundgaaelige Myndighedsskifter maatte lamme Embedsudøvelsen. Som nogen fremragende Gejstlig eller kirkelig Organisator har Nikolas ikke erhvervet sig noget Navn i Historien. Naar man paa den anden Side har villet stille ham lavt i disse Henseender, har man der-

for neppe Andet at paaberaabe sig, end at de Interesser, han lagde for Dagen som Stammehøvding og verdslig Politiker, maa antages at have stillet hans biskopelige Gjerning i Skyggen. Denne Slutning er dog vel rask. En Mand med Nikolas's Evner og Ihærdighed kan nok varetage sin Interesse No. 2 ligesaa godt som, eller bedre end, en almindelig anlagt Mand skjætter sin Interesse No. 1. At hans Standsbrødre har omfattet ham med Agtelse, er der ingen Grund til at betvivle. Ved Siden af det Vidnesbyrd, Erkebiskop Erik forsaavidt har givet, kan man blandt Andet her ogsaa mærke sig, at den nøjeseende Erkebiskop Absalon i sit Testament betænkte Nikolas med en Hædersgave i Lighed med hans Kolleger. Og vi skal siden se endnu vægtigere Standsvidnesbyrd.

Der er vist al Grund til at antage, at der under Haakon Sverresson har været sænket en vis Ro over Nikolas's brusende og gjærende Sind, og at det har været hans oprigtige Hensigt at ofre Resten af sit Liv dels til sin Embedsgjerning, dels til ved fredelige Midler at søge tilbageført en Tilstand i Landet, der, saavidt den stedfundne Udvikling tillod det, kunde nærme sig hans politiske Idealer.

Forliget med Kongen gav i begge Henseender et godt Arbejdsgrundlag. Vistnok murrede og knurrede Innocents III i en Bulle, der endog tog lidt haardhændt paa Erkebispen, over at denne paa egen Haand havde vovet at løse Bannet og Interdiktet. Han negtede dog ikke Forliget, men kun denne Løsning, sin Stadfæstelse. Og heller ikke den saaledes begrændsede Negtelse havde Stort at betyde, da Paven tillod Erkebispen — nu ifølge hans Bemyndigelse — at meddele ny Løsning

efter modtagen edelig Forsikring. Hermed sigtedes antagelig til en Ed, der skulde affordres Kongen, men da Bullen naaede hid op, laa denne desværre allerede i sin Grav, og i Folkemeningen blev den allerede stedfundne Løsning staaende som endelig, uden at man senere fra Pave-stolens Side ser nogen Indvending derimod.

Nytaarsdag 1204 døde pludselig den højt anlagte Haakon Sverressøn i sin Manddoms fulde Kraft. Antagelig var han kun lidet over 30 Aar. Desværre er der Grund til at tro, at han blev ryddet afvejen ved en sort Forbrydelse. Der rettedes ialfald en alvorlig Mistanke mod hans Stedmoder, Enkedronning Margrete Eriksdatter, for at have ladet ham bibringe Gift*). Kong Haakons Død blev Signalet til ny Borgerkrige, under hvis Tummel Historien mere end en Gang peger paa Nikolas Arnessøn som en fremtrædende Personlighed.

32te Stykke.

Barnet Guthorm Sigurdssøn bliver Konge. Baglerne rejser sig af Frygt for Formynderstyrelsen paany. Erling Stejnvegg.

Sverreættens lovlige Thronbyrd (Legitimitet) maatte efter den Erkjendelse, der fra alle Kanter blev Haakons Kongedømme til Del, antages at have vundet ubestridt Fæste i Sindene. Det gamle Partihad kunde vistnok ikke med Et rykkes op med Roden; men Udsigten til en efterhaands og varig Forsoning var unegtelig lovende.

---

*) Redegjørelsen for Grundene til denne Mistanke ligger, da de ingen Berøring har med Biskopen, udenfor dette Skrifts Ramme.

Der havde omkring Sverres og hans Søns Throne vistnok dannet sig et Hof- og Embedsaristokrati, der for Øjeblikket stillede de gamle Storætter i Skyggen. Men disse var dog blevet budne saa gode Kaar, som et overvundet Parti overhovedet kunde vente sig. Det ny Aristokrati (Æg til et Bureaukrati) formaaede hverken under Sverre eller Haakon at skaffe sine Lidenskaber fuldstændig Luft overfor de gamle Modstandere, hvilke Mange blandt disse Bureaukratspirer vist mere end gjerne ønskede ganske at træde i Støvet til desto større Forherligelse for sig selv. Begge Konger havde indseet, at de Overvundne dog havde nogen Ret, og ved Siden af Villigheden til at yde Retfærdighed besad de Visdom nok til at forstaa, at det ny Kongedømme og den dermed følgende forandrede Samfundsordning styrkedes bedst ved at fremdrage, læge, og indordne i det Ny, hvad Nederlaget paa Fiendens Side endnu havde levnet af Levedygtighed. Med fast Haand havde saavel Sverre som Haakon tøjlet sine Mænd, naar de fandt, at Sejren ikke var dem nok, men fordrede Tilintetgjørelsen som Tilskud. At dette var et af Sverres Formaal, er ialfald ikke tvivlsomt; men under den idelige Krigstilstand formaaede han ikke altid at fremme, hvad han ønskede. Under langt heldigere Forhold virkede Haakon, og hele hans Styrelse, hvor kort den var, bærer de mest afgjørende Vidnesbyrd om, at Opgavens Fyldestgjøren ogsaa søgtes gennemført med selvbevidst Statsklogskab. Den store Hovedmasse af Baglerne holdt sig derfor under hans Regjering rolig inden Landet, vel i en Baggrundsstilling overfor det ny Aristokrati, men med det sikre Haab for Øje, at en Udjevning og Sammensmeltning kun var et Tids-

spørgsmaal. Og selv de uforsonlige Elementer blandt Baglerne, der Intet kunde eller vilde vente sig af Fremtiden, uden ved Hjælp af et nyt Vaabenskiifte, mødte hos en udenlandsk Eventyrer, der senere blev deres Konge, bestemt Afslag, da de i Haakons Dage opfordrede ham til at stille sig i Spidsen for en ny Rejsning. Han foremalede dem Haakons Regjerings materielle saavel som moralske Kraft, og af hans Ytringer kan man endog faa ud, at han maaske ansaa det for en Samvittighedssag at lade Landet i Ro under en Regjering, hvis Styrelse syntes baade at ville og at kunne vende Alt til det Gode — ogsaa for de Overvundne.

Kong Haakons Død burde ikke have øvet nogen Forandring i dette Forhold, aldenstund en legitim Fortsættelse af det sverreske Kongedømme stod aaben. Thi det andet blødende Saar, hvorunder Landet havde lidt, var jo ved Forliget med Gejstligheden ialfald blevet forbundet, om ikke læget, og det viste sig snart, at fra den Kant truede ingen umiddelbar Fare den nyvundne Fred. Men Haakons Død skulde bevise, at har ikke en Nation Sammenholdsmagt i sig selv, danner en fyrstelig Slægtsbyrd kun et skrøbeligt Samlings- og Foreningsbaand, saalænge der endnu lever Traditioner, der drager Tilliden nærmere til sig, end den Styrelse, som faktisk bestaar.

I de styrende Kredse kunde der, naar man overhovedet skulde holde sig til overleveret Lov og Orden, ikke være Tvivl om, hvem den ledige Throne efter Haakon tilkom. Den Afdødes store Søn, der skulde indtage en saa glandsfuld Stilling i vort Lands Historie, havde endnu ikke seet Dagens Lys, og i Regjeringskredsene var der endog Ingen, som vidste, at Mulig-

heden for hans Tilværelse var forhaanden. Det nærmeste eller rettere sagt eneste lovmæssige Kongsemne, der kunde peges paa, var Guthorm, Søn af den afdøde Konges ældre Broder, Sigurd Lavard, der var død kort efter den store Bondekamp i Oslo, i hvilken han havde taget Del paa en lidet berømmelig Maade. Kongsemnet var imidlertid et purt Barn, kun 4 Aar gl., og den Formynderstyrelse, der som Følge deraf blev nødvendig, sammensattes af saadanne Elementer, at Baglerne med grundet Frygt maatte tænke paa sin Fremtidsskjæbne. En Forfatning i vor Tids Forstand, der sikrede alle Borgere Retfærdighed og Lighed for Loven, ejede Landet dengang ikke. De Overvundne eller rettere de, der havde nedlagt Vaabnene, havde fundet Garantier i Kong Haakons Personlighed. Disse forsvandt nu, og Formynderstyret med Ledningen af Landets Anliggender faldt i Hænderne netop paa de Mænd, Baglerne havde mest Grund til at frygte, de, hvis Had mod dem alene ved den afdøde Konges Retsind, Visdom og Kraft var hindret fra at træde frem i Gjerning. Den fornemste Stilling anvistes en Søstersøn af Kong Sverre, nemlig Haakon, en Søn af Prinsesse Cecilie i hendes første Ægteskab med Folkvid Lagmand. Han var en dygtig Mand, og hans Karakter var præget af mange ædle Egenskaber; men han var i høj Grad lidenskabelig og fremfusende, saa at hans naturlige Højsind ikke altid kunde komme til sin Ret. Han er ogsaa bekjendt i Historien under det betegnende Tilnavn Galin, der særlig spiller hen paa hans Ustyrlighed, naar hans Lidenskaber var komne i Kog. Denne Mand blev den egentlige Regjeringsstyrer med Overbefaling over Hirden, i hvilke Egenskaber han

erholdt Jarletitlen. Hans Halvbroder Inge Baardsson, Cecilies Søn i hendes andet Ægteskab med Baard Guthormsson paa Rejn, fik den vigtige Lokaladministration med øverste Krigsbefaling i Thrøndelagen. Kongens personlige Opdragelse overdroges til Sverres Svigersøn Ejnar Præst (ligesaa bekjendt under Navnet Ejnar Kongsmaag) og til Sverres Søstersøn paa Modersiden, den fra hans Kampe saa bekjendte Høvding Peter Steyper. I anden Række, næst disse udprægede Partimænd, stod om Thronen en Fylking Birkebejner af reneste Vand. Alle store Høvdings- og andre Embedsstillinger lagdes i Hænderne paa Mænd af Kongsættens, Rejnsættens, eller disse Ætters blandede Blod (Sigurd Kongsfrænde, Roe Kongsfrænde, Thorgrim af Ljaanæs, Eyvind Præstmaag o. Fl.).

Landets Styrelse var i gode Hænder, forsaavidt som den var sammensat af dygtige, indsigts- og kraftfulde Mænd. Men Baglerne maatte vel med Rette tage Skræk af den Kjendsgjerning, at der nu ikke længer fandtes nogen værgende kongelig Haand mellem dem og deres bitre Fiender, der sad inde med Magten. Det eneste Forsoningselement skulde da være Peter Steyper, der som Magnus Erlingssøns Svigersøn stod i Familjeforhold og som Følge deraf tillige i Venskabsforhold til nogle af de mere fremragende Bagler; men, som vi har seet, var der ikke anvist ham nogen egentlig Regjeringsstilling. Han var kun tildelt en Opdragers Gjerning overfor Kongen personlig, og da Kongens var et Barn, kunde denne Gjerning ikke ventes at bære nogen Frugt for Baglerne i nogen nærliggende Fremtid.

Det er muligt, at den store Rædsel, der betog

Baglerne ved denne Regjeringsforandring, for en stor Del var ugrundet. Det er endog troligt, at deres Fiender nu, da de uhindret saa sig i Besiddelse af Magten, vilde have vidst at lade Klogskaben og Højmodet, som de fleste af dem besad, komme til sin Ret. Men det er paa den anden Side højst forklarligt, at Baglerne ikke turde fæste Lid dertil efter den grændseløse Oprivning af alle ordnede Forhold, Landet neppe to Aar tilbage havde været Vidne til. Man kan saaledes ikke undres over, at de nu i Massevis forlod Landet og søgte den Mand, der Aaret forud havde sagt deres Partifæller, at han intet Oprørsbanner vovede eller ønskede at løfte mod Kong Haakon. Nu var jo Vægringsaarsagen borte, og der manglede ikke paa Grunde, som positivt maatte tilskynde til en ny Rejsning.

Den Mand, hvortil ovenfor gjentagende er sigtet, bærer det historiske Navn Erling Stejnvegg. Der er Grund til at tro, at han ikke er den samme Person, der nogle Aar i Forvejen i Danmark havde udgivet sig for en Søn af Magnus Erlingssøn. Denne Mand blev nemlig under en Flugt til Sverige for Birkebejnernes Efterstræbelser fængslet af Sverres Svoger, Kong Knut Eriksson, og hensat i Fangetaarnet («Stenvæggen») paa Visingøen i Vetteren. Herfra undkom han til Dalarne. Sverre sendte Mænd ud for at gribe ham, og disse kom tilbage med den Besked, at de havde fundet og fældet ham, idet de foreviste som Bevis en Brevtaske, der blev gjenkjendt som hans. Dette maa være passeret, før Baglerpartiet stiftedes. Ellers kan ikke Kong Knut, der døde Aaret før sidstnævnte Begivenhed, med Rette tillægges nogen Del i Visingøfangens Skjæbne. Nu er det ikke videre tænkeligt, at

den Mand, der mange Aar efter udgav sig for at være denne Fange, hvis han virkelig var sluppen fra sin Flugt med Livet, skulde være bleven aldeles uberørt af Baglerrejsningen under Kong Sverre. Dette Parti søgte jo bl. A. at blæse Liv i de døde Heklungers Ben, og en Søn af Magnus Erlingssøn, der havde naaet Mandsalderen, maatte dog vel have været en ganske anden Repræsentant for det, end Barnet Inge (Thrugils). Der ligger mindst 8 Aar mellem Visingsfangens Forsvinden og den i Historien bekjendte Erling Stejnveggs Tilsynekomst i Skanør 1203. Denne foregav, at han havde tilbragt Mellemtiden i Nordtyskland, altsaa dog ikke længer fra de Begivenheders Skueplads, der saa højlig maatte interessere ham, end at man kun med den største Anstrengelse kan fæste Lid til Paastanden om hans Identitet med Fangen. Det saa jo i Sverres Dage mangengang ud, som om Baglerne skulde blive Heklungernes hævnende Aander, og at den, der maatte være Heklungernes naturlige Foregangsmand, under slige Omstændigheder skulde holde sig tilbage, er og bliver uforklarligt. Havde han end selv personlige Grunde, som vi forresten vanskelig kan forestille os, til at holde sig i det Skjulte, medens Baglerne Gang paa Gang holdt paa at gjenerobre hans Faders Throne fra Kong Sverre, er det dog lidet tænkeligt, at man inde i hans eget Parti skulde være uvidende om, at han fremdeles var ilive. I de Tider var det mindre Kongsemnet, der søgte Tilhængere, end Partiet, som søgte Kongsemnet, og det undertiden med Magt, om det behøvedes. Endelig har man et vægtigt Bevis mod Erling Stejnveggs Paastand om at have været den samme, som Fangen paa Visingsø, deri, at denne havde en Lidelses-

fælle (Simon Kyr), som senere afgav Vidnesbyrd mod denne Identitet.

Der hviler altsaa en dobbelt Tvivl over Erling Stejnveggs Byrd. For det Første er det ingenlunde sikkert, at Kong Knuts Fange var Søn af Magnus Erlingssøn. Og dernæst taler flere Grunde mod end for, at Erling Stejnvegg skulde være denne Fange. Vi har fundet det fornødent at fremstille disse Tvivl noget omstændeligt til Forklaring af Biskop Nikolas's Forhold til den Mand, der under Kong Guthorm optraadte som Hoved for en ny Baglerrejsning.

33te Stykke.

Den ny Regjering's Karakter. Nikolas slutter sig betingelsesvis til den under stridende Indflydelser. Hans tvetydige Forhold til Erling Stejnvegg. Kong Guthorms Død.

Rejsningen planlagdes og forberedtes i Jylland, hvor en Mængde Bagler, blandt hvilke man finder kjendte Navne som Rejdar Sendemand og Filip af Vejgen, efterhaanden sluttede sig om Erling Stejnvegg. At den danske Konge (Valdemar Sejer) ydede sin Støtte, er næsten selvforstaaeligt. Prisen for gjentagen dansk Bistand mod Norges Styrelse, nemlig Lenshøjheden over Viken, var jo de utallige Gange lige fra Gunhildssønnernes Dage bleven ydet i Ord og paa Papir. Stundimellem saa man ogsaa lidt af Betaling i Gjerning; men Forholdet havde aldrig fæstnet sig. Heklunger, Kuffinger, Varbelger og Bagler havde efterhaanden fornyet

den gamle Tradition. En Gang maatte det dog blive Alvor. Og det blev — paa samme Maade som før.

Under denne Tingenes Tilstand fremstillede Biskop Nikolas sig for Kong Valdemar. Biskopen delte sine gamle Partifællers Mistillid og Had til den ny norske Styrelse; men han synes denne Gang alvorligen at have lagt an paa netop at skaffe Landet Fred og Ro ved at styrte Regjeringen paa en anden Maade, end ved Hjælp af den Partigjængerkrig, der kunde ventes at blive Frugten af Forberedelserne i Jylland. Maaske den Nationalfølelse, han ved denne Lejlighed lagde for Dagen, i Virkeligheden stod i Baggrunden for et fint planlagt Stykke Familjepolitik. Det har ialfald været den almindelige Opfatning. Men at læse i deres Hjerter, hvis Ben er hensmuldrede for mange Aarhundreder siden, bliver altid en vanskelig Opgave. Vi indskrænker os til at rejse det tvivlsomme Spørgsmaal. Biskopens egen Optræden faar dømme ham.

Af hvad der er os overleveret af disse mærkelige Forhandlinger mellem Nikolas og Kong Valdemar, ved vi, at Biskopen først rejste det folkeretlige Spørgsmaal, om det var i sin Orden, at Kongen vilde forstyrre Freden i et Naboland ved at frembyde sit eget Land som Udgangspunkt for en Rejsning mod hint under Omstændigheder, der ikke paa nogen Maade kunde godtgjøre, paa hvilken Retsgrund denne Rejsning hvilede. Da Valdemar paaberaabte sig, at han havde tilsagt Erling Stejnvegg sin Bistand »for Slægtskabs Skyld« *), bestred Biskopen

---

*) Dette kunde dog ikke være noget nært Slægtskab. Valdemars og Magnus Erlingssøns Bedstemødre var Søstre (russiske Prinsesser). Dette var, saavidt vides, det Hele.

Erling Stejnveggs foregivne Byrd, idet han betegnede ham som en Pladsmandssøn fra Oplandene, der for mange Aar siden var jaget af Landet for mislig Opførsel, hvoriblandt Biskopen særlig fremhævede hans Løgnagtighed (!). Hvis Kongen mente det vel med Norge, troede Biskopen, at han rettest fjernede den uheldige Tilstand — at Thronen nu beklædtes af et umyndigt Barn —, hvis han vilde hjælpe en af sine virkelige Frænder til Herredømmet i Norge. Dette var kun en forsigtig Indledning, hvori man ingenlunde maa lægge noget Tilløb fra Biskopens Side til at planlægge en forbedret Udgave af Knytlingstyrelsen. Thi da Valdemar slog paa, at han ikke vilde lade sine hjemlige Frænder, der havde det godt nok i Danmark, drage paa Eventyr i Norge, kom det frem, hvad Biskopen egentlig havde ment, nemlig at han havde sigtet til sin Søstersøn, Filip Simonssøn, der tillige som Halvsøstersøn af Kong Inge Haraldsøn var noget beslægtet med det danske Kongehus*). Det har været fremhævet som et særdeles »listigt« Træk af Nikolas, at han ved denne Løjlighed kun betonedede Filips fjerne Slægtsforhold til begge Kongesætterne, derimod ikke det nærmere til ham selv. Men det indsees ikke, at han, naar han overhovedet skulde handle med Klogskab og Takt i dette Anliggende, kunde optræde stort anderledes. Thi det er dog vel klart, at i et Spørgsmaal, hvor der netop var Tale om den moralske og retslige Magt, der ansaaes forbunden med kongelig Byrd, var det den, og alene den, som der var

---

*) Slægtskabsbaandet til alle Kanter knyttedes gennem den bekjendte Dronning Ingerid, Biskopens Moder.

Opfordring til at fremhæve. Det vilde jo være ganske utidigt, endog blot at gjøre til Gjenstand for Omtale, at det foreslaaede Kongsemne tillige stod i Frændskabsforhold til en norsk Biskop. Hvad kunde den danske Konge antages at bryde sig derom? Saa skulde da »Listigheden« bestaa deri, at Biskopen overhovedet søgte at bane Vej for sin Søstersøn, og derigjennem ogsaa styrke sin egen Stilling. De store Dydsprædikanter har vistnok Ret deri, at enhver Stræben for sine Nærmeste og derigjennem for sig selv er forkastelig, forsaavidt den hensynsløst tilsidesætter Andres bedre Ret. Men her kan Dyden ikke føre det store Ord mod Biskopen; thi skulde der overhovedet være Tale om at bygge Landets Fremtid paa Baglerne, var aabenbart Ingen nærmere til Thronen end Filip Simonssøn, med Undtagelse af Biskopen selv, der som Kong Inges Halvbroder var den Allernærmeste, og hans personlige Tilbageholdenhed under saa vinkende Udsigter synes snarere at fortjene Anerkjendelse end Dadel*). Om Erling Stejnvegg kunde jo fra dette Synspunkt efter Biskopens egen Opfatning af denne Persons Byrd ikke være Tale.

Med større Ret kan man bebrejde Nikolas, at han overhovedet søgte at gjenvække Baglerbevægelsen, istedetfor at støtte den ny Regjering. Man kan dog ikke undres over, at han under saa ængstende Tilstande delte Opfatning med Hovedmassen af sit gamle Parti, og at han ilede til for at søge fremmet en saavidt mulig

---

*) Biskopens gejstlige Stilling frembød neppe nogen uoverstigelig Hindring. Med paveligt Samtykke ialfald maatte vel Biskopskaaben kunne ombyttes med det kongelige Purpur.

besindig, klog og lovende Optræden af Partiet og dets Forbundsfæller. Herved blev han imidlertid tvungen ind i en Stilling, som han siden nødtes til at rede sig ud af ved Midler, der ialfald ikke kan bestaa Prøve for vor Tids Opfatning af Moralens Fordringer.

I Begyndelsen syntes han at faa nogen Vind i Sejlene. Kong Valdemar var ingenlunde døv for hans Forestillinger, og Nikolas opnaaede omsider hans Tilsagn om at ville støtte Filip Simonssøns Kandidatur til Norges Throne, dog under Betingelse af, at Baglerpartiet selv vilde anerkjende ham. Tingen skulde bringes i Orden under et Tog til Norge samme Sommer.

Det viste sig imidlertid, at den Betingelse, Kongen havde stillet, netop blev den Slæde, der kom Nikolas ivejen. Erling Stejnvegg havde allerede vundet Fæste blandt Baglerne. Med de i Jylland forsamlede Skarer drog han over til Viken, hvor han overalt blev hyldet. Det var dog Forudsætningen blandt Baglerhøvdingerne, at han inden den endelige Aerkjendelse skulde bevise sin kongelige Æt ved Jernbyrd. Han meldte sig for Nikolas i Oslo til denne Prøve. Biskopen, der endnu ikke fandt Tiden belejlig til at afdække sine egne Planer, søgte at vinde Tid paa en Maade, der fremkalder et vist Minde om Sigurd Ranessøns Proces. Han kunde ikke lade Prøven afholde i Oslo, mente han, da den nærmest hørte hjemme paa et Thing, og berammede den derfor til Borgarthinget (Sarpsborg). Dertil blev nu truffet Forberedelser; men imidlertid nærmede Kong Valdemars forventede Ankomst sig, og Biskopen foreslog nu, at Prøven skulde forflyttes til Haugathinget (Tunsberg), hvor Kongen vilde indtræffe, eftersom det

i enhver Henseende tog sig bedst ud, at en saa vigtig Gudsdom blev æsket i hans Overvær. Henimod Slutningen af Juni (1204) kom Kongen som beregnet, og i hans Følge det mellem ham og Biskopen aftalte Kongs-emne. Nu lod Biskopen Minen springe; men det viste sig, at det dengang var for tidligt. Som saa ofte i hans mærkelige Liv, havde Lykkens Gudinde ledet ham tæt hen til hans Maal, men der pludselig vendt ham Ryggen. Stærke Loyalitetshensyn gjorde sig gjældende saavel blandt Baglerskarerne som Haugathingets Bønder. Vore gamle Love kjendte ingen Thronarv gennem et Halvsøskendforhold, hvor den forbindende Person, som her, selv ikke var af norsk Kongeæt, og dette var jo ikke Tilfældet med Dronning Ingerid. I Forsamlingens Øjne var Filip slet og ret en norsk Lendermandsætling, intet Videre. Paa den anden Side havde man Erling Stejnvegg, der troedes at være Søn af en anerkjendt Konge, som hos Heklungernes Arvtagere efterlod sig et glandsfuldt Minde. Højlydt og bestemt erklærede Forsamlingen, at den under disse Omstændigheder ingen Anden vilde hylde end Erling, forudsat at han førte Jernbyrdsbevis for sin Æt.

Denne Storm formaaede Nikolas ikke at afride. Paa den anden Side var han gaaet for langt, til at han vel kunde forlade den allerede organiserede Partidannelse, der truedes med Opløsning, saafremt Erling Stejnvegg skulde skydes for Glug. Af Birkebejnerstyrelsen kunde han jo nu intet Godt vente sig. Haardt blev hans Taalmodighed prøvet; men der var ham neppe nogen anden Udvej levnet, end at bøje sig for Baglerhøvdingerne. Han besluttede sig derfor til dette visselig tunge

Skridt, men var omsigtig nok til samtidig at jevne Fremtidsvejen til endelig Opnaaelse af sit Maal. Bønderne havde optraadt mindre heftigt end Baglerhæren. Heraf benyttede Biskopen sig, da han tog Erling Stejnvegg for sig. Han skildrede Bøndernes Kjølighed, sin egen Indflydelse hos dem, og den ringe Udsigt til, at Erling kunde erholde nogen frugtbringende Bistand af dem uden hans Hjælp. Han tilsagde imidlertid Erling sin Støtte, dog under Betingelse af, at han vilde tage Filip til sin Jarl. Og hertil knyttede han nok en Forestilling, der rimeligvis har øvet afgjørende Virkning paa Erlings neppe meget rigt udstyrede Karakter og Aand. Han sagde ham nemlig, at Kong Valdemar vilde lade ham tage af Dage som en Bedrager, saafremt Jernbyrden mislyktes, men at dennes Udfald afhang af ham (Biskopen). Han tillagde, at han vilde være i sin gode Ret, om han stelte det saa. at Proven gik galt, eftersom han kjendte Erlings virkelige Fader, der ikke, som foregivet, var Magnus Erlingssøn. Efter dette fandt Erling sig omtrent tvungen til at antage Biskopens Betingelse. Det var vel heller ikke saa haardt et Stykke at bide i. Var Erling en Eventyrer, kunde jo den forlangte Pris for Norges Throne ingenlunde kaldes høj.

Det var ikke en tom Trusel, Nikolas havde ladet falde for Tilfælde af, at Jernprøven faldt uheldig ud; thi Kong Valdemar stillede sine Krigsknegte om Kirken, for i saadant Tilfælde at bemægtige sig Erlings Person, dengang den højtidelige Undersøgelse fandt Sted. Alt gik imidlertid godt, efter Nikolas's højtidelige Meddelelse til Kirkefolket endog usædvanlig godt, hvorefter Hauga-

thing formelig blev sat, og Erling udraabt til Konge. Dagen efter gav han Filip Jarlsnavn, hvorpaa Valdemar med sin Hær drog tilbage til Danmark, overladende det til den ny Baglerstyrelse selv at sikre sig Herredømmet over Norge. Denne havde imidlertid i Medfør af den heklungske Tradition fra 1170 (Erling Skakkes danske Jarledømme i Viken) erkjendt Danekongens Lensoverhøjhed og stillet Gidsler. Til Gjengjæld efterlod Kong Valdemar til Kong Erlings Brug en Del Krigsredskab, hvoriblandt 35 Skibe.

Hermed var Landet paany prisgivet Borgerkrigen. Men Vaabnene skulde ikke krydses i Kong Guthorms Dage. Dette Barn maatte betale sin kongelige Ophøjelse med sit unge Liv. Han døde 11 August samme Aar under Omstændigheder, der neppe efterlader nogen Tvivl om, at han var forgiven. Forbrydelsen er tillagt en svensk Dame, Enkedronning Margretes Søsterdatter, Fru Kristine, og man har, med Haakon III.'s Minde for Øje, troet, at hun handlede efter Enkedronningens Tilskyndelse. Paa den Tid var Haakon Galin betaget af den mest lidenskabelige Kjærlighed til Fru Kristine, der senere ogsaa blev hans Hustru. Har hun nogen Andel i den sorte Gjerning, er det os dog en Trøst at kunne tilføje, at intet Stænk af Mistanken i Samtidens Øjne har strejft den ædle, ridderlige Jarl.

Førend vi indlader os paa de rystende Optrin, den nærmeste Fremtid skulde bringe, maa vi et Øjeblik dvæle ved Biskop Nikolas's Optræden i Tunsberg. Man vil strax bemærke, at i politisk Henseende var hans Opgave her løst fra al Forbindelse med kirkelige

Interesser. Nogen kirkelig Strid var dengang ikke oppe, og Biskopens fornyede Optræden blandt Baglerne tør saaledes tjene som Bevis for, hvad vi tidligere har fremhævet, at Kjernen af de Bevæggrunde, der allerede fra Først af bragte ham til at stifte Partiet, væsentlig var verdslig-politiske. Var en Kamp for gejstlige Interesser hans hovedsagelige Id, saa maatte Forliget under Haakon III have tilfredsstillet ham. Dette truedes jo ikke under Guthorm med nogen Oprivning. At han sluttede sig til Baglernes ny Fane, der bar udelukkende verdslig-politiske Indskrifter, og at han, uagtet det gik skjævt for ham, og trods de Forlegheder, hans eget Parti beredte ham, holdt fast ved denne Fane, kan ikke længer efterlade nogen Tvivl om hele hans Politiks Natur og Karakter. Maaske fejlede han i sin Frygt for, at den ny Styrelse vilde opgive Haakon III's Program; men vi vil forsaavidt ikke inklade os paa nogen Dom. Her har vi kun søgt at forklare hans Optræden, idet vi lader Angrebet saavel som Forsvaret staa aabent.

Men hvordan nu Opfatningen end maatte falde i dette Stykke, var dog hans Forhandlinger med Erling Stejnvegg og det Forbund, som paa Grundlag deraf kom istand, i ethvert Fald en Skurkestreg, vil Mange sige. Ja, stort mildere kan vel neppe Dommen falde efter vor Tids Maalestok. Heldigvis indeholder det Ord: »Kulturen stiger, men Sæderne fordærves« en af disse misvisende Sandheder, der kun tilsyneladende staar sig for en overfladisk Betragtning, fremgaaet af et rent udvortes Syn paa den ubestridelige Kjendsgjerning, at de slette Lidenskabers Udmundinger og de forbryderske Forsætters

Midler forfleres sammen med Udtrykkene for det Gode under en stigende Civilisation. Den, der har opladt Blik for, at Menneskeheden, trods alle dens Skrøbeligheder, dog ustandselig gaar fremad, han vil ogsaa finde Fremgangen ikke mindst paa det moralske Omraade. Aandens Lys behersker Følelsen saavel som Forstanden og Indsigten. Menneskeheden har Grund til at løfte sin Tak mod det Høje for hver Straale, der sendes den, — ikke blot for den Klarhed, den kaster, men ogsaa for den Varme, den giver. Had og Hævn kan man aldrig udrydde af Jorden, men disse mørke Aandsmagter træder i det Store taget frem i mildere Former. Tiden har lært os, villigere end før, at erkjende Muligheden af, at vore, ofte indbildte, Fiender dog kan have nogen Ret, og vor Samtid undskylder os ikke længer, om vi overfor dem tyr til List og Underfundighed. Mangen Færd, som i Fortiden endog formaaede at tilvinde sig en vis Beundring, ser sig nu nødt til at sky Dagens Lys.

Der er en Lov, en velsignet Lov, i dette. En Gang oprinder den Dag, da man vil skildre Menneskehedens nuværende moralske Standpunkt som barbarisk. Man vil da ikke se større Civilisation i Slaget ved Gravelotte, end i Blodbadene i Troja og Karthago. Morderens Henrettelse vil man anse for en Samfundshævn, ikke synderlig værdigere end den, Drako gav Lovstempel. Man vil erkjende et Slægtskabsforhold mellem Torquemadas Kjætterbaal og vor Tids Raseri og Haan i Ord mod Foreteelserne af alt det, der kaldes »den fri Tanke.« En Fremtidsslægt vil høre Korsfæstraabet langt nærmere vor Tid, end det lyder for vore Øren. Oldtidens og Middelalderens Træl vil

blive anseet som etslags Stamfader for vore Dages »styrede og ledede« Arbejder. Nutidens slebne Diplomat, der visselig har en god Samvittighed, som vi ikke skal misunde dem, vil blive stillede Side om Side med en Ludvig den Ellefte og hans Ollivier le Daim eller — for at tage en norsk Sammenligning — med Haakon Jarl i hans Forhold til de tre Haralder. Efter sin Tur maa igjen denne Fremtid taale at blive sammenvisket med den tidligere grovere Medsyndighed.

Men er dette saa, og det er sikkert nok, pligter vi, der staar for Efterslægtens Dom, at søge den rette Maalestok i Tiden, naar vi vil dømme vore Forfædre.

Og her stiller Biskop Nikolas's Minde et stort Retfærdighedskrav til os, naar vi gaar til Dommen over hans Gjerning i Tunsberg. Fra en Kant bebrejder man ham, at han hjalp Erling Stejnvegg til ved den Gejstligheden bekjendte Jernbyrdskunst at føre et Bevis, som den uvidende og overtroiske Mængde godkjendte, for en tillojet Byrd. Vi vil ikke forsvare Løgnen eller Bedraget i nogen Form. Men vi kræver, at Biskopen ikke bliver dømt strengere, end samtlige hans Standsbrødre, der gjennem Aarhundreder havde øvet samme Kunst. Ja, siger man, men Kunsten blev dog i det Store kun øvet, for i Folkemeningen at befæste, hvad der var virkelig Sandhed; Hensigten helliger Midlet. Vistnok var Kunsten selv, enten den skulde støtte Sandheden eller ej, et Bedrag, men et »fromt Bedrag« (*pia fraus*). Hertil er imidlertid at svare, at man maa være mer end godtroende for at kunne indbilde sig, at Kunsten ikke særdeles hyppig blev øvet, netop for at skaffe Løgnen Indgang, eller ialfald for at stemple som Sandhed, hvad

Udøveren ikke kunde vide Noget om. Og selv om den brugtes i Sandhedens Tjeneste, om Bedraget altsaa var, hvad man kunde kalde »fromt«, vil vi sige med Wessel:

»Man sætte Hjerte for, man sætte Hjerte bag:

En Tyv han bliver Tyv, det er dog samme Sag.«

Imidlertid er Intet vissere, end at Menneskehedens Vejvisere til Paradiset i Middelalderen (og langt senere, vil vist Mange tillægge) godkjendte den Moral, der tillod saadanne fromme Bedrag. Skal da Nikolas dømmes efter en strengere Maalestok? Nej, vil Nogle sige, men her er det paa det Rene, at Bedrageriet ikke var »fromt«, da han vidste, at det var Løgn og ikke Sandhed, han bistod, og hans Gjerning bliver saaledes en ligefrem Gudsbespottelse. Vi skal dog mærke os, at de gode Jernbyrdskunstnere i sin Afgjørelse af, om Bedraget var fromt eller ej, ingenlunde som Regel lagde Vægten paa, om det var en Sandhed, for hvilken Prøven skulde tjene til Bevis, eller ikke. Om det Maal, der uaaedes, var eftertragteligt eller ej, det var Spørgsmaalet. Vi falder altsaa tilbage paa Spørgsmaalet om, hvorvidt Nikolas handlede som en god og fædrelandssindet Nordmand ved at søge rejst en Baglerthrone i Norge istedetfor at slutte sig til Birkebejnerstyrelsen. Og derom vil vi ikke udtale os videre, end vi allerede har gjort.

Som Bevis paa, hvor forskjelligt Dommen kan falde, skal vi nævne, at Biskop Nikolas endog har maattet taale Dadel netop for den eneste utvivlsomme Sandhed i hans Færd ved denne Lejlighed. Han betroede nemlig Erling Stejnvegg, hvad vi nu Alle ved, at Gejstligheden var raadig over Jernbyrdsprøvens Udfald. Herom siger

en Forfatter, efterat have omtalt, at Nikolas brændte By og Kirker og truede Klostre med Brand: »Hvad værre var: han begik en Nidingsdaad mod sin Kirke, da han erklærede for Erling Stejnvegg, at Jernbyrd igrunden var et Skjelmsstykke. Han stred ej i ringeste Maade for Kirkens Ære eller Fordel«*).

Vi er overbeviste om, at skal en retfærdig Tidsmaalestok lægges til Grund for vor Dom, kan Nikolas trods sin Optræden i Tunsberg fuldstændig bevare sin Plads i Linje med den store Flerhed af alle Tiders mest hædrede Mænd. Men det forekommer os rigtignok, at det vilde have været skjønt, om hele denne Linje gennem Tiderne kunde have været rykket noget tilbage for en, hvis Skjolde kunde kaste Solglandsen derovenfra bedre og renere tilbage.

34te Stykke.

Inge Baardssøn bliver norsk Konge. Den ny Baglerkrig og dens i militær Henseende lavtliggende Præg. Et Kup, der har liden militær Betydning, indbringer Erling Stejnvegg Hyldning paa Ørething.

Ved Barnekongens Død var Haakon Galin allerede beskjæftiget med at bringe en Regjeringshær paa Benene

---

*) Jeg vil ikke her nævne den højagtede Forfatter, hvis eget Liv dannede en Borgen for, at Sandheden altid var ham hellig. Men naar en saadan Mand uforvarende kan komme til at betegne netop Oprigtigheden

mod Opstanden i Viken. Thronledigheden gav imidlertid for det Første Birkebejnerne Andet at tænke paa. I Hofkredsene vidste endnu Ingen, at der nede i Smaalenene levede et nogle Uger gammelt Barn, der efter ældgammel Lov ubetinget var rette Thronarving, efterat Sverreætten overhovedet var anerkjendt. Man var saaledes henvist til et Valg inden Sidelinjerne blandt Sverres mange Søstersønner. Det var klart, at Sverres samfædre Søstres Sønner (Haakon Galin, Inge Baardsson og Sigurd Kongsfrænde*) maatte have Fortrinnet for de sammødre Søstres (Peter Steypper og Roar Kongsfrænde), der ikke engang var af kongeligt Blod. Blandt de tre første hældede Krigsfolket mest til sin Høvding, Jarlen, medens Bønderne foretrak Sigurd Kongsfrænde. Trods mange gode Egenskaber synes denne Mand dog ikke at have været saa vanskelige Forhold, som de daværende, voxen. Paa den anden Side havde man at indvende mod Jarlen, at hans Æt paa fædrene Side var svensk. Følgen var et Kompromis, ifølge hvilket Kronen blev rakt Inge Baardsson. Da han var en pur Yngling, blev Jarlen stillet ham ved Siden under Bibehold af sin Titel og med en Myndighed og Rettigheder, der i Virkeligheden betegnede ham som Medkonge i Alt, undtagen i Navnet.

---

fra Nikolas's Side ved hin Anledning som »en Nidingsdaad«, kan man skjønne, hvad Værd der ligger i mange Domme, som falder, uden at Vedkommende gider sætte sig ind i de Hensyn, Tid og Omstændigheder har paalagt.

*) De to Første var Sønner af Cecilie Sigurdsdatter, den Sidste Søn af hendes Halvsøster Helga Sigurdsdatter.

Det skal til evige Tider tjene til Jarlens Ros. at han ikke ved denne Lejlighed benyttede sig af Hærens blinde Hengivenhed for ham, men lod sin brændende Ærgjærighed træde i Baggrunden for, hvad han ansaa for Landets og Styrelsens Vel.

Inge Baardssøns Regjering betegner visselig det mørkeste Tidsrum under vore sørgelige Borgerkrige. Under Sverre bar Kampen mod Baglerne nogenlunde Præget af ordnede Felttog, der forholdsvis ikke paaførte selve Befolkningen saa ret store Lidelser. Under Inge saa man nok ogsaa Bevægelser, der fortjener at betegnes som militære. Men de var opblandede med en bedrøvelig Rigdom af Trops- eller Afdelingsfejder, der ikke var indordnede under større militære Planer, men gav Indtrykket af Røverexpeditioner eller spredte Bandekrige. løste fra al overordnet Kontrol. Herunder led Folket overordentligt. og Haakon III, der gav en saa mørk Skildring af Tilstanden ved sin Thronbestigelse, vilde vistnok have vendt sig i sin Grav, hvis han havde kunnet se, i hvilken langt dybere Elendighed Landet nedsank under hans Søskendebarn. Her er ikke Stedet til en detaljeret Gjengivelse af denne Sorgens og Bedrøvelsens Saga; men nogle Hovedtræk maa fremdrages som nødvendige Bidrag til Løsningen af vor Opgave.

Baglerne vandt, uden at vide det, en kostbar Tid for sig ved det birkebejnske Thronskifte. De sattes istand til samme Sommer (1204) uforstyrrede at foretage et Tog nordover langs Kysten, medens andre Flokke satte sig fast paa Oplandene. Kyststyrken gjæstede Bergen, hvor den dog dengang ikke kunde faa Bugt med Fæstningen. Siden gik den nordpaa til Nordfjord, hvor

Nikolas, foruden at ordne endel Privatanliggender, vidste at tilføre sit Parti betydelige Forstærkninger fra disse sine hjemlige Egne. Overalt bemægtigede Baglerne sig Administrationen. De fandt det dog raadeligst igjen at gaa sydpaa, da de fik Spurlag paa Thronskiftet, og hørte, at den ny Styrelse stævnede mod dem med overlegen Styrke. Et Forsøg paa under Tilbagetoget at erobre Bergens Borg blev opgivet paa Melding om, at Birkebejnerne nærmede sig. Baglerne trak sig derefter til Viken, og man indlod sig ikke fra nogen af Siderne paa noget Vinterfelttog, skjærmydslede kun bandevis med hinanden, navnlig paa Oplandene. Et af Biskopen anstillet Forsøg paa at faa Birkebejnerkongens Halvbrødre, Guthorm og Skule, som dengang var Børn, i sin Magt, brast mod deres Morfader, Erling paa Kvidens (Valders), Agtpaagivenhed.

Vaarsolen i 1205 var den sidste, der skinnede for Ejnar Kongsmag. Han blev overfaldt og dræbt i Stavanger under et Strejftog af Baglerne. Belæssede med Bytte drog disse tilbage til Viken for at slutte sig til Hovedstyrken, der tilsigtede et større Foretagende nordpaa under Anførsel af Baglerkongen selv (og Nikolas?). Dette Tog blev der dog Intet af. Tvertimod maatte Baglerflaaden unddrage sig Kampen mod en overmægtig Birkebejnerflaade, der vestfra var under Opsejling til Viken, og drage ned i de danske Farvande. Birkebejnerne, som nu ingen Modstand fandt i Viken, lod kun sin Konge hylde der, ordnede Administrationen, og lagde sig derefter sorgløst til Ro i Tunsberg. Under en Udflugt, Nikolas foretog til Kjøbenhavn, gjorde en Del af Baglerne under en opgaaende Stjerne, hans Fo-

stersøn Arnbjørn Jonsson, et Strejftog ind i Viken, men trak sig tilbage uden at udrette Noget, enten fordi et Uheld antoges at have røbet deres Forehavende for Birkebejnerne, eller maaske efter en lagt Plan for at gjøre Birkebejnerne desto tryggere. Dette Sidste er ikke urimeligt; thi senere paa Sommeren gjorde de Toget om igjen med selve Hovedstyrken, og dennegang fik Birkebejnerne føle Alvoret. Baglerne lod sine Langskibe landløbe paa Hallands Kyst, og drog derefter nordover dels landværts, dels paa Skuder langs Kysten. Fra Sarpsborg marscherede hele Styrken langs Glommensvasdraget op til Oplandene, hvorfra de sendte smaa Strejfkorpser over Fjeldryggene til Vestlandet, medens Hovedstyrken ustandselig gik nordover helt til Nidaros, der var blottet for Forsvar. Her var Stemningen dem fiendtlig; men de opnaaede dog at faa samlet et slags Ørething og sin Konge hyldet der. Som man vil se, har man en ny Udgave for sig af det idelige Træk, at de kjæmpende Partier gik om og forbi hinanden.

Birkebejnerne var imidlertid vaagnede. En Afdeling af dem under Jarlen gik over Folden, og dels erobrede dels ødelagde Baglernes landsatte Skibe. En anden Afdeling under Kong Inge gik rundt Kysten, erobrede en Del Baglerskibe, der havde spredt sig i de romsdalske og thrønderske Farvande, og tvang, idet de nærmede sig Nidaros, Baglerne til at trække sig tilbage til Oplandene. Herfra udbredte disse sig igjen nedover Viken, der nu var blottet for Regjeringstropper, og hele Vinteren skaltede de der efter Godtykke, væsentlig beskjæftigede med at skaffe sig en ny Flaade til næste Aars

Krig. Da Baglerne tyndedes paa Oplandene, efterhvert som deres Folk drog sig ned i Viken, blev Størstedelen af disse Landsdele igjen besatte af Birkebejnerne. Hvert Parti reorganiserede sin Administration, efterhvert som de forskjellige Dele af Landet vaxlende faldt i deres Magt. Enhver indser, at al ordnet Styrelse paa denne Maade i Længden maatte blive en Umulighed. Det Hele syntes endeløst. Alt gik uafsluttelig i en og samme Kredsgang fra den ene Ende af Landet til den anden. Kun Haalogaland synes at have været uberørt af denne Baglerrejsning.

35te Stykke.

Tilstanden i Aaret 1206. Baglernes Overfald paa Birkebejnerne i Nidaros under Thorgrim af Ljaanæs's Bryllup. Grusom Hævn for Strindsjølagnet. Birkebejnerne ordner sig paany, sejrer tillands ved Bergen, men taber sin Flaade. I 1207 staar Partierne lige. Uafgjort Træfning ved Titolfsnæs afbrydes paa Nikolas's Melding om Fredsunderhandlinger.

Aaret 1206 bragte saa langt fra nogen Lindring i vort Lands ulykkelige Tilstande, at det tvertimod med Rette kan nævnes som det mørkeste i hele vor Historie. Begge Partier havde om Vinteren været virksomme med Forberedelser. Baglerne, der havde forstaaet at holde sine Planer dulgte, foretog tidligt paa Vaaren med en betydelig Styrke et Tog rundt Kysten. Efter den erfarne Rejdar Sendemands Raad opgav de et paatænkt

Anfald paa Haakon Jarl i Bergen, og gik direkte til Nidaros. Under al Landets Elendighed var man her samlet til en stor Fest, idet Kong Inge højtideligholdt sin Søster Sigrids Bryllup med den før lejlighedsvis omtalte Lendermand Thorgrim af Ljaanæs. Paa den anden Festdag, Lørdag 22 April, indløb et Budskab fra den omsigtige Jarl, om at man maatte staa paa Post mod Baglerne, om hvis Sejlads nordpaa han havde faaet Besked. Kongen besluttede strax at træffe Sikkerhedsanstalter, men lod sig af den letsindige Brudgom bevæge til »ikke at spille Festglæden«, idet Brudgommen selv paatog sig at sørge for fornødent Vagthold. Tilbudet blev ulykkeligvis modtaget, og hele Birkebejnernes Mandskab hengav sig til Lystighed og Drukkenskab. Hærvagten (Thorgrims Mænd) saavel som Kongens særlige Livvagt havde taget altfor stor Del i Festrusen til at kunne gjøre sin Pligt.

Spanierne har fra Cortez's Erobringstog til Mexiko et sørgeligt Minde, den saakaldte »Bedrøvelsens Nat.« Dette Navn kunde Birkebejnerne med fuldt saa stor Føje give den Nat, som nu forestod. Baglerne havde Nys om Festen, og indsaa, hvor heldige Omstændighederne var for et Overfald. Uagtet de ikke havde sin Styrke fuldstændig samlet, planlagde og udførte de, velordnede og ædru som de var, et Angreb, hvorunder Birkebejnerne tilføjedes et stort og skrækkeligt Nederlag. Mod de grufulde Optrin, der fandt Sted denne Nat, blegner Natten efter Strindsjølageret fuldstændig. Birkebejnerne blev hobevis huggede ned som Kvæg. Paa ordnet Modstand var ikke at tænke. Mangen glimrende Bedrift blev enkeltvis øvet, men spredte Helte

gjerninger kunde ikke bøje den store Skjæbne, Birkebejnerne selv havde udfordret. Talrige var de Helte fra Sverretiden, der fandt Døden i denne Nat (Thord Fingejrsbroder, »Mariesudens« og »Hugroens« berømte Chef, Kolbejn Strinev, der med Hæder havde kjæmpet mod Sverre i Osloslaget 1197, men siden var bleven hans Mand, Kolbejn Bere, Bergsvejn Lange, Sverres Mærkesmand, Hallvard Lidarfaxe, Eyvind Feyke, Arnulf Høkil o. m. Fl.). Brudgommen blev nedhugget og efterladt som død, men kom igjen til Bevidsthed og slap fra det med Livet. Kong Inge selv var i den yderste Livsfare, men reddede sig op til Klæbo ved Hjælp af en vis Rejdulf Baardsbroder. Under selve Overrumplingen var Mandefaldet ikke saa overvætted, hvorvel det var yderst smerteligt, da det især maatte ramme Høvdingerne under deres Stræben efter at ordne et Forsvar. Men siden gik Blodbadet over alle Grændser. Baglerne gik formelig Berserkergang, drog rundt i Byen og dræbte Birkebejnerne for Fode. De agtede ikke Helligdagsfreden, som indtraadte med den gryende Søndag. Selv Kirkerne, der plejede at betragtes som Fristeder for Forfulgte, blev opbrudte, og de Birkebejner, som havde søgt derhen, aflivede. Denne Skjæbne traf saaledes de bekjendte Høvdinger Bjalf Skindstak og Baard Stolpe. Byttet, som Baglerne gjorde, var overordentligt, og smerteligst maatte Birkebejnerne næst Mandespildet føle Tabet af sin herlige Flaade, hvoriblandt den bekjendte »Ognarbranden«, der tilfaldt Baglernes Jarl. De Skibe, Baglerne ikke saa sig istand til at bemane, blev brændte.

Kong Inges Nerver undergik i denne Rædselsnat

en saadan Rystelse, at han trods sin Ungdom senere altid var mørk og ængstelig, endog i den Grad, at der stundom kunde rejses Tvivl om hans Forstand.

Vi har i nogle faa Træk skildret dette Mørkets Optrin, dog ikke forbi det direkte har med Biskop Nikolas at gjøre; thi han var, saavidt man kan skjønne, ikke engang med paa dette Tog, hvorunder Rejdar Sendemand synes at have været Hovedlederen. Men det vil tjene til Forstaaelse af Biskopens Holdning noget senere, at give et Billede af den Yderlighed, hvortil Partilidenskaben under denne grufulde Borgerkrig var steget. Det smerter os, at Baglerne, med hvilke vi i flere Retninger kan sympatisere, ved denne Lejlighed satte en uudslettelig Plet paa sin Kriegerære. Sejren skyldte de vistnok væsentlig sin Snarraadighed, Klogskab og gode Ledelse. Men for en Del blev den dog ogsaa given dem i Hænderne. Som alle ædle Krigere skulde de have ladet sig nøje med den, uden at benytte sit Held til en Række Gjerninger, der ikke kan kaldes Andet end Mord og Vanhelligelser. Endnu levede dog Tro og Love i Norge, og Baglerne havde ikke behøvet at frygte nogen nævneværdig Forøgelse af sine Fienders Rækker, om de havde skjænket de mange brave Mænd, hvis Liv de unødigen tog, Grid under Betingelse af, at de ikke mere skulde bære Vaaben mod dem. Højmod ved denne Anledning havde snarere bidraget til at forstærke deres egne Rækker og ialfald sparet dem for smertelige Hævnoptrin. Hin Blodbryllupsnat tør imidlertid have givet en god Lærdom. Den danner et slaaende Bevis paa, hvordan en Forbrydelse drager en anden og større efter sig. Vi kan neppe tvivle om, at

Baglerne ved den Lejlighed mindtes Natten efter Strindsjøslaget. Vi skylder ellers Rejdar Sendemand at tilføje, at han, der ingeniunde var nogen lavsindet eller raat anlagt Mand, rimeligvis ikke bærer nogen personlig Blodskyld med sig fra dette Optrin, udenom hvad dets Egenskab af Krigsbegivenhed naturligen maatte kræve. Sandsynligvis har han ikke formaaet at tøjle sine Mænds engang løsslupne Lidenskaber.

Det viste sig snart, at Baglernes grusomme Vildhed bar fordærvelige Frugter for dem selv. Thrøndelagen, der altid havde været udpræget birkebejnsk, vaktet af sin kolde Ro, og røg op i Fyr og Flamme af Forbitrelse. Knap en Uge efter Rædselsnatten havde allerede 1600 Gauldøler samlet sig om Kong Inge. Hertil sluttede sig Søndag 1 Maj 800 Orkdøler, og den samlede Styrke marscherede uopholdelig mod Nidaros. Baglerne veg for denne Straffehær, og drog til Bergen, under hvilken Fart Haakon Jarl, der stævnede nordover med en ringe Styrke, var saa heldig uden Tab at omsejle dem. Det lyktes Jarlen med hans Dygtighed og Handlekraft i en Fart at samle en Del Skibe og Skuder fra forskjellige Dele af Thrøndelagen. Efterat have bemanded disse med ud-søgte Folk, drog han mod Bergen, hvor Baglerne havde lejret sig omkring Sverresborg. Han landsatte sin Styrke i Arnefjorden, og det lyktes ham ved Nattetider at kaste sig ind i Borgen. Herfra gjorde han næste Dag et Udfald, der udviklede sig til en meget alvorlig Træfning. Udfaldet af denne blev et føleligt Nederlag for Baglerne, uagtet disse antagelig havde betydelig større Folketal. Sejren blev imidlertid opvejet ved en alvorlig Ulykke, eftersom det lyktes Baglerne under Flugten, der upaa-

regnet tog Retningen ind Arnefjorden, at erobre hele Jarlens Flaade. Haakon, der frygtede for et nyt Overfald paa Nidaros, men som nu var hjælpeløs tilsjøs, drog derhen de besværlige Veje overland, og strax var naturligvis Baglerne igjen paafærde i Bergen.

Det følgende Aar giver omtrent samme Billede af de uophørlige Svingninger i Ring eller frem og tilbage, vi Gang paa Gang har været Vidne til, uden at bringe nogen Afgjørelse for nogen af Parterne. Kun synes Krigsførselen paa begge Sider at være bleven noget mattere. Til en Forandring var Baglerne dette Aar lidet heldige i Viken, hvor de endog i en kombineret Sjø- og Landtræfning ved Tunsberg mistede 3 Kjæmpeskibe, som de havde under Bygning. Paa den anden Side var de heldige vesterpaa. Det lyktes dem endog to Gange at indtage Bergens Borg. Det sidste Optrin i denne forfærdelige Krig var en forvirret Træfning ved Titolfsnæs i Bømlfjorden, der, inden endnu nogen Afgjørelse havde taget Hældning til nogen af Siderne, blev standset ved et Budskab fra Biskop Nikolas til Baglerkongen, hvilket stillede Fred i Udsigt. Dette bevægede Baglerne til at trække sig ud af Kampen, hvilket de med frelst Ære kunde gjøre. Der var ikke Tale om Flugt eller Forfølgelse. Maaske havde Baglerne endog seet sig Anledning til at aftale en formelig Vaabentilstand med sine Modstandere.

36te Stykke.

Thorer Gudmundssøn bliver Erkebiskop. Han og Nikolas holder Overlægninger om Fred. Erling Stejnvegg dør, og Fillip Simonssøn bliver Baglerkonge. Nikolas som Fredsmægler blandt Birkebejnerne i Bergen Vaaren 1208.

Her maa vi gaa noget tilbage. Hvorvel Aaret 1207 for Krigsbegivenhedernes Vedkommende gav et Afpræg af sin Forgjænger, dog i en Smule mildere eller kanske rettere sagt sløvere Træk, bragte det dog Begivenheder med sig, der forberedte lysere Dage for vort arme Land. Allerede i 1205 var Erkebiskop Erik traadt tilbage. »Baglerbispen« kunde under de daværende Omstændigheder selvfølgelig ikke tage Arv efter ham. Om Adgangen havde staaet ham aaben, havde han klarligen ikke engang villet beklæde Erkesædet midt inde blandt de baglerfiendske Thrøndere. Men en af hans specielle Undergivne, Korbroderen i Oslo, Thorer Gudmundssøn, blev valgt. Denne Mand synes at have stillet sig ganske behændigt blandt Partierne — Noget, der sandsynligvis ogsaa tilsagdes ham af hans Gemytsbeskaffenhed. Vist er det, at samtidig med, at man ikke ved Andet, end at der bestod et godt Forhold mellem ham og hans Overordnede, Oslobiskopen, viste han al Loyalitet mod den Styrelse, der vel maa betegnes som Landets egentlige og virkelige Regjering, Birkebejnerstyrelsen*). Sommeren 1206 kom den ny Erkebiskop tilbage

*) Her har man bl. A. et særdeles slaaende Bevis paa, hvor udelukkende verdslig-politisk den nyvakte Baglerkrig var. Gejstligheden synes i denne sin Egenskab al-

fra den sædvanlige Pallierejse til Rom. I Begyndelsen havde han nok med at ordne sig i sit vigtige Embede og sørge for Gjennemførelsen af nogle kirkeretlige Regler, Paven havde medgivet ham. De politiske Ulykker, der søndersled Landet, kunde han indtil Videre kun betragte med taus Sorg. Udover Aaret 1207 blev der imidlertid givet ham Anledning til en anden og for Landet vel-signelsesrig Optræden.

Kort efter Nytaar d. A. fandt et Tronskifte Sted inden selve Baglerpartiet, idet Erling Stejnvegg afgik ved Døden. Han efterlod sig to Sønner, der imidlertid begge var Børn. Det laa nær at antage, at Baglerne, der ialfald delvis havde paaskudt som Grund for sin sidste Rejsning, at de ikke vilde lade sig styre af BARNET Guthorm, som Birkebejnerne havde valgt, nu heller ikke vilde finde sig i selv at tage til Konge et Barn, om han end var af deres egen Fyrsteæt. Lejligheden var altsaa god for Starheimsslægten til at prøve sin Lykke. Og dennegang naaede Nikolas det allerede forberedte Maal, at faa sin Søstersøn Filip erkjendt som Konge, særlig ved Bøndernes Hjælp. Det var under dennes kongelige Anførsel, Baglerne begge Gange indtog Bergens Borg. Første Gang var dersteds samlet en Del af de mest højtstaaende Birkebejners Damer, blandt dem Sverres Datter Kristine. Rimeligvis af Hensyn til Damerne behandlede Baglerne

---

deles uberørt af den. Hvorledes den gejstlige Administration kunde lempes efter vexlende verdslige Styrelser eller som her paa engang underordnes indbyrdes stridende Styrelser, er en Gaade, til hvis Løsning vi kun vover at give lejlighedsvis Antydninger.

dennegang sine overvundne Modstandere med Skaansel, og mod Damerne selv viste de endog udsøgt Artighed. Baglerkongen bød galant Prinsesse Kristine Armen, da hun førtes ud af Borgen. Muligens havde han allerede Tanken henvendt paa at fæste hende som Hustru — en Tanke, hvis selvsagte Følgesvende maatte være politiske Fredsforsætter. Hvad Kjærligheden saaledes virkede paa en Kant, fik en Støtte i Syner, som Frygt og Mistillid maatte fremkalde paa en anden. Totalbilledet af Kampen i 1207 var, at Partierne i militær Henseende holdt hinanden fuldstændig Stangen. Men medens der intet Tegn viste sig til Opløsning og Frafald blandt Birkebejnerne nu, saaledes som i Tiden mellem Bergenssommeren og Strindsjølslaget, var det ikke frit for endog meget betænkelige Foreteelser i den Henseende blandt Baglerne.

Da den kjække Dagfinn Bonde saa sig nødt til for anden Gang at give Sverresborg i Baglernes Vold, faldt en Gut i deres Hænder, som den skjøne Inga paa Folkisberg havde født Sommeren 1204, og hvis Fader var den samme Aars Nytaarsdag afdøde Kong Haakon III. Denne Gut var under store Farer og usigelig Møje bleven bragt til Nidaros, hvor Kong Inge og Haakon Galin modtog ham med den største, ialfald tilsyneladende, Kjærlighed. Jarlen paatog sig hans Opfostring, og han havde under de vexlende Krigsbegivenheder fundet ham sikrest anbragt i Dagfinns Varetægt. Dagfinn svigtede heller ikke. Da han indsaa Umuligheden af at kunne holde sig i Borgen, som Baglerne allerede begyndte at antænde, lod han Kongesønnen hisse ned fra Muren i et Reb, med Bøn om, at Baglerne

ialfald vilde skaane ham. Og han talte forsaavidt ikke for døve Øren. Barnet traadte endog nær en under de Omstændigheder ganske uventet Ophøjelse. Kong Filip drog nemlig strax efter Borgens Indtagelse til Nidaros, for at modtage Hyldning paa Ørething. Det antages, at det var under dette hans Fravær fra Baglerhirden Rejdar Sendemand kom med et ganske mærkeligt Forslag. Han foreholdt nemlig Baglerne, at de for Øjeblikket ikke mer end netop mægtede at holde sig mod Birkebejnerne, væsentlig fordi Størsteparten af Folket efter gammel Lov fandt Inge Baardssøn nærmere berettiget til Thronen, end Filip. Men det Parti, som kunde opstille et Kongsemne, der var utvivlsomt thronberettiget fremfor de to, der nu bar Kongenavn, maatte, mente han, aabenbart faa den almindelige Mening i Landet paa sin Side, og gaa sejrende ud af Striden. Et saadant Kongsemne havde man nu i sin Magt, da Barnet Haakon, efterat Sverreættens lovlige Thronbyrd var anerkjendt, nedstammede i lige Linje gjennem lutter Mandsfødsler fra det gamle Dynastis Stifter. Baglerhøvdingerne smagte paa dette, og var meget tilbøjelige til at give Rejdar Ret, men det blev ved det blotte Forslag, da de Fleste fandt det skammeligt at svigte Filip, som nu engang var deres Konge.

Hvad der kom til Udslag gjennem Rejdars Ord i Bergen, havde visselig sin Grund i en dump Mumlen fra Dage før denne, fremkaldt af de endeløse Anstregelser, der ikke syntes at bære anden Frugt, end gjensidig Ødelæggelse og en stadig fortsat Udsugen af Landets bedste Marv. Det var kommet saa vidt, at man følte, at saa kunde det ikke i Længden gaa, og at Fø-

lelserne deltes paa Birkebejnernes Side, navnlig inden selve Folket, kan ikke være Gjenstand for Tvivl. Vi tør tro, at det var noget Mere og Bedre, end Partiklogskab, som bragte fremragende Mænd paa begge Sider til i denne sørgelige Tid at tænke paa Fred. Vi tør tro, at det har været Nordmandsfølelse, som her spillede Hovedrollen Og Ære være den Mand, som tog det første Skridt til at bringe Fredstankerne videre, end til fromme Ønsker! Denne Mand var ingen Anden, end ham, man har vænnet sig til at stemple som en blind Partifanatik, en Egenkærlighedens Apostel, et moralsk Udskud i alle Retninger — Nikolas Arnessøn. Han vidste ogsaa at finde den rette Tilknytning. Om Sommeren, medens Krigshobene kjæmpede uden andet Resultat, end gjensidigt Slagteri og Kappen om at plyndre Folket og herje Landet, drog Nikolas nordover til sin fordums Underordnede, nu Overordnede, Erkebiskopen. I Nidaros aftalte nu disse to mægtige Kirkefyrster en Plan, som sømmede sig for deres Stilling, nemlig hver paa sin Kant at virke til en Fred, der kunde gjøre Ende paa den Elendighed, hvorunder Landet sukkede. Thorer paatog sig at paavirke Birkebejnerne. hvis politiske Partifælle han var, visselig ikke blot i Medfør af sin Stilling, men ogsaa af Overbevisning. Nikolas havde selvfølgelig væsentlig at bearbejde Baglerne; men saameget vejede hans Gaver og Indflydelse, at ogsaa han stillede sig i direkte Underhandling til de ledende Birkebejner. Fredstankerne banede sig nu efterhaanden Vej ind i Sindene paa begge Sider, og den første synbare Frugt var Vaabenstilstanden, der indledes med, at Teppet droges ned for den militære Komædie ved Titolfsnæs

midt under Forestillingen. Fra denne snurrige Valplads drog Kong Filip til Tunsberg, hvor Nikolas, da det begyndte at vaares (1208), kom til ham for at gjøre Rede for Tanken i Underhandlingerne. Biskopen forklarede, at eftersom der var tre store Høvdinge i Landet, skulde hver have sin Tredjepart at styre. Filip selv skulde have Viken og Oplandene, der vel ikke i Almindelighed kunde maale sig med Thrøndelagen, men dog nu var at foretrække, da der nord i Landet herskede Sult og Nød, medens Østlandet havde faaet god Aarvæxt. Videre tillagde Biskopen, at han med Erkebiskopen havde planlagt, at Filip skulde ægte Kong Sverres Datter Kristine. »Hun er af den bedste Æt i Landet«, sagde han. »og skulde det lage sig saa vel, at I fik Sønner sammen, turde Folk ikke finde saa Stort ved Baard Guthormssøns eller Folkvid Lagmands Æt. Vor Strid mod Birkebejnerne har været langvarig og tung, og de paa sin Side tør vise sig endnu mere medgjørlige med Tiden, saafremt I nu vil byde dem dette Forlig.« Barnet Haakon Haakonsson synes man, mærkeligt nok, paa denne Tid at have overseet paa begge Sider. Biskopen tænkte ialfald ikke paa ham, da han nævnte de »tre Høvdinge«, men kun paa de to, der allerede bar Kongenavn, og Haakon Galin. Dette ser man umiskjendeligt af Hentydningen til Baards og Folkvids Æt.

Filip fandt Biskopens Plan Opmærksomhed værd (åheyrilig), hvorefter Nikolas med anseede Ledsagere drog til Bergen og fremstillede sig som Underhandler for Kong Inge og Haakon Jarl, hvilke han berettede,

at han havde formaaet Filip til at opgive Kampen mod dem, idet han tillige bar frem sin Søstersøns Bejlen til Prinsesse Kristine, og fremhævede, hvormeget Filip efter et saadant Forbund vilde kunne styrke deres Magt. Paa sædvanlig norsk Diplomatmaner tog Kong Inge og Jarlen temmelig faamælt mod dette, og erklærede sig kun villige til videre Underhandling paa det Grundlag, at Inge beholdt Enekongedømmet. Biskopen brugte imidlertid sine Talegaver saa snildt (mjúkliga), at han dog opnaaede meget væsentlige Indrømmelser. Prinsessens Haand blev Filip lovet under Betingelse af, at hun selv var villig til at række ham den, og Filip skulde tilstaaes en saa stor Del af Landet, som Sverre havde indrømmet Erik Kongssøn (Oplandene og Viken paa Ranrike nær). Hans Rang og Stilling (nafnbót) skulde overlades til Kong Inges Velvilje. Sagaen tillægger forresten, at Birkebejnerne (formentlig den tilstedeværende Hird) fik Indtrykket af, at Biskopen tolkede Indrømmelserne videre, end de var givne («Þótti Birkibeinum byskup taka alt frékara, en þeir jaðu»).

Hvilke Tanker eller Bagtanker Biskopen nu end har havt, var han ialfald ikke den Mand, som forsømte at smede, medens Jernet var varmt. Nu gjaldt det at vinde Prinsessen selv! Hun havde rimeligvis et ganske godt Øje til Filip, især efter hans galante Opførsel mod hende det foregaaende Aar, da hun paa en Maade maatte siges at være hans Fange; men hun var stolt og lod sig forlyde med, at Filip ikke var mægtig og højbyrdig nok for hende. Biskopen forestillede hende nu, at hendes egne Frænder just ikke havde gjort Stort for hende, da de hverken i Sverige eller Danmark havde

søgt at sikre hende en Dronnings Stilling. Han foremalede hende, at det rimeligvis var Tanken at bortgifte hende langt borte i Landene, og for bestandig skille hende og hendes Efterkommere fra Norge, eller ogsaa forene hende med en lavbyrdig Birkebejner herhjemme. Endelig forestillede han hende, at Filip dog var Baglernes anerkjendte Konge, at han som saadan havde givet Birkebejnerne deres fulde Hyre, og at han aldrig i Verden vilde indstille Kampen uden for hendes Skyld. Prinsessen holdt sig haard, og erklærede kun at ville blive en Konges Brud. Og dette mente hun ikke at kunne naa ved at ægte Filip, hvem Birkebejnerne ikke vilde tilstaa Kongenavn. Biskopen bad hende ikke at bryde sig om Birkebejnerne i dette Stykke. Det skulde nok blive laget saa, at hendes Bejler fik beholde Kongenavnet. Dette vilde falde saameget lettere, føjede han smigrende til, naar der blev stillet ham en saadan Dronning ved Siden. Den kloge Nikolas, der forstod saa godt at tale, forstod ogsaa at tie i rette Tid. Da Prinsessen blev staaende taus efter hans sidste Ytringer, trak han sig, uden at gaa nærmere ind paa hende, tilbage, vel fornøjet med, at han øjensynlig havde bragt hende til at vakle. Hans Beretning om Samtalen til Inge og Haakon fik ogsaa den Form, at Spørgsmaalet endnu stod aabent, og at Prinsessen ialfald ikke havde givet noget Afslag. Underhandlingerne fortsattes med Alvor, og der kom nyt Liv i dem, da nu ogsaa Erkebiskopen ankom fra Nidaros. Omsider blev et formeligt Thing (Hirdstævne) sat til Fredsforslagets Drøftelse. Nikolas tog Ordet, men søgtes maalbunden af Birkebejnerne, der forekastede ham, at han før havde vist sig upaalidelig, og »bad

Nidingen tie«.*) Nikolas overhørte imidlertid Afbrydelserne, og paakaldte alle forstandige Mænds Dom om sin Optræden. Han fremhævede, at den Kraft, hvormed han havde hjulpet Baglerne, om den ikke smagte Birkebejnerne, dog turde danne en Borgen for, at det stod i hans Magt at udrette Noget ogsaa nu, da han lagde an paa at skaffe Landet Fred. Nu kom ogsaa Erkebiskopen, hvorvel ikke paa samme Side, til Undsætning, og det lyktes deres forenede Veltalenhed at bringe Fredstanken et stort Skridt videre, idet et endeligt Fredsmøde blev aftalt til Afhold paa Hvitingsøerne ud paa Sommeren. Lyktes dette, skulde Freden forelægges Paven til Stadfæstelse.

37te Stykke.

Freden til Hvitingsø. Biskop Nikolas's Forhold til den.

Det til Hvitingsø berammede Møde kom istand. Man har opbevaret en Del Enkeltheder om det. Det lader til, at Birkebejnerne har mødt noget mandstærkere end aftalt; men heldigvis kom dette for det Første kun til at foranledige et underordnet Optrin, idet Filip under

---

*) Dette er Sagaens Ord. Som det sees, efterlader de Tvivl, om det var Birkebejnerne, som ved Anledningen gav Biskopen Nidingsnavnet, eller om det maa skrives paa Sagaforfatterens Regning.

en Etikettestrid maatte vige for Haakon Galin. Et Bevis paa de høje Gejstliges store Anseelse har man deri, at Erkebiskopen og Nikolas tog Sæde ligeoverfor Kong Inge, umiddelbart efterat han havde sat sig. Først derefter kom Turen til Filip og Haakon Galin. Forhandlingerne begyndte med, at Erkebiskopen talte paa Kong Inges og Nikolas paa Kong Filips Side. Ordskiftet havde, som det synes, etslags Præg af Sagførsel, hvilket dog Sagaen finder naturligt («var þá, sem opt kann verða, at hvárumtveggjum þótti nokut dreginn sín orð»). Forresten tog ogsaa Andre Ordet paa begge Sider.

Landets Skjæbne afgang ikke længer udelukkende af Striden mellem en Kvindes Byrdsstolthed og hendes Hjertelag. Prinsesse Kristine var i Birkebejnernes Følge til Hvitingsø, og stod nu beredt til at række Filip Simonssøn sin Haand, saafremt Forliget ellers kunde komme istand. Rigsdelingen synes ikke at have foranlediget synderlige Vanskeligheder. Det blev ved Aftalen i Bergen, hvorefter Filip maatte give Slip paa Ranrike, medens han ellers fik hele Viken samt Oplandene. Birkebejnerne forlangte derhos, at han kun som Kong Inges Vasal skulde styre den ham indrømmede Landsdel under saadan Titel, som Kong Inge vilde unde ham, og udlevere sit Segl. Da det kom hertil, synes Birkebejnernes Brud paa Aftalen ved at møde frem med overmægtig Styrke at have øvet sin Virkning. Filip gav imidlertid et vel afpasset Svar, der sikrede Freden, uden at ydmyge ham. Han samtykkede i Betingelserne, idet han fremhævede, at hvad Navn end Inge vilde give ham, blev han dog ligefuldt den,

han var. Seglet kunde han ikke nu skaffe; men man kunde hente det hos hans Kantsler i Oslo. Her skal Kong Inge have sagt: »Din første Titel er, at Du skal kaldes Filip.« Nogle har udlagt dette som Spot, i hvilket Tilfælde Ytringen maa siges at have været saa lidet værdig og kongelig, at alene Inges Ungdom kan undskylde ham. Men det tør hænde, at Ytringen slet ikke var spottende, at den kun dannede et ganske vittigt Udtryk for, at Inge endnu ikke vilde afgjøre Titulaturen. Det er slet ikke umuligt, at han har maattet love sin stolte Kusine, at han ikke skulde tage det saa nøje med Birkebejnernes Forlangende om, at Filip skulde fratages Kongenavnet. Det Efterfølgende synes næsten at bekræfte dette; thi det viste sig siden at Inge personlig ikke brød sig stort om Filips Titel, om end hans Hird vedblev at gnage paa Spørgsmaalet. Blandt Baglerne og i sin Landsdel beholdt Filip Kongenavnet, og hvad Seglets Udleverelse angaar, henskjød Filip sig senere under sine Raadsmænd. Da disse sagde Nej, fordi Vilkaaret antoges Filip aftvunget paa Grund af Birkebejnernes Fremmøden med for talrigt Mandskab, blev det heller ikke udleveret, og Inge, der ialfald var Overkonge over hele Landet, fandt sig heri. Der blev ikke engang gjort Mine til af den Grund at modsætte sig Brylluppet mellem Filip og Prinsessen, der fandt Sted næste Sommer, efterat Fæstemaalet (Forlovelsen) allerede var forkyndt Dagen efter Forliget — som Tilskud til de Højtideligheder, hvormed dette endelig vedtoges og bekræftedes med de bedste Mænds Ed paa begge Sider.

Man ser, at Forliget er meddelt Pave Innocents

III; men nogen formelig Bekræftelse vides ikke fra ham at være indløben. Derimod har man et Brev fra ham fra Sommeren 1211, hvoraf man ser, at Afgjørelse da ialfald ikke havde fundet Sted, idet han beder om ny Oplysninger. Der gaar forresten gjennem Brevet en særdeles gunstig Tone for Filip, som erkjendes for thronbyrdig. Der sættes særlig et Spørgsmaalstegn ved hans Indrømmelser, som fremkaldtes af Birkebejnernes Mangel paa Ordholdenhed med Hensyn til Tallet paa den ved Hvitingsøerne fremmødte Styrke. At Nikolas, hvem Paven ved denne Lejlighed kalder sin »ærværdige Broder«, har sin Andel i denne gunstige Stemning mod Filip, er troligt. Og hvem vil dadle ham derfor? Det er vel for sine Egne, den store Mængde Mennesker strider, gode og slette om hinanden. Naar man imidlertid har tilskrevet Nikolas Skylden for den fejlagtige Forudsætning hos Paven, at Filip nedstammede fra »Magnus« (Erlingssøn eller Barfod?) og Inge (selvfølgelig Inge Haraldssøn), gaar man videre, end man har Ret til. En saa løgnagtig Oplysning vilde være for fræk og for kontrollabel, til at den kloge Nikolas kan have meddelt den, om ikke alene simpel Agtelse for Sandheden skulde have afholdt ham derfra. Vi faar antage, at Fejlen simpelthen skriver sig fra lidt Sløvhed og Uklarhed eller Uvidenhed inden selve Vatikanet. Man var dengang ikke kommen saa langt, som i det oplyste nittende Aarhundrede, da Paven er ufejlbar. Havde Paven udtalt sig saa nu, vilde Filip have været Magnus's og Inges Ætling trods Naturlovenes Protest.

Først henved 9 Aar efter Forliget fik man en formelig »Bekræftelse« paa det af den daværende Pave,

Honorius III, i et Brev af 6 Marts 1217, der særlig udtaler Pavens Tilfredshed med Kong Inge for et af ham givet Tilsagn om at understøtte en Korsfærd. Som man allerede af Anledningen vilde kunne slutte, falder Naaden her saa hovedsagelig paa Kong Inge, at Forgjængerens venlige Tone overfor Filip maatte undergaa en tilsvarende Nedstemning. Filip betegnes forresten som en højbyrdig og ædel Mand; men Paven giver ham ikke Kongetitlen. Nikolas Arnessøn nyder ogsaa her den Ære at nævnes som Pavens »ærværdige Broder«. Trods Gjentakelsen indeholder dette Ord vistnok noget Mere, end en høflig Vedtægtstalemaade; thi i begge de nævnte Skrivelser omtales ved Nikolas's Side ogsaa Erkebiskopen, i det sidste Brev uden noget Tillæg, i det første kun med Brodernavnet uden noget Ærværdighedstillæg. Man tør vistnok saaledes i de udhævede Ord se et Udtryk for den store Anseelse, Nikolas havde erhvervet sig hos Paverne.

Hovedindtrykket af Forliget til Hvitingsø maa aabenbart blive, at Birkebejnerne umiddelbart trak det længste Straa. Vore Historieskrivere, der saagodtsom uden Undtagelse har taget Parti for Birkebejnerne under de lange Borgerkrige, uden at skjelne tilstrækkelig skarpt mellem de højst forskellige Retsgrunde og politiske Programmer, hvorpaa de mange Modpartier, der dannede sig mod dem, byggede sine Rejsninger, har tilklappet Hovedmanden for dette Forlig sit højlydte Bifald, men rigtignok udhævet Gjerningen paa en saadan Maade, at Baggrunden bliver desto mørkere. Dels har han ved denne Lejlighed »skiftet Sindelag«, dels nævnes denne Fred som hans »bedste Gjerning«, dels som »den noget

nær eneste gode Gjerning, han i sit Liv har udført.« Vi, som trods de ikke ganske faa Skygger, der ubestridelig har kastet sig over Biskopens Minde, dog nærer Ærbødighedens Følelser overfor det, kan hverken erkjende det Modsætningsforhold, hvori denne hans Optræden er stillet til hans øvrige Liv, eller skjænke Handlingen selv en saa larmende Hyldest, som sædvanligt har været. Vi, som ser Biskopens Storhed væsentlig i hans Opposition mod de sverreske Enevolds-ideer, kan nok forstaa Nødvendigheden af, at Biskopen maatte slaa Noget af paa Gjennemførelsen af sit Program, da han mærkede Lykkens Mangel paa Gunst; men vi finder det samtidig nødvendigt at forklare og undskylde, hvorfor han modtog en Afgjørelse, der ikke skjænkede hans Parti og hans Planer rigere Udbytte. I denne Henseende tilfredsstiller ikke Birkebejnernes Aftalebrud os fuldstændigt; thi saavidt var man da vel nu kommen i Civilisation, at det vilde have været næsten utænkeligt, at en Regjering under saadanne Omstændigheder vilde have benyttet sig af sin overlegne Vaabenmagt. Man kan være overbevist om, at en Mand som Haakon Galin, der havde Overbefalingen over Birkebejnernes Krigsstyrke, ikke vilde have plettet sit hædrede Navn ved paa en troløs og lumsk Maade at give Vaabnene Ordet under et saadant Møde. Heller ikke forklarer Landets Elendighed helt ud den vidtdrevne Eftergivenhed; thi Birkebejnerne maatte føle denne ligesaa smerteligt som Baglerne, ja endog smerteligere efter de Oplysninger, Nikolas i Tunsberg gav Filip om Tilstanden i de forskjellige Landsdele. Vi kan saaledes ikke skjønne rettere, end at Nikolas's ud-

prægede Maadehold ved denne Anledning fremkaldtes af vægtige Tillægsaarsager. Saadanne laa ogsaa forhaanden. Var Haakon Haakonsson end ikke nævnt under disse Forhandlinger, kan man dog være overbevist om, at Biskopen havde sit klartskuende Øje rettet paa ham, og at han — hvorvel hans personlige Ønsker gik i modsat Retning — forudsaa Kongesønnens fremtidige Rolle eller ialfald dens Mulighed. Rejdar Sendemands Forslag i Bergen vilde i ethvert Fald have aabnet hans, om ikke Andres Øjne. Han kunde saaledes neppe haabe noget Mere, end en blot midlertidig Thronglands for sin egen Æt, og den vilde kjøbes for dyrt ved en Fortsættelse af Borgerkrigen. Og de politiske Ideer, han nærede, haabede han maaske under den Stjerne, hvis Opgang han øjnede, at kunne skaffe nogen Indgang. Mindet om Haakon III kunde vel give sit Tilskud til et saadant Haab. En Fortsættelse af Borgerkrigen var derhos en Hasard, der efter den indre Magtfordeling mellem Partierne vel kunde staa omtrent lige. Men faa Maaneder iforvejen havde Birkebejnerstyrernes Ven og Besvogrede, Erik Knutsson, vundet sin store Sejer ved Lena i Vestergötland (31 Januar 1208). Omkring den Throne, Erik der havde vundet, stod ogsaa Birkebejnernes Venner, de mægtige Folkunger. Det var en nærliggende Sandsynlighed, at Baglerne, om de end kunde holde Birkebejnerne Stangen, dog vilde være udsatte for at blive knuste mellem dem og en svensk Hær. Naar Alt kom til Alt, var dog det, der bødes ved Hvitingsø, at foretrække for den frygtelige Hasard, der kunde medføre ikke blot Nederlag, men ligefrem Tilintetgjørelse. Hvad man maatte give Slip paa, var

jo, vel beseet, ogsaa af større Værdi i Navnet end i Gavnet, og desuden vandtes ved Filips højtstiledede Ægteskab og hans erkjendte Lokalmyndighed en politisk Position, der i Fremtiden kunde bære mere glimrende Frugter, end de, der umiddelbart høstedes ved Hvitingsø. Vi vil saaledes ogsaa ubetinget udtale vor Ros over Biskopen for denne hans Fredsgjerning; men vi betoner den anderledes, end man har plejet. Man har fremstillet Begivenheden, som om han dennegang ganske undtagelsesvis har lagt Hjertelag og Gemyt for Dagen. Vi lægger disse Egenskaber, forbundne med Fædrelands-sind, ind i hans Opposition; men vi anser Freden til Hvitingsø for et Træk af ham, der gjør hans politiske Klogskab, Besindighed og Fremsyn den største Ære. Vi giver paa hans Vegne Afkald paa Sukkervandsrosen for den »Medgjørighed«, han her, »mærkværdigt nok« (!) udviste.

38te Stykke.

Den ny Fredsperiode. Spirer til Rivninger mellem Birkebøjerne indbyrdes. Nikolas's Forhold til dem. Haakon Galins og Inge Baardssøns Død.

Den Fredsperiode, som nu indtraadte, byder ikke særdeles fremtrædende Bidrag til Belysning af Nikolas Arnessøns Personlighed. Det var især i bevægede Tider, denne gjorde sig gjældende. Dog er det utvivlsomt, at han har ydet vigtige Tilskud til det Præg, Begivenhederne og Tilstanden i dette Tidsrum overhovedet fik.

Efter de rystende Skjæbner, Landet nu i lange Tider havde fristet, vil det forstaaes, at en Fredsslutning ingenlunde kunde blive ensbetydende med en pludselig og fuldstændig Gjenvinden af den indre Ro. Hvad skulde f. Ex. den store Mængde Krigsfolk, der paa begge Sider blev ledige, tage sig til? Nogle Korsfærder og et større Tog til Vesterhavssøerne, under hvilke Foretagender Bagler- og Birkebejnerkrigere sluttede sig sammen som Vaabenbrødre, dannede vistnok et for Landet ganske heldbringende Afløb. Men der var dog altid nok af Gjæringselementer igjen, og de voldsomme Stormes Efterdønninger gik højt og længe. Inden selve Birkebejnerlejren dannede sig herunder til sine Tider en krap Sjø, der mildest talt var egnet til at vække Ængstelse blandt Partiets alvorlige Mænd.

Vi har seet, at Nikolas allerede havde undfanget Tanken om en Tredeling af Riget. Rimeligvis har han herved ikke tænkt paa en Udstykning af selve Landet, da dette neppe vilde stemme med de højtpegende Planer, han knyttede til Haabet om mandlig Afkom af det Ægteskab, han istandbragte. Men en Tredeling paa den Maade, at Regjeringerne blev organisk forbundne, kunde paa den anden Side ikke Andet end styrke den særlige Regjering, til hvis Tjeneste han nærmest havde viet sine Kræfter. Filips Magt maatte jo sammenligningsvis voxe ved en yderligere Beklipning af den Ingeske Centralstyrelses Myndighedsomraade. At vi overhovedet har faaet opbevaret Nikolas's Ytringer om Tredelingen, tør tjene som Bevis for, at han har forstaaet at give Tanken en større Slagvidde, end den kunde faa blot i en fortrolig Samtale med Søstersønnen. Vist er det ialfald,

at han havde formaaet at skaffe den Fæste i Haakon Galins ærgjerrige Aand; thi Resten af hele denne Mands Liv var optaget af mere eller mindre bestemte Tilløb til at søge den virkeliggjort. Det kan heller ikke negtes, at Jarlen efter sin Byrd maatte føle noget vist Ydmygende ved sin Stilling i Forholdet til sin yngre Halvbroder, og at dette maatte fremtræde desto skarpere, ved at ogsaa Filip fremdeles vedblev blandt sine Egne at bære Kongenavnet. Lykkeligvis synes Jarlens naturlige ædle Sindelag at have vundet, vistnok dog haardt tilkjæmpede, Sejre under de lønlige Kampe, han har maattet bestaa med sin Ærgjerrigheds og sit formodede Retskravs Tilskyndelser. Det forblev med, at Landet flere Gange bragtes til Grændsen af en Borger- og Broderkrigs Elendighed. Engang var dog Faren saa nær, at alene en uventet Kraftoptræden af Kong Inge selv formaaede at afbøje den. Vi vover forresten ikke at beskylde Nikolas for at have søgt at fremvirke en Krig mellem Brødrene, hvorvel Udsigten til, at Filip isaafald i et belejligt Øjeblik kunde optræde og diktere Freden paa Betingelser, der vilde yde ham og hans Parti store Fordele, nok kan have havt sine Tillokkelser. En saadan Stræben turde vel ogsaa have bestaaet Prøve for Tidens politiske Moral. Men vi mangler i ethvert Fald historiske Bevisligheder for, at Biskopen har lagt an i den Retning. Hans Ytring i Tunsberg synes ialfald at hvile paa Forudsætningen om, at Tredelingen kunde foregaa efter Overenskomst.

Jarlen blev ikke tilfredsstillet efter Ønske; men han opnaaede dog en ganske væsentlig Styrkning af sin Stilling, og heri var Nikolas med sine Standsbrødre ham

direkte behjælpelig. Det kom til et Arveforlig i Nidaros 1213, hvori det aftaltes, at ved en af Brødrenes dødelige Afgang skulde den anden arve Riget. Dette vil, for Tilfælde af, at Kongen selv blev Arvingen, sige, at Jarlens Forleninger (Vestkysten) igjen skulde inddrages umiddelbart under Kronen. Ved den Længstlevendes Død skulde den ældste Ægtefødte blandt deres Sønner tage Thronarven. Dette Sidste var en overmaade vigtig Bestemmelse til Fordel for Jarlelinjen; thi Kongen havde kun en uægte Søn, Guthorm, medens Jarlen i sit Ægteskab med Fru Kristine havde Sønnen Knut, almindelig bekendt under Navnet Junker Knut, der saaledes maatte faa Fortrinet. Det var et Held for Jarlen, at Biskoperne af dem selv magtpaaliggende Grunde interesserede sig for dette Punkt. Det var Tankerne fra 1164, som kom igjen. Og har end Biskoperne, særlig Nikolas, været kloge nok til at indse, at en saadan Pagt maaske ikke i Fremtiden vilde være stærk nok til at stænge Vejen til Thronen for den niaarige Gut, der opfostredes hos Jarlen, har de dog nyttet Lejligheden til at gjøre Sit for at holde ham ude. Mindet om Guttens Farfader har visselig ved den Anledning paa-trængt sig de gejstlige Herrer. Sagaerne bærer ogsaa tydelige nok Vidnesbyrd derom.

Dette Forlig synes ellers at have været en blot personlig Arvepagt. Vistnok blev det forsynet med Biskopernes Indsegl foruden Kongens og Jarlens; men man vovede ikke at æske Folkets, ikke engang Hirdens, Bekræftelse. Det blev vistnok forelagt paa Ørething, men kun i Bekjendtgjørelsens Form, og Forsamlingens Taushed tilkjendegav i et Spørgsmaal af denne Natur

snarere Forkastelse eller Misbilligelse, end Samtykke. At Pagten var af den her fremhævede rent personlige Natur, og at Lovens og Folkeviljens Dom over den var forbeholdt, stadfæstes ikke blot af Fremtidens Tildragelser, men endog ligefrem af dens Betegning i Sagaerne («einkamál«).

De Fordele, Jarlen maatte tro, at han havde opnaaet ved denne Pagt, gav ham forresten endnu ingen Ro med Hensyn til den Kongetitel, Baglerne fremdeles vedblev at give Vikens og Oplandenes Herre. Der blev en hel Del nyt Gnaal i den Anledning, og der forberedtes endog et nyt Hvitingsømøde, uden at der dog blev Noget af det, da Baglerne kom under Vejr med, at en af Birkebejnernes Høvdinger, Kongsbroderen Skule Baardsøn, havde truffet Foranstaltninger til paany at fremmøde med overlegen Magt, uden at den ny Aftales Ord aabenbart blev brudte. Saa højt var man imidlertid paa begge Sider anlagt, at man indsaa, at denne Titeltvist var for usel til at begrunde en fornyet Krig. Begge Konger behandlede ogsaa Spørgsmaalet hver fra sin Side med et vist overlegent Humor.

Jarlen skulde spares for den Krænkelser at erfare, at Arvepagten i Nidaros viste sig uskikket til at bane hans Æt nogen Vej til Thronen. Han døde i Bergen i Januar 1214, og saavel Hæren som Bønderne bar oprigtig Sorg over Tabet af den højagtede Mand. Folkets Agtelse og Kjærlighed fulgte ogsaa hans kongelige Halvbroder i den tidlige Grav, hvori han allerede om Vaaren 1217 maatte stige ned. Deres Eftermæle turde være blevet et andet, hvis ikke den farlige Fiende, der havde stillet sig mod dem i deres første Styrelsestid, ved en

paa samme Tid klog og forsonlig Optræden havde givet dem Anledning til at lægge for Dagen de tiltalende Egenskaber, der under et fortsat Vaabenskiifte ikke vilde have kunnet komme til sin Ret. Inge og Haakon staaar forsaavidt rimeligvis i en langt større Taknemligheds-gjæld til Nikolas Arnessøn, end man er vant til at forestille sig. Men at Nikolas har handlet i den bevidste Hensigt at gjøre sig fortjent til en saadan Taknemlighed, tør vi under vor Tilbageskuen paa hin Tids mange Dunkelheder selvfølgelig ikke paastaa. Vi er forsaavidt endog mere tilbøjelige til Tvivl end til Tro.

39te Stykke.

Thronskiftet foranlediger Skjærping af Striden blandt Birkebejnerne. Skule Baardssøns Planer. Haakon IV Haakonssøns Parti viser sig overmægtigt. Han hylides af Birkebejnerne og efter Filips Død ogsaa af Baglerne. Usikker foreløbig Ordning.

Ved Kong Inges Død traadte Splittelsen inden Birkebejnerpartiet klarere, end nogensinde tilforn, frem i Dagen. Havde Arveforliget af 1213 været et af Folket i forfatningsmæssige Former vedtaget Statsdokument, kunde Thronfølgen ingen Tvivl have vakt, da isaafald Junker Knut udisputerligen var Manden. Det synes imidlertid, som om hint Forlig ikke tillagdes større Værd, end det Stykke Pergament, hvorpaa det var skrevet. Ialfald synes det fra Først af at have været ganske overseet. Talen drejede sig nærmest om et Valg

mellem den afgangne Konges Søn, Guthorm, og Haakon III's Søn, Haakon. Den Første, der kun paa Kvindesiden (gjennem sin Farmoder) nedstammede fra den gamle Kongeæt, traadte i Folkemeningen mere og mere i Baggrunden for den Sidste, der i den lige mandlige Linje nedstammede fra Harald Haarfager. Til at svække Guthorms Kandidatur bidrog ogsaa en ny Thronbejlers Fremtræden, om hvem der dannede sig et tredje Parti. Denne Mand var den afdøde Konges samfædre Broder, Skule Baardssøn, en begavet og ærgjerrig Aand, der stod i en tidlig Manddoms fulde Kraft, medens Guthorm og Haakon endnu var Børn. Skule, i hvis Aarer der ikke flød en Draabe af den gamle Kongestammes Blod, kunde alene begrunde sin Paastand om Thronarv ved at udlede Arvefølgen direkte fra den nys afgangne Konge som Stifter af et nyt Dynasti. Herved vilde han vinde Forrangen for Haakon; men Brodersønnen maatte han søge tilbagetrængt paa anden Maade. Han havde forsaavidt allerede gjort sine Forberedelser før Kong Inges Død. Under en farlig Sygdom, hvori Kongen var falden, gjorde han paa et Hirdstævne, hvor man forhandlede om Regjeringen for det Tilfælde, at Sygdommen fik en ulykkelig Udgang, den Paastand gjældende, at Loven gav ægtefødt Broder Arvefortrin for uægtefødt Søn. Dette var overmaade listigt; thi saadan lød i Virkeligheden ogsaa Lovens Forskrift, men vel at mærke kun i den private Arvegang. Tilsnigelsen øvede imidlertid sin Virkning. Haakons Sag vandt dog snarere, end den tabte derved, da Paastanden ikke berørte de Grundsætninger, hvorpaa hans Venner byggede, men kun tjente til at trænge Guthorm saa-

meget mere tilbage. Efter en Mangfoldighed af Anstaltmagerier og Forhandlinger, der ikke staar denne Fremstillings Øjemed nær nok til her at begrunde Udredning, traadte det haakonske Partis Overvægt saavel i Thrøndelagen som især i Gulathingslagen saa afgjort frem i Dagen, at Skulepartiet fandt sig nødt til at bøje afvejen. Resultatet blev, at Haakon hyldedes som Konge, medens Skule bekræftedes i den Jarletitel, han allerede i Kong Inges Tid havde opnaaet, og hvormed fulgte »en Tredjedel af Riget«, d. v. s. Indkomsterne (den direkte Oppebørsel ved selvtagne Sysselmænd) fra en saa stor Del. Denne »Tredjedel« beregnedes rimeligvis til Jarlens Fordel, saaledes, at »Baglernes Rige« medregnedes i det Hele som en forud optagen Tredjedel. Hermed var Nikolas Arnessøns Delingstanke, som han havde udtalt i Tunsberg, realiseret, kun at det var to andre »Høvdinge«, end de af ham paaregnede, som nu forestod de birkebejnske Landsdele.

Dette Høvdingbytte og navnlig den ny Thronfølge i Sverres Mandslinje havde forresten ikke faldt i Baglerstyrelsens Smag. Viken og Oplandene var i disse Aar blevne særdeles godt styrede. Filip synes at have været en forstandig og ganske varmhjertet Mand. Selv besad han maaske ikke egentlig fremragende Herskertalenter; men han var klog nok til at følge sin Morbroders vise Ledelse. Dennes Fosterson, Arnbjørn Jonsson, var ogsaa i sin vigtige Forpoststilling i Vingulmørk (Smaalene) en uvurderlig Støtte for Kong Filip. Heldige Aaringer bidrog Sit til at øge Følelsen af Lykke og Magt i disse Landsdele, og at dette maatte yde et ialfald nævneværdigt Bidrag til at styrke en ellers afholdt

Regjering udadtil er selvsagt*). Det blev ogsaa fra birkebejnske Side erkjendt, at det Lod, Baglerstyrelsen kunde lægge i Landets politiske Vægtskaal, stadig blev tungere. Fraktionernes Holdning gav talende Beviser derfor. Paa den ene Side (Skulepartiets) Indledning til Forbund og stadig mere smigrende Henvendelser, paa den anden Side (Haakonpartiets) stigende Erkjendelse af Fare og mere og mere alvorlig Kampberedthed. Man har Vidnesbyrd nok saavel om Forhandlingerne mellem Skule og Filip, som om, at Haakons Mænd var sig Faren fuldt bevidste, og at de rettede sine alvorlige Advarsler til den unge Konge i den Anledning. Det er neppe heller tvivlsomt, at den endelige Overenskomst mellem Kongen og Jarlen blev trukket saa langt til den Sidstes Fordel, som Afgjørelsen viste, paa Grund af Baglernes Holdning. Jarlepartiets Djærvhed til at fordre voxede af denne Grund i samme Grad, som Kongepartiets Tilbøjelighed til at indrømme. Det var dog ikke Baglerstyrelsen om at gjøre, blot at udvide Jarlens Magt, uden nogen Fordel for sig selv, saa dette Udbytte ikke vel kunde tilfredsstillende den. Man ser derfor ogsaa, at der efter Overenskomsten i Bergen indløb et Forlangende til Skule fra Filip, hvilket maa være affattet, før Overenskomsten var Baglerne bekjendt. Henvendelsen skete til Skule alene, idet Filip, som naturligt kunde være,

---

*) Tilfredshed og godt Humør blandt Folket tør vel bringe et Tilskud til dets naturlige Tilbøjelighed til at lukke Øjnene for et eller andet Regjeringsmisgreb i den indre Politik. Men Forf. tror just ikke, at en Regjerings Popularitet i det Store vil være afhængig af, om »Poteterne slaar godt til«, eller ikke.

ikke vilde erkjende nogen Arveret for Haakon, og gik ud paa lige Deling af Landet (d. e. Regjeringen og Indtægterne) mellem Filip og Skule. Afsloges dette, bebudedes Krig. Skule kunde nu ikke give andet Svar, end at henvise til Overenskomsten, men Truslen havde dog den Virkning, at Birkebejnerne foreslog et almindeligt Rigsmøde af gejstlige og verdslige Stormænd i Bergen næste Sommer til Opgjør af alle gamle Stridigheder. Mødet fandt ogsaa Sted, men det fik en ganske anden Karakter, end paaregnet.

Da Skules Svar indløb til Baglerne, var nemlig Kong Filip ikke længer blandt de Levendes Tal. Vi lader det staa derhen, om dette Dødsfald under de daværende fortvivlede Forhold var til Gavn eller Skade for Landet; vist er det, at det var et stort politisk Held for Birkebejnerne. Baglerne søgte at skjule sin Konges Død, især fordi de fandt sig i Forvirring med Hensyn til Organisationen af en ny Regjering. Filip havde ingen Søn efterladt sig. Dronningen var død for flere Aar siden paa Barselseng, og Barnet overlevede hende kun kort. I Danmark opholdt der sig en Søn af Erling Stejnvegg, Sigurd, og han blev budsendt af Baglerhøvdingerne, rimeligvis dog mod Nikolas Arnessøns Vilje eller ialfald uden hans Vidende. Man har jo seet, at han ikke var nogen særdeles Velynder af Faderen, og han har neppe fæstet større Lid eller Haab til Sønnen. Det Følgende synes ialfald at vise, at han her stod udenfor. De Birkebejnerhøvdinger, der var stationerede i Ranrike, fik imidlertid snart spurgt Kong Philips Død, og en af dem, Lodin Paalsson, sendte derom Ilbud til Bergen om Begiven-

heden. Paa denne Efterretning udrustede Kongen og Jarlen skyndsomst en større Flaade, med hvilken de ankom til Viken i rette Øjeblik. Baglernes Hovedstyrke laa allerede fuldt krigsrustet ved Vingulmørks Kyst, for at modtage Sigurd Erlingssøn, og rimeligvis beredt til strax at overmande Birkebejnerne i Ranrike. En mindre Styrke, til hvilken Biskop Nikolas havde sluttet sig, laa paa Tunsbergkanten, og denne gik Birkebejnerflaaden fredelig imøde. Foreløbig aftaltes en Vaabenstilstand, hvorunder ogsaa Høvdingerne for Baglernes Østflaade, som havde faaet Besked, kom over Fjorden for at deltage i de videre Underhandlinger. Disse, der førtes i Mariekirken i Tunsberg, tog strax en gunstig Vending for Freden. Dog viste nu Frugten af den tidligere venskabelige Tilnærmelse mellem Baglerne og Skulepartiet sig paa en Maade, der kunde have virket forstyrrende. Baglerne syntes nemlig tilbøjelige til blot at ville have med Skule, og ikke med Birkebejnernes Konge, at bestille. Deres Høvdinger lovede den Første Troskab, mod at de fik beholde sine Titler og Værdigheder. Omsider blev dog et foreløbigt Forlig sluttet paa Betingelse, at Baglerne ikke skulde modsætte sig Kongens Hyldning i disse Landsdele, men at først den endelige Fred skulde sluttet under Erkebispens Forsæde paa et Rigsmøde, som før paatænkt. Imidlertid skulde Baglerhøvdingerne beholde Halvdelen af Kong Filips Sysler — en besynderlig Ordning, hvis Natur og praktiske Udøvelse er vanskelig at forklare. Igrunden blev Høvdingerne paa denne Maade etslags Samling af Smaakonger eller Smaajarler, hvad man nu vil kalde dem; thi de

traadte jo for denne Halvdels Vedkommende ganske i Filips Sted.

Erkebiskopen, hvis Mægling paa det forventede Rigmøde var blevet paakaldt, var ikke længer den udprægede Fredsven, Thorer Gudmundsson. Denne var død allerede i 1214, og hans Efterfølger Guthorm, der rimeligvis selv var af Rejnsætten, stod afgjort paa Jarlepartiets Side. Han havde allerede paa en paa-faldende Maade vist Kongen ikke blot Ligegyldighed eller Uvilje, men næsten Foragt, og det er Mere end blot troligt, at det var Skule, som af denne Grund sørgede for, at der blev ham tildelt en saa fremskudt Stilling angaaende de svævende Spørgsmaal. Skule gjorde dog Regning uden Vært. Under Mødet bar Erkebispnen vistnok op den samme sure og afvisende Mine mod Kongen som før. Men blandt Bønderne var Kongens Tilhængere saa faste og urokkelige og i saa afgjort Flertal, at ikke engang den gejstlige Understøttelse kunde bringe Jarlen nogen ny Fordel. Erkebiskopen havde søgt at give sin Kulde mod Kongen Udseendet af en grundet Tilbageholdenhed, eftersom Kongens Byrd ikke var utvivlsom, og hertil støttede han i Forening med Skule et Forlangende om, at Kongemoderen skulde underkaste sig Jernbyrd. Kongens gjæve Ven, Dagfinn Bonde, blev vred og lod de djærve Ord falde, at »skulde der bæres Jern nu, maatte det være koldt Jern mod Kongens Fiender«. Den unge Konge var dog selv imødekommende nok til at gaa ind paa Prøven, som hans Moder allerede tilforn gjentagende havde tilbudt. Enten nu Gejstligheden ikke vovede Spillet, eller der blandt den fandtes virkelige Venner af Kongen, er ikke godt at vide; nok

er det, at Prøven fuldstændig lyktes, og at Resultatet af hele Mødet kun blev en Stadfæstelse af Overenskomsten Aaret forud. (Dette var sidste Gang Jernbyrd anvendtes i Norge).

Hermed var egentlig blot den huslige Strid mellem Birkebejnerne indbyrdes bragt til et ialfald foreløbigt Endskab. Noget endeligt Opgjør med Baglerne blev endnu ikke truffet. For Øjeblikket var det heller ikke nødvendigt, da der forsaavidt herskede Fred. Og det var saa langt fra, at noget Fredsbrud paa denne Tid stod i nær Udsigt, at der tvertimod var indtraadt Begivenheder, som havde ført til en vis Sammenslutning mellem Bagler og Birkebejner, navnlig i Viken, og stadig øgede den gode Forstaaelse. Ved at se Tiden noget an kunde man saaledes vente, at en endelig Udjevning af Partistriden vilde finde Sted med desto større Oprigtighed og saaledes blive baade fast og varig. Heri bedrog man sig ikke.

4Ode Stykke.

Slitungernes Rejsning. Den bekjæmpes væsentlig af Baglerne. Disses Sejer under Arnbjørn Jonssøn ved Gunnarsbø. Oprøret foranlediger venkabelig Tilnærmelse mellem Birkebejner og Bagler. Beskyldningen mod Nikolaa for slitungske Sympatier. Urimeligheden deraf.

Der var paa denne Tid allerede paany rejst Ufred i Landet. Atter krævede Skyggerne fra Fimrejte sin Hævn. En vis Benedikt, i Almindelighed bekjendt under Navnet Bene Skindkniv, havde forrettet som

Lejepræst for Præsten i Rakkestad. Han foregav for sin Principal, at han var en Søn af Kong Magnus Erlingssøn, og vandt Øre for dette Foregivende. Han fremstillede sig for Baglerhøvdingen Ragnvald Hallkellsøn, der var Magnus Erlingssøns Søstersøn. Her optraadte han dog hverken med nogen synderlig prinselig eller præstelig Værdighed. Det hedder, at han »fór með leika«, d. v. s. at han optraadte enten som Spillemand eller som etslags Tusindkunstner eller Spektakelmager. Det Sidste er rimeligst; thi der tillægges, at han var en Fjasmager, hvem Ragnvald holdt mere for en Nar, end for sin Frænde. Ragnvald havde rimeligvis formaaet at forebygge den Tragikomedie, der nu holdt paa at udvikle sig, hvis han ikke var bleven fældet af Bønderne under en Staahej, der rejste sig mod ham paa Grund af haardhændt Skatinddrivning. Understøttet af Rakkestadpræsten Harald, forstod Bene at benytte sig af den Bevægelse, herved var vakt. Ved saadanne Anledninger træder jo altid en Del Pak og forløbne Folk frem af Mørket, og Bene samlede en Del Slige om sig, idet han fra nu af efter sin foregivne Fader kaldte sig Magnus. Hans Skare fremtraadte fra Først af i et Antræk omtrent som vore vandrende Gesellers. Den bestod vel ogsaa omtrent af samme Slags Folk som disse vore værdige Medborgere. Deres ydre Præg skaffede dem Navnet »Slitunger.« I Begyndelsen havde de mere Karakteren af en Røverbande, end af en politisk Partihob; men Billedet forandrede sig snart, da mægtige og anseede Bønder, der synes at have troet paa Benes foregivne Herkomst, sluttede sig til Bevægelsen. Fra den Tid har vel ogsaa Bene opgivet sit Narrevæsen

ialfald saavidt, at ikke den respektable Del af hans Tilhængere frastødtes. Det lader ellers til, at denne Del snart er bleven smittet af de oprindelige Elementer; thi Partiets Færd var fremdeles roveragtig.

Om Vaaren (1218) fik dog Rejsningen et mere ordnet og togmæssigt Præg. Slitungerne skaffede sig Skibe og stævnedes over Fjorden mod Tunsberg. De gjorde Landgang nær denne By og tog Stilling ved Gunnarsbø, 600 Mand stærke. Arnbjørn Jonsson fik imidlertid strax samlet en Styrke af 480 modige og krigsvante Bagler. Der kom Bud til ham fra Bene, som foreholdt ham det lidet Sømmelige i at træde i Vaaben mod hans forrige Konges, Erling Stejnveggs, Broder. Arnbjørn svarede, at dette kunde være rigtigt nok, men at han ikke troede paa Benes foregivne Byrd, og at han og hans Bagler derfor stod rede til at tage skarpt imod ham, hvis han dristede sig til at nærme sig Byen. Slitungerne forblev i sin Stilling, rimeligvis tvivlraadige. Arnbjørn greb uden Ophold Offensiven, og der stod nu ved Gunnarsbø et formeligt Slag, hvori Overlegenheden i Folketal maatte ligge under for den større Vaabenfærdighed. Slitungerne led et fuldstændigt Nederlag, og maatte med Tabet af Fjerdeparten af sin Styrke, deriblandt de anseede Brødre, Thorbjørn og Helge af Lumeland, ilsomt søge Redning paa sine Skibe. Kampen havde ellers været haard. Saavel Arnbjørn Jonsson som en anden af Baglernes Anførere Andrés Simonsson, Kong Filips Broder, almindelig kaldet Hr. Andrés*), var blevene saarede.

---

*) »Hr.« havde meget mere at betyde i de Dage end nu

Slaget ved Gunnarsbø maatte falde Regjeringen højst velkomment, ikke saa meget for dets umiddelbare militære Resultater, som fordi den nu saa, at Baglernes forsonlige Holdning var alvorlig ment, og at de var at stole paa til Haandhævelse af Ro og Orden i Landet. Dette var af yderste Vigtighed; thi det viste sig snart, at Slitungerne trods Nederlaget truede Landet, navnlig Viken, med en Fare, der ingenlunde var ganske at overse. Det varede ikke længe, førend de paany havde ordnet sig med betydelige Forstærkninger østerpaa Marker. Deres Skarer drog nu nordover op gennem Østbygderne og svingede saa fra Romerike af ned mod Oslo. En Styrke, der i Hasten havde dannet sig af en Del Birkebejner og Bymænd samt Biskop Nikolas's Huskarle, Alle under Anførsel af den birkebejnske Sysselmand Ivar Utvik, søgte at hindre deres Overgang over Akerselven (Frysja), men efter nogen Pilevexel tversover Elven tog Bymændene Flugten og rev sine Vaabenfæller med sig. Slitungerne fulgte dem i Hælene, indtog og plyndrede Byen, og gjorde et stort Bytte. Af størst Værdi for dem var en Del Skibe, som de tog, deriblandt et Langskib, tilhørende Biskopen. Dette Held gjorde dem til Herrer over Vikens Kyster, hvor de overalt fór frem med Rov og Herjen. De sparede heller ikke svenske og danske Enemærker. Denne

---

for Tiden. Dog er det Fællesskab tilstede, at Titulaturen brugtes under Forlegenhed for en Betegning, der kunde pege paa en Stilling eller et Hverv. Man var allerede kommet bort fra det ligefremme »Kongsbroder«. »Hr.« holdt sit Indtog sammen med »Junker«, »Jomfru«, senere »Hertug«, »Baron« o. s. v.

deres Krigsførsel var dog militært uforstandig. Sejerherrerne fra Gunnarsbø sluttede sig sammen med de Birkebejnerhøvdinge, der havde Sæde i Viken, og som hver for sig havde bragt sine Mænd paa Benene. Den fælles Landsfare syntes med Et at have udslettet det mangeaarige Fiendskab mellem Bagler og Birkebejner. Den forenede Styrke overrumplede Slitungerne i Baardfjord i Ranrike. Det lyktes dog kun at erobre Slitungernes Flaade med iværende Gods. Hele deres Mandskab flygtede ilsomt iland, og undkom. Slitungerne gjen tog sin gamle Manøvre tillands, og fik atter det nu værgeløse Oslo i sin Vold. Imidlertid var Kongen og Skule Jarl med en stor og velrustet Flaade ankomne fra Bergen til Tunsberg. Som de stod i Begreb med at nytte en god Bør herfra, for at kunne falde uforvarende over Slitungerne, kom Tunsbergs Provst, Jofrey, til dem med Melding, angivelig fra Biskop Nikolas, om at Slitungerne allerede var paa Nedmarsch mod Tunsberg. Nogle Birkebejner mente, at dette var et Kneb («prett») af Biskopen. Men da et saadant ikke vel kunde forklares, efterkom Kongen Tunsbergernes og Provstens indstændige Anmodning om ikke at forlade Byen, førend man fik nærmere Vished. Ved Hjælp af Ilbud bragte man imidlertid snart i Erfaring, at Slitungerne laa ganske rolige i Oslo, uden at have Anelse om Bergensflaadens Ankomst til Viken. Nu gik man uden Ophold op Fjorden, og det lader ikke til, at Forsinkelsen har havt synderlig Virkning; thi Slitungerne havde hele Tiden holdt god Vagt, og var Birkebejnerne komne før, vilde vel det Samme have skeet, som fandt Sted nu, nemlig at Slitungerne trak sig opover Romerike,

saasnart Flaaden, der jo maatte være en fiendtlig, kom tilsyne indenfor Næsodden. En Forfølgning op til Frysja indbragte Birkebejnerne hverken Fanger eller noget andet Resultat. En Del Bagler, der havde søgt Tilflugt i Biskopskastellet, traadte nu Kongen imøde og bød ham sin Tjeneste. Næste Morgen fremstillede Biskopen sig selv i Spidsen for en højtidelig Procession for Kongen. Alt syntes at være godt og vel mellem dem. Navnlig viste Biskopen Kongens Moder, der fulgte Toget, den største Artighed og Gjæstevenlighed, hvilket synes at være blevet vel optaget.

Af den jofreyske Historie har man villet udlede, at Biskop Nikolas spillede under Dække med Slitungerne; men det indsees ikke, at denne Paastand kan have nogensomhelst fornuftig Grund. Vel beseet, har den heller ikke det Mindste at støtte sig til, uden den visselig ganske paa Maafaa henslængte Ytring fra nogle Birkebejner, blandt hvilke han jo talte sine argeste Fjender. Der foreligger Intet, som skulde kunne kaste nogen Skygge over Jofreys Sanddruhed; men han kan muligens selv være bleven ført bag Lyset. Det var en hæseblæsende Gut, som bragte Budskabet, og han er sandsynligvis sendt af en af Slitungernes Venner, der vist boede nærmere Tunsberg end Oslo. Nikolas vilde visselig have sendt et mere tillidvækkende Bud, ialfald ikke betroet en hel Hærs Skjæbne i Hænderne paa et Barn, der endog kunde beregnes ikke at ville komme tidsnok frem. Det var jo i sidste Øjeblik, Budskabet kom. Men lad være, at Gutten var Biskopens Ærindssvend; vi kan isaafald ikke skjønde rettere, end at Biskopen maa have handlet i god Tro. Slitungerne har rimeligvis vir

kelig næret den Plan at marschere mod Tunsberg og ikke formaaet at holde den dulgt for den aarvaagne Biskop. Denne kunde ikke have mere Besked, end Slitungerne, om Bergensflaadens Ankomst, saa Budskabet ikke kunde være beregnet paa at sinke dens Opsejling til Oslo. Havde Biskopen imidlertid Besked om Bergensflaaden, og skulde det virkelig have været hans Mening at gjøre Slitungerne en Tjeneste, der isaafald jo maatte gaa ud paa at skaffe dem Tid til at undkomme, skjønnes ikke rettere, end at en Melding til Tunsberg maatte være den mest unødige og ørkesløse Gjerning af Verden. Enten Slitungerne drog sig bort en Dag før eller en Dag senere, var jo her lidet magtpaaliggende, og vilde Biskopen fjerne en Fare for Slitungerne, var det dog vel en langt mere ligefrem og sikker Fremgangsmaade at give dem selv et Varsko om Kongsflaadens Ankomst, end at gaa den Omvej at sende et falskt Budskab til Tunsberg. Det er imidlertid sikkert nok, at Slitungerne intet Nys havde om Kongsflaaden, før deres Vagt fik se den.

En af Biskop Nikolas's haardeste Dommere har i sit visselig vel begrundede Forsvar for Kong Sverre i Anledning af Beskyldningerne mod denne for at have forgiftet sin Broder, ytret Følgende: »Det er bekjendt, at Galskab ofte ytrer sig i den fixe Ide, at al Mad er forgiftet, og vi forbauses mangengang ved at finde hos saadanne Ulykkelige en mærkværdig Skarpsindighed, naar det kommer an paa at give saadan Mistanke Næring. Naar en Gifthistorie begynder at spøge i somme Folks Hjerner, avler den som oftest flere, ja er ej langt fra at forgifte Hjertet med.« Vi tillader os her at gjøre

Anvendelse af den aandfulde Forfatters (Biskop Darres) Ord ligeoverfor den Beskyldning, han uden ringeste Forbehold fæster ved Biskopens Minde, for i Slitungernes Interesse at have sendt dette Budskab til Tunsberg — en Beskyldning, som forresten større Historikere end han kritikløst og letsindigen har fundet tilstrækkelig begrundet i de løse Ord, der fra Biskopen fiendtlige Tunger faldt ombord paa Flaaden, før endnu Nogen kunde kjende Sammenhængen. Det forekommer os, at de Omstændigheder, der umiddelbart ledsagede selve Begivenheden, og som vi ovenfor har fremhævet, nødvendigvis maa rense Biskopens Eftermæle i dette Stykke. Men hertil kommer ogsaa andre talende Data. Biskopens Optræden ved Kongens Ankomst til Oslo røber ikke Spor af Skyldbевидsthed. Han bar sit Hoved højt, og man ser ikke Andet, end at Kongen har traadt ham imøde paa en Maade, der vilde være umulig overfor en Mand, i hvem han saa en lumsk Fiende. Der findes heller ikke Spor til, at Nogen i Kongens hele store Følge nu har ladet falde nogensomhelst Ytring i samme Retning som i Tunsberg. Men nu maatte dog vel Opfordringen til at tale være saameget større, saafremt Mistanken havde vist sig grundet.

Endelig er det efter hele Tidens Stilling paa det Nærmeste en politisk Umulighed, at den kloge Nikolas kan have søgt nogen Tilknytning til Slitungerne. Han var Bagler med Liv og Sjæl; men ikke engang enhver Baglerbevægelse havde vundet hans Tilslutning. Man erindre sig her hans Kulde overfor Erling Stejnveggs Rejsning! Holdt han sig tilbage dengang, da Partiet dog støttedes af Mænd, som Filip af Vejgen og Rejdar

Sendemand, og desuden var tilsagt Bistand af den danske Konge, hvorledes er det da muligt, at han uden Videre kunde slutte sig til en sammenløben Horde, hvis Plyndrelyst han personlig havde faaet føle, under en foregiven Broder af den samme Erling? Hvorledes er dette muligt, gjentager vi, navnlig nu, da Biskopens eget Parti, Baglerne, endog havde optraadt eftertrykkeligere mod den ny Oprørshob, end hans forrige Fiender Birkebejnerne? Biskopen plejede at kunne øve en vis moralsk Magt over sine Omgivelser, og navnlig over dem, der paa en eller anden Maade stod i Afhængighedsforhold til ham. Her ser vi Biskopens egen Fostersøn, Arnbjørn Jonsson, optræde som Slitungernes barskeste Tugtemester.

Alle disse Betragtninger forener sig derhen, at vi vover at afvise Beskyldningen mod Biskop Nikolas, for at have staaet i partivenskabelig Forbindelse med Slitungerne, som en grundløs og urimelig Paastand, der alene kan have sin Rod i Lettroenhed, forbundet med fordomsfuld Uvilje.

41de Stykke.

Endeligt Forbund mellem Birkebejner og Bagler. De Sidste er fra nu af regjeringstro, og nedlægger sit Partinavn.

Af de blomstrende Landskaber omkring Øjeren synes Slitungerne at have følt sig særlig tiltrukne under deres forskellige Tog landværts. Ogsaa denne Gang

gjorde de Holdt deroppe. De trak dog vel ubehagelige og vel voldsomme Vexler paa Romerikingernes Gjæstfrihed. Kongen sendte derfor en Hærstyrke didop, for at fordrive dem, og han lod ligeledes drage nogle Fartøjer op i Indsjøen, for paa denne at danne en Sikkerhedsvagt mod deres fremtidige Indfald i Romerike. For disse Foranstaltninger trak Slitungerne sig tilbage til sine gamle Tilholdssteder i Smaalenene. Fra den Tid af gav de kun svage Livstegn. De vedblev dog at holde sig samlede; men fra næste Aar af tabte de hovedsagelig Præget af en selvstændig Partidannelse. Deres Hobe indordnedes under et større og farligere Parti, der i flere Aar gav de nu forenede Birkebejner og Bagler Nok at bestille. Slitungernes særlige Saga afsluttes fuldstændig i Aaret 1222, da Arnbjørn Jonsson ved Øjeren slog dem i en Træfning, der kostede deres Partistifter Livet.

Det Ustyr, Slitungerne afstedkom, var vistnok en Plage for Viken; men i politisk Henseende var deres Rejsning kun lidet landsfarlig. Ja — det tør siges, at den Skade og Uorden, Bevægelsen førte med sig, ikke var mere end en rimelig Pris for en stor Fordel, den skjænkede Regjeringen. Den gav nemlig Anledning til, at Fredsforholdet mellem Birkebejner og Bagler omsider fik offentlig Bekræftelse, og det for bestandig. De to Partiers fælles Interesse i en ordnet Styrelse i Viken og det deraf følgende naturlige Vaabenbroderskab mellem dem til Værn for denne Interesse mod de ny Uro-stiftere, maatte lede ud over det blot militære Forbund for Lejligheden. Det er allerede berørt, at en Trop Bagler, der ikke var Slitungerne voxen, havde kastet

sig ind i Biskopens Kastel, og at den modtog Kongen som en Befrier. Dette gode Tegn, (der vel ogsaa tør modbevise forræderske Anslag hos Kastellets Herre!), blev strax nyttet videre. Der gik Bud fra Oslo rundt til de fornemste Baglerhøvdinger om at indfinde sig i Oslo. De efterkom villigt Opfordringen, og nu gik Udsoningen for sig med største Lethed. Samtlige Høvdinger med den gjæve Arnbjørn Jonsson i Spidsen tilsagde Regjeringen Lydighed og Troskab, og nedlagde for Fremtiden ganske sit Partinavn. Fra nu af var det den indre Spaltning blandt Birkebejnerne, der var farligst for Landet. Deraf fremavledes en Mistro, en Bitterhed og et Had, hvori- mod Resterne af Partiaanden fra Baglerkrigene havde Lidet eller Intet at sige. I det Store stod de gamle Bagler paa Kongens Side under disse Stridigheder, idet deres oprindelige Sympatier for Jarlen efterhaanden kjølnedes. Nogle svigtede vistnok, men under en ny Partidannelse. Da efter et Snes Aars Forløb den Borgerkrig udbrød, der saa sørgelig beviste, hvor gabende Birkebejnerne var splittede, idet en Del af dem gjorde Oprør under Skule (det andet saakaldte Varbelgerparti), finder man de forhenværende Baglerhøvdinger som den lovlige Regjerings bedste Støtter. Navnlig har Historien opbevaret Mindet om Kongens store Tillid til Arnbjørn Jonsson og den urokkelige og opofrende Troskab, hvormed denne Biskop Nikolas's store Lærling retfærdiggjorde den.

Er det forresten troligt, at Biskop Nikolas uden Smerte har seet det Partinavn forsvinde, som han selv

havde grundlagt og gjort stort, agtet og frygtet? Vi antager ikke alene Muligheden deraf, men finder endog Grund til at tro, at han har været positivt medvirkende. Ellers maatte der visselig være indtraadt et Brud mellem ham og Arnbjørn Jonsson; men Historien vidner i modsat Retning. Og Arnbjørn har visselig ikke optraadt i et saa vigtigt Anliggende, uden at have søgt Fosterfaderens Raad. Baglernavnet sank ikke som Heklungernes, Kuflungernes og Eyskeggernes i Støvet i en bitter og forsmædelig Nederlagets Stund. Det havde opretholdt sin militære og politiske Hæder, og dets Bærere havde overfor overlegne Fiender, førte af geniale Hærførere, tilkjæmpet sig særdeles væsentlige Dele af Partiets Program. Men Prisen, som Landet havde maattet betale, havde været saa særdeles høj, at den maatte stille de mest alvorlige og indtrængende Advarsler mod en fortsat Strid, der endog kunde berøve Partiet Alt, hvad hidtil var vundet. — Ogsaa for Nikolas som Kirkefyrste og Statsmand maatte Resultaterne erkjendes for at være nogenlunde tilfredsstillende. Kongerne havde maattet tage saa dybe Lærdomme af Begivenhederne, at en fuldstændig Gjennemførelse af de sverreske Ideer maatte antages at have faaet alle Sandsynligheder mod sig. Nikolas saa heri delvist fejl, hvis man skal dømme efter den snart paafølgende Udvikling. Men han saa rigtigt efter deres Opfatning, som tror, at de kraftigste politiske Frøkorn beholder Spireevnen gennem Aarhundreder og atter Aarhundreder.

Vi finder, at Baglerpartiets sociale og politiske Opgave i 1218 i saa væsentligste Henseender var løst, at dets Mænd med rolig Stolthed kunde give

Afkald paa Særnavnet og blot beholde sit gode Normannanavn.

42de Stykke.

Ribbungerne. De første ufrugtbare Anstalter mod dem.

Nikolas mistænkes paa uholdbare Grunde for Forbindelser med dem.

De, der tillægger Baglerpartiet en historisk og politisk, fra Begyndelsen af ogsaa kirkelig Missjon, og som altsaa ser noget Andet og Mere i denne Bevægelse, end Udslaget af et Forbund mellem gjærende Lidskaber og tilkunstlet eller ialfald uklar Retsbevidsthed — en Karakteristik, der tør siges at særmærke de øvrige Rejsninger (Eyskegernes maaske undtagen) i dette mærkelige Tidsrum, — de vil vel ogsaa forudsætte, at Biskop Nikolas maatte betragte sin Livsopgave som paa det Nærmeste løst efter den endelige Udsoning mellem Birkebejner og Bagler. Paa det Nærmeste! Thi Udsoningens Oprigtighed forudsat, hvorm Sagaen ingen Ret giver os til Tvivl, stod det jo endnu tilbage at befæste den, ved efterhaanden at søge dannet en ensartet, regjeringstro Fylking, sammensat af de før saa indbyrdes stridende Bestanddele. Sikkert er det ogsaa, at Biskop Nikolas i de faa Alderdomsaar, han havde igjen, i meget væsentlige Retninger blev brugt i Regjeringens Tjeneste; men der klæber ikke destomindre ved hans Eftermæle en Beskyldning om Mangel paa Troskab, der, om den var grundet, vilde stille hans Karakter, ja

hele hans Stræben, i et saa ejendommeligt, næsten uforklarligt Lys, at den har Krav paa at sigtes med største Omhu. En ny Rystelse, Landet maatte gennemgaa, har givet Anledning til disse Beskyldninger.

Medens de forenede Birkebejner og Bagler kun havde nødig at holde etslags Politivagt parat mod den Bande, vi har omtalt under Navnet Slitunger, fik de snart en alvorligere — en virkelig militær Opgave at løse overfor et nyt politisk Parti, der rejste sig som en af de sidste betydelige Bølger under Borgerkrigenes langvarige Storm.

Da Baglerne sluttede sig til Regjeringen, var det Forudsætningen, at deres Høvdinger i det Væsentlige skulde stilles paa lige Fod med Birkebejnernes. De lokale Magtstillinger i Viken og paa Oplandene var Regjeringen ogsaa klog nok til for det Meste at lade forblive i deres tidligere Indhaveres Hænder. Nogen Omlægning var dog nødvendig, og herunder kunde det ikke undgaaes, at en eller anden Baglerhøvding, mod hvem særlige Grunde maatte tale, blev fjernet eller tilsidesat. Dette blev saaledes Tilfældet med Sysselmanden i Vestoslo, Gudolf af Blakkestad, der paastodes at have faret for haardt frem mod Bønderne. Med dulgt Raseri holdt han sig rolig et Aars Tid, for at se, om ikke Regjeringen havde en anden Stilling at byde ham i Erstatning. Men da intet Tegn dertil viste sig, blev dette Embedsspørgsmaal Kilden til en ny Borgerkrig.

Det vil erindres, at det ingenlunde gik saa ganske glat med Baglersceptrets Overdragelse til Filip Simonssøn. Erling Stejnvegg havde nemlig efterladt sig Sønner, og Krigsfolket var stemt for en af disse. Kun Hensynet

til, at de var pure Børn, bragte Høvdingerne til at bøje sig for Vikens Bønder. Den yngste af disse Erlings Sønner, Sigurd, var endnu ilive*) og havde naaet en Alder af 16 à 17 Aar. Han opholdt sig i Halland, og derhen sendte Gudolf sin Søn, Ejlif Kruna, med et Par Venner for at tilbyde ham Norges Krone. Ynglingen, der hverken synes at have manglet Begavelse eller Daadskraft, slog strax til, og begav sig med Udsendingerne nordover til et med Gudolf aftalt Mødested. Denne havde imidlertid i al Stilhed paa sin Gaard i Asker organiseret en væbnet Trop, hvormed han i et natligt Angreb overfaldt Sysselmanden Ivar Utvik, der laa ganske sorgløs med nogle Skibe ved Hovedøen. Efter en kort Kamp eller vel rettere et Slagteri, da Ivar og hans Mænd ikke engang synes at have faaet Tid til at træde i Vaaben, erobrede Gudolf Skibene med alt ombordværende Gods, deriblandt en Mængde Vaaben. Han havde saaledes sørget for ganske godt Udstyr til en Rejsning, da han mødte sit Kongsemne. Der strømmede snart Folk til dem, naturligvis især saadanne, der fandt sig tilsidesatte, og dette var visselig Tilfældet ikke blot med forhenværende Bagler, men ogsaa med en god Del Birkebejner, særlig af Jarlepartiet. Dette bestyrkes ogsaa deraf, at Partiet, uagtet det samlede sig om en afdød Baglerkonges Søn, dog ikke vovede at tillægge sig den moralske Fordel, der vilde have ligget i en Gjenoptagelse af selve Baglernavnet. Hvad

---

*) Om den ældste, Magnus, ved man Intet, medmindre han skulde være den Magnus Bladstak, som senere vil blive nævnt. Om Sigurd jfr. ovenfor S. 219 og 220!

Partiet selv fra Først af kaldte sig, ved man forresten ikke; men det fandt sig snart i at bære det Navn, Regjeringspartiet gav det, nemlig Ribbungerne, ligesom dets Fører senere uden Modsigelse offentlig modtog Navnet Sigurd Ribbung*).

Ribbungernes Ledere lagde en ganske anden Handlekraft og Dygtighed for Dagen, end Slitungernes. Disses spredte Rester gik dels ind i Ribbungernes forskellige Afdelinger, dels dannede de en særlig Afdeling, der under sin forhenværende Konge, som nu maatte finde sig i at bytte Kongetitlen med et Høvdingnavn, anvistes sin Rolle i den samlede Oprørsbevægelse. Da Oprøret begyndte, var de vikenske Befalingsmænd henviste til den lokale Militz. Kongen og Jarlen laa denne Vinter med Regjeringsstropperne i Nidaros. De blev budsendte om at komme Viken til Hjælp, men spildte, rimeligvis i den fejlagtige Tro, at Rejsningen havde lidet at betyde, hele Sommertiden (1220) i Bergen, optagne af en dengang ialfald dødfødt Plan, som Jarlen havde undfanget, til et Islandstog. Imidlertid spillede Ribbungerne fuldstændig Mester i Viken, og den sørgelige Sandhed blev omsider saa paatrængende, at Kongen og Jarlen paa Høstparten maatte drage sydover. Uvejr og Proviantmangel stillede sig imidlertid nu i Vejen, saa at

---

*) Man har oversat »Ribbunger« med Røvere; men dertil havde deres Optræden for militært Snit. Ifølge Fritznors Ordbog er »ribbungr« ensbetydende med »ribbaldi« (Munkelatin »ribaldus«, fransk »ribaud«) — et Slags højst forvovne Krigsfolk. Man erindre sig den Trop engelske Lejesvende, der stødte til Sverre, dengang han belejrede Rejdar Sendemand paa Slotsbjerget ved Tunsberg!

Kongen med Storskibene maatte gjøre Venderejse, medens Jarlen kun med en mindre Del af Flaaden formaade at slaa sig om Næsset. Han standsede i Tunsberg og kom heller ikke længer, da han var for svag til at optage Kampen mod Ribbungernes stadig voxende Styrke. Henimod Jul gik han endog tilbage til Bergen, overladende Viken for denne Gang i Ribbungernes Vold. Regjeringen havde denne Vinter intet andet Støttepunkt dernede end Slotsbjerget ved Tunsberg; men dette blev rigtignok ogsaa forsvaret af Arnbjørn Jonsson.

Hvis man i Kongens Omgivelser havde dannet sig den Forestilling, at Ribbungerne i Løbet af Vinteren skulde opløse sig, eller at Vikværingerne selv skulde kunne befri sig fra de ubudne Gjæster, gjorde man fejl Regning. Ribbungernes Antal og Magt vedblev tvertom at tiltage, og Faren for en fuldstændig Omvæltning i Landsstyrelsen blev øjensynlig truende. I Følelsen heraf aftaltes nu et kombineret Tog, der tyder paa, at Styrelsen engang havde lært, at den Krigsførsel i Kredsgang, hvorpaa Baglerfejderne frembød saa mange Exempler, kun var lidet formaalstjenlig. Denegang skulde Kongen gaa Sjøvejen rundt Næsset, medens Skule Jarl skulde rejse Thrønderne, og med dem marschere landværts mod Viken. Paa denne Maade kunde man haabe at faa klemt Ribbungerne mellem et dobbelt Angreb. Planen var god, og den blev i sine Hovedtræk strategisk udført. Men netop i de afgjørende Øjeblikke medførte en ufuldstændig Kommunikation mellem Nord- og Sydstyrken, at Vingulmørks Kyst blev ladet aaben for Ribbungerne, der — efter en Sjøtræfning med Kongen og Arnbjørn Jonsson ved Jeløen — uden synderligt Folketab

reddede sig iland. Skule Jarl ankom til Valpladsen paa en i Oslo samlet Flaade -- netop tidsnok til at nyde Synet af Ribbungernes Bagtrop. Den samlede Flaade gik nu op Fjorden; men Træfningen ved Jcløen havde ikke i højere Grad imponeret Ribbungerne, end at de uden Ophold foretog en Offensivmarsch nordover, og endog dristede sig til et drilsk Overfald paa Oslo, hvorunder de saa sig istand til at gjøre adskillig Skade, førend Kongen og Jarlen kunde komme til med Hovedstyrken. Felttoget endte denne Gang med nogle Smaa-træfninger, der lidet havde at betyde, omkring Oslo. Ubegribeligt nok, vendte Kongen og Jarlen, uden at foretage videre, atter tilbage til Bergen. Man ved næsten ikke, hvad man skal tro om dette. Vel havde man trukket det længste Straa under Sammenstødene med Ribbungerne; men det var dog øjensynligt, at disse ikke kunde betragtes som endelig besejrede. Nærmest har det vel havt sine Vanskeligheder at fortsætte Striden mod en saa mægtig Oprørsstyrke med et saa overvejende Antal Ledingstropper som det, hvormed dette Felttog førtes, og hvis Tjenestetid var udløben. Viken blev saaledes atter prisgivet til Ribbungerne.

Der fandt under dette Felttog et Par Begivenheder Sted, der i militær Henseende var underordnede, men som er os af Betydning, da de har været fremdragne som Beviser for, at Biskop Nikolas var en hemmelig Tilhænger af Oprørerne. Før Skule Jarl endnu var kommen ned fra Oplandene, havde Ribbungerne under et Strejftog til Oslo taget to Biskop Nikolas tilhørende Skibe. Da Jarlen noget senere kom til Oslo, og der søgte at danne sig en Flaade, bad han Biskopen laane

sig Hallvardsklostrets Langskib, Skeggen. Biskopen sagde Nej, og forbød under Bans Trusel at begaa Ransværk mod Klostret. Skule lod ham høre, at en saadan Bansættelse dog vilde tage sig overraskende ud overfor den lovlige Ordens Krigsmænd, kort efter at Rebellen Sigurd Ribbung uden saadan Følge havde kunnet tage to Skibe. Denne Tale, hedder det, bragte Biskopen til at falde tilføje, og han lod nu Jarlen faa alle sine Skibe med Udrustning og andet Tilbehør. P. A. Munch, der i den Grad tror paa Biskopens Sympati for Ribbungerne, at han endog ligefrem sigter ham for »maaske« at have været den, der fra Først af ophidsede Gudolf af Blakkestad til at rejse Oprørsmærket, gaar dog ved denne Lejlighed ikke videre, end til at skildre Biskopens Optræden som en Særhed eller Besynderlighed af en gammel Mand. Det indsees heller ikke, at det vel kan gaa an at lægge Mere deri, neppe engang Saameget. Hvad Slags Skibe det har været, Sigurd Ribbung tog fra Biskopen, ved man ikke. Det har muligens været hans private Ejendom, og Forgribelsen har isaafald ikke rammet en Gjenstand, der bar noget Helligdommens eller Indvielsens Præg. En Banlysning var saaledes ikke paa rette Sted. Desuden vilde en Banlysning, selv om den var anvendelig, ikke kunne ventes at øve stor Indflydelse paa en Flok Oprørere. At Sigurd Ribbung med Magt tog Biskopens Skibe, fremgaar af Sagaernes Beretninger, og ikke mindst af Skule Jarls egne Ord, der ingen Antydning indeholder om frivillig Udleveren. At paa den anden Side Biskopen gjerne vilde beholde Klostrets Langskib »Skeggen«, som jo heller ikke Ribbungerne havde vovet at røre, er ikke

at undres over i saa urolige Tider. Det var jo saa, at Biskopssæderne var tildelte etslags Sikkerhedsvagt af Mandskaber og Krigsudrustning for paakommende Tilfælde. Selv Hamarbiskopen havde sine særlige Skibe liggende i Mjøsen. Efter de sidste Pavebud skulde det strengt paasees, at Gejstligheden hverken direkte eller indirekte befattede sig med Vaabenfærd af politisk Natur. Det var saaledes endog i ligefremt Medfør af sin Lydighedspligt mod Pavestolen, Nikolas maatte kunne negte Udleverelsen af Bispesædets Forsvarsmidler i Angrebsøjemed overfor Ribbungerne. Det kan gjerne være muligt, at det særlig var af denne Grund, han ønskede at fremkalde Indtrykket af Tvang, forinden han lod Jarlen faa udlaant Bispesædets Krigsmidler. At han skulde have opfattet Jarlens Ytringer som en Sigtelse for Forræderi, og at han som en Følge deraf strax skulde have skiftet Tone, er lidet troligt. Biskop Nikolas har dog ved saa mangen Lejlighed vist, at han ikke var saa plumpt anlagt. Man var heller ikke i de Dage saa nøje paa Ordene, saa at hvis Skule virkelig havde troet, at Biskopen var Ribbungernes hemmelige Ven, havde han vist ikke lagt Skjul derpaa. Ialfald havde vel En eller Anden blandt hans Folk baaret op Maalet. Men man hører ingen saadan Sigtelse; thi paa den Maade kan jo ikke Ytringen om den undladte Banlysning af Sigurd Ribbung opfattes. Naar Alt kommer til Alt, har Nikolas kanske snarest frygtet for, at der kunde indtræde et Forhold mellem Jarlepartiet og Ribbungerne, der turde varsle Fare for Regjeringen og følgelig ogsaa for hans gamle Partifæller, der nu havde sluttet sig til denne. Dengang var der vel neppe

synderlige Tegn til en saadan Kombination; men der manglede ikke paa saadanne senere, og det er ingenlunde utroligt, at den skarpsindige og erfarne Biskop allerede havde visse Fornemmelser. — I de her omhandlede Begivenheder kan vi saaledes intet Bevis finde mod Biskopen for forræderske Planer eller regjeringsfiendtligt Sindelag. Selv om han ingen Tvivl nærede om Jarlens Troskab, maatte han dog vel have Grund til at tro, at Kongen og Jarlen efter sine store Forberedelser maatte kunne mestre Ribbungerne, uden at blotte Bispesædet for dets nødtørftige Beskyttelsesmidler. Det viste sig ogsaa, at han vel kunde befrygte, at det var noget Mere end et »Laan«, Skule begjærede. Thi det lader ikke til, at »Skeggen« blev leveret tilbage. Tvertimod ser man den som Jarlens Admiralskib, da han ud paa Høsten atter maatte til Viken for at forsøge at faa stagget Ribbungerne, hvis Magt uophørlig voxede, og hvis Strejftog stadig gik videre og videre.

Dette ny Tog bragte heller ingen Afgjørelse; men Jarlen tildelte dog Ribbungerne alvorlige Tugtelse, saa at Oprørerne nu søgte sit Tilhold væsentlig paa Op-landene, medens Viken, hvor Jarlen den gang overvintrede, for Størstedelen igjen blev befriet for dem.

43de Stykke.

Mere ordnet Krigsførsel mod Ribbungerne. Forliget i 1222 ved Nikolas's Hjælp. Skule Jarls Færd langt mere fordægtig end Biskopens.

Først ved Vaarens Indtræden 1222 kan egentlig en ordnet Krigsførsel mod Ribbungerne siges at være bleven aabnet. Medens Kongen i Nidaros var beskjæftiget med en Del Underhandlinger med Erkebisen, hvorunder han maatte gjøre Gejstligheden en væsentlig Indrømmelse (Myntslagningsret), for at sikre sig Gejstlighedens Bistand under den betænkelige Splittelse omkring selve Thronen, drev Skule Jarl og Arnbjørn Jonsson det fjerde Felttog mod Ribbungerne med Dygtighed og Kraft. Det viste sig imidlertid, at Ribbungerne formaade at byde en højst respektabel Modstand. Uagtet de gjentagende led alvorlige Nederlag (Lejnestranden, Svangstranden, Fejring, Øjeren, Svelvik, Lesø), forstod de dog at holde betydelige Afdelinger samlede, hvormed de nu og da gjorde sine Modstandere følelig Skade. Engang nærmede de sig endog paa en truende Maade Nidaros, og blev kun ved den thrønderske Befalingsmand Gregorius Jonssøns Energi tvungne til at opgive et Indfald i denne Landsdel. Trods Nederlagene kunde Sigurd Ribbung endnu ved Sommerens Slutning mønstre en Styrke paa 16 à 1800 Mand østenfor Kristianiafjorden, og Krigen truede saaledes endnu med at blive langvarig. Skule Jarl, der higede efter andre Planers Fremme, end at vinde Laurbær som Feltherre mod dette Parti, ønskede at faa Ende paa Krigen, og henvendte sig i den Anledning til Biskop Nikolas,

der troedes at have Indflydelse hos sin tidligere Ven, Gudolf af Blakkestad. Denne Mand stod i Kjærlighedsforhold til en Kvinde, Aase Blakk, og Nikolas, som kjendte Forholdet, henvendte sig til hende. Hermed var der aabnet Underhandlinger, der førte til etslags stiltiende Vaabenhvile. Noget Fredsforslag blev dog ikke formuleret fra Sigurd Ribbungs Side, førend om Forsonneren 1223. Dette var imidlertid saa fordringsfuldt, at Jarlen afviste det med Haan, hvorimod han lovede hele Ribbungerstyrken Grid, saafremt den vilde nedlægge Vaaben. Tillige antydede han, at han, under de vordende Underhandlinger med Kongen personlig, var villig til at lægge et godt Ord ind for Sigurd Ribbung selv. Som det synes, var de militære Udsigter for Ribbungerne paa denne Tid formørkede. Ialfald blev Resultatet efter alvorlige Raadslagninger inden deres Lejr dette, at Jarlens Tilbud modtoges. Ribbungerne nedlagde saaledes sine Vaaben, og opløste sig. Sigurd frasagde sig for Tiden Kongenavnet, og overgav sig paa Tro og Love til Jarlen, der modtog ham paa en hædrende Maade («soemiliga»).

Dette Forlig, der som militært Resultat skaffede Jarlen de største Lovord i Landet, som herved atter fik Fred, har man været tilbøjelig til at tillægge en politisk Baggrund, der stiller Jarlens Troskab mod Kongen i et højst tvetydigt Lys. Det tør være, at Mistanken mod Jarlen forsaavidt ikke savner Grund. Det er nær sagt en Selvfølge, at Biskop Nikolas ved samme Lejlighed har faaet sine Stænk. Underligt nok, har man dog kun ubestemt og antydningssvis sigtet ham for Medskyld med Jarlen, forudsat at Forliget hvilede

paa en lumsk Plan fra dennes Side. Beskyldningerne mod Biskopen er overhovedet mindre fæstede til Forliget, end til hans Rolle som Indleder af Underhandlingerne. I Jarlens Henvendelse til ham har man seet et Bevis paa, at Jarlen forudsatte venskabelige Forbindelser mellem ham og Ribbungerne, og Bekræftelsen har man fundet deri, at Biskopen modtog Rollen, og navnlig i Maaden, hvorpaa han udførte den. Det kolde Forhold, der tidligere havde hersket mellem Biskopen og Jarlen, maatte jo i høj Grad fjerne Forestillingen om, at disse To skulde have spillet under Dække med hinanden. Denne sidste Opfatning tør ogsaa, henseet til Fremtiden, betegnes som fuldt berettiget. Men da indsees ikke rettere, end at der ingen Sandsynlighedsgrund bliver tilbage for at tillægge Biskopen den isolerede Forræderrolle, man har villet anvise ham. Gik Jarlen med skumle Planer, uden at have delagtiggjort Biskopen i dem, (og de synes paa den Tid ikke engang at have havt personlige Sammenkomster), saa har jo Biskopen ved sin Underhandling og dens Resultat alene søgt at virke til Gavn og Hæder for Landets lovlige Styrelse. Beviserne mod ham reduceres da til den enkle Omstændighed, at han virkelig formaaede at sætte sig i Forbindelse med en Ribbungerhøvding og derigjennem at udrette Noget. Men man ved jo, at under den Tids forstyrrede Forhold var politisk Spaltning ingeniende til Hinder for, at personligt Venskab kunde vedligeholdes mellem Mænd af stridende Lejre. Gudolf af Blakkestad var i sin Tid en anseet Baglerhøvding, og maatte i denne Egenskab have staaet Biskopen nær ogsaa i politisk Henseende. Under disse

Omstændigheder var vel Intet naturligere, end at Biskopen maatte kunne regne paa en frugtbar Tilnærmelse, uden at han derfor behøvede at paadrage sig Mistanken for forræderske Planer eller Forbindelser. Det maatte tvertimod virke løftende paa Biskopens Æresfølelse, at se sig tiltroet Evnen til at gjøre sit Lands Styrelse en vigtig Tjeneste ved Hjælp af den moralske Indflydelse, han forudsattes at have beholdt overfor en gammel Partifælle, der nu stod i Vaaben mod Styrelsen. I selve Tingen, at han aabnede Underhandling med sin fordums Ven, kan der saaledes ikke lægges Spor af Bevis mod ham. Resultaterne drager jo tvertom Sandsynligheden i den modsatte Retning, naar man løser ham fra enhver anden Forbindelse med Jarlen, end den ydre, der laa i dennes Henvendelse. Og hvad Maaden, Valget af Skjortevejen, angaar, vil Logiken snuble, saafremt man deri søger noget selvstændigt Bevis mod ham. Denne hans Fremfærd kan nemlig umulig tjene til at mistænkeliggjøre hans Troskab. Den vilde kun snærte hans Værdighed, saafremt man kunde tage vore Dages Fordringer til denne Egenskab hos en Biskop til Maalestok. Imidlertid er der Mange, som tror, at selv i vor Tid forsmaaes ikke denne Vej, ikke engang af protestantiske Prælater, naar det gjælder store Formaal. Der gives endog dem, som tror, at anseede Gejstlige benytter sig af den i smaa Formaaals Tjeneste.

44de Stykke.

Efter indtraadt Myndighed befæstes Haakon Haakonssøn paa Thronen.
 Det store Rigsmøde i Bergen August 1222.

Et ganske kort Tilbagesyn bliver her nødvendigt til Belysning af den hele politiske Situation i Landet. Skule Jarl havde indtil Sommeren 1222 været Kongens Fosterfader. Han var derhos hans vordende Svigerfader, da Kongen allerede for tre Aar siden var bleven højtidelig trolovet med hans Datter Margrete. Kun Parrets Ungdom havde forhalet Brylluppet. Da Baglerne havde sluttet sig til Regjeringen, var Skule bleven forlenet med deres Landskaber, Oplandene og Viken, i samme underforstaaede Udstrækning, som Erik Kongssøn og Kong Filip havde siddet inde med disse Landsdele. Han var paa Grund af denne sin alsidige Stilling altsaa i Besiddelse af en Magt og Indflydelse, som vel neppe nogen Nordmand før ham, der ikke selv havde baaret Kronen, (Erling Skakke dog maaske undtagen). Men Skule Jarls omfattende og ærgjærrige Aand rummede større og højere Begjær, og allermindst formaaede han at bære nogen Nedgang i den Magt, han allerede besad. Tiden var dog kommen, da han dertil maatte være beredt, eftersom Kongen denne Sommer fyldte sit attende Aar, og saaledes efter norsk Tradition var thronmyndig. Det var ogsaa i Medfør af den opnaaede Myndighed, Kongen paa egen Haand havde sluttet Forliget om Myntslagningsretten med Erkebiskopen. Hans næste Skridt blev et alvorligt Varsel til Jarlen om at holde sig indenfor de ham tilmaalte Skranker.

Jarlen havde nemlig tiltaget sig direkte Forvaltningsret over Ranrike paa den ene og Agder paa den anden Side af sine retmæssige Besiddelser, og efter Raadslagning med Dagfinn Bonde og andre af sine fremragende Mænd sendte Kongen ham nu den Besked, at hvis han holdt frem i denne Retning, monne han ikke blot med Ribbungerne faa Ufred*). Dette Budskab giver vistnok den nærmeste Forklaring paa Jarlens Fredsstræber overfor Ribbungerne, og da nu denne Stræben var blever kronet med Held, fulgte et andet Kapitel, der neppe bliver forklarligt uden som Vidnesbyrd om, at den store Haakon Ladejarls Politik havde holdt sit Indtog i Skules Sjæl. I Sigurd Ribbungs Følge drog nemlig Jarlen om Vaaren 1223 til Danmark for at søge Valdemar Sejer, der vel kunde forudsættes fra Erling Stejnveggs Dage at have en personlig Erindring tilovers for Norge, og som vel heller ikke havde glemt sine Forjængeres Traditioner. Den norske Jarl skulde imidlertid ikke dennegang, som paaregnet, træffe en vældig Herre over Danmark og Østersjøprovinserne. Han kom

---

*) Texten («ók jarl mundi eigi við Ribbunga eina eiga úfrid, ef hann héldi þessu fram»), der er enslydende i alle Kildeskrifter, er ikke tvivlsom. Munch tænker sig dog, at Originalen maaske ikke har havt Ordet »eigi«, og at »eina« er at læse for »einn«, hvoraf den Mening vilde fremgaa, at Skule blev henvist til at udfægte Striden med Ribbungerne alene; men denne Antagelse maa vel stemples som altfor vilkaarlig, hvorvel det unegtelig ser rimeligere ud, at Kongens Advarsel har havt en saadan mere dæmpet Form, end at han lige frem skulde have henkastet en Krigstrusel.

til at gjæste et for Tiden kongeløst Folk, da den stolte Erobrer Valdemar i dette Øjeblik sukkede som afmægtig Fange i et af Grev Henrik af Schwerins Fængsler. Skule og Sigurd maatte saaledes lade sig nøje med en simpel Lysttur (?) til Kjøbenhavn. Den kunde jo i og for sig være noksaa forfriskende ovenpaa Anstrengelserne i Felten.

Kongens Myndighed nødvendiggjorde en ny Ordning af Rigsstyrelsen. I dette Øjemed fastsattes et Rigsmøde i Bergen ud paa Sommeren. Her skulde ogsaa alle Throntvistigheder op- og afgjøres. De mest fremragende Mænd, gejstlige og verdslige, sammenkaldtes fra alle Landsdele saavel som Skatlandene. Man fik der Skuet af en Repræsentation («mannval»), der skildres som Tidens mest udsøgte. Sagaerne indeholder en Listefortegnelse over de mest fremtrædende Medlemmer, hvoriblandt selvfølgelig Biskop Nikolas ikke mangler. Ligeledes indeholder de et formeligt Referat af Forhandlingerne i det almindelige Møde i Haakonshallen, der gik forud for Beslutningernes endelige Bekræftelse under Thinget paa Kristkirkegaarden. Til en Gjengivelse af denne højst interessante Beretning er desværre her ikke Sted eller Opfordring. Resultatet blev, at Haakon Haakonsson enstemmig bekræftedes i Enekongedømmet, idet, som det fremgaar, flere af de gejstlige og verdslige Stormænd, der paa Grund af gammelt Fiendskab gjerne vilde udelukke («fyrirkoma») Sverres Æt, fandt at maatte bøje sig for Bøndernes, Lendermændenes og Lagmændenes faste Vilje. Den gjæve Veltalenhed, Jon Staal, Gunnar Grjonbak, Dagfinn Bonde, Thord Skolle o. Fl., ikke mindst den unge Konge

selv, lagde for Dagen under dette mindeværdige Møde, kan ikke Andet end styrke os i den Ærbødighed, vi skylder vore store Forfædre. I denne malmfulde Klang tabte den beregnende og enkjærlige Politikers skingrende Røster sig fuldstændig. Mærkeligt nok, sees Biskop Nikolas ikke at have optraadt offentlig paa dette Møde. Der har naturligvis ikke manglet paa Formodninger og Paastande om, at denne hans Holdning kun var at tilskrive afventende List, blandet med Fejghed. Han har næst Ivar Skjaalge været nævnt som den Mand, der fremfor Andre bar uslukkeligt Had til Kong Sverres Æt. I denne Hensseende fremdrager dog Sagaerne ham ikke i Forbindelse med dette Møde. Man har villet se en Sigtelse mod ham deri, at Lagmanden Aamund Remba i en til Selvforsvar fremtvungen Ytring utvetydigt henspillede paa Gejstligheden som Jarlens Støtte under dennes Fordringer paa Kronen. Det er dog at mærke, at Aamund kun nævnte »nogle af« Biskoperne, og at han ikke talte om ganske nærliggende Begivenheder. Aamund var Lagmand i Ryfylke, og sigtede vel saaledes nærmest til sin egen Biskop, Henrik af Stavanger, der under et tilfældigt Samtræf med Kongen i Begyndelsen af Ribbungerkrigen oprigtig havde tilstaaet for ham, at han tidligere havde været en af hans argeste og virksomste Fiender, men nu havde skiftet Sind. Videre var det vel bekjendt for Aamund som for enhver Anden, at den for to Aar siden afdøde Hamarbiskop, Ivar Skjaalge, havde været Sverreættens mest udprægede Fiende, og at selve Erkebispens først Aaret forud havde sluttet sig, og det ingenlunde med nogen synderlig Varme, til Kongens

Sag. Med Nikolas Arnessøn havde Aamund Remba knapt havt nogen Berøring. Et andet Træk synes derhos at vise, at der ingenlunde herskede nogen god Forstaaelse, endmindre noget skjult Forbund, mellem Nikolas og Jarlen. Da man nemlig ikke kunde komme til Enighed om Udstrækningen af Jarlens vikenske Forlening, foreslog Sysselmændene og Lendermændene fra denne Landsdel med Biskopens Fostersøn, Arubjørn Jonssøn, i Spidsen, at Jarlen skulde ombytte denne Forlening med den nordenfjeldske Trediedel af Landet. Nikolas støttede med Varme dette Forslag, der ogsaa omsider vedtoges, saaledes at Søndmøre til Skules Fordel skulde henregnes til Thrøndelagen*). Vilde en saadan Optræden af Biskopen have været tænkelig, hvis han var indviklet i hemmelige Stemplinger med Jarlen? Spørgsmaalet besvarer sig selv.

45de Stykke.

Venskabs- og Tillidsforhold mellem Kongen og Nikolas.

Var end Haakon Haakonssøn ikke en saa storslagen Personlighed som Farfaderen, havde han dog løftet en aandelig Familjearv, der ikke noksom kan

---

*) Saa langt tilbage ligger Spiren til, at Søndmøre den Dag i Dag henhører under Romsdals Amt.

skattes. Trods sin Ungdom havde han allerede lagt en usædvanlig Sindighed og Menneskekundskab for Dagen. Vi finder saaledes ved vor Bedømmelse af Biskop Nikolas at maatte lægge særlig Vægt paa den Opfatning, Kongen utvetydigt havde tilegnet sig overfor denne mærkelige Mand. Han bar vistnok hos sig Mindet om, at det var Nikolas, som væsentlig bar Æren for at have beroliget Baglerne og bragt dem til Forlig, da de ved Kong Filips Død tænkte paa at tage Erling Stejnveggs Søn Sigurd til Konge, — at Biskopen altsaa med andre Ord havde hindret Ribbungpartiets Stiftelse allerede i 1217. Til at Kongen skulde have delt Enkeltes Mistanke om, at Biskopen desuagtet havde været en hemmelig Tilhænger af Ribbungerne eller deres Forgjængere og senere Forbundne, Slitungerne, ser man indtil denne Tid ikke Spor. Og at Kongen heller ikke har troet paa, at Biskopen pustede til nogensomhelst Oprørstanker hos Skule Jarl, finder vi bekræftet af de nærmest paafølgende Begivenheder. Udtrykkelige Troskabsforsikringer var jo i den Tid saa almindelige, kanske endog saa foreskrevne af almindelig Skik, at Kongen ikke kunde se noget Paafaldende i, at Biskopen afgav saadanne, da han tilraadede Omlægningen af Jarlens Len.

Denne Omlægning foranledigede, at Kongen tilbragte den følgende Vinter i Viken. Ved sin Ankomst til Tunsberg, blev han modtagen med Varme, ikke mindst af Biskop Nikolas, der havde indfundet sig med værdifulde Gaver, som ogsaa gjengjældtes paa kongelig Maade, nemlig med Indkomsterne af Syslen i vestre Oslo og et attentoftet Langskib (muligens til Erstatning

for »Skeggen«). Henimod Vaaren drog Kongen til Oslo, hvor han ikke alene omgikkes Biskopen paa det Venskabeligste, men ogsaa benyttede sig af ham som Raadgiver i særdeles vigtige Anliggender. Saaledes var det paa Nikolas's Raad, Kongen ved et Brev til Paven, forfattet af ham og Biskopen i Forening, fik forpurret Korbrødrenes Besættelse af Erkesædet ved Erkebiskop Guthorms Død. Korbrødrene havde nemlig valgt en vis Abbed Sigurd, der bl. A. var bekjendt for ikke at være nogen synderlig Ven af Kongen, og begjærede djærvt nok Kongens Bekræftelse paa dette Valg. Ved sin Skrivelse udrettede imidlertid Kongen og Nikolas, at Valget blev tilsidesat, og at selve Sendemanden, Peter af Husastad, fik Palliet. At heller ikke denne Mand i Fremtiden viste sig venskabeligt sindet mod Kongen, kan vel ikke bebrejdes Nikolas som en Frugt af Beregning ved denne Anledning. Man har seet Antydninger dertil; men de er ikke bedre funderede, end den lange Række Søsterbeskyldninger, han har maattet døje. Valget mellem en afgjort Uven og en Person, der muligens kunde blive Uven, men hvem Taknemlighedsfølelse ialfald maatte tilsige den modsatte Holdning, kunde vel ikke være tvivlsomt. Et tredie Erkebiskopsemne var det vel ikke saa godt i Farten at finde.

I det Hele synes der hele denne Vinter at have hersket et usminket gjensidigt Tillidsforhold mellem Kongen og Biskop Nikolas. Denne opnaaede ogsaa for sin Stand væsentlige Begunstigelser. Saaledes anerkjendtes Kirkens udelte Ejendomsret til en stor Fiskeherlighed paa Modum, og — hvad der er væsentligere —

Testamentsfriheden blev betydelig udvidet til Kirkens Fordel ved en paa Borgarthing kundgjort Lov*).

46de Stykke.

Kongens Forlig med Wermelændingerne i Tunsberg. Ribbungerne rejser sig paany.

Medens Kong Haakon denne Vinter opholdt sig i Oslo, foretog han et Skridt, der vilde forekomme vore Dages Diplomater mildest talt højst besynderligt. Ribbungerne havde nemlig havt et kraftigt Rygstø i Wermeland, hvorfra de ogsaa for en ikke ringe Del rekruteredes. Efterat have gjort den svenske Regjering nogle Forestillinger i den Retning, hvilke dog ikke synes at være blevne synderlig paaagtede, opfordrede Kongen Wermelændingerne, under Trusel med at tage sig selv til Rette, til gennem dertil befuldmægtigede Mænd at møde ham i Tunsberg, for at affinde sig med ham og de over Ribbungernes Plyndringer klagende Bønder. Hvad vilde den engelske Regjering have sagt, om for nogle Aar siden Fristaternes Præsident havde stævnet Liverpools Borgere til at sende Deputerede til Washington, for der paa Byens Vegne at stande til Rette for Understøttelse eller Hjælp til Udrustning af separatistiske Kapere? Rimeligvis vilde selve den amerikanske Regjering have

---

*) Se en Retterbod i N. gl. L. I S. 447. Smlgn. ældre Frostathingsl. III, 17.

sørget for øjeblikkelig at stille sin Præsident under behørig Lægeopsigt. Englands Regjering vilde neppe have svaret med Kontrastævning i Anledning af amerikansk Bistand, ydet Fenierne. I gamle Dage tog man Tingen gemytligere. Wermelændigerne efterkom virkelig Kong Haakons Opfordring, og Resultatet blev et Forlig, hvorunder pro forma vedtoges en Erstatsningsbod, der eftergaves, medens det Væsentlige var, at Wermelands Sendemænd paa sit Landskabs Vegne gav Kongen et skriftligt og med Ed bekræftet Tilsagn om, for Eftertiden at ville negte hans Fiender al Bistand. Kongen sendte selv sine Herolder til de wermelandske Thing, hvor de oplæste Forliget. Han bemægtigede sig altsaa paa Kjøbet ogsaa et Stykke Administration inden Grændserne af et fremmed Land, til hvis Styrelse vi stod i Fredsforhold.

At Tiltaget, der kun under en lidet udviklet Udenrigspolitik kunde være muligt, bar sin Frugt, maa være nok til dets Forsvar. Forøvrigt vilde vi neppe have nævnt Begivenheden her, hvis ikke Stedet, hvorfra Opfordringen udgik, og Biskop Nikolas's store Indflydelse hos Kongen paa den Tid bestemt udpeger Biskopen, om ikke som Ophavsmand, saa dog som Tilskynder til denne mærkelige norske Regjeringshandling. Nikolas besad jo paa den Tid Kongens Fortrolighed, og gjaldt, som man siger, baade for Pot og Pande hos ham.

Naar vi ovenfor har omtalt Frugten af dette ejendommelige diplomatiske Skaktræk, har vi kun sigtet til selve Forliget. Det viste sig imidlertid, at dette i Realiteten intet Værd havde. Tvertimod vakte det en Reaktion i Wermeland, der førte til, at man, uden at agte Løfterne, lod gaa Budsending til Sigurd Ribbung,

der opholdt sig i Nidaros hos Jarlen, om at han skulde være velkommen blandt Wermelænderne som Hovedmand for en fornyet Rejsning. Sigurd viste sig strax parat. Det lyktes ham at undkomme forklædt fra Nidaros, hvor han vel ikke var egentlig Fange, men dog stod under et Slags Opsigt, og kort efterat Kongen, i Tro om, at der var Fred og ingen Fare for Østlandet, havde begivet sig til Bergen, stod Sigurd Ribbung allerede i Wermeland i Spidsen for en anselig Skare, hvormed han faldt ind i Romerike og gjorde stort Ustyr, idet han bl. A. fældte Sysselmanden Olaf Mook tiligemed mange af Kongens bedste Mænd, deriblandt ikke mindre end 20 Hirdmænd.

Da Kongen modtog Underretning om dette fornyede Oprør, var han undervejs til Viken, hvor han agtede at ordne nogle Administrationsanliggender. Til Julen var det hans Agt at gaa tilbage til Bergen, hvor hans Bryllup til den Tid var berammet, og hvortil der var truffet festlige Forberedelser. For det Første fik han nu imidlertid Andet at bestille.

47de Stykke.

Wermelandstoget 1225. Ribbungerne omgaar Kongens venstre Flanke. Ugrundede Beskyldninger mod Biskop Nikolas i Anledning af Togets utilfreds.tillende Udfald.

Oplænderne havde vistnok formaaet at standse Ribbungerflokkens Uvæsen mod Nord. Men paa Rome

rike, hvor de tildels havde udbredte Venskabs- og Frændskabsforbindelser, spillede de fuldstændig Mester, og udbredte sig derfra sydover hele Viken. Kongen, der laa i Tunsberg med Arnbjørn og en Del andre Høvdinge, bragte vel ved sit Nærvær Flokkene til at trække sig tilbage til Østbygderne; men han og hans Omgivelser indsaa fuldtvel, at paa endelig Fred kunde der ikke være at tænke, medmindre Partiets Indfaldsport fra Wermeland blev eftertrykkelig stængt. Kongen forsøgte først en Underhandling med Lagmanden Æskil, hvem han stævnedede imøde over Fjorden, og som besvarede Artigheden med at indfinde sig hos ham i Konghelle. Her klagede Kongen over den svenske Regjerings Lige-gyldighed, og fordrede dens alvorlige Indgriben mod Vestsvenskerne Understøttelse af Ribbungerne, hvis den vilde undgaa, at han selv optraadte som Tugtemester. Æskil formaaede Kongen til nok en offentlig Henvendelse til sin Regjering, og der fastsattes en Tidsfrist, inden hvilken Kongen kunde gjøre Regning paa Svar. Fristen forløb imidlertid uden nogen Besked fra den svenske Regjering, og kort efter (Januar 1225) paabegyndte Kongen, der allerede paa Forhaand havde truffet omfattende Forberedelser, sit bekjendte eventyrlige Tog til Wermeland, der vel havde til Følge, at en Del af dette skønne Landskabs Bygder blev herjede, men intet Udbytte gav overfor Ribbungerne — et Resultat, for hvilket Nordmændene endog efter Omstændighederne kunde være taknemlige. Hæren, der talte flere Tusinde velbevæbnede Mænd — en meget betydelig Styrke efter Tid og Sted, var ligesom Napoleons under Indfaldet i Rusland delt i tre Hovedafdelinger, og Tegnene til et

Optrin i formindsket Maalestok i Lighed med den store Verdensbegivenhed, hvortil nys er sigtet, var ikke ret langt borte. Hæren stødte ikke engang paa Ribbungerne. Enten har Sigurd selv eller de ham omgivende Høvdindinger været i Besiddelse af militært Talent. Ribbungerne omgik nemlig Kongens venstre Fløj, og kunde rimeligvis have afskaaret hans Tilbagetogslinje, hvis ikke Arnbjørn Jonsson, der skulde støde til Kongen paa Ejdsskogen, men kom for seet, under sin Eftermarsch havde opdaget deres Manøvre, hvorefter han gjorde omkring med sine 480 Mand, i det dobbelte Øjemed at dække Kongens Bagtrop og komme Bygderne i Viken til Undsætning. Det første Formaal naaede han. Ribbungerne dristede sig nu ikke til en Opmarsch med Front mod Øst. Men han kunde ikke hindre, at de til Gjengjæld udbredte sig over Romerike og Viken og langt ned over Fjordens Vestkyst. Da Hovedhæren kom tilbage, havde de allerede gjort en Mængde Ugagn, og de skulde endnu volde Kongen megen Skade, Møje og Ængstelse.

Vi har fremdraget nogle faa Hovedtræk af dette Felttog af den Grund, at dets uheldige Udfald for en stor Del tilskrives Troløshed fra Biskop Nikolas's Side. Beskyldningerne er disse, at han havde givet Wermelændingerne (og Ribbungerne?), der tilsigtedes overraskede, Advarsler om Toget, og at han sinkede Arnbjørn Jonssøns Marsch efter Ribbungerne, da disse gik mod Tunsberg.

Den første Beskyldning støttes til den Oplysning i Sagaerne, at Nikolas, kort før Kongen kom til Oslo, hvorfra Toget skulde udgaa, lod en wermelandsk Præst, Jon, der opholdt sig i Byen, vide, at Kongen nu agtede

at falde ind i Wermeland med hele sin Hær, og der »brænde baade Koner og Børn, medens Præsterne skulde lægges paa Stige og hudstryges.« I sin Forskrækkelse over dette Program — selve Toget vidste han vel om før — fik den velærværdige Hr. Jon saadan Fart i sig, at han kun var to Dage undervejs fra Oslo til Wermeland med Besked.

Her møder os nu først den i al sin Grovslagenhed unegtelig ganske humoristiske Overdrivelse, hvormed Biskopen skildrer den Fremfærd, Kongen havde bestemt sig til — en Fremstilling, der for Enhver, som havde det ringeste Kjendskab til Haakon Haakonssøns Karakter, ikke kunde blive opfattet anderledes, end som et rent Uhyre af en Krønike. En Forræder plejer ikke huse Stort af, hvad man kalder Humor. Var det en skummel Plan mod sine egne Landsmænd, Nikolas ved den Lejlighed vilde udføre, kunde han umulig have holdt den Tone. Da havde han i al Fordægtighed, og med den hykleriske Højtidelighed, som dermed plejer følge, betroet Præsten direkte Budskaber til dem, der formaede Noget, for at forpurre Kongens Operationer. Nikolas var Mand for fuldtvel at skjønne, at om en forpustet Præst eller Munk fremstillede sig for Sigurd Ribbung, dennes og Wermelændingernes Høvdinger med saadanne Røverhistorier, som de, hvormed han opvartede Mester Jon, kunde dette alene vække Latter, kanske snarest virke til, at de vilde anse hele Togplanen, hvormed de visselig havde hørt Nys, for et Stykke Humbug. Man synes næsten at se den gamle livlige Biskop med Skjelmen i Øjenkrogene gotte sig over den Forfærdelse, rimeligvis ikke mindst for eget Rygskind, han formaede

at vække hos sin beskedent stillede Standsfælle, og vi tvivler ikke om, at han har kastet et løjerligt Smil efter ham, da han saa ham pile afsted bortover Gaden med uopholdelig Kurs for Sverige. Norske Biskoper har helt til og ind i dette Aarhundredes Begyndelse, tildels ogsaa noget senere, baaret etslags Tradition af drøj Humor med sig. I Nationalbevidstheden, saaledes som denne den Dag i Dag ialfald hos ældre Folk er bibeholdt, synes den Art Skalkerier næsten som et Særkjende at tilhøre fremragende Gejstlige, og netop saadanne, hvis Minde har vundet nogen Varighed. Den gejstlige Værdighed har i Folkeomdømmet ingenlunde lidt herved. Den stod slet ikke paa svagere Fødder, dengang slige Historier stod i højere Kurs, end nu.

Er vor tidligere udtalte Formodning rigtig, at Nikolas har havt en virksom Haand med i Spillet til at fremkalde Forliget med Wermelænderne Vaaren forud, tør man i hans ejendommelige Benyttelse af Mester Jon som Skræmselsraket kanske se etslags personlig og forholdsvis uskyldig Hævn over, at Vermelænderne selv havde bevirket, at hin Handling af ham blev frugtesløs.

At det overhovedet skulde have været Kongens Plan at holde Toget hemmeligt, kan i Virkeligheden ikke antages. Sammenkomsten med Æskil Lagmand havde nu for det Første ikke været nogen Hemmelighed. Dernæst maatte Forberedelserne til et saa stort Tog, der jo krævede sin Tid, fremtræde gjennem saa umiskjendelige Anstalter, at nogen Tvivl vanskelig kunde efterlades. I Viken maatte Planen være bekjendt for Tusinder — ikke blot for Hæren, men for hele Befolkningen. Der gaves da som nu en Mangfoldighed af Ka-

naler for allehaande Underretninger og Rygter mellem Bygderne saavel som mellem Hærene. En enkelt taktisk Bevægelse eller endog hele Togplanen i dens Enkeltheder kunde nok holdes skjult. Men om at selve Toget forestod, derom kan man være forvissat, at baade Ribbungerne og Wermelændingerne havde fuldstændig Besked. Andet vilde ikke være tænkeligt, medmindre man kunde forestille sig den umulige Tilstand, at der mellem den norske Hær og de norske Landskaber paa den ene Side og Ribbungernes Hær og Wermelændingerne paa den anden Side paa den Tid havde strakt sig et bredt Ødebelte, etslags Ørken, der afbrød alt Samkvem og al gjensidig Meddelelse. — Det tør saaledes betragtes som en given Sag, at man østerud havde fuldstændig Besked om, at Toget forestod, og at Mester Jons Nyheder ingen anden Virkning har havt, end at skræmme en Del sølle Skrog, medens de har forskaffet forstandige Folk en sund Latter. Vi kan heller ikke i Kilderne finde Spor til, at Kongen eller hans Mænd har lagt an paa den umulige Gjerning, at lægge Dølgemaal paa selve Toget, og det er alene for at have røbet, at dette var igjære, Biskopen saa skarpsindigt er bleven tilrakkert.

Naar man engang sætter sig Noget i Hovedet, er man ofte meget tilbøjelig til at bevise en uholdbar Sætning ved Hjælp af en anden, og at snu Bevisførelsen om, naar igjen denne sidste vækker Tvivl. Saaledes ogsaa her! Man har villet bevise Nikolas's Forbindelse med Fienden ved Hjælp af hans drøje Skrøneri til Mester Jon. Naar man nu godtgjør, at dette dog virkelig er en taabelig Historie, der ikke er tjenlig som Bevismiddel for en saa alvorlig Beskyldning, saa

hedder det: Ja, men der maa dog være Noget i Historien alligevel; Biskopens Optræden ved denne Lejlighed maa have været beregnet paa at gavne Fienden; thi netop i de Dage lagde han Sympati for denne for Dagen ved at vise Uvilje mod Kongen. Denne »Uvilje« skal da være kommen tilsyne paa følgende Maade. Da Kongen var Oslo nær, sendte han nogle Forridere ind til Biskopen for at melde sig som dennes Gjæst et Par Døgn. Hvordan disse Mænd har forrettet sit Ærinde, ved man ikke. Man ved kun, at der i Kongens Omgivelser fandtes Flere, som altid havde været Biskopens Fiender, og som vel ikke stedse lagde an paa saa særdeles fin Takt. Det berettes, at Biskopen modtog Budskabet med en Ytring om, at »Ulve og Kalve just ikke var det bedste Selskab for hinanden«. Det er virkelig ikke tænkeligt, at dette kan have været ment som en Fornærmelse mod Kongen personlig i Forhold til ham selv, da Billedet isaafald ikke passer til nogen Kant, hvordan man saa snur det. Rimeligvis har Biskopen i et Slags spids Grættighed henspillet paa Hirdens Ustyrlighed i Modsætning til de værdige Korbredre og andre underordnede Gejstlige, han selv kunde præsentere til Omgang for den. Som et Udtryk for politisk Sympati eller Antipati vilde Ytringen, fra ethvert Synspunkt betragtet, have været altfor taabelig eller rentud sagt meningsløs, til at man kan tillægge den en saadan Betydning i Biskop Nikolas's Mund. At han selv ikke lagde Vægt paa den anderledes, end som en Skose til sine gamle Uvenner i Hirten eller til Budbringerne, viser sig deraf, at han personlig red Kongen imøde, og med største Artighed bød ham velkommen som sin Gjæst. Sand-

synligvis havde dog Budbringerne gjengivet den grætne Ytring; thi Kongen tog nu ikke mod Indbydelsen, men tog ind til sin Sysselmand. Imidlertid har han i ethvert Fald ikke lagt stor Vægt paa Ordene; thi han modtog daglig sin Kost fra Bispegaarden. Havde han seet en Fiende eller Forræder i Biskopen, eller endog blot opfattet hans Ord som en videre følbar Fornærmelse, kunde han dog umulig have indrettet sig saaledes. Straffen for »Kalvene og Ulvene« blev visselig valgt i rette Forhold til den Betydning og Vægt, man kan tillægge Biskopens Udbrud.

Hvad den anden Hovedbeskyldning angaar, forholder det sig saa, at da Arnbjørn Jonsson tiltraadte sin Tilbage-marsch for at følge Ribbungerne paa Sporet, naaede han Oslo om Kvelden samme Dag, som Ribbungerne derfra havde brudt op mod Tunsberg om Morgen. At han maatte unde sin Styrke nogen Rast, er klart. Det var vel ogsaa nødvendigt at søge at komme paa det Rene med, hvad Ribbungerne egentlig havde fore. Det hedder imidlertid, at Biskopen, under Paaskud af at give sin Fosterson og »kjære Ven« gode Raad, opholdt ham utilbørlig længe i Byen, for at skaffe Ribbungerne Forspringet. Sagaen beretter ialfald, at saadanne Ytringer faldt, NB. blandt Birkebejnerne. Aabenbart har man her for sig blot et nyt Udslag af det fiendske Sidelag mod Biskopen, der sad igjen hos en Del af Birkebejnerne; thi Beskyldningen har virkelig ikke Andet at støtte sig til, end at Arnbjørn med sin Skare først sent ud paa Natten kom afsted, og at det gik daarligt baade med Fremrykningens Orden og dens Hurtighed, eftersom Folkene havde benyttet Rasten i Oslo til at tage

sig en god Rus. At Biskopen har været den rumhændte Vært, siges ikke, og dette kan heller ikke have været saa. Hæren har naturligvis spredt sig udover Byen og søgt Kjendinger og Venner. I det Hele overser man ganske en Omstændighed, naar man tror paa denne Beskyldning mod Biskopen, nemlig at hvis der handledes med uforvarlig Sendrægtighed, saa maa Ansvarret falde paa Hærafdelingens Fører, Arnbjørn Jonsson. Men denne Mands Minde straalere jo i Historien med usædvanlig Glands netop for hans ualmindelige Dygtighed og Ihærdighed som Hærfører. Man ved jo ogsaa, at han nyttede Tiden bl. A. til at ombytte 120 af sine mest medtagne Mandskaber med friske Folk. Dette var en forholdsvis betydelig Omorganisation, der vistnok ikke kunde udføres paa stort kortere Tid, end Rasten i Oslo tilstod. Og for at gaa Beskyldningen endnu nærmere paa Livet, skal vi derhos bringe i Erindring, at Traditionen med udpræget Forkjærlighed fæster sig ved Arnbjørn Jonsson særlig for hans ubrødelige og opofrende Troskab mod Kongen, efterat han engang var bleven dennes Mand. Det er altsaa en fra Aandens som fra Karakterens Side lige udmærket Mand, som her maa spille mildest talt en Æblekjærrings Rolle, saafremt Beskyldningen mod Biskopen skal kunne opretholdes. I sit fordomsfulde Had mod Biskopen kunde nok, som Sagaerne siger, en Del Birkebejner udtale en Mistanke, der endnu haardere vilde ramme den forhenværende brave Baglerhøvding, Arnbjørn, hvis mangesidige udmærkede Egenskaber hans gamle Modstandere maaske endnu ikke havde faaet Øje for. Men for os Nulevende, for hvem Arnbjørn Jonssons hele hæderrige Liv ligger aabent, og som bøjer os i dyb

Ærbødighed for hans Eftermæle, enten vore politiske Sympatier har fulgt Birkebejnerne eller Baglerne, — for os maa dog en Opfatning være umulig, der uundgaaelig maatte drage dette Eftermæle ned i Smudset.

Hele denne Beskyldning synes os at danne et værdigt Sidestykke til den, man søgte at faa ud af den jofreyske Historie under Slitungerfejden.

48de Stykke.

Ribbungerne fortsætter med Tapperhed og militært Talent den ulige Kamp. Kongen nødes endog til under sit Bryllup at tage Forsigtighedsregler mod dem. Skule Jarls paafaldende Forhold, idet han trækker sig tilbage med Nordarmeen.

Efterat Kongen var kommen tilbage fra Wermlandstoget, kunde der neppe være Tale om for Ribbungerne at vove nogen større Træfning. Det gjaldt for dem at holde Smaakrigen gaaende, være paafærde overalt, og gjøre sine Modstandere alt muligt Afbræk, medens de selv holdt sig i Landet. De lader ogsaa til at have forstaaet sig paa denne Krigsførsel, og deres Raskhed og Ufortrødenhed kunde endog have paakaldt vor Sympati, saafremt de havde havt nogen stor Ide eller overhovedet et fornuftigt Program at stride for. Efterat have huseret efter Behag i Tunsberg, spredte Ribbungerne sig mod Syd og indover Bygderne, da Arnbjørn Jonssøns Nærmelse spurgtes. At forfølge spredte Hobe

med en samlet Styrke, var jo ikke at tænke paa, og Arnbjørn gik derfor atter nordpaa, efterat have sikret Tunsberg mod et nyt Anfald. Fra Oslo af udkastede nu Kongen Planen til en tredobbelt Bevægelse mod Ribbungerne, der kunde antages over Indlandsbygderne at ville søge opover gennem Ringerike og Hadeland til Hedemarken. Forudsætningen viste sig rigtig, men det kom ikke videre, end til Fægtninger mellem Spejdere og Forposter. Ribbungerne forstod altid at unddrage sig afgjørende Vaabenskitter og at forlede Regjeringsstropene til frugtesløse Marscher paa kryds og tverts. Sluttelig fik de Kongen til at marschere efter sig sydover gennem Ringerike, men veg til Siden, for at gaa til Valdars. Denne sidste Plan udførte de dog ikke, men benyttede Anledningen, da Kongen af særlige Grunde maatte til Tunsberg, til at slaa ind paa den Vej, han havde forladt, og gjøre sig til Herrer over Oplandene. Saaledes var ogsaa dette Felttog faldt ud til deres Gunst, hvorvel de under Sammenstødene i aaben Mark somoftest havde maattet bukke under for de i den ordnede Kamp saa kyndige Birkebejner og Bagler.

Kongen havde med større Anstrengelse end Held søgt at bekjæmpe disse plagsomme Fiender. Nu blev han tvungen til en Stands. Ikke blot Kjærlighed drev ham til Bergen, for at fuldbyrde Foreningen med hans syttenaarige Brud. Det var blevet en politisk Nødvendighed, at dette Ægteskab nu afsluttedes, da Brudens Fader, Jarlen, bestemt havde erklæret, at han vilde betragte hele Trolovelsen som et Spilfægteri, hvis Brylluppet endnu længer skulde forhales over den aftalte Tid. Stillingen var dengang saa farlig, at Kongen for enhver

Pris maatte undgaa at støde Jarlen, og Bryllupsfærden skaffede saaledes Ribbungerne et velkomment Pusterum. Kongen maatte indtil videre overlade Oplandene i deres Vold. Til Betyggelse af Viken lod han imidlertid nogle af sine paalideligste Tropsføvdinger holde sig i Marken. Disse straffede ogsaa ganske eftertrykkeligt et næsvist Indfald i Oslo Herred ved Gaarden Agnleysa. Men dette enkeltstaaende Nederlag kuede ingenlunde Ribbungernes Mod. De sendte endog Strejfkorpser op i Valdars, og Kongen troede sig under sin Bryllupsfærd ikke sikrere for, at disse Flokke kunde levere et Efter-spil til Thorgrim af Ljaanæs's Bryllup i Nidaros, end at han fandt det nødvendigt, for at betrygge Festens Fred, at sende en Styrke efter dem, som kunde holde dem i Aande.

Da Brylluppet vel var over, maatte der endelig træffes alvorlige Foranstaltninger til omsider at gjøre Ende paa det ribbungske Uvæsen. Man gjenoptog den gamle Plan om et Kongstog rundt Kysten op Viken, forbundet med et Jarletog fra Nidaros gjennem Landet. Programmet blev kun delvis efterkommet. Jarlen kom rigtignok ned paa Oplandene, og en Fortrop af hans Styrke leverede ved Hamar Ribbungerne en hæderlig Træfning. Men siden — efterat Jarlen selv var kommen Ribbungerne nær — blev det flere Artigheder (eller saakaldte »Fredsunderhandlinger«) end Hug, disse vexlede med Nordhæren, og ud paa Høsten drog Jarlen uden videre tilbage igjen til Nidaros, overladende Kongen at klare sig sydpaa, som han bedst kunde. Denne tve-tydige Færd af Jarlen havde visselig sine Fæster baade i Fortid og Fremtid. Men Løsningen af denne

mørke Gaade har ingen paaviselig Forbindelse med den for os liggende Opgave, der her kun kræver en grovt-tegnet Skildring af den ydre Situation.

49de Stykke.

Kongen staar alene med Sydarmeen mod Ribbungerne. Disse drager over Kjelvejen mod Randsfjorden og slaar Kongens Fortrop under Ivar Nev. De trækker sig i Orden tilbage til Mjøsen ved Kongens Nærmelse med Grosset. Foregreben Beretning om Ribbungerkrigens Afslutning.

Kongen havde med Raskhed forjaget en Ribbungerafdeling fra Oslo, men ellers var Ribbungernes Sydfront ikke bleven synderlig beskjæftiget før den Tid, de fik Øjnene op for, at de ikke behøvede at nære synderlig Angst for Nordangrebet. Ribbungerne gik ikke Kongen imøde, men indskrænkede sig til at sende ham næsvise Udfordringer til Slag, hvorunder de stadig foreslog Valpladsen trukken længer og længer mod Nord. Kongen viste en ridderlig Imødekommenhed, som vel neppe nogen Anden, end en ung lykkestaalende Brudgom, vilde have bekvemmet sig til. Paa den sidst aftalte Valplads, Ejdsvold, mødte Ribbungerne ham ikke. Kongen drog nu atter sydover, uvist af hvad Grund, men vistnok efter en militær Plan, idet han ad en Omvej havde sendt Jarlen Forstærkninger, uden at han havde nogen Anelse om, at denne vilde lade sin Opgave ligge uløst. Paa Nedmarschen til Oslo fik han høre, at Ribbungerne

udbredte sig paa Vestsiden af Mjøsen, og at de brugte Sverres gamle Kjølvej til at drage Skibe over i Randsfjorden. En Del af hans Hær var da allerede Oslo nær, men med Resten svingede han selv til Højre for at forstyrre Ribbungerne i deres ny Forehavende. Hans Befalingsmand, Ivar Nev, der marscherede i Forvejen, indlod sig, før Kongen var kommen efter, i en Træfning, der endte med afgjørende Sejer for Ribbungerne. Disse saa sig dog ikke istand til at møde Kongen selv, der under sin Fremrykning optog Flygtningerne fra Ivar Nevs Trop; men de trak sig i god Orden og uforstyrrede af Kongen tilbage til Mjøsen, hvor de satte sig fast paa Helgeøen. Kongen drog nu atter tilbage til Oslo, hvor han dennegang skulde sige den Mand, hvis Liv vi har søgt at skildre, det sidste Farvel.

Ribbungerfejden har imidlertid spillet en saa stor Rolle i denne Fremstilling, at vi endnu maa ofre et Par Pennestrøg paa dens endelige Udfald. Sigurd Ribbung kjæmpede med usvækket Mod, umiskjendelig Dygtighed og stundom med ikke ringe Held til næste Vaar, da en pludselig Død gav ham Hvile efter hans urolige Liv. Haakon Galins Søn, Junker Knut, kom nu i Spidsen for Partiet, hvilket han forstærkede med talrige Hobe Vestgøter. Men trods dette Tilskud, vendte Krigslykken sig nu stedse til Ugunst for Ribbungerne. Vaaren 1227 underkastede Knut sig omsider, og med ham den hæderligste Del af Partiet, paa Vilkaar, der maatte ansees som ganske antagelige, om de end ikke paa langt nær kunde komme op mod de, som Baglerne opnaaede. Bærmen blandt Partiet forsøgte endnu at holde dette oppe ved, efterat være flygtet ind i Wermeland, at ud-

raabe en Eventyrer Magnus Bladstak, (der maaske var eller gav sig ud for Erling Stejnveggs ældste Søn), til Konge. Men hermed tog det en brat Ende. Kong Haakon truede Wermelændingerne med et nyt Brandtog, og Glandsen var nu i den Grad gaaet af Ribbunnavnet, at denne Trusel var tilstrækkelig til at bringe Wermelændingerne selv til at gjøre Ende paa Uvæsenet. Magnus blev hængt af Bønderne, og hermed var Ribbungernes Saga fuldstændig ude. Bortseet fra dette uhyggelige og vel ogsaa temmelig meningsløse Efterspil, maa Ribbungerne siges at have efterladt sig et Eftermæle, der gjør Krav paa en vis Agtelse for dem, om man end aldrig har kunnet følge dem med sine gode Ønsker. Blandt de mange Partier, der rejste sig mod Birkebejnerstyrelsen efter Heklungernes Undergang, indtager Ribbungerne ubestridelig Rangen næst efter Baglerne, om end Afstanden fra disse bliver særdeles betydelig, naar der rejses Spørgsmaal om andre Maalestokke, end en — hvorvel ikke altid helt hæderlig, saa dog gjæv og vel ledet Krigsførelses.

Hermed afsluttes næstsidste Kapitel af det lange, blodige og — hvis man blot skal fæste sig ved Datidens Lidelser — sørgelige Optrin i vort Lands Historie, som man har kaldt de store Borgerkrige. Den store og mangedenede Splittelse blev forresten et Udviklings- og Befæstningsmiddel for Enhedsfølelsen blandt Nordmændene. Partidelingen gik efterhaanden over til Partiforblanding. Ligesom Ribbungerne er at betragte som en Afart af Baglerne, der særlig bekjæmpedes af Moderstammens Mænd — de gamle Baglerhøvdinge i Viken og paa Oplandene — saaledes var det et Udskil fra selve Birke-

bejnerne (Skules »Varbelger«), der under den sidste Rejsning optraadte mod den lovlige Styrelse. Det er en ganske mærkelig Foreteelse, at Sverres Sønnesøn i sin Kamp mod disse farlige Oprørere bistodes, foruden af gamle troblevne Birkebejner, af et stort Antal forhenværende Bagler og Ribbunger, og at Mænd af disse Partier endog indehavde de fornemste Feltherrestillinger i hans Tjeneste (Arnbjørn Jonsson og Junker Knut).

50de Stykke.

De sidste Beskyldninger mod Biskop Nikolas for at have staaet i forrædersk Forbindelse med Ribbungerne. Biskopens Død 7 Novbr. 1225. Kongens Nærvær hos ham paa Dødslejet og hans Vidnesbyrd paa Biskopens Grav.

Det er især fra Kongens Tog efter hans Bryllup i 1225 man har Beretninger, der er blevne forstaaede, som om Biskop Nikolas har spillet under Dække med Ribbungerne. Sagaerne oplyser herom Følgende*):

Da Kongen, efterat have jaget en ribbungsk Trop ud af Oslo, traf sammen med Biskopen, ytrede denne, at han var beskæftiget med Planer til Fred med Ribbungerne. Dette kunde jo selvfølgelig i og for sig blot være godt og vel, og Biskopens aabne Udtalelse skulde

---

*) Forf. har benyttet den Gjengivelse af Kongesagaerne, som kaldes »Eirspennill«.

jo snarere tjene til at afvæbne enhver Mistanke mod ham, end til at styrke en saadan. Imidlertid har en anden Tydning fundet Indpas af den Grund, at der samtidig skal have været indhændiget Kongen nogle Breve, der syntes at rokke hans fuldkomne Tillid til Biskopens Troskab. (»Þá fundust ok bréf þau, er konunginum þótti eigi fullr trúnaðr vera við sik af byskupi«). Hvad Slags Breve dette har været, siges ikke. Det har neppe været Breve fra Biskopen, da han vel havde sørget for at bringe dem i rette Hænder. Det har snarere været Breve til eller om ham, der er komne paa Afveje, eller af hans Modstandere bragte i Kongens Hænder. Om deres Indhold ved man aldeles Intet, udenom det Indtryk, de vides at have gjort paa Kongen, og hvilket i Sandhed maa siges at være skildret yderst svagt og forbeholdent samt paa en Maade, der ikke engang berører nogetsomhelst Forhold til Ribbungerne. Rimeligt er det dog, at Kongen har troet, at Brevene havde noget Sammenhæng med Biskopens Fredsstræben. Men heri behøver jo ikke engang at ligge den fjerneste Mistanke om Forræderi, kun etslags Frygt for, at Biskopen maaske vilde blive Ribbungerne en vel imødekommende Mægler. Dette vilde heller ikke være i Strid med Biskop Nikolas's hele Politik, der jo efter hans hele Fortid maatte være rettet mod en altfor stærk Kongemagt, uden at han derfor behøvede at svinge sin Troskab mod Landets lovlige Styrelse. — Sagen bragtes i ethvert Fald paa Bane mellem dem, og Biskopens Optræden er af Flere bleven forstaaet derhen, at han erkjendte sig skyldig og bad om Tilgivelse. Den birkebejnske Sagas Ord maatte, om

de ikke kunde fortolkes anderledes, dog i et saa ømfindtligt Punkt optages med alt kritisk Forbehold. Men nu ligger en anden Forstaaelse saa nær, at man opfordres til den varsomste Begrændsning. Det hedder: »Bað byskup konung vægja sér um þessi mál«. Det er lexicalt berettiget at oversætte dette som en Bøn om Tilgivelse og Skaansel. Men en saadan Oversættelse er ingenlunde nødvendig; thi Sætningen kan ogsaa betyde en Henstillen til Kongen om at tage med Lempe eller Varsomhed paa den fremsatte Beskyldning, altsaa en Bøn om, at Kongen ikke vilde slaa Lid til den. Dette bliver aabenbart ogsaa den rette Opfatning; thi det sees ikke, at Kongen har havt et Ord at svare, men at han uden videre har marscheret nordpaa mod Fienden. Havde Kongen ved den Lejlighed forladt Biskopen med Overbevisning om, at denne havde næret forræderske Planer, er det umuligt at antage, at han havde efterladt en saa farlig Fiende uantastet og endog uden nogen- somhelst Sikringsforanstaltning i sin Ryg. At Kongen, da de dengang skiltes, ikke kunde nære saadanne Tanker om Biskopen, viser sig ogsaa deraf, at da de senere mødtes ved Biskopens Dødsleje, hedder det, at Kongen nu syntes at have vundet en Vished — altsaa i Modsætning til en tidligere fattet, men siden opgiven Tro. — Vi skal forresten se, at ogsaa denne »Visheds« Gjenstand udtryktes saa svagt og ubestemt, at en saadan Form i vor greje Sagastil vilde være umulig, hvis der sigtedes til en saadan Kapitalforbrydelse som Højforræderi. Det hele opfattes vist rettest saa, at Kongen fuldstændig har maattet opgive sin Tro paa en Forbrydelse, og at Misforstaaelsen har indsneget sig af den

Grund, at det efter nærmere Oplysning viste sig, at Kongen dog nok kunde have noget Andet og Mindre at forekaste Biskopen. Vi skal forresten holde os til Sagaen.

Da Kongen kom tilbage til Oslo efter sit Tog mod Ribbungernes venstre Flanke under deres Bevægelse mod Randsfjorden, var Biskop Nikolas kastet paa sit Dødsleje. Biskopen sendte da Bud til Kongen med Bøn om, at denne vilde komme til ham. Saa skete. Kongen syntes nu, hedder det, at have faaet Vished for saadanne Ting, at han havde Grund til at være utilfreds med Biskopen, og lod ham høre dette. (»Konungr þottist þá enn viss orðinn þeirra hluta, at honum gazt eigi at við byskup, ok bar þat à hann«). Den døende Mand indrømmede dette, og bad Kongen om Tilgivelse, hvilken Kongen ogsaa i al Venlighed tilstod ham. Sagaen har ikke opbevaret Mere fra Dødslejet, uden at Kongen forblev der indtil Enden, eller til, som Sagaen udtrykker sig, »Gud kaldte Biskopen«. Vilde Saga-skriveren have brugt dette i al dets alvorsfulde Simpelhed saa smukke Udtryk, hvis han havde troet, at det var en stor Forbryders Dødsleje han skildrede? Vi skal overlade dette Spørgsmaals Besvarelse til Læserens egen Følelse og Takt, og kun dvæle et Par Øjeblikke ved Samtalen. Hvad det var Kongen forekastede Biskopen, ser man ikke Spor til. Udtryksmaaden tyder paa noget Nærliggende; men den er tillige saa mat og almindelig, at man nærmest faar Indtrykket af, at det har været mere et slags oppositionel Holdning eller Mangel paa Beredvillighed til at tjene som blindt Redskab, Kongen har sigtet til, end formeligt Fiendskab,

enten det nu maatte være aabenbart eller dulgt. Kanske har Biskopen virkelig i enkelt Retning modarbejdet Kongens Vilje eller søgt at sætte Skranker for hans Planer, og derved paadraget sig hans Mishag. Mangen hæderlig Raadgiver — ofte den allerhæderligste — stiller sig saadan overfor Statschefen i Overbevisning om, at han derved virker for Sandhed og Ret. Og selv om han fejler, naar han optræder saaledes, hvilket jo, hvis Statschefen selv er en af Naturen med Forstand og Gemyt udrustet Mand, ikke saa sjelden kan træffe, saa skal dog en saadan Fejl aldrig hefte sig som en Plet ved Karakteren. I Bispens Erkjendelse og Bøn om Tilgivelse er man ganske uberettiget til at indlægge noget Mere, end en Afbigt for saadanne mulige Fejl. Der havde nok gaaet ganske andre Frasnagn om dette Dødsleje, dersom det var en Forbryder, en Forræder, som. pint af sildig Anger og Samvittighedsnag, havde bedet Landets øverste Styrer om Tilgivelse for, hvad han havde forbrudt mod Fædrelandet og Loven i deres fælles højeste Repræsentants Person, saavel som -- i anden Række -- mod denne Repræsentant selv.

Vi ved ikke, om der var Vidner paa Samtalen; men vi stoler paa Kongens Sandhedskjærlighed, paa Sagaskriverens Vilje til ærlig Gjengivelse, og hans Evne til træffende Opfatning — Alt under Betingelse af den her fremstillede begrændsede Forstaaelse. Mod en Opfatning, der tilsmudser Liglagenet, protesterer vi foruden af forannævnte Grunde tillige af Hensyn til, at en 75-aarig Mands Afsked fra Verden vel neppe i de sidste Øjeblikke sker under fuldstændig Forstandsklarhed,

medens Gemyttet da vel somoftest vil være tilbøjeligt til at indrømme, hvad det skal være.

Skulde det være Sagaens Mening at lægge i Bispens sidste Ord til Kongen en angrende Synders Bøn om Overbærelse, fremtræder endelig en Erindring for os, som det er tilstrækkeligt blot at paapege, for at vise, hvor yderst tvivlende og varsomt dette Punkt maa behandles. Vi vil minde om Traditionen fra Erkebiskop Eystejns Dødsleje, hvor Kong Sverre sad ligesom her hans kongelige Sønesøn. Vi henviser til, hvad vi derom paa sit Sted har bemærket.

Vi har efterhaanden Punkt for Punkt paavist Uholdbarheden af de saakaldte »Beviser«, af hvilke man har villet udlede en forrædersk Forbindelse mellem Nikolas Arnessøn og Ribbungerne. Hertil vil vi endnu føje en Henvisning til de Grunde, vi har fremhævet mod Beskyldningen for, at han skulde have spillet en lignende Rolle overfor Slitungerne. Disse Grunde gjælder med ikke mindre Styrke her. Der herskede aldrig noget hjerteligt, men tvertimod et spændt, Forhold mellem Nikolas og Erling Stejnvegg. Det er lidet sandsynligt, at naar Nikolas var saaledes stillet overfor en virkelig Baglerkonge, altsaa en Chef for selve det Parti, Biskopen havde stiftet, — at da en Omskiftelse skulde have fundet Sted i hans Sindelag til Fordel for en Søn, maaske endog blot foregiven Søn, af den samme Baglerkonge. Partibaand tvang dog Nikolas til at holde fast ved Erling Stejnvegg, men hvad i al Verden skulde drage ham til Sønnen, der hele sin Tid førte den mest forbitrede Kamp mod de gamle Bagler, Biskopens Venner? Og vi maa atter og atter minde om Arnbjørn

Jonsson, hvis Forhold til Biskopen saavel i dets Oprindelse, som senere, efterat Arnbjørn var bleven Kongens svorne Mand, vilde være uforklarligt eller ligetil umuligt, saafremt Nikolas var en hemmelig Ven af Ribbungerne. Der var ingen af Tidens Mænd, som i det Punkt kunde og maatte være bedre underrettet, end Arnbjørn Jonsson. Men man ser ikke Spor af Antydning til, at hans Tro paa og Kjærlighed til Fosterfaderen nogensinde er bleven rokket. Er det virkelig tænkeligt, at en Mand som Arnbjørn Jonsson under slige Omstændigheder skulde have været blind for, hvad Kreti og Pleti forresten paastod eller paastodes at have seet eller erfaret? Spørgsmaalet er visselig temmelig overflødig, og det vilde næsten være en Fornærmelse mod Læseren at ofre Svar paa det. Vi skal kun fremhæve den besynderlige Art Historieskrivning, at man i dette Forhold aldeles synes at overse, hvor afgjørende Forbindelsen med Arnbjørn Jonsson maa rense Biskopens Minde, medens man strax griber et gammelt Partiforhold til Gudolf af Blakkestad som Fældningsbevis, fordi Biskopen ved en enkelt Lejlighed lod sig bruge som Mellemand mellem denne Mand og Kongens officielle Hærfører, Skule Jarl. Retfærdigheden i at omgaaes historiske Kjendsgjæringer paa saadan Maade drister neppe Nogen sig til at lovprise. Det forholder sig imidlertid desværre saa, at den tækkelige Foreteelse, man i det hverdagslige Liv kalder Sladder, ogsaa har forstaaet i større Omfang, end Mange aner, gennem mangehaande Forklædninger at skaffe sig Indpas — om ikke saa meget paa den historiske Forsknings, saa ialfald paa de historiske Beretningers Omraade. Idelige

Gjentagelser med uvilkaarlige af Fordomme tilsatte Skjærpninger har givet saa mangt fuldstændig forvansket historisk Billede, og vi er tilbøjelige til at tro, at Forvrængningen af Biskop Nikolas's aandelige Træk er en af de værste Vanskabelser i vort Fædrelands Historieskrivning.

Det er, fordi vi har troet, at alle de Partier, der i hele hans Tid kjæmpede med Birkebejnerne om Magten, med Undtagelse af Heklungerne og Baglerne, var politisk idéforladte, vi ikke har kunnet tillægge Nikolas Arnessen nogen Del i deres Rejsning eller fortsatte Stræben. Havde vi kunnet opfatte Partierne anderledes — havde vi kunnet gjenfinde Heklungernes Aand i dem alle, medens vi nu kun finder den hos Baglerne, skulde vi saa langt fra have stillet os tvivlende ligeoverfor Paastandene om Nikolas's Delagtighed med dem alle, eller næsten alle, at vi endog vilde have været meget lettroende, og tilbøjelige til at bruge Slutninger, hvor ikke Beviser fandtes. Men nu, da Partierne — stadig paa de to nævnte Undtagelser nær — var karakterforskjellige fra disse eller, rettere sagt, i højere Forstand politisk karakterløse, trækker vore Slutninger, naar det gjælder en Aand som Biskop Nikolas, i stik modsat Retning, og vi tror at have godtgjort, at de saakaldte Beviser ingenlunde taaler nogen særdeles betydelig Haandfaring, før de smuldrer sammen mellem Ens Fingre.

For Rigtigheden af vor Opfatning vil vi sluttelig fremdrage et Vidnesbyrd, som vist Faa vil være tilbøjelige til at forkaste. Vidnet er Kong Haakon Haakonsson, Sønnen af den Mand, som hvis værste

Fiende Biskopen — visselig med en god Del Ret — er skildret, og selv den Mand, hvis Throne Biskopen lige til Graven var beskyldt for at ville styrte. Denne sandt kongelige Personlighed traadte frem paa Biskopens Grav og indviede paa Fædrelandets Vegne hans Støv til Hvilen. Foruden at fremhæve hans Ætforbindelser i alle de nordiske Lande, udtalte Kongen, at hvorvel han ikke havde været nogen Ven af Birkebejnerne, (det maatte han vel sige om en saa fremragende Heklung og Baglerhøvding), saa havde han dog været en Statsmand, en Politiker, til hvis Visdom man neppe kunde opvise Magen («varla hefði slíkr maður verit til veraldar vits sem Nikulás byskup»). Selv dette Vidnesbyrd er forresten blevet forfusket. Man har oversat — selvfølgelig i god Tro — »veraldar vit« med »verdslig Visdom« i den snævre Fatning, at man tænker sig Talemaaden stillet som Modsætning til gejstlig Indsigt, og har saaledes tillagt Kong Haakon Haakonsson en saa lavtliggende Optræden, som at han paa selve Graven skulde have villet benytte Anledningen til at fremhæve Biskopens maaske temmelig begrændsede Fagkyndighed. Andre har i det udhævede Udtryk fundet en fordækt Beskyldning for politisk Fulhed. Hvorfor skal man ikke tillægge Haakon Haakonsson, der han højtidelig optraadte paa en stor Mands Grav, at have lagt de sande og højereliggende Betydninger i sine Ord? »Veraldar vit« betyder vistnok »verdslig Visdom«, rent lexicalt oversat. Men i S sammensætningen betegner disse Ord den Højde af Visdommen, som man kan kalde den filosofiske, og det vil vel, praktisk anvendt paa Politiken, sige den ideelt statsmandsmæssige.

Vi vil ialfald ikke kaste Stænk paa Kong Haakon Haakonsson, der han staar i al sin ædle Mandighed og vier den døde Biskops Eftermæle til Efterverdenens Dom.

Biskopens Dødsdag antages at have faldt 7 Novbr. 1225. Han var sandsynligvis født omtrent samtidig med Kong Sverre. altsaa i eller nær Aaret 1150, og opnaaede saaledes en Alder af omtrent 75 Aar.

Det har været ikke usædvanligt, at Forfattere, der beskriver en Personligheds Liv, har følt sig forpligtede til i etslags Afslutning at samle et Billede af ham. Denne Fremgangsmaade er dog, nærmere beseet, neppe ganske artig mod de Læsere, til hvilke Forfatteren henvender sig. Det forekommer os, som om man paa den Maade med etslags objektiv Tømmerblyant søger at overskrige de fine subjektive Nuancer i Farvetonen, der maa paaregnes hos enhver selvstændigt dømmende Læser. Forf. nedlægger derfor Pennen uden at tilføje Andet, end at han har søgt at tilvejebringe et saa omfattende og paalideligt Materiale for en Dom, som han i de Fristunder, hans borgerlige Stilling har levnet ham til dette lille Skrift, har seet sig istand til at opdrive.

